

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

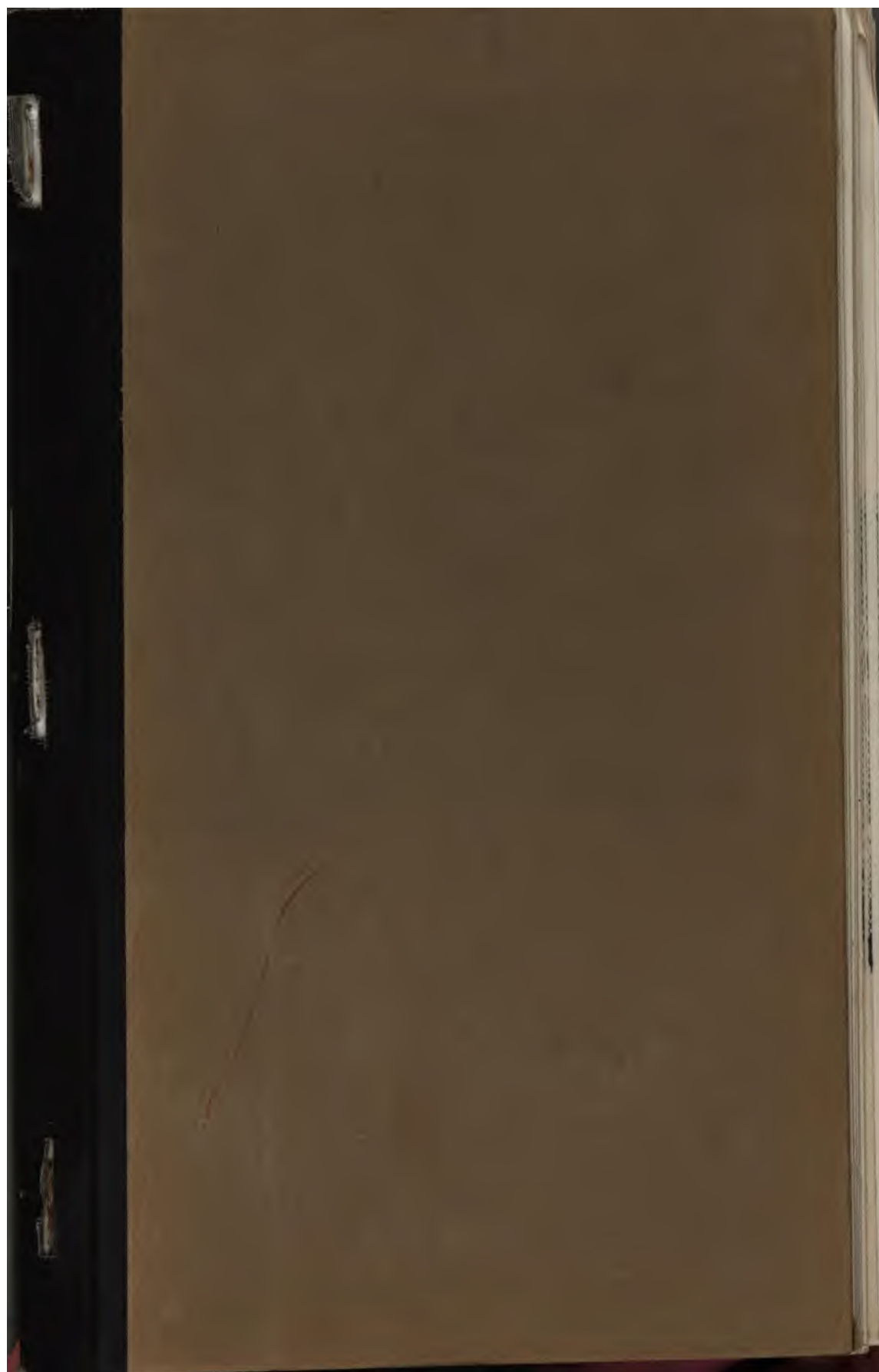
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*
1817

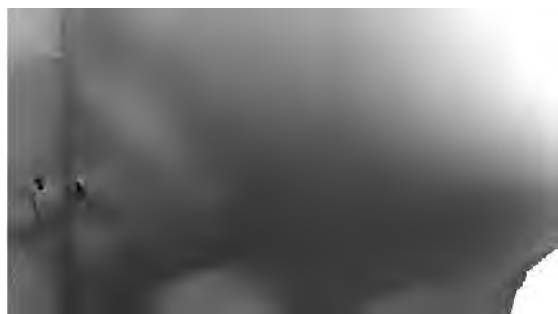
ARTES SCIENTIA VERITAS

11

12

13

14

Мудрика Гринѣ

225

ГЛАСНИКЪ

ДРУЖСТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА VIII.

М. Радковићу

У БЕОГРАДУ

У КЊИГОПЕЧАТЊИ И КЊИЖЕСТВА СРБИЈЕ.

1856.

DR
301
S77
v.8

[Handwritten signature]

[Handwritten mark]

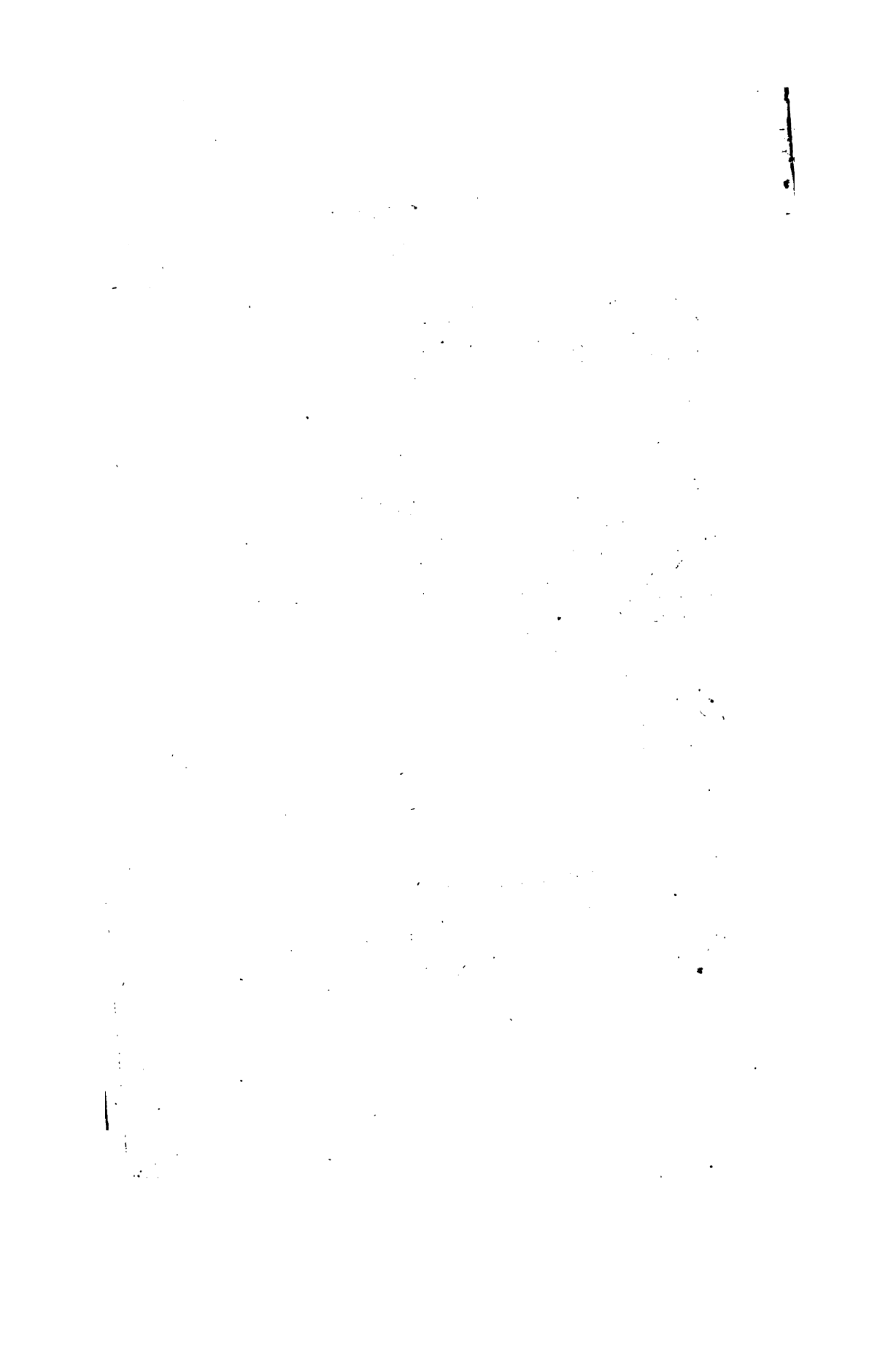
G.L.
Ref.
Perkstein
6.28.55
93441

С А Д Р Ж А Н И

	странице
Србски акценти	1
Похвална речъ Светомъ Сави	62
Књижевни образи	83
О епископской народной поезіи Срба	100
О границама, докле се е простирала областъ негдашњиъгъ Пећскогъ Патријархата	116
Србске старине	131
Животъ Св. Саве, првогъ Архіепископа Србскогъ	153
О привено-словенскомъ езику	197
О глагольской азбуци и књижевности	242
Додатакъ къ описанію стары србски новаца	264
Климатична одношеня землѣ	283
Извѣстія о дѣланю и станю Дружства Србске Словесности у год. 1855-ой	351
Библиографія	358
Некрологи	360

Знаменитіе погрешке.

На страни 4 подъ III. изостављено е: Са ~ на првомъ и на другомъ слогу, н. п. накованъ.
На страни 6 у врсти 1 стои ' место '.

С Р Б С К И А К Ц Е Н Т И .

Написао Ђ. Даничићъ.

Овай ће чланакъ бити наставакъ на оно што самъ почео у књизи Ф. Миклошића „*Slavische Bibliothek*“ (у Бечу 1851) на стр. 97—110. Онде самъ говорио како се акценти меняю речима женскога рода које се свршую на *a*, а овде самъ радъ то показати у речій мушкога рода које се свршую на сугласно слово (међу које иду и оне којима се на крају *a* претвара у *o*).

Познато є да Србскій ѷзыкъ има четири акцента (‘, ^, ‘, ‘), одъ кои два (прва) долазе на дугимъ слоговима а два (последња) на краткимъ, а сви се разликую єданъ одъ другога, н. п. другчіє се прво *a* изговара у речи: гла́ва, другчіє у: пра́вда, другчіє у: ма́гла, а другчіє у: сла́ва. *)

*) За дуга два акцента напoминѣ Ф. Миклошићъ у књизи својој „*Vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen*“ (у Бечу 1852) на стр. 317 „*dass hier swei heterogene dinge, länge nämlich und beto-
nung, verbunden werden.*“ Али исто бива и у два кратка акцента, и у њи се саставляю „*zwei heterogene dinge,*“ и то *kürze und beto-
nung*, нити се другчіє може мислити, ерѣ су сви слогови или кратки или дуги а акценти долазе речима на сло-
гове. По томе дакле нїє потребе сумњати имамо ли два дуга акцента, о чему може бити ни Ф. Ми-
клошићъ не сумња, ерѣ међу примерима наводи не само „сѹди“ него и „пїтати“. Много є зна-
тїє што истый ученый Словенинъ на и-
стомъ месту вели да у речій које имаю два акцен-

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

11

12

13

14

15

3. са ' на првомъ слогу, н. п. ёзыкъ, свидокъ,
4. са " на првомъ слогу, н. п. йстокъ,
5. са ' на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. рáзбѣй,
6. са ^ на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. прáзникъ,
7. са ' на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. юнáкъ, Кѣсмáй, Я'кѣвъ,
8. са " на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. вѣтѣзъ, кáмѣнь;

III. Одъ три слога, и то

1. са ' на првомъ слогу, н. п. Мáчванинь,
2. са ^ на првомъ слогу, н. п. бáновићъ,
3. са ' на првомъ слогу, н. п. пѣбратимъ,
4. са " на првомъ слогу, н. п. прїатель,
5. са ' на другомъ слогу, н. п. прнáворъ,
6. са ' на другомъ слогу, н. п. Милáдинъ,
7. са ' на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. áрáнђель,
8. са " на првомъ слогу и са ^ на другоме, н. п. нѣрáдинъ,
9. са ' на првомъ слогу и са ^ на трећему, н. п. сáветникъ,
10. са ^ на првомъ и на трећемъ слогу, н. п. глáвничáръ,
11. са ' на првомъ слогу и са ^ на трећему, н. п. звѣринáкъ,
12. са " на првомъ слогу и са ^ на трећему, н. п. зáлогáй,
13. са ' на другомъ слогу и са ^ трећему, н. п. болѣсникъ,

Мудрика Гринѣ

225

ГЛАСНИКЪ

ДРУЖСТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

СВЕЗКА VIII.

М. Гатковичъ

У БЕОГРАДУ

У КЊИГОПЕЧАТЊИ КНЯЖЕСТВА СРБІА.

1856.

18. са ' на другомъ слогу и са ^ на трећему,
н. п. Бѣлопавлиѣъ,

19. са ' на другомъ слогу и са ^ на четвртѣмъ,
н. п. воденичаръ,

20. са ' на трећемъ слогу и са ^ на четвртѣмъ,
н. п. исповѣдникъ,

21. са ^ на првомъ слогу и са ^ на трећемъ и
на четвртѣмъ, н. п. полагайникъ,

22. са ' на другоме слогу и са ^ на трећему
и на четвртѣмъ, н. п. рукѡдавникъ;

V. Одъ петъ слогова, и то

1. са ' на првомъ слогу, н. п. Пётковичанинъ,

2. са ' на првомъ слогу, н. п. Подгоричанинъ,

3. са ^ на првомъ слогу, н. п. Срѣбничанинъ,

4. са ' на другомъ слогу, н. п. Студеничанинъ,

5. са ' на трећему слогу, н. п. Поморавлянинъ,

6. са ' на трећемъ слогу, н. п. самоствѡритель,

7. са ' на четвртѣмъ слогу, н. п. Ёрусалимацъ,

8. са ' на првомъ слогу и са ^ на другомъ, н.
п. Кѡстайничанинъ,

9. са ' на првомъ слогу и са ^ на трећемъ, н.
п. Каранѡвчанинъ,

10. са ' на првомъ слогу и са ^ на четвртѣмъ,
н. п. куѡикрастѡвчиѣъ,

11. са ' на другомъ слогу и са ^ на петѡмъ,
н. п. понедеонѣкъ,

12. са ' на трећемъ слогу и са ^ на петѡмъ,
н. п. крвопрѡлитникъ,

13. са ' на четвртѣмъ слогу и са ^ на петѡ-
ме, н. п. испѡсунчанѣкъ;

VI. Одъ шесть слогова, и то

1. са ' на четвртомъ слогу, н. п. Брзопалán-
чанинъ,

2. са ' на петоме слогу, н. п. чутуронспѣлацъ,

3. са ' на другоме слогу и са ^ на трећему,
н. п. Радѡвѡшничанинъ,

4. са́ на другомъ слогу и са́ на шестоме
н. п. понѣдеонича́рь.

У неколико сложены речій стое акценти као у речій одъ кои су сложене: турчинъ-цвѣтъ, а-лай-барякъ, рай-бѣсилъ, раки-сапунъ, самуръ-калпакъ, бѣйнокѣпляникъ, прѣобрѣтучедъ, и т. д. У речима које нису сложене не налазе се овакови акценти заедно. Овамо ваља узети и речи: рано-ранилаць и хацинедѣмакъ.

Презимена одъ речій женскога рода (у којима е погрешка што се пише на крају ийѣ или ијѣ), као Илійѣ, Терзіјѣ, Куюнѣијѣ, Попадійѣ и т. д., имаю на последнѣмъ слогу место два слога *iu* безъ акцента, и съ тога задржавајући акценте у свима падежима не иду међу речи које имаю онолико слогова и онаке акценте као она, него иду међу речи које имаю еданъ слогъ више него што имаю она а акценте исте и на истимъ слоговима као и она осимъ онога на последнѣмъ слогу, н. п. *Илійѣ* не иде по акценту у еданъ редъ са речю: шлѣивѣкъ, него са речю: пѣочимъ.

Садъ да видимо редомъ ове речи како имъ се акценти меняю у падежима. Будући да у Србскомъ языку, као и у свакоме другомъ, има речій које нису познате по свему народу, а съ тога имъ се ни акценти не могу свуда знати, очевидно е да се у овомъ чланку могу употребити само оне

речи кое су акцентима побележене на светъ изашле у найновіємъ Србскомъ речнику. За кои се годъ падежъ изрекомъ што не каже, у ономе стои акц. као и у именит. ед. За последній слогъ падежа род. мн. кои свагда има ^, не ће се поминати. Ни падежу вин. ед., кадъ му е завршетакъ као у именит., не ће се акценти поминати, еръ е онда и у акцентима еднакъ са именит.

1. Речи одъ єднога слога:

1. Съ акцентомъ ^. Између овы речій

а) у неки остае акц. безъ промене готово у свима падежима, н. п. врѣгъ има у род. ед.: врѣга, дат. врѣгу, вин.: врѣга, зват.: врѣже, твор.: врѣгомъ; тако знакъ има у им. мн.: знацы, дат.: знацыма, вин.: знаке, а у твор. и сказ. као у дат.

Све речи овога реда нїе потребе наводити; кое се не спомену у потонѣимъ разделима, оне иду овамо; ево їй само неколико: бесъ, биръ, болъ, бркъ, везъ, видъ, влатъ, вргъ, гатъ, глибъ, гнать, гроздъ, данъ, дубъ, жигъ, жиръ, жлебъ, жуль, зракъ, кадъ, калъ, каръ, класъ, ключъ, кругъ, лубъ, лукъ, мрсъ, растъ (statura), сврабъ, смрадъ, срамъ, српъ, станъ, стидъ, тракъ, трущъ, удъ, цветъ, чиръ, шмркъ. Овамо иду и ове речи, кое су променивши на краю *а* на *о* постале одъ два слога, па съ тога и другїй акц. добиле: дѣо (=дѣлъ), ждрѣо (=ждрѣлъ), жмѣо (=жмѣлъ), кѣо (=кѣлъ), мѣо (=мѣлъ), цвѣо (=цвѣлъ).

У сказ. ед. меня се ^ на ^, н. п. брѣгъ: брѣгу; брѣсъ: брѣсу; вѣкъ: вѣку; врѣтъ: врѣту; глѣсъ: глѣсу; грѣдъ: грѣду; дѣръ: дѣру; дѣгъ: дѣгу; зидъ: зиду; зѣбъ: зѣбу; ѣзъ: ѣзу; кѣсъ: кѣсу; клѣнъ: клѣну; лѣкъ: лѣку; лѣстъ: лѣсту; лѣгъ: лѣгу; мрѣкъ: мрѣку; пѣсъ: пѣсу; пѣръ: пѣру; прѣтъ: прѣту; рѣдъ:

ра́ду; ре́дъ: ре́ду; ре́пъ: ре́пу; са́дъ: са́ду; са́тъ (fавus): са́ту; свѣ́тъ: свѣ́ту; снѣ́гъ: снѣ́гу; стру́къ: стру́ку; сѹ́дъ: сѹ́ду; тра́гъ: тра́гу; трѣ́къ: трѣ́ку; трѣ́нь: трѣ́ну; тру́дъ: тру́ду; хла́дъ: хла́ду; цре́пъ: цре́пу; чла́нь: чла́ну; чу́нь: чу́ну; и т. д.

Само у речій овога реда коє значе челядь и животиню налазимъ да се акц. не меня у реченомъ падежу, н. п. вѹкъ у сказ. остає: вѹку. Да бы се о манѣ труда могло дознати ако се овде варамъ, потребно ми се чини пописати све оваке речи; е-во ій: банъ, бравъ, врагъ, вранъ, гемъ, гигъ, груй, дроздъ, другъ, жбиръ, ждралъ, зверъ, здуръ, зецъ, ежъ, керъ, кнезъ, косъ, лій, лисъ, мравъ, мужъ, ось, празъ, пужъ, пукъ, синъ, спужъ, трутъ *), ѣукъ, црвъ, чврль, шкуль, штркъ, и имена Блажъ, Влаћъ, Милъ.

Грѣтъ, речъ скраћена одъ *гροхотъ*, може быти да у реченомъ падежу зато не меня акцента што га не меня ни она одъ коє є скраћена.

У падежу им. мн. кадъ се предъ наставакъ и умеће *ов* или *ев*, меня се ^ на ^, н. п. брѣвъ: брѣвови; брѣгъ: брѣгови; брѣкъ: брѣкови; бѹкъ: бѹкови; гла́съ: гла́сови; гра́дъ: гра́дови; да́ръ: да́рови; дру́гъ: дру́гови; ждра́лъ: ждра́лови; зве́ръ: зве́рови; зе́ць: зе́цови; зѣ́дъ: зѣ́дови; ке́ръ: ке́рови; кне́зь: кне́зови; ко́съ: ко́сови; кѹмъ: кѹмови; ме́хъ: ме́хови; мѹжъ: мѹжеви; ѡ́съ: ѡ́сови; па́съ: па́сови; ре́пъ: ре́пови; са́гъ: са́гови; сѣ́нь: сѣ́нови; снѣ́гъ: снѣ́гови; сѹ́дъ (vas): сѹ́дови; цвѣ́тъ: цвѣ́тови; цре́пъ: цре́пови; чѣ́ръ: чѣ́рови; шмѣ́къ: шмѣ́кови.

У овакомъ се имен. падежу мн. у неколико речій не меня ^ на ^ него на ^: ва́лъ ва́лови; грѣ́здъ: грѣ́здови; де́о (=де́лъ): де́лови; жу́ль: жу́лѣви; прѹ́тъ: прѹ́тови; пѹ́жъ (спѹ́жъ): пѹ́жеви (спѹ́жеви). Само су кодъ овы речій оваке промене назначе-

*) Ако иде овамо, а не ниже подъ б, аа.

не у речнику В. С. Караџића; али мислимъ да се овако меня акц. и у овима (за коє іошъ валя на-поменути да се неке између нѣи рѣдко говоре у множини): векъ, влатъ, гемъ, глибъ, дубъ, жбунъ, ежъ, класъ, ликъ, листъ, млазъ, редъ, садъ, удъ, станъ, трутъ.

У овоме падежу безъ уметка *ов* или *ев* єдина бы речъ *спужъ* имала ´ а не ˘ као у им. єд., ако не буде погрешка што у поменутомъ речнику кодъ нѣи стои спѹжи.

Кадъ речи у множини предъ наставкомъ немаю уметка *ов* или *ев*, онда у род. мн. меняю ˘ на ´, н. п. брѣа, дана, друга, зѹба, мрѣви, сѣна, црѣви. — Сѣта (hogatum) место сѣти говори се за то што є скраћено одъ сахата.

Коє речи у им. мн. меняю ˘ на ˘, оне у род. мн. место акцента на првомъ слогу имаю на другомъ ´, н. п. брегѡва, брѣѡва, гласѡва, градѡва, дарѡва, другѡва, зецѡва, кнезѡва, косѡва, мужѣва, осѡва, репѡва, синѡва, судѡва, цвалѡва, цреповѡ.

Коє речи у поменутоме им. мн. меняю ˘ на ´, оне у род. мн. осимъ акцента ´ на првомъ слогу іошъ имаю и на другомъ ˘: грѡздѡва, дѣлѡва, жулѣва, пѹжѣва, и т. д.

Осимъ оны речѣи коє у им. мн. меняю ˘ на ˘, остале имаю у дат. твор. и сказ. мн. исте акценте као и у им. мн.: грѡздови: грѡздовима; дѣлови: дѣловима; брѣцы: брѣцыма; мрѣви: мрѣвима, и т. д. За речи као што су последнѣ две, коє немаю уметка *ов* или *ев*, може бити да се варамъ; одъ речѣи *зубъ* и *црѣв* слушао самъ у овимъ падежима ´ место ˘: зѹбима, црѣвима; овако и брѣцыма

место брѣцма чуо самъ одъ єднога прїателя , на когга бы се говоръ могао ослонити.

А кадъ се у им. мн.ˆ меня на ", онда у рече-
на три падежа место акцента " на првомъ слогу
стои на другоме ': кнѣзови: кнезѣвима; сїнови:
синовима. Истина да су између оваки речїй само
узъ ове две у речнику В. С. Караџића стављѣне
ове промене, али самъ їй слушао и у овы: брѣ-
гови: бреговима; брѣкови: брковима; градови: гра-
довима; кумови: кумовима; судови: судовима. У
осталы оваковы речїй быће у овимъ падежима
обичниї онаї акц., кои имаю у им. мн.: дѣровима,
мужевима, звѣровима, цвѣтовима; а съ овакимъ
акцентомъ слушао самъ у овимъ падежима неке
и одъ оны речїй, за коє рекохъ да самъ їй слу-
шао и другїє, н. п. градовима, глѣсовима.

Вин. и зват. мн. имаю акценте као и им. мн.:
зубе, зѣби, кнѣзове, кнѣзови, пужеве и т. д.

б) у неки се меня акц. готово у свима па-
дежима, и то

аа)ˆ на ' у свима падежима осимъ оны кои
ће се на по се споменути, н. п. стрїцъ има у
род. єд.: стрїца, дат.: стрїцу, вин.: стрїца, твор.:
стрїцемъ, сказ.: стрїцу; тако двѣрь има у им. мн
двѣри и двѣрови, и т. д.

Осимъ ове две речи овамо иду їошъ и ове:
алъ, амъ, банъ, бачъ, Бечъ, бикъ Брачъ, брестъ,
бунъ, валъ, вранъ, врачъ, гай, грехъ, грмъ, Гружъ,
гунъ, Драчъ, дремъ, дренъ, ѣакъ, ѣуръ, злићъ, зоръ,
кецъ, кипъ, клипъ, ключъ, краль, крижъ, Крмъ *),
кутъ, лекъ, Лимъ, лучъ, Лѣигъ, малъ, малъ, миръ

*) Крмъ, Кѣбанъ и Кавказъ маць є твой завладао.

І. Рачъ, бой знаа са орлови (у Вечу 1791) с 3.

(рах и *ragus*), митъ, Нинъ, Нишъ, ножъ, панъ, Пекъ, пласть, плаштъ, приштъ, прудъ, путъ, растъ (*quecus*), Ратъ, Римъ, ритъ, рифъ, руштъ, сапъ, свакъ, свинъ, skutъ, смилъ, смућъ, срећъ, Сремъ, Стигъ, стубъ, ступъ, судъ (*judicium*), трудъ (*orega*), ђаръ, Убъ, умъ, ханъ, храмъ, хумъ, цећъ, чамъ (чамацъ), чкаль, пакъ, Шамъ, шашъ, шибъ, шкипъ, шпагъ, штапъ, штитъ. Овамо иду и речи за множину: љлѣви, шулѣви.

У зват. єд. остає акц. као у имен., н. п. грѣхъ: грѣше; ђакъ: ђаче; краљъ: краљу; стріць: стріче, и т. д.

Міръ (рах) у твор. єд. осимъ обичнога міромъ има и мйромъ (седи съ мйромъ).

У род. мн. осимъ акцента ' на првоме слогу имаю речи овога реда іошъ и на уметку *ов* и *ев* акц. ^, н. п. врачъ: врачѣва; грмъ: грмѣва; двѣръ: двѣрѣва; ключъ: ключѣва; краљъ: краљѣва; нѣжъ: нѣжѣва; пѣнь: пѣнѣва; сѣдъ: сѣдѣва; штапъ: штапѣва и т. д.

Да ли међу ове речи иде и вйръ? У речнику В. С. Караџића стои кодъ ове речи забележено да у род. єд. има вйра; по томе бы и она ишла овамо; али на истоме месту стои да ова речъ у им. мн. има вйрови; по томе или є ово између свіку речій овога реда єдина коя у множини овако меня акц., или нема у род. єд. вйра него вйра, и онда не иде у овај редъ него напредъ подъ а.

бб) ^ на ^ у свима падежима осимъ оны кои ће се іошъ на по се споменути, н. п. бѣгъ има у род. єд.: бѣга, дат.: бѣгу, вин.: бѣга, зват.: бѣже, твор.: бѣгомъ; тако гѣстъ и рѣгъ, има у им. мн.: гѣсти, рѣзи, у вин.: гѣсте, рѣге.

Осимъ ове три речи овамо иду іошъ и ове: бой, бокъ, боръ, бродъ, брой, вой, гной, годъ, даждъ, домъ, достъ, дробъ, збой, зборъ, змай, зной, ковъ, котъ, край, кровь, крой, Лабъ, ледъ, ловъ, лой, махъ, медъ, мехъ, мостъ, ной, носъ, плодъ, плоть, постъ, потъ, прахъ, рай, ровъ, родъ, рой, рокъ, свой, скокъ, смехъ, смокъ, сой, сокъ, срокъ, створъ, страхъ, тастъ, товъ, торъ, тровъ, ходъ, чворъ.

У сказ. ед. меня се ^ на ^, н. п. ббй: ббю; дбмъ: дбму; дрббъ: дрббу; збй: збю; крбвъ: крбву; лбдъ: лбду; лбвъ: лбву; лбй: лбю; мбдъ: мбду; нбсъ: нбсу; прбхъ: прбху; рбй: рбю; рбгъ: рбгу; рбдъ: рбду; смбкъ: смбку; стрбхъ: стрбху; хбдъ: хбду; чвбръ: чвбру. — Само за речи, кое значе што живо рекао бы да немаю ове промене у овомъ падежу, него да остае ^ као у род.; такове су ове: богъ, гостъ, достъ, змай, ной, тастъ.

У множини кое речи предъ наставкомъ имаю уметакъ *ов* или *ев*, оне у им. меняю ^ на ^: ббй: ббєви; ббръ: бброви; ббрдъ: ббрдови; дбмъ: дбмови; плбдъ: плбдови; рбдъ: рбдови; рбй: рбєви; чвбръ: чвброви, и т. д. Две само речи не меняю у овомъ падежу ^ на ^, него на ^: край: краєви; рбгъ: рбгови.

Кое речи у овакомъ им. мн. имаю ^, оне у род. на уметку *ов* и *ев* іошъ добіаю ^: ббрдови: ббрдбвѣ; дбмови: дбмбвѣ. А кое у овакомъ им. имаю ^, оне у род. губе овай акц., а место нѣга имаю на поменутомъ уметку ^: краєви: краєвѣ; рбгови: рбгбвѣ. Овако самъ и одъ речи рбй чуо у овомъ падежу: роєвѣ. Безъ уметка *ов* и *ев* ако се одъ кое речи род. мн. говори, не знамъ какавъ бы имао акц. Истина, *гостъ* има у овомъ падежу гбстй и гбстію, али се по овой речи не може о други-

ма судити, ерѣ она има другчій наставакъ (и, ію), а према наставцѣма често се акценти менѣю.

Кое речи у им. мн. имаю́, оне задржаваю овай акц. и у осталимъ падежима мн., н. п. брѣдови: брѣдовима, брѣдове; дѣмови: дѣмовима дѣмове. Кое у овакомъ им. падежу са уметкомъ имаю́, оне у дат., твор. и сказ. рекао бы да имаю само на уметку́: кра́еви: кра́евима; рѣгови: рѣговима; а у вин. остае́ на првомъ слогу: рѣгове. А безъ уметка и у овимъ падежима мислимъ да остае акц. као у им. мн., н. п. рѣге, рѣзима. — Гостъ има у вин. као и у им.: гѣсте, а у остала три еднака: гѣстима.

вв)́ на́ у свима падежима кои се на по се не спомену, н. п. врѣхъ има у род. ед.: врѣха, дат.: врѣху, твор.: врѣхомъ, у множини у им.: врѣхови, и т. д.

Овакови речій осимъ споменуте има врло мало: бѣкъ (кою смо и на другомъ месту видели), громъ, руй, сто, стогъ, и речъ зѣбови, која само по множини овамо иде.

У зват. ед. кадъ бы се ове речи говорили, мислимъ да не бы имале́, а може быти да бы другчій акц. имале и у зват. мн. кадъ бы быле безъ уметка *ов* и *ев*.

У род. мн. осимъ акцента́ на првомъ слогу іошъ имаю и на уметку́: врѣхвѣ, грѣмѣвѣ, стѣлѣвѣ и т. д.

2. Съ акцентомъ́. Одъ овы речій

а) неке задржаваю овай акц. у свима падежима, кои се іошъ на по се не спомену, н. п. рѣкъ има у род. ед.: рѣка, дат.: рѣку, вин.: рѣка, зват.: рѣче, твор. рѣкомъ; а у мн. у им.: рѣцы́, дат.: рѣцыма, вин.: рѣке, зват.: рѣцы, у твор. и сказ. као и у дат.

Кое се речи овога реда у потонѣму разделу (подъ б) не спомену оне иду овамо; за то ѿ ѿ не потребе све наводити, него ево само неколико: ать, бегъ, братъ, Влахъ, вртъ, градъ (grando), грахъ, дедъ, дланъ, зетъ, югъ, клинъ, кметъ, лавъ, ланъ, лукъ, махъ, мишъ, мразъ, плачъ, плугъ, прагъ, прстъ, ратъ, рисъ, сватъ, сиръ, скотъ, срезъ, творъ, хлебъ, хртъ, царъ, часъ, штиръ.

У сказ. ед. меня се у неколико између оваки речей на ѿ: Влахъ: Влаху; прагъ: прагу; прстъ: прсту; ратъ: рату; скупъ: скупу; сплеть: сплētu; чась: часу; чотъ: чоту. Може быти да има јошъ коя овака речъ, али я поуздано не знамъ.

У род. мн. меня се на ѿ: Влахъ: Влаха; Гркъ: Грка; дивъ: дива; дланъ: длана; драмъ: драма; ядъ: яда; катъ: ката; клинъ: клина; мишъ: миша; плугъ: плуга; прстъ: прста; Русъ: Руса; сватъ: свата; тифъ: тифа, и т. д.

Кадъ у овомъ пад. предъ наставкомъ а има уметакъ *ов* или *ев*, онда на првоме слогу остае ѿ, али и на уметакъ долази ѿ: бегъ: бѣговъ; дивъ: дивовъ; кметъ: кмѣтовъ; ратъ: рѣтовъ; сватъ: свѣтовъ; хлебъ: хлѣбовъ; царъ: цѣревъ.

б) у неки се меня на ѿ у свима падежима осимъ оны кои ће се јошъ споменути, н. п. робъ има у род. ед.: роба, дат.: робу, вин.: роба, твор.: робомъ, сказ.: робу; а у им. мн.: робови, дат.: робовима, вин.: робове.

Осимъ ове речи овамо иду и ове: башъ, бичъ, белъ, бобъ, броћъ, брчъ, бутъ, вонъ, врчъ, глогъ, грешъ, гробъ, грошъ, грчъ, дренъ, дропъ, друмъ, дудъ, ѣонъ, збегъ, зглобъ, згонъ, калъ, Кленъ, клень, комъ, конъ, кошъ, кречъ, крстъ, кршъ, кукъ, лешъ, макъ, мацъ, пешъ, попъ, рень, сачъ,

сводъ, Сень, склопъ, скробъ, слогъ, сломъ, сметъ, снопъ, сомъ, Стонъ, тасъ, топъ, трапъ, тропъ, Трстъ, тукъ, тучъ, ѣупъ, фесь, хмель, хрень, церъ, цинъ, цофъ, чамъ, чапъ, чомъ, цепъ, шапъ, шкафъ, шоръ, штуць. Овамо иде и *во*, у коему стои *о* место *о*.

У зват. ед. остае " као у им.: воле, коню, крсте, попе, робе.

У род. мн. кадъ нема уметка *ов* или *ев*, меня се " на ', н. п. грѣшъ: грѣшѣ; конь: конѣ; крстъ: крстѣ; снопъ: снопѣ.

Кадъ у овоме пад. има реченый уметакъ, онда на првомъ слогу остае ', али и уметакъ добія ": бичѣва, грѣбѣва, грѣшѣва, грѣчѣва, дѣдѣва, кошѣва, крстѣва, маѣва, рѣбѣва, сомѣва, чепѣва. Само *топъ* и *во* немаю у овомъ падежу ', него ": топѣва, волѣва.

Имамо три речи овога реда кое у падежи-ма губе гласъ *а*; оне избацивши ово слово, имаю " на наставку: пѣсъ, сѣнь, шѣвъ: пѣсѣ, пѣсѣ, пѣсѣ, пѣсѣ, и т. д. У род. мн., кадъ е безъ уметка, стои ' као и у остали речей: пѣсѣ. Одъ речи *санъ* имамо падеже у мн. съ уметкомъ *ов*, и они добіяю на уметку акц. ": снѣви; род. мн. мислимъ да има на уметку " место ': снѣва.

II. Речи одъ два слога:

1. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу,

а) кое задржаваю оба слога у свима падежи-ма, н. п. бѣрутъ, вѣћель, гѣйтанъ, грабежъ, грѣдель, дрѣмежъ, жѣньићъ, забранъ, заветъ, зазоръ, заклонъ, залогъ, зѣтворъ, кончићъ, коровъ, крпежъ, кѣћеръ, лѣвежъ, лѣпежъ, майданъ, набой, наборъ, нагонъ, нажитъ, наметъ, народъ, на-

садь, на́чинъ, нѡвчиѣъ, прѣлазъ, прѣписъ, прѣлогъ, прѣрезъ, прѡрокъ, рѣздоръ, рѣсадъ, рѣскошъ, рѣцель, саборъ, сѣтнежъ, сѣпретъ, сѣсретъ, сѣтонъ, тѣлогъ, трѣпжъ, ѹломъ. Овамо иду и речи: па́ѣо и рѣздео, у кои се на краю и претвара у о, тако и бѣво́ (= бѣволъ).

Овакове речи у род. мн. осимъ акцента ' на првомъ слогу имаю и на другомъ : *законѣ, записѣ, лончићѣ, народѣ, пророкѣ*, и т. д.

б) кое избащую изъ другога слога *а*, н. п. б^равацъ, в^алякъ, в^енацъ, в^ивакъ, в^рабацъ, в^ра-нацъ, в^ршакъ, г^нюрацъ, г^роздакъ, г^усакъ, д^анакъ, д^аракъ, д^ржакъ, ж^ерамъ, ж^дрэбацъ, з^аямъ, Ибаръ, ярамъ, к^васацъ, к^ривацъ, к^упацъ, л^анацъ, м^ачакъ, н^ажанъ, н^асапъ, п^апакъ, п^есакъ, п^латацъ, р^ажанъ, р^учакъ, р^чакъ, с^вэтацъ, С^ремацъ, ч^ворацъ, ч^ланакъ, ш^арацъ. Овамо иде и речъ п^етао (=п^еталъ). Овамо иду и овакове реч^х у множини: ж^ганцы, п^рисцы, св^итцы, с^ушцы, т^ашцы, и т. д.

Оваке речи у зват. ед. менају ' на њ, п. п. вѣнацъ: вѣнче; Нѣмацъ: Нѣмче; пѣвацъ: пѣвче; слѣпацъ: слѣпче; сви́рацъ: свѣрче; твѳрацъ: твѳрче; и т. д. — Може бити да се анц. овако мѣна и у зват. мн.

У им. мн. безъ уметка меня се ' на само у речи: вѣнаць и лѣнаць: вѣнцы, лѣнцы. Овако се у ове две речи меня акц. и у осталимъ падежима у множини: вѣнцыма, лѣнцыма, вѣнце, лѣнце.

Съ уметкомъ им. мн. меня ' на ' у речи: чвѣ-
ракъ: чвѣрки. Овако и у вин. мн. ова речъ ме-
на акц.: чвѣркове; а у род. место ' на првомъ
слогу стои на другоме ': чворкѡвѣ. Али како е у
дат. и у осталима кои су съ њимъ еднаки, чвѣр-
ковима или чворкѡвима?

У род. мн. безъ уметка речи овога реда меняю́ на ^, пакъ и на другоме слогу добіаю́ ^, н. п. вѣбаць: вѣбаца́; ла́наць: ла́наца́; па́пакъ: па́пака́; пи́лякъ: пи́ляка́; та́шцы: та́шака́; ши́лякъ: ши́ляка́; ши́пакъ: ши́пака́, и т. д.

Истый падежъ съ уметкомъ одъ речи ви́шань гласи: ви́шиѣва́.

2. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу,

а) кое задржаваю оба слога у свима падежима, н. п. добошъ, жѣморъ, жу́боръ, кѣцошъ, лѣгоръ, ма́йсторъ, Ма́йлинъ, па́лошъ, пѣнцѣрь, Пѣвлень, прѣровъ, ра́бошъ, ра́динъ, ра́зоръ, ра́стель, сла́виѣъ, срѣмушъ, сѣмпоръ, та́боръ, цѣпоръ, ча́вчиѣъ, ца́горъ. Овамо иду и речи: а́нѣо (=а́нѣель), Бѣдуо (=Бѣдулъ), мѣндуо (=мѣндулъ).

У род. мн. добіа и другій слогъ ^, н. п. а́нѣла́, лѣгѣра́, пѣнцѣра́, и т. д.

б) кое изъ другога слога избацую а, н. п. ба́даль, бу́банъ, вѣсакъ, дрѣзакъ, жѣвань, Я́закъ, я́ракъ, Кру́панъ, ла́катъ, мо́закъ, пе́даль, пи́сакъ, плѣсакъ, Рѣтанъ, трѣсакъ, ту́танъ, чу́накъ, шу́шанъ, и т. д. Овамо иде и смѣсао (=смѣсаль) и на́во (место чега бы правилнѣ было на́вао=на́валь).

У множини са уметкомъ ов или еѣ у свима падежима осимъ другога меня се ^ на ^, н. п. бу́банъ: бу́бнѣви; жѣвань: жѣвнѣви; ла́катъ: ла́ктови; ле́вакъ: ле́вкови, и т. д.

У род. мн. съ уметкомъ осимъ ове промене іошъ и уметакъ има ^, н. п. бу́бнѣва́, ла́ктова́, ле́кѣва́, и т. д. — А кадъ ѣ безъ уметка, за две речи: жѣрѣнѣи (=жѣрѣнѣи) и Рѣвцы *) изъ речника В. С. Караѣѣна види се да меняю́ ^ на ^ и на другоме слогу добіаю́ ^: жѣрѣма́нѣ, Рѣва́ца. Речь ла́-

*) Рѣвцы могу пристати и ниже подъ з, б, бб, а.

катъ мислимъ да съ првога слога губи ^, па на другоме добія ^: лаката; а пѣдаль како гласи у род. мн., пѣдѣля? место ове речи обичнія є пѣдъ.

У сказ. ед. речи Язакъ и Яракъ менѣю ^ на ^: Язку, Ярку, али оне може бити у им. да и другчіє гласе. Новія речъ смѣсао меня овако акц. у реченомъ падежу: смѣслу.

3. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу,

а) кое задржаваю оба слога у свима падежима. Између овы речій

аа) неке задржаваю истый акц. у свима падежима осимъ оны кои ће се на по се споменути, н. п. Душанъ има у род.: Душана, дат.: Душану. вин. као род., зват.: Душане, твор.: Душаномъ, сказ. као дат.; тако у множини бубрегъ има у им.: бубрези, дат.: бубрезима, вин.: бубреге, зват. као им., а твор. и сказ. као дат.

Кое се речи овога реда далъ подъ бб) не спомену, оне иду овамо, зато између њи врло много быће доста ове само навести: Арапъ, балчакъ, безданъ, белегъ, бисеръ, бичићъ, Богель, божићъ, браничъ, брешчићъ, брзель, ваганъ, венчићъ, Воинъ, вранчићъ, вратићъ, вртлогъ, Вуканъ, дочекъ, жилѣръ, загаръ, златанъ, изборъ, изворъ, измакъ, изоръ, изродъ, искупъ, ярмацъ, ястукъ, ятакъ, елень, калпакъ, ковчегъ, кожухъ, конакъ, крстићъ, лемешъ, медведъ, Миланъ, невенъ, обѣдъ, оклопъ, оковъ, околъ, отровъ, пелень, печать, плетеръ, погонъ, покровъ, поморъ, породъ, потокъ, пребегъ, скерлетъ, снопићъ, Турчинъ, удесъ, укоръ, ускокъ, ускрсь, човекъ, шаранъ. — Оваке су и речи: Жүдио (=жуђель по южноме говору), мѣрђуо, подбео, и окб (=околъ). — Овамо иде и неколико речи кое се най-

више говоре само у множини: Бобани, дѣзлуцы, тодлуцы, томруцы, уроцы, и т. д.

У род. мн. безъ уметка речи овакове меняю ' на ', па и на другомъ слогу добіаю ^: ба́лванъ: ба́лванā; ба́рякъ: ба́рякā; бу́брегъ: бу́брегā; де́тићъ: де́тићā; ду́катъ: ду́катā; зу́бићъ: зу́бићā; ё́зыкъ: ё́зыкā; о́бразъ: о́бразā; о́рахъ: о́рахā; су́дукъ: су́дукā; та́ванъ: та́ванā; то́варъ: то́варā; у́нукъ: у́нукā; у́роцы: у́роцā; и т. д.

Турчинъ избацујући у множини завршетакъ *инъ* меня и акц. ' на ^ у свима падежима осимъ род., н. п. Турцы, Турцыма, Турке, и т. д.; а у род. има акц. као и остале речи овога раздела: Ту́рѣкā.

Речъ чѡвекъ (коя ће се споменути и ниже подъ 4, а) у зват. ед. меня ' на ^: чѡвече.

бб) у неки се меня акц. готово у свима падежима, н. п. жи́вотъ: живѡта.

Овакове су речи осимъ споменуте іошъ и ове: барешъ, Белошъ, ведрацъ, врочъ, Голечъ, Голешъ, гречъ, Дивошъ, Драгочъ, зельошъ Илокъ, Янокъ, Ёлечъ, Китоъ, козлацъ, котлацъ, крпель, лознацъ, любчацъ, Малешъ, Малошъ, Мирочъ, мртвацъ, пелешъ, Поречъ, преснацъ, Радошъ, Самошъ, сведокъ, светлацъ, синоръ, Соомошъ, тарпошъ, Тврдошъ, теснацъ, Тимокъ, хаіошъ, Христосъ (кадъ се завршетакъ *-осъ* не изостави), Цветошъ, чадоръ, чикошъ, шаторъ. — Овамо иде и сѡкѡ (=сѡколъ). — По речи Милѣшева судећи рекао бы да име Милешъ у род. гласи не само Милѣша (према горњимъ речима подъ аа), него и Милѣша, а по томе да иде и овамо. Тако и по презименима Милѡшевићъ и У-

рѡшевиѣ може быти да се говори не само Мѣлошъ и Ёрошъ, него и Мѣлошъ и Ёрошъ, коя бы имена овамо ишла. На ова имена наиѣи ѣмо јошъ едномъ. — Овамо иде и речъ коя се само у множини говори: жутѣљи.

Ове речи у свима падежима, осимъ оны кои ѣе се на по се споменути, премештаю ' съ првога слога на другій, н. п. сведокъ има у род. ед.: сведѡка, дат.: сведѡку, вин.: сведѡка, твор.: сведѡкомъ, сказ. као дат.; у им. мн.: сведѡцы, дат.: сведѡцыма, вин.: сведѡке, твор. и сказ. као у дат.

У зват. ед. меня се на првомъ слогу ' на ' сѡколе.

У род. мн. безъ уметка *ов* или *ев* нема на првоме слогу акцента, него е на другоме ': сокѡла, чадѡра. А кадъ има уметаѣъ, онда остае на другомъ слогу ' и уметаѣъ добѣа ': сокѡлѡва.

У зват. мн. безъ уметка *ов* или *ев* рекао бы да се меня акц. као у зват. ед., н. п. сѡколи.

б) кое изъ другога слога избацую *а*. Између овы речѣй

аа) неке задржаваю акц. у свима падежима кои се овде на по се не спомену, н. п. кѡсаѣъ има у род. ед.: кѡсѡца, дат.: кѡсѡцу, вин.: кѡсѡца, твор.: кѡсѡцемъ, сказ. као дат.; а у им. мн.: кѡсѡцы, дат.: кѡсѡцыма, вин.: кѡсѡце, твор. и сказ. као у дат.

Кое се речи овога реда не спомену у потонѣимъ разделима, оне иду овамо; зато ѣе се овде само неколико споменути: бѡдаѣъ, бѡяѣъ, брѡзаѣъ, вѡзаѣъ, вруѣаѣъ, гвозѡдаѣъ, Граѡаѣъ, гроѡбаѣъ, дроѡбаѣъ, ѣѡамъ, кѡлаѣъ, капѡаѣъ, коѡбаѣъ, лаѡжаѣъ, лепѡаѣъ, люѡаѣъ, Млѡѡѡаѣъ, моѡлаѣъ, носѡаѣъ, огѡаѣъ, одѡрѣъ, отѡаѣъ, отѡѣъ, прѡсѡаѣъ, прѡштѡаѣъ,

ронаць, стабаръ, точакъ, чабаръ, чесанъ. — Овамо иду и ове речи ков на краю имаю о место „, па су по томе одъ три слога: дѣтао (=дѣталъ), кѣбао, кѣтао, пѣкао, пѣсао, прѣгао, — а и ове за множину: Млѣтцы, прѣтцы, шкѣкцы.

Речь *кѣзлаць*, коя є и напредъ (подъ 3, а, бб) споменута, може и избацѣти *а* изъ другоѣ слога, као што є забележено у речнику В. С. Караѣића, и по томе може и овамо припадати, али онда предъ послѣдня два сугласна слова добѣя друго *а*, на ков се съ првоѣ слога премешта ‘: кѣзѣлаць, и т. д. Ямачно се јошъ коя речь овако меня, н. п. кѣтлаць, одъ ков бы по реченомъ речнику род. быо „кѣтлаца“ (єрь онде нѣ изрекомъ казано како є, а то ће рећи да є као им. осимъ наставка), али я мислимъ да є и кѣтѣлаць, премда има и кѣтѣлаць, као што има и кѣзѣлаць узъ кѣзлаць.

У зват. єд. меня се ‘ на ‘, као што показує зват. падежъ одъ речи ѣтаць: ѣтче, а и одъ речи кѣтао у граматѣцы В. С. Караѣића предъ речникомъ одъ године 1818 на стр. XXXVII имамо забележенъ истый падежъ овако: кѣтле. — Речь мѣмакъ, коя се јошъ у гдечему разликує одъ остѣлы има у овомъ падежу: мѣмче.

Им. мн. одъ речи мѣмакъ гласи не само: мѣмцы, као и одъ остѣлы, него и мѣмцы.

У род. мн. безъ уметка *ов* и *ев*, одбацує се съ првога слога ‘, пакъ се другоме дає ‘: Млѣтѣца; Млѣтѣка; мѣмѣца; мѣмѣка; ѣтѣца; ѣтѣка; штѣпѣца; штѣпѣка; пѣсао; пѣсѣла. — Кадъ у овомъ падежу има уметакъ, онда на првомъ слогу остає ‘, па и уметакъ добѣя ‘: ѣтѣци; ѣтѣвѣ; у речѣй пѣсао и кѣтао може быти да се ‘ меня на ‘: пѣслѣ-

ва, кѣтлѣва. Одъ ове последнѣ две речій имамо у поменутой граматицы В. С. Караѣића на истой страни овай падежъ забележенъ акцентима, али по староме начину, по коему се ова разлика не може распознати и одъ когѣ є истый књижевникъ одустао истомъ у новоме речнику (1852).

У зват. мн. безъ уметка мислимъ да се ' меня као и у зват. ед., н. п. ѿтцы, мѡмцы.

бб) неке меняю акц. у свима падежима кон се овде на по се не спомену; и то

а) ' на ', н. п. кѡнаць: кѡнца.

Осимъ ове речи иду овамо и ове: бояць, Бораць, волакъ, долаць, ловаць, лонаць, новаць, ованъ, оvasъ, пловаць, пояць, столаць. Овамо иде и ѡрао (=ѡралъ) и за множину: тѣоцы. По падежима у множини мислимъ да овамо иде и речъ штѣнаць коя бы по речнику В. С. Караѣића ишла напредъ подъ б, аа.

У зват. ед. меня се ' на ^: лѡнче, брле.

У множини у свима падежима безъ уметка осимъ род. меня се ' на ^, али поуздано могу то казати само за ове речи: кѡнаць: кѡнцы, кѡнцыма, кѡнце; лѡнаць: лѡнцы, лѡнцыма, лѡнце; нѡваць: нѡвцы, нѡвцыма, нѡвце; штѣнаць: штѣнцы — тѣоцы има такій акц. место тѣлцы, као дѣо место дѣлъ. У речнику В. С. Караѣића има „Дѡци“, и то бы ямачно было им. мн. одъ речи: долаць, али се боимъ да не буде само Црногорски. Остале све речи може быти да у овимъ падежима задржаваю прву промену, акц. ', дакле: бѡйцы, лѡвцы, бѡйце, лѡвце, тако и ѡрли, и т. д. Кодъ речи вѡлакъ забележено є у речнику В. С. Караѣића да има у им. мн. вѡцы, а будући да се о-

стали падежи осимъ род. не споминю, тимъ се потврђує да и они имаю истый акц., дакле: во́ке, во́цыма.

У множини съ уметкомъ долази само: ђванъ и ђрао, и гласе у им. по речнику В. С. Караџића: ђвновѣ, ђрлови, дакле акцента не менѣю у овомъ падежу а ни у осталима осимъ родит. Споменути валя да прва речъ у им. єд. гласи и овако: ђванъ.

Кое речи у им. мн. менѣю ' на ", оне у род. добѣю на првомъ слогу " и на другомъ ", н. п. ко́нцы: ко́наџа; ло́нцы: ло́наџа; но́вцы: но́ваџа; ште́нцы: ште́наџа; те́оцы (=те́лцы): те́лаџа. — Кое пакъ у им. мн. имаю ', оне у род. премештаю овај акц. съ првога слога на другѣй: вола́ка, лова́џа. И поменути Дѣцы имаю по речнику В. С. Караџића у овомъ падежу: Дола́џа, кое помаже мислити да є Дѣцы по Црногорскомъ говору место: Дѣ́цы. — Падежъ овај съ уметкомъ менѣ на првоме "слогу ' на ", и на уметку добѣя ": ђвно́ва, ђрло́ва.

β) ' на ". Само две оваке речи имамъ исписане изъ поменутогъ речника: со́ладъ: со́лда, и хр́батъ: хр́бта. За нѣи не знамъ ништа више казати. Него мислимъ да валя напоменути за другу одъ ове две речи да іоѣ є у поменутомъ речнику на месту где безъ *x* стои, забележенъ род. єд. овако: рѣ́пта, а за прву да В. С. Караџићъ онда кадъ є ову речъ у Бо́цы чуо и забележио іошъ нѣе како треба разликовао ' и " *), а кадъ є ове

*) Познато є н. пр. да є іошъ године 1849 у пословицама оба кратка акцента бележио єдинимъ знакомъ осимъ у речима кое се само овимъ акцентима разликују а у осталомъ су єднаке.

акценте на нъой ставляю, донде іой е ласно могао заборавити правый акц.

4. Съ акцентомъ " на првомъ слогу,

а) кое задржаваю оба слога у свима падежима, н. п. бѣденъ, брѣтихъ, бѣквихъ, вѣнихъ, грѣхоръ, грѣхотъ, дѣспотъ, Дѣнавъ, жѣбихъ, жѣборъ, йстокъ, ймихъ, кѣтлихъ, лѣкотъ, Милошъ, Милѣнъ, мишихъ, млѣдежъ, Млѣденъ, Нѣгошъ, ѳтокъ, плѣмихъ, прѣдедъ, Призренъ, рѣбихъ, Срѣбинъ, сѣседъ, трѣторъ, туѣинъ, ѳгоръ, Урошъ. Оваке су и речи: пѣнео (=пѣпелъ), и бѣрио (=бѣрѣхъ по южномъ говору). Овамо иду и оваке речи, кое се понайвише говоре само у множини: вѣлѣши, гѣлѣши, йриѣи, кѣзлиѣи, кѣчиѣи, мѣчиѣи, Срѣчиѣи, тѣрлуцы.

Ове речи у род. мн. осимъ акцента на првомъ слогу имаю и на другоме ^, н. п. злѣтворѣ: злѣтворѣ; сѣседъ: сѣсѣдѣ; пѣчиѣи: пѣчиѣѣ, и т. д. — Речи кое значе младу животиню, као што е ова последня, гдѣде н. п. у Бачкой по варошима, губе съ првога слога акц. ^, па на другоме имаю ^, н. п. пилиѣѣ, гѣлѣчиѣѣ. — Речи на имъ, кое у множини губе оваѣ завршетакъ, у род. мн. на првомъ слогу меняю " на ^, н. п. Срѣбинъ: Срѣбѣ. Одъ речи Ёгринъ, коѣ у овомъ падежу меѣу два сугласна слова узима а, и тако опетъ два слога има, гласи: Ёгѣрѣ.

Речъ чѣвекъ (коѣ гласи и чѣвекъ, као што е казано напредъ подъ 3, а), у свима падежима осимъ зват. губи акц. " съ првога слога и добѣи на другоме ^: чѣвѣка, чѣвѣку и т. д. Може бити да ово нѣ едина овака речъ; по презименима Милошевиѣхъ и Урошевиѣхъ могло бы се мислити да и имена Милошъ, Ёрошъ и Ёрошъ имаю не са-

мо: Ми'лоша, У'роша, него и Мил'оша, Ур'оша и Юр'оша.

б) коє изъ другога слога избацую а. Између овы речій

аа) неке задржаваю акц. у свима падежима осимъ оны кои ће се јошъ споменути, н. п. вѣ-тарь: вѣтра, и т. д.

Коє се овакове речи не спомену ниже подъ бб, оне све иду овамо, а овде в доста споменути само неколико: брѣтацъ, вѣпаръ, Вршацъ, гле-жанъ, грашацъ, Грбаль, дабаръ, денякъ, Задаръ, знанацъ, смацъ, кашаль, копаръ, мештаръ, Ми-таръ, Пѣтаръ (ово ће се споменути и ниже подъ бб, в), пешацъ, пупакъ, Раванъ, рогаль, свежанъ, себаръ, смотакъ, сужанъ трошакъ, ћуракъ, угаль, угаль, хлебацъ, чешаль, Шабацъ, шклопацъ, и т. д. — Оване су речи и вѣжао (=вѣжалъ), вѣтао (=вѣталъ), кѣтао (=кѣталъ), сврѣдао (=сврѣдалъ), љгао (=љгаль), љзао (=љзалъ). — Овамо иде и речъ у множини: прѣсцы.

У сказ. вѣд. меня се у неколико речій " на ', ево јѣ: вѣсакъ: вѣску; мѣзакъ: мѣзгу; нѣкатъ нѣкту. Може'быти да се јошъ коя речъ у овомъ падежу овако меня.

У им. мн. съ уметкомъ ов у речи вѣпаръ ме-ня се по речнику В. С. Караџића " на ': вѣпрови. Иста речъ у род. мн. осимъ ове промене има и на уметку ^: вѣпрѣва.

Остале речи у род. мн. безъ уметка или съ уметкомъ, осимъ акцента " на првомъ слогу имаю и на другомъ ^, н. п. глѣжњи: глѣжанѣ; прѣсцы: прѣсаца; вѣтрови: вѣтрѣва; сѣжњи: сѣжњѣва; шѣнчеви: шѣнчѣва. — Нѣкатъ у овомъ падежу безъ уметка ов губи съ првога слога ^, па на у-метнотоме а између к и г добѣа ': нѣката.

бб) неке меняю акц. у свима падежима, кои се овде на по се не спомену, и то

а) ` на ^, н. п. стѣраць има у род. ед.: стѣрца, дат.: стѣрцу, зват.: стѣрче, твор.: стѣрцемъ, сназ. као дат.; а у множини у им.: стѣрцы, дат.: стѣрцыма, вин.: стѣрце, зват. као им., а твор. и сказ. као дат.

Осимъ поменуте речи овамо иду и ове: Ба-
яць, Бихаѣъ, ганачъ, грнаць, далакъ, данакъ, др-
хатъ, дулаць, ѣураѣъ, ѣураць, жалаць, збоакъ,
зглавакъ, здраваць, зноакъ, яраць, кимаць, кли-
наць, краяць, млинаць, палаць, пилаць, санаць,
сиваць, синаць, Синаць, Синаць, сириць, станакъ,
уяць, талаць, танаць, Штураць. — Оваке су ре-
чи и Пѣвао (=Пѣвалъ), ѣбао (=ѣбалъ), чѣвао
(=чѣвалъ). — Овамо иде и речъ ѣнѣцы, а по свой
прилици и бѣзнови, одъ коега бы у ед. было:
бѣзанъ: бѣзна али не знамъ да се говори.

Кадъ се у овимъ речима у средини л претво-
ри у о, онда се и ^ промени на ^, тако одъ речи
пѣлаць род. ед. гласи пѣлца и пѣоца и им. мн.
пѣоцы; тако се одъ речи тѣлаць каже тѣоца ме-
сто тѣлца.

У мн. у свима падежима съ уметкомъ исимъ
род. остае на првоме слогу ^, н. п. ѣраць: ѣрчеви,
ѣрчеве, ѣрчевима; пѣлаць: пѣлцеви; тако мислимъ
да е и бѣзнови.

У род. мн. безъ уметка остае на првомъ сло-
гу ^, али и другій добѣя ^, н. п. дѣнакъ: дѣнака;
зглавакъ: зглавака; стѣраць: стѣраца; ѣнѣцы: ѣнѣ-
ца, и т. д. — А съ уметкомъ *ов* или *ев* овај па-
дежъ какве има акценте? Ако бѣзнови доиста
иду овамо, и ако е у речнику В. С. Караѣића род.
падежъ „бѣзновѣ“ добро забележенъ, онда бы
се могло знати да се съ првога слога одбаца ^
па на другій узима '.

β) ' на ', али само у ове три речи: Пётаръ: Пётра; свѣкаръ: свѣкра; чѣшаль: чѣшля. (Прва и последня речъ иде и међу оне подъ 4, б, аа.)

У зват. ед. остае акц. ' : Пётре, свѣкре.

У род. мн. съ уметкомъ мислимъ да се враћа акц. ', а на уметакъ долази ^: чѣшлѣвѣ, свѣкрѡвѣ.

У зват. мн. рекао бы да акц. ' остае као у зват. ед., н. п. свѣкрови.

5. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и съ ^ на другомъ. Овакови речій нема много, а вредно њ љ е знати; ево ѡ ѡ: ѡковъ, ѡловъ, ѡшовъ, бѡровъ, вѡговъ, вѡловъ, гѡговъ, зѡвѡй, зѡпѡй, кѡтнѡкъ, лѡтовъ, лѡговъ, лѡповъ, мѡровъ, мѡтѡжъ, нѡпѡй, пѡрцовъ, пѡбѡй, рѡзбѡй, рѡзвѡй, рѡжнѡкъ, ѡбѡй, чѡковъ.

Ове речи у свима падежима осимъ род. мн. губе съ другога слога ^, н. п. зѡвѡй, зѡвѡмъ, лѡпови, чѡкови. Само за речи кѡтнѡкъ (место кое се говори и кѡтнѡкъ) и рѡжнѡкъ по речнику В. С. Караѡића ваља мислити да ѡмъ остаю акценти безъ промене.

У род. мн. остаю оба акцента: ѡковѣ, пѡрцовѣ.

6. Съ акцентомъ ^ на првомъ и на другомъ слогу. Ни овы речій нема много, н. п. бѣднѡкъ, бѡлнѡкъ, вѣћнѡкъ, звѡнѡкъ, ѣднѡкъ, кѡнѡкъ, кѡнтѡшъ, кѡтнѡкъ, мѡчнѡкъ, нѡтѡгъ, пѡзнѡкъ, пѡтнѡкъ, Рѡднѡкъ, сѡднѡкъ, Травнѡкъ, и т. д.

Акценти остаю безъ промене у свима падежима.

7. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са ^ на другомъ. Све оваке речи меняю акценти, и то

а) неке губе съ првога слога ' па на другоме готово у свима падежима имаю ', н. п. войнѣкъ има у род. ед.: войнѣка, дат.: войнѣку, вин.: войнѣка, твор.: войнѣкомъ, сказ. као дат.; а у им. мн.: войнѣцы, дат.: войнѣцыма, вин.: войнѣке, твор.: и сказ. као дат.

Оваковы речій имамо врло много; кое се годъ не спомену у потонѣимъ разделима, оне иду овамо, н. п. алаѣтъ, Банаѣтъ, бинѣйшъ, Бодѣанъ, боджуръ, браздашъ, браникъ, буквиъ, видикъ, ветрицъ, воларъ, гатаръ, гвозѣаръ, гласникъ, горштакъ, градиѣтъ, гречъ, дужникъ, ѣурѣицъ, занатъ, звекиръ, звонаръ, Звѣрникъ, зидаръ, юшикъ, юнакъ, копачъ, крсташъ, лопухъ, лѣвакъ, младиѣтъ, Новакъ, овсиъ, окашъ, орачъ, пастиръ, певачъ, Петриѣтъ, рачунъ, репухъ, рукавъ, ситниъ, сладкишъ, тежакъ, топликъ, шаринъ, шлѣиваръ, шлѣивикъ, и т. д. — Овамо иду и оваке речи за множину: Дробнѣцы, душнѣцы, Котари, крайнѣцы, Лопари ногари, ногачи, ушнѣцы. — Овамо иду и ове две речи коима се на краю и претворило у о, па су съ тога изгубиле ^ на другомъ слогу: кѣнао (=кѣналь), Мѣчао (=Мѣчалъ), пѣчуо (=пѣчуль).

Све оваке речи у зват. ед. меняю ' на првомъ слогу на ', а на другоме задржаваю ', н. п. юнакъ юнаѣче; Василь: Василью; вѣзиръ: вѣзѣру; Новакъ: Новаѣче; нѣвлякъ: нѣвляѣче; ѣрачъ: ѣрачу; старѣйшъ: старѣйшу.

Овако мислимъ да се акц. меня и у зват. мн.: юнаѣцы. В. С. Карациѣтъ у својой граматицы предъ речникомъ одъ године 1818 на стр. XXXVII има овај падежъ одъ речи кѣлачъ овако забележенъ кѣлачи; али сумнямъ да бы тако было.

б) неке губе съ првога слога ', па на другомъ место " добіяю ' у свима падежима, кои се на по се не спомену, н. п. бѣлѡвъ: бѣлѡва, бѣлѡву, и т. д.

Оваке су речи ево ове: ардовъ, витловъ, гаровъ, головъ, гривовъ, дрновъ, Жидовъ, зграновъ, зельовъ, зинзовъ, интовъ, Яковъ, коршовъ, космовъ, крвновъ, кртѡ (=кртѡлъ), кудровъ, кусовъ, куцовъ, лисовъ, лудовъ, мазговъ, Московъ, мрковъ, нитковъ, празновъ, роговъ, сабовъ, самсовъ, слотовъ, ѣаловъ, чатловъ, шайтовъ, шаповъ, шаровъ.

У зват. ед. меня се на првомъ слогу ' на ", а съ другога се изоставля ", н. п. рѡгѡвъ: рѡгове.

У род. мн. на другій слогъ долази ', а съ првога се изоставля акц. ', н. п. зельѡвъ: зельѡвѣ; Мѡскѡвъ: Москѡвѣ.

в) неке задржаваю ' на првомъ слогу, а съ другога губе " у свима падежима кои се изрекомъ не спомену, н. п. пѡвѡй: пѡвѡя, пѡвѡю, и т. д.

Оваке су речи ове: алай, Бегей, Бечей, Благай, Добуй, Кавай, калай, Космай, любляй, Маглай, Обляй, олай, Побой, подбой, покой, полой, Рожай, сабой, убой, шебой. — Речъ ѡсѣнъ (=ѡсѣнъ). ѡсѣна, у речнику В. С. Караѣѣћа по свой прилици быће погрешка, иначе бы и она ишла овамо.

У род. мн. меня се на првомъ слогу ' на ", а на другомъ остав ", н. п. ѡлѡй: ѡлѡй.

По свой прилици и у зват. ед. и мн. меня се акц., али како?

8. Съ акцентомъ " на првомъ слогу и са " на другоме. Између овы речій

а) неке задржаваю акценте у свима падежи-
ма осимъ оны кои ће се јошъ споменути, н. п.
нѣћа^акъ има у род. ед.: нѣћа^ака, дат.: нѣћа^аку, вин.:
нѣћа^ака, зват.: нѣћа^аче, твор.: нѣћа^акомъ; а у мн.
у им.: нѣћа^ацы, род.: нѣћа^ака, дат.: нѣћа^ацыма, вин.:
нѣћа^аке, зват. као им., а твор. и сказ. као дат.

Оваковы речій има врло много; кое се речи
овога реда не спомену ниже подъ б, оне иду о-
вамо; а овде ће ий се навести само неколико: ба-
днякъ, бачваръ, белашъ, белугъ, бобукъ, богаль,
бранюгъ, брняшъ, броћнякъ, витезъ, воћнякъ, во-
ћаръ, вршай, гавранъ, голубъ, грешникъ, гугутъ,
гуритъ, гутляй, гусларъ, димнякъ, житаръ, западъ,
звекетъ, ябланъ, ястребъ, юришъ, качаръ, кле-
петъ, књижаръ, кожаръ, коларъ, коньицъ, коракъ,
курякъ, лабудъ, Лазаръ, лептирь, лишай, лешникъ,
Милакъ, Милашъ, Милунъ, Милушъ, мирисъ, ме-
хуръ, натегъ, ношай, облакъ, обликъ, обручъ,
опадъ, паукъ, писаръ, повратъ, подсмехъ, по-
здравъ, поясъ, поклонъ, преднякъ, разумъ, рибаръ,
рибнякъ, роћай, скорупъ, случай, спомень, та-
ласъ, уякъ, Цынцаръ, чардакъ, шльиваръ, шумаръ,
и т. д. — Овака е и речъ тѣцїо (=тѣцїль), коя
променивши на краю *а* на *о*, губи и акц. ^ съ дру-
гога слога.

У сказ. ед. многе између оваковы речій гу-
бе съ првога слога ^, а на другоме место ^ до-
біаю': амбѣръ: амбѣру; Бѣдимъ: Будѣму; вѣздѣхъ:
ваздѣху; Врѣбѣсъ: Врѣбѣсу; врѣшай: врѣшаю; дѣхвѣтъ:
дохвѣту; дѣвѣръ: дувѣру; зѣтѣгъ: затѣгу; Зѣмѣнъ:
Земѣну; кѣнтѣръ: кантѣру; мајѣръ: мајѣру; мѣсѣцъ:
месѣцу; мѣсѣръ: мосѣру; ѣблѣкъ: ѣблѣку; ѣблѣкъ:
ѣблѣку; ѣпѣзъ: ѣпѣзу; ѣпрѣзъ: ѣпрѣзу; ѣсѣкъ: ѣ-
сѣку; пѣглѣдъ: поглѣду; пѣясъ: поясу; прѣкрѣтъ:
прекрѣту; прѣцѣпъ: процѣпу; рѣзѣмъ: разѣму; рѣ-

ђај: рођају; са́лашъ: сала́шу; слу́чај: случа́ю. Ово су све речи за које се не сумњамъ да се у поменутомъ падежу овако менјамъ; али ће њ по свој прилици бити и више у који ова промена бива, н. п. брођнякъ, букваръ, вођнякъ, Вучакъ, димнякъ, Жаблякъ, юришъ, комадъ, коракъ, кошаръ, Липникъ, лишай, мирисъ, Мишаръ, мехуръ, Модрушъ, Моришъ, мухаръ, Новинъ, облукъ, Озинъ, Плочникъ, плевнякъ, протакъ, сламнякъ, Тичаръ; хатаръ, чардакъ, шестаръ. — Знатно е што међу речима у који ова промена бива, нема ни едне која значи што живо.

У им. мн. съ уметкомъ *ов* или *ев* изоставља се са другога слога њ, н. п. вѣтѣзъ: вѣтезови; гѣвранъ: гѣвранови; гѣлѣбъ: гѣлѣбови; ѣстрѣбъ: ѣстребови; лѣбѣдъ: лѣбѣдови; мѣхѣръ: мѣхѣрови. — У истомъ пад. безъ уметка мислимъ да само речи дѣнаръ и ко́мѣдъ менјамъ акцените, и то съ првога слога губе ѣ а на другоме менјамъ ѣ на ѣ: дѣна́ри, ко́мѣди.

Последнѣ две речи мислимъ да тако менјамъ акцените и у осталимъ падежима мн.: ко́мѣдѣ, дѣна́рѣ; ко́мѣди́ма, дѣна́ри́ма; ко́мѣде, дѣна́ре и т. д. — И речъ обрѣчъ по речнику В. С. Караѣића тако менја акцените у род. мн.: обрѣ́чѣ. — И одъ речи лѣшникъ у истомъ пад. доста е обично: лѣшникѣ; а тако и мѣсѣцъ: мѣсѣ́цѣ.

У род. мн. съ уметкомъ избацују се акценити съ оба слога, па се на уметакъ ставља ѣ: ба́тѣкъ; батако́вѣ; вѣтѣзъ: витезо́вѣ; гѣвранъ: гаврано́вѣ; гѣлѣбъ: голубо́вѣ; лиша́й: лиша́евѣ; и т. д.

У вин. и зват. мн. съ уметкомъ менјамъ се акценити као у им., н. п. вѣтезове, вѣтезови. — Овако бива и у дат. съ уметкомъ и у осталима кои

су съ нѣимъ еднаки, н. п. вѣтезовима, а може быти да бы се у коіой речи могао чути ' на уметку безъ и каковогогъ акцента на прва два слога, н. п. голубовима?

б) неке меняю акценте, и то у свима падежима кои се изрекомъ не спомену избацивши съ другога слога ^, н. п. дѣвѣръ, има у род. ед.: дѣвера, дат.: дѣверу, вин.: дѣвера, зват.: дѣвере и т. д.

Осимъ ове речи овамо иду и ове: блаворъ, бокоръ, бусенъ, господъ, гребенъ, грменъ, груменъ, гуштеръ, дроблѣнъ, Дунай, ѣавѣ (=ѣавѣлъ), иверъ, лворъ, ясенъ, ечменъ, каменъ, кестенъ, кременъ, мраморъ, оберъ (хоберъ), очухъ, пламенъ, праменъ, прстенъ, пршлѣнъ, ременъ, северъ, сршлѣнъ, стожеръ, стремъ, стршлѣнъ, углѣнъ, усовъ, чокоть, чопоръ, шеперь. — По речнику В. С. Караѣћа овамо бы ишла и речъ ѣтѣкъ (tumog), премда у другомъ значеню гласи ѣтокъ (insula). — По истому речнику речи: говѣръ, стѣжеръ, стѣборъ, стрмѣнъ (stapia), хѣберъ, чѣмеръ, не бы ишле овамо, еръ нѣе назначено да имъ се у род. меня акц., али я мислимъ да иду овамо судећи по сказ. ед., и по томе што су речи стожеръ, стремъ и оберъ у овой ствари са свимъ еднаке съ речима стежеръ, стрмѣнъ и хоберъ, па по истомъ речнику иду овамо.

У сказ. ед. у неколико речій избацуе се ' съ првога слога, па на другій место ^ долази'; ову промену за садъ налазимъ само у овы речій: бѣкоръ: бѣкѣру; бѣсенъ: бѣсену; говѣръ: говѣру; грѣбенъ: грѣбену; кѣменъ: кѣмену; ѣберъ: ѣберу; пламенъ: пламену; прѣтенъ: прѣтену; углѣнъ: углѣну; чѣпоръ: чѣпѣру. По речнику В. С. Караѣћа може грѣбенъ у овомъ падежу быти и безъ ове промене задржавши само ^ на првомъ слогу: грѣбену.

Може бити да јошъ коя између овы речій тако гласи, као што у поменутомъ речнику ние никаква промена за овай падежъ назначена кодъ речій: пламень, прстенъ и чопоръ, него е остављено да се мисли да е онака као у род.

У род. мн. за три речи знамъ да губе съ првога слога [˘], а на другоме место [˘] имаю [˘]: гуштеръ: гуштѣра̃; кѣстѣнь: кѣстѣна̃; ѣвѣо: ѣвѣола̃. Може бити да ову промену има јошъ коя речъ, н. п. дѣвѣръ: дѣвѣра̃; чѣкѣтъ: чѣкѣта̃. Ако коя у овомъ падежу не меня овако акцента, она ће и на другоме слогу имати [˘], н. п. грѣбени: грѣбѣна̃?

III. Речи одъ три слога:

1. Съ акцентомъ [˘] на првомъ слогу,

а) кое задржаваю сва три слога, н. п. бѣбовиѣъ, Бѣчваниѣъ, дрѣговиѣъ, Дрѣняниѣъ, Жупляниѣъ, Ядраниѣъ, крѣлѣвиѣъ, Лѣчаниѣъ, Мѣчваниѣъ, пучаниѣъ, рѣетинѣъ, Рѣмляниѣъ, стрѣчевиѣъ.

Оваке речи у род. мн. добіаю на трећемъ слогу [˘] н. п. стрѣчевиѣѣа̃. — Кое речи у множини губе завршетакъ *иѣъ*, оне у овомъ падежу добіаю на другомъ слогу, н. п. Мѣчваниѣъ: Мѣчвѣна̃; Ядраниѣъ: Ядрѣна̃.

б) кое изъ трећегѣ слога избацую *а*. Између овы речій

аа) неке на другомъ слогу добіаю [˘] у свима падежима, кои се јошъ изрекомъ не спомену, н. п. наставка: има у род. ед.: наставка, дат.: наставка, твор.: наставкамъ, у им. мн. наставкаы, и т. д.

Овамо иду н. п. ове речи: бѣкавацъ, дрѣкавацъ, завоякъ, заглавакъ, заперакъ, засенакъ, зликовацъ, Крижевацъ, кусавацъ, лизавацъ, наглавакъ, Раѣевацъ, разделякъ, размеракъ, саставакъ,

скоковацъ, уторацъ, хрипавацъ, шкрипавацъ. Ова -
ке су и ове речи: владалацъ, давалацъ, заселацъ,
немалацъ, чувалацъ.

Кадъ оваке речи, коє у почетку трећег слога имаю *л*, избацивши *а*, ово *л* претворе у *о*, и тако опетъ еданъ слогъ добию, онда имъ другій слогъ постане кратакъ и съ нѣга изгубе *ъ*, н. п. влѣдалацъ: влѣдоацъ (=влѣдѣлца); зѣселацъ: зѣсеока (=зѣсѣлка), и т. д.

У род. мн. прелазѣ акц. съ другога слога на треійй, н. п. сѣствакѣ, сѣствѣцѣ: сѣствакаѣ; Кѣновѣцѣ: Кѣноваѣцѣ; вѣдаѣлацѣ: вѣдаѣлаѣцѣ; зѣсе-
лакѣ: зѣсѣлаѣкаѣ.

66) неке избацывши *a* не меняю акцента; таковы су само ове три: *на́вртакъ*, *на́платакъ*, *прѣслагцы*, одъ кои н. п. род. ед. гласи: *на́вртка*, *на́плата*.

У род. мн. треі́й слогъ добія́, н. п. прѣ-
слачцы: прѣслача́ка.

2. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу,

а) коѣ задржаваю све сло҃гове: ба́новиѣ, ин-тересѣ, ка́нтариѣ, ма́йковиѣ, су́нчевиѣ.

Ове речи само у род. мн. іошъ добіаю на
трећему слогу њ: баїновїѣа.

б) кое избаую изъ тре҃гѣга слога а: Бѣльи-наць, вѣковаць, ѣурѣеваць, Кѣрловаць, и у мно-жини: Вѣнкѡвцы, Кѣрлѡвцы.

У коѣму годъ падежу ове речи избеае а, до-
бію и на другомъ слогу, н. п. ѣуѣѣваць: ѣуѣ-
ѣвца, ѣуѣѣвцу, ѣуѣѣвцы, и т. д.

У род. мн. добіаю ~ на трећему слогу, н. п.
Кѣрлѡвцы; Кѣрлѡвѣца.

3. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу,

а) кое задржаваю све слоґове, н. п. ба́рячи́ѣ, бе́рбе́ринѣ, Бо́госавѣ, бо́ровиѣ, Вла́дисавѣ, го́ранинѣ, Гро́чанинѣ, гу́рбетинѣ, до́бротворѣ, ду́катиѣ, ду́нѣринѣ, и́гуманѣ, Ћ́вреинѣ, ѣ́зычиѣ, кр́ститель, Ла́тнинѣ, ли́сичиѣ, Мле́тчанинѣ, о́бразчиѣ, о́рашчиѣ по́братимѣ, по́очимѣ, по́точиѣ, ро́дитель, све́титель, се́лянинѣ, спа́ситель, ство́ритель, учи́тель, хра́нитель, и т. д.

Овакове речи у род. мн. добіаю на трећемъ слогу ^, н. п. бу́брешчи́ѣ, до́бротво́ра, ка́луѣ́ра, ро́дите́ля, учи́те́ля. — Кое речи завршетаць иѣ у множини избацую, у оны се у овомъ ^ падежу меня на првомъ слогу ' на ^, и на другоме добіаю, н. п. А́рапинѣ: А́рапа; бе́рбе́ринѣ: бе́рбе́ра; го́ранинѣ: го́рана; дво́рани: дво́рана; ка́уринѣ: ка́ура; Ла́тнинѣ: Ла́тина; се́лянинѣ: се́ляна.

б) кое избацую а изъ трећеґа слоґа. Између овы речіѣ

аа) неке не меняю акцента, н. п. у́штипакѣ, у́штипка, у́штипку, у́штипцы, у́штипцыма, и т. д.

Кое се речи не спомену ниже подъ бб, оне иду овамо, а има іѣ врло много; овде ево само неколико: а́гршакѣ, бу́брежакѣ, до́вратакѣ, до́лазакѣ, желу́дацѣ, заве́закѣ, за́гризакѣ, за́клонацѣ, за́ушакѣ, из́брежакѣ, ѣ́зычацѣ, на́задакѣ, на́предакѣ, о́блучацѣ, о́ритакѣ, па́тисакѣ, по́воданѣ, по́дметацѣ, по́дмладакѣ, по́любацѣ, по́собацѣ, по́трошакѣ, пре́купацѣ, и т. д.

Ове речи у род. мн. добіаю на трећемъ слогу ^, н. п. у́штипакѣ: у́штипа́ка; о́бодацѣ: о́бода́ца; по́вратакѣ: по́врата́ка; прѣ́слачцы: прѣ́слача́ка, и т. д.

И Т. Д.

Овакове су речи и ове: босиљакъ, Брачинацъ, брестовацъ, Броћанацъ, Бунѣвацъ, вазданацъ, Вргорацъ, Гласинацъ, глоговацъ, долевакъ, дорамакъ, дремовацъ, дреновацъ, Дубравацъ, заверакъ, загорацъ, загранакъ, закољакъ, заломакъ (и друге овако сложене), заранацъ (и друге овако сложене), засенацъ, застиракъ, зверинацъ, избиракъ, (и друге овако сложене), изблювакъ, изворацъ, изданацъ, исполацъ, катанацъ, кленовацъ, крадљивацъ, лажљивацъ, Лепенацъ, Лужинацъ, ленивацъ, лесковацъ, магарацъ, мезинацъ, Мратинацъ, мутљивацъ (и сму-), навиљакъ, надимакъ, назимакъ, назубакъ (-зувакъ), налевакъ, нарамакъ (и друге овако сложене), Никољакъ, обоякъ, обронакъ, оглавакъ, огранацъ, огумацъ, одвојакъ, одморакъ, ожуљакъ, окомакъ, окраякъ, окрнякъ, опанацъ, осѣначъ (absynthium), останакъ (и друге овако сложене), отаракъ, одпонацъ (и друге овако сложене), пашинацъ, Петровацъ, пиринацъ, поданацъ, подвалакъ, подвољакъ, подворацъ, подг. авацъ (и узг-), подзимацъ, подсунацъ, покрајцъ, покровацъ, помолакъ, помолацъ, поморацъ, поновацъ, поповацъ, посинацъ, пострнакъ, потиљакъ, Поцерацъ, почивакъ, починакъ, прегибакъ, прекрмакъ, претинацъ, придавакъ, приданацъ, придевакъ, прикрајакъ, прикумакъ, приморацъ, приновакъ, прибољакъ, прозгавацъ, пропарацъ, просинацъ, противакъ, пршљивацъ, пудљивацъ, растовацъ, скакавацъ, смрдљивацъ, стопарацъ, страшивацъ, сустримакъ, товарацъ, трговацъ, трпанацъ, трсковацъ, ћепенакъ, ћинтерацъ, ћулумацъ, уборацъ, увоякъ, ударацъ, удорацъ, уймакъ, ули-

вакъ, уперакъ (и усп-), уривакъ, утораъ, ушкр-
лякъ, хадумаъ, цероваъ, чаканаъ, чичимаъ,
шальвиваъ. — Овамо иду и ове речи кое се най-
више говоре само у множини: врча̑нцы, дѣт̑и̑нцы,
н̑зсѣвцы, ѡвѣйцы, ѡп̑ильцы, ѡч̑и̑нцы, у̑ста̑вцы,
и т. д. —

Овамо мислимъ да иде и чѣпчежаъ, премда
бы по речнику В. С. Караѣића валяло да иде на-
предъ подъ аа, а тако мислимъ по томе што у
истомъ речнику има „чѣпчѣшаъ“, за кое опетъ
мислимъ да є погрешно начинѣнъ им. ед. одъ род.
падежа „чѣпчѣжца“ (по южномъ говору = по
источномъ чѣпчѣжца). Овако бы рекао да є у по-
менутомъ речнику и „Бунѣваъ“ одъ правилнога
по южномъ говору „Бунѣвца“ погрешка место:
Бунѣваъ. На овако што наићи ћемо јошъ едномъ.

Овамо иду и ове речи, кое избацывши а, пре-
твараю а кое є предъ н̑имъ было у о, и за то
губе съ другога слога ˘: вѣзилаъ (вѣз̑и̑оца=вѣ-
з̑и̑лца), в̑и̑талаъ, з̑а̑тилаъ, к̑о̑милаъ, к̑р̑чилаъ,
к̑у̑дилаъ, к̑у̑пилаъ, ма̑стилаъ, н̑о̑силаъ, по̑че-
лаъ, пра̑шилаъ, пра̑галаъ, пра̑милаъ, пра̑си-
лаъ, се̑дилаъ, то̑болаъ, тра̑силаъ, у̑велаъ,
у̑делаъ, у̑сталаъ, хва̑лилаъ. Овамо мислимъ да
иде речъ, коя мени н̑е позната у им. падежу не-
го у род. и зват.: б̑о̑си̑ока, б̑о̑си̑оче, и ко̑и̑ой им.
мислимъ да ће быти б̑о̑силаъ (=бо̑ги̑лякъ као
што є з̑а̑тилаъ=з̑а̑ти̑лякъ), а не као што у по-
менутомъ речнику стои „босиокъ“.

Све оваке речи у род. мн. осимъ акцента ˘
на првомъ слогу у̑маю и ˘ на трећемъ, н. п. тр̑го-
ва̑нцы: тр̑гова̑ца; за̑ра̑нцы: за̑ра̑на̑ка; н̑зсѣвцы: н̑зсѣ-
ва̑ка; ѡб̑ойцы: ѡб̑о̑я̑ка; ѡпа̑нцы: ѡпа̑на̑ка; ѡп̑иль-
цы: ѡпи̑ля̑ка; ѡч̑и̑нцы: ѡчи̑на̑ка; по̑грѣвцы: по̑грѣ-
ва̑ка; к̑о̑милаъ: к̑о̑ми̑ла̑ца; у̑велаъ: у̑вела̑ка.

4. Съ акцентомъ ` на првомъ слогу,

а) кое задржаваю све слокове, н. п. *апостоля* Баранинъ, Бирчанинъ, Бугаринъ, братанинъ, Брѣанинъ, войводовиѣ, Вршчанинъ, грличиѣ, Драгосавъ, дуждевиѣ, душманинъ, ябучиѣ, кашилукъ, куѣвиѣ, ласичиѣ, мердивенъ, Милорадъ, нечовекъ, парощичиѣ, пинокотъ, праунукъ, пріатель, Радосавъ, свастичиѣ, сестричиѣ, тепелукъ, уволежъ, царевиѣ, Циганинъ, и т. д.

Кое измеѣу оваковы речій у множини завршетакъ *имъ* одбацую, оне у им. мн. добіяю на другомъ слогу ^, н. п. *Бѣнянинъ*: Бѣнѣни; граѣнинъ: граѣни; *Грѣжанинъ*: Грѣжѣни; кѣнѣни; мѣштанинъ: мѣштѣни; *Пѣганинъ*: Пѣгѣни; *Скѣдранинъ*, *Скѣдрѣни*, и т. д. — Само *Бѣгаринъ*, *дѣшманинъ*: тѣторинъ и *Цѣганинъ*, речи кое не значе човека изъ каквога места, немаю ове промене, н. п. *Бѣгари*, *Цѣгани*, и т. д.

У род. мн. долази ^ на слогъ кои е предъ последнѣимъ, н. п. *брѣтучѣдѣ*, *прѣунѣкѣ*, — *грѣ*, *ѣнѣ*, *Грѣжѣнѣ*, — *Бѣгѣрѣ*, *Цѣгѣнѣ*. — Само *пріатель* у овомъ падежу губи съ првога слога ^, па на треѣму добія ^: *пріатѣлѣ*.

Кое речи у им. мн. осимъ акцента ` на првомъ слогу іошъ и на другомъ имаю ^, оне задржаваю исте анценте и у осталимъ падежима мн.: *Грѣжѣне*, *Грѣжѣнима*, и т. д. — *Пріатель* у дат. мн. и у осталима кои су съ нѣимъ еднаки, губи ` съ првога слога, пакъ добія на треѣму ^: *пріатѣльима*.

б) кое изъ последнѣга слога избацую *а*. Измеѣу овы речій

аа) неке не меняю акцента, н. п. *пѣрожакъ*: *пѣрожка*, и т. д. Оваке су речи іошъ само ове: *нѣвлачакъ*, *пѣлучакъ*, *пѣлѣтакъ*, *пѣдвлачакъ*.

Ове речи у род. мн. осимъ акцента ' на првомъ слогу имаю и на трећемъ ^: пѣлучака, пѣлѣтака, и т. д.

бб) неке избацајући а изъ последнѣга слога добијаю на другомъ ^, н. п. застораѣ: засторка, засторку, и т. д.

Овамо иду све речи овога реда које нису споменуте подъ аа, н. п. беговаѣ, буковаѣ, Валѣваѣ, губаѣваѣ, змаѣваѣ, яѣваѣ, кладенаѣ, Косоваѣ, крастаѣваѣ, Крушеваѣ, лакомаѣ, мрмоляѣ, пабираѣ, папонаѣ, парояѣ, пастораѣ, поменаѣ, прапораѣ, првенаѣ *), цареваѣ, часловаѣ, и т. д. — Овамо иду и ове речи које се највише говоре само у множини: брѣтѣнцы, брѣѣнцы, яѣнцы, млѣдѣнцы; и ове које избацајући а изъ последнѣга слога, я претвараю у о, и за то губе съ другога слога ^: жѣтелеѣ (жѣтеоца=жѣтелца), прѣтилаѣ, рѣниѣлаѣ, срѣтѣлаѣ, трѣгѣлаѣ.

Ове речи у род. мн. осимъ акц. ' на првомъ слогу, имаю и на трећемъ ^, н. п. яѣваѣца, пѣбѣраѣка, прѣвенаѣца, — яѣнаѣца, млѣденаѣца, — жѣтелеѣца, прѣтилаѣца, и т. д.

Б. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу,

а) које задржаваю све слоґове, н. п. амаѣнетъ, бураѣзеръ, виѣлаѣетъ, дуѣмиѣнѣлукъ, зиѣметъ, зиѣѣетъ, киѣметъ, Костаѣтѣмъ, Насраѣдинъ, ненѣситъ, пиѣшѣнѣлукъ, приѣворъ, серѣиѣѣеръ, сиѣсетъ, и т. д.

*) У новоме речнику В. С. Караѣиѣа речъ „прѣвенаѣца“ не може бити друго него погрешно начиѣнѣтъ ѣм. падежъ одъ правилнога по южномъ говору род. падежа: „прѣвенѣца“=по источномъ говору „прѣвенѣца“ место „прѣѣвенаѣца“=прѣвенаѣца.

Ове речи у род. мн. доби́аю на тре́ћемъ слогу [˘]: при́вора̑, и т. д.

б) кое изба́ую а изъ тре́ћегъ слога, н. п. доби́такъ: доби́тка, доби́тку. Доста ће быти да споменемо само неколико оваковы речӣ, а има и врло много, н. п. анђе́лакъ, бегу́нацъ, брде́лакъ, брежу́лакъ, Будима́цъ, Видина́цъ, голу́бакъ, десе́такъ, завита́къ, злочина́цъ, едина́цъ, матора́цъ, оснута́къ, остата́къ, пїана́цъ, потома́къ, пребра́нацъ, продава́цъ, Ресава́цъ, свршета́къ, студена́цъ, тежата́къ, уби́лацъ, удова́цъ, ужита́къ, и т. д. — Овамо иде и речъ страда́лацъ, коя изба́цывши а изъ последи́гъ слога може претворити а у о, и по томъ премешта акц. ´ съ другога слога на првӣ: стра́даоца (=страда́лаца).

Ове речи у род. мн. доби́аю на првӣ слогъ [˘], а на другӣ и тре́ћӣ [˘], н. п. кома́рацъ: кома́раца̑; Мора́вцы; Мора́ваца̑; реза́нцы: реза́наца̑; трга́нцы: трга́наца̑, и т. д.

И у зват. ед. ямачно се меня акц., и то место акцента ´ на другомъ слогу долази [˘], али на првомъ не знамъ долази ли [˘] или [˘], н. п. Реса́вацъ: Реса́вче или Реса́вче? — По свой прилицы и у зват. мн. бы́ће акценти као у зват. ед.

6. Съ акцентомъ [˘] на другомъ слогу,

а) кое задржаваю све сло́гове, н. п. ага́лукъ, антре́шель, Арба́нась, Баѓрданъ, баса́макъ, Беодо́градъ, бедо́чугъ, Весё́линъ, власте́линъ, Вука́шинъ, Вуко́манъ, Голуба́нъ, госпо́динъ, дома́нинъ, Драгу́тинъ, Живодо́инъ, зубу́нинъ, Ива́нчиъ, юна́чиъ, класо́беръ, клобу́чиъ, кола́чиъ, колу́тиъ, ку́машинъ, ного́ступъ, паше́ногъ, пушкóмeтъ, Симё́унъ, сиро́махъ, хладóлежъ, чворкóвиъ, чове́чиъ, и т. д.

У род. мн. осимъ акцента ' на другомъ слогу долази и на трећій ", н. п. басѣмакъ: басѣмѣка; бенѣврецы: бенѣврѣка; дегѣнекъ: дегѣнѣка; колачићъ: колачића; кукурузъ: кукурузѣ; паунићи: паунића; сараџори: сараџора, и т. д.

б) кое избацую *a* изъ трећега слога. Између овы речій

аа) неке задржаваю акц., н. п. Отѣчаць: Отѣтча, и т. д. — Оваке су речи іошъ и ове: близѣнакъ, близѣнаць, Градѣчаць, козѣлаць, кокѣтаць, котѣлаць, кравѣчаць, маслѣчакъ, ножѣняць, посѣлакъ, посѣлаць, сагѣнакъ, свѣтѣчаць, сокѣлакъ, старѣчаць, удѣваць, уліганъ.

Речи кое избацывши *a*, и по томъ претворивши *а* у *о*, добию іошъ еданъ слогъ, премештаю акц. ' съ другога слога на првый, н. п. котѣлаць: кѣтаоца (=кѣталца), посѣлакъ: пѣсаока; и т. д.

У род. мн. мислимъ да съ другога слога прелази ' на првый, и " долази на трећій, н. п. близѣнакъ: близѣнѣка.

Може быти и у зват. ед. *a* и мн. да бы се акц. променіо, али како?

бб) неке избацывши *a* изъ трећега слога меняю на другоме слогу ' на "; такове су речи ове две: покрѣваць: покрѣвца; синѣваць: синѣвца. — Може быти да и речъ удо'ваць, коя в споменута напредъ подъ аа, овамо иде.

У зват. ед. мислимъ да на првый слогъ долази " *a* на другій ": сѣнѣвче. Оваки су акценти по свой прилицы и у мн. у истомъ падежу.

У род. мн. долази ' на првый слогъ, " на уметно *a* између два сугласна, а по свой прилицы и на другій слогъ: сѣнѣвѣца.

7. Съ акцентомъ ^ на првомъ и на другомъ слогу. Овакова речъ има само една: на́кованъ: на́ковня.

У род. мн. какве има акценте? еда ли на́кованѣ?

8. Съ акцентомъ ` на првомъ слогу и са ^ на другомъ. Оваковы речи има мало, н. п. а́лайбегъ, а́ранѣлъ, бѣга́тошъ, Кѣса́йчиѣ, на́лба́нтинъ, пи́зматоръ, пу́паторъ, се́наторъ, то́ббчиѣ, и т. д. — Овамо иде и речъ: а́ранѣо (=а́ранѣлъ).

У род. мн. долази ^ и на тре́ій слогу, н. п. се́наторѣ, нѣсо́чиѣ; ако ли има уметакъ, онда ^ долази на нѣга место на тре́ій слогу, н. п. а́лайбегѣ.

9. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу и са ^ на другомъ. Између овы речѣй

а) само една не́радинъ задржава све слогове. — У род. мн. долази ^ и на тре́ій слогу: не́радинѣ.

б) неке изъ тре́ега слога избацую а. Такове су: за́воранъ: за́ворня; за́поранъ, ко́вртанъ, ко́рабаль, ѡб́ртанъ, ѡкр́шанъ, по́длажанъ, по́тпоранъ, по́шѣтанъ, прѣ́тисакъ, у́рбанъ. — У род. мн. добіаю и оне ^ и на тре́емъ слогу: прѣ́тиса́кѣ.

10. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са ^ на тре́емъ, н. п. на́местникъ, на́пастникъ, на́редникъ, на́челникъ, па́рничаръ, пу́стиникъ, сме́тенякъ, су́везникъ, су́врстникъ. — Акценти остаю безъ промене.

11. Съ акцентомъ ^ на првомъ и на тре́емъ слогу. Овакове речи имамо само две: гла́вничаръ, ма́вишникъ. — Акценти остаю безъ промене.

12. Съ акцентомъ ` на првомъ слогу и са ^ на тре́емъ. Између овы речѣй

а) еднина остаю акценти безъ промене, н. п. бездушникъ: бездушника, и т. д. — Оваковы речій има много, ево само неколико: аргатаръ, безбожникъ, безумникъ, виноградъ, граничаръ, зверинякъ, Иванишъ, коняникъ, Лучинштакъ, Матіяшъ, наемникъ, неверникъ, одметникъ, перяникъ, плачидругъ, положаръ, посленикъ, подкожнякъ, поточаръ, свештеникъ, Станимиръ, тамничаръ, хилыдаръ, и т. д. — Овамо иде и камивао (=камиваль), где се *а* на краю претворило у *о*, и за то се избацыло *а* съ последнѣга слога.

У род. мн. у речи виноградъ избацуе се съ првога слога *а*, а на трећему меня се *а* на *о*: виноградъ. Овако се овой речи меня акц. и у дат., твор. и сказ. мн.: виноградима.

б) у едине речи: Бабакай, меня се акц., т. е. съ трећега слога изоставля се *а* у свима падежима: Бабакаа, Бабакаю, и т. д.

13. Съ акцентомъ *а* на првомъ слогу и са *а* на трећемъ. Између овы речій

а) неке задржаваю акценте у свима падежима осимъ оны кои ће се на по се споменути, н. п. вѣренникъ: вѣренника, вѣрениче, и т. д.

И овы речій има много; ево само неколико: Боголюбъ, веселикъ, ветренякъ, водоплавъ, догађай, договоръ, драгокушъ, ђурђевштакъ, забораваъ, завичай, залогай, замашай, заменикъ, зимолить, именикъ, ябучаръ, ягоднякъ, листопадъ, Любомиръ, манастиръ, мученикъ, надничаръ, нараштай, обичай, околишъ, опроштай, познаникъ, порођай, помишлай, потричаръ, Радованъ, Радомиръ, рукопись, рукосадъ, сужньичаръ, Цариградъ, и т. д.

У сказ. ед. съ првога слога избацуе се ` , а на трећему место ` стои ´ , али само у овимъ сло-
женимъ речима: догађај: догађаю; обичај: оби-
чаю; порођај: порођаю. А у речима: догово́ръ,
нагово́ръ, разгово́ръ, а по томе може бити и у оста-
лима овако сложенимъ одъ речи го́во́ръ, као од-
гово́ръ, ўгово́ръ, одбацуе се ` съ првога слога а
на другій долази ´ : догово́ру, нагово́ру, разгово́ру.

б) у две речи: блага́словъ и ви́нобѣи́ меня
се акц. т. е. съ трећега слога избацуе се ` : благо-
слова, блага́слову, ви́нобѣи́, и т. д. У род. мн.
опетъ долази ` на трећий слогъ: блага́словѣи́.

14. Съ акцентомъ ` на другомъ слогу и са `
на трећемъ. Између овы речій

а) у највише њи избацуе се съ првога сло-
га ` , а на другоме место ` стои ´ , и то у свима па-
дежима осимъ оны кои ће се изрекомъ спомену-
ти, н. п. помо́ћникъ: помо́ћника, помо́ћнику, по-
мо́ћникомъ, помо́ћницы, помо́ћника, помо́ћницама,
помо́ћнике, и т. д.

Оваковы речій има врло много; ево неколи-
ко: адво́кѣтъ, башчо́ванъ, болестникъ, вареникъ,
великашъ, веселякъ, гвозде́някъ, генера́лъ, глаго-
лящъ, говеда́ръ, господа́ръ, гурбеташъ, десѣ́тъкъ,
десеча́ръ, ѣавола́нъ, запу́шачъ, зимовникъ, изби-
ра́чь, јоргова́нъ, камена́ръ, каменя́къ, капетанъ,
кокоша́ръ, колибашъ, конюша́ръ, магистратъ,
меденя́къ, немо́ћникъ, огрта́чь, поглава́рь, прича-
никъ, причестникъ, сребря́къ, су́ђеникъ, топо-
ликъ, уредникъ, утрени́къ, церови́къ, црвенда́ћъ,
црквене́къ, четврта́ль, и т. д. — Овамо иде и речъ:
ценѣ́рао (=ценѣ́ра́лъ), у коіой се а на краю пре-
твори́ло у ђ и за то се акц. съ друго́гъ слога
изба́ціо. — Овамо иду и оваке речи за множину:
пеленга́ри, периша́ни.

У зват. ед. избацуе се съ другога слога ^, на трећему остае ^, а на првый долази ^, н. п. баряктарь: баряктаре; господарь: господару; добшарь: дѣбошару; капетанъ: капетане; немарь: немаре; генералъ: генерале. — И у зват. мн. рекао бы да се овако акц. меняю.

б) избацуе се съ трећега слога ^, а на другомъ остае ^: водѣпѣй: водѣпоа, водѣпоу, и т. д. — Овакова е речъ іошъ само ова: мацаруо (=мацаруль) и мацаруо, у кое се л на краю претвара у о, те се съ трећега слога изоставля ^.

Према речима подъ II, 7, в, мислимъ да у род. мн. остае ^ на трећ. слогу, а ^ съ другога променивши се на ^ прелази на првый: водѣпѣй?

в) избацуе се съ трећега слога ^, па акц. ^ съ другога слога прелази на трећій. Овакове речи имамо само две: нерѣдѣвъ и шарампѣвъ: нерѣдѣва, шарампѣва, нерѣдѣву, шарампѣву, и т. д.

Према речима подъ II, 7, б, мислимъ да се и у овы у род. мн. ^ съ другога слога изоставля, а на трећій долази ^: шарампѣва?

15. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу и са ^ на другомъ и на трећемъ. Овакове речи имамо само две: настойникъ, раскѣвникъ. — Акценти остаю безъ промене.

16. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу и са ^ на другомъ и на трећемъ. Оваковы речій имамо мало, н. п. безвѣникъ, бунтѣвникъ, дѣглавникъ, дубрѣвникъ, кѣмарникъ, отровникъ, очайникъ, покойникъ, покорникъ, посланикъ, постолнякъ, противникъ, служавникъ, становникъ, супарникъ, убойникъ, уторникъ, учайникъ. — Акценти остаю безъ промене.

IV. Одъ четири слога:

1. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу,

а) кое задржаваю све слоге. Овамо иду ове речи: Вѣлићанинъ, Бранеговић, Палезанинъ, Пѣдруговић.

У род. мн. долази ^ на четвртый слогъ: Бра-
неговѣѣ. Кое речи у множини избацую заврше-
такъ *имъ*, оне у свима падежима мн. добіаю на
трећемъ слогу ^: Пáлeжáни, Пáлeжáнá, и т. д.

б) кое изъ четвртога слога избацую *а*. Ова-
мо иду: бѣчиновацъ, ѣуртиновацъ, шáиновацъ.

Ове речи избацивши *а* добіаю ^ на трећемъ
слогу: ѣуртинѡвца, ѣуртинѡвцу, ѣуртинѡвцы, и т. д.

У род. мн. долази ^ на четвртый слогъ: ѣур-
тиновáца.

2. Съ акцентомъ ^ на првомъ слогу. Такове
су ове речи: Кáрловчанинъ, Лúштичанинъ, Рúдни-
чанинъ, Трáвничанинъ.

Ове речи у мн. избацивши завршетакъ *имъ*
добіаю на трећемъ слогу ^ у свима падежима:
Рúдничáни, Рúдничáнá, Рúдничáнима, и т. д.

3. Съ акцентомъ ` на првомъ слогу,

а) кое задржаваю све слоге, н. п. вáроша-
нинъ, Гúсинянинъ, Дрѣкаловићъ, Брусалимъ, ко-
леновићъ, Лозничанинъ, Морачанинъ, незналовићъ,
непріятель, Осаћанинъ, Отмановићъ, оцаковићъ,
препеличићъ, Сибинянинъ, Смрдипотокъ, Соко-
лянинъ, стокућанинъ, Тимочанинъ, укућанинъ,
Цетинянинъ, шерезанинъ, и т. д.

Кое речи у множини избацую завршетакъ
имъ, оне у свима падежима мн. добіаю на трећемъ
слогу ^: Тѣмочáни, Тѣмочáнá, Тѣмочáне, и т. д.

Остале речи у род. мн. добіаю на четвртмъ
слогу ^: ѡцаковићá, препеличићá, и т. д.

У речи непріятель меня се акц. као у про-
стой пріятель.

б) кое изъ последнѣга слога избацую *а*, н.
п. áдраповацъ, Брáничевацъ, Ядиковацъ, áсико-

ваць, єминоваць, Кàрановаць, Крàгуєваць, òно-
странаць, Хèрцеговаць, Шèшатоваць, и т. д.

Ове речи избацывши *a* изъ четвертого слога,
добіаю на трећемъ [^], н. п. Крàгуєваць, Крàгуєв-
ца, Крàгуєвцу, и т. д.

У род. мн. добіаю на четвертомъ слогу [^], н.
п. Хèрцеговаць: Хèрцеговаца.

4. Съ акцентомъ " на првомъ слогу,

а) коє задржаваю све слоґове, н. п. абаци-
лукъ, Вàсовићъ, веверичићъ, деспотовићъ, До-
броћанинъ, кукавичићъ, ластавичићъ, Липнич-
анинъ, Љшничанинъ, Митровчанинъ, никоговићъ,
острвлянинъ, Пожежанинъ, четокаикъ.

Коє речи у множини избацую завршетакъ
инъ, оне у свима падежима мн. имаю [^] на трећемъ
слогу, н. п. поћоћани, Сòпоћани, Сòпоћана, Сò-
поћанима.

Остале речи у род. мн. добіаю " на четвр-
томъ слогу: Вàсовића, ластавичића, и т. д.

б) коє избацую изъ четвертого слога *a*. Из-
међу овы речій

аа) неке избацывши изъ четвертого слога *a*
добіаю на трећемъ [^], н. п. зàраванакъ: зàраванка,
зàраванку, и т. д. Такове су речи и ове: затава-
накъ, ябуковаць, ясеноваць, Мишлѣноваць, По-
жареваць, пуноглаваць, Смедереваць, Овамо иду
и ове речи у множини: прàустàвцы (и преу-), рàз-
говòрцы. Овамо мислимъ да иде и нàкаламакъ, а
по речнику В. С. Караџића требало бы да иде
ниже подъ бб.

У род. мн. долази [^] на четвертый слоґъ, н. п.
прàустàвцы: прàустàвкà.

66) неке избацывши изъ четвертогъ слога *е* задржаваю акц. безъ промене. Такове су ове две речи: про́игуманъ: про́игумна; ра́соватаць: ра́соватца.

У род. мн. мислимъ да и оне доби́ю ^ на четвртомъ слогу: про́игума́нѧ.

5. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу,

а) кое задржаваю све сло́гове. Такове су н. п. ове речи: Бана́ћанинъ, добри́ковићъ, Кова́чанинъ, Кома́вланинъ, Моста́ранинъ, Пала́нчанинъ, пога́новићъ, Соли́нянинъ, Ста́лаћанинъ.

Кое речи у множини изба́цую завршета́къ ииъ, оне у род. мн. доби́ю на тре́ћемъ слогу ^: Бана́ћана́, Моста́ра́на.

Остале речи у овомъ падежу имаю ^ на четвртомъ слогу: добри́ковића́, и т. д.

б) кое изба́цую изъ четвертогъ слога *а*. Такове су: Бага́шеваць, зали́ставаць, Мура́коваць, при́вораць. Овамо иду и ове: доби́валаць, подму́калаць, уби́валаць.

Ове речи изба́цывши поменуто *а* доби́ю на тре́ћемъ слогу ^, н. п. при́вбръца, при́вбръцу, при́вбръцы, и т. д.

Кое речи изба́цывши *а*, претвараю *л у о*, оне губе съ тре́ћегъ слога ^, н. п. доби́валаць: доби́ваоца; подму́калаць: подму́каоца.

У род. мн. долази ^ на четвртый сло́гъ, н. п. при́вбръца́, подму́кала́ца, и т. д.

6. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу,

а) кое задржаваю све сло́гове. Овамо иду ове речи: Ари́дутиъ, господи́чиъ, девѣ́ричиъ,

Житѣмишльиѣ, кукурѣшчиѣ, покѣризмиѣ, удѣ-
вичиѣ, управитель, црноочиѣ.

У род. мн. долази ^ на четвѣртый слогъ, н. п. управитѣлѣ, господичиѣ, и т. д. — Коѣ речи у множини избацую завршетакъ *иѣ*, оне у овомъ падежу имаю ^ на трећемъ слогу, н. п. Арнаутинѣ: Арнаутѣ, и т. д.

б) коѣ избацую изъ четвѣртогъ слога *а*. Између овы речей

аа) неке задржаваю акц. безъ промене, н. п. богѣносца: богѣносца, богѣносцу, и т. д.

Осимъ поменуте речи, овакове су јошъ и ове: Београдацъ, божѣгробацъ, годименатъ, грабоносцацъ, домородацъ, душогубацъ, мимоходацъ, нечѣнѣбожацъ, петѣпрстацъ, полумотацъ, црнокапацъ. Овамо иде и речъ: мимѣходцы (одъ мимѣходацъ) коя се говори само у множини.

У род. мн. долази ^ на четвѣртый слогъ, н. п. домѣродацѣ, незнаѣбожацѣ, и т. д.

бб) неке избацывши изъ четвѣртогъ слога *а*, добѣяло на трећемъ ^, н. п. прекѣморцацъ: прекѣморца, прекѣморцу, прекѣморцы, и т. д.

Коѣ речи овога реда нису споменуте напредъ подъ аа, оне иду овамо, н. п. белокоцацъ, Бѣлополяцъ, вртоглавацъ, голубинацъ, горњѣоземацъ, добрѣчинацъ, донѣоселацъ, Дренѣослацъ, заборавацъ, јасеновацъ, едноглавацъ, кошѣтупявацъ, немарљивацъ, повечерацъ, понедељакъ, прѣвѣженацъ, прекѣдрѣнацъ, самѣволяцъ, свашѣтознанацъ, свѣтогорацъ, Црногорацъ, шѣстооперацъ, и т. д. — Овамо иду и ове речи коѣ се говоре у множини: Врѣжѣгѣрѣцы, средѣзѣймѣцы. — Овамо мислимъ да иду и ове речи коѣ избацывши поменуто *а* и до-

бивши о место *л*, губе съ тре҃не҃га сло҃га *ѣ*: добѣ-
галаць: добѣ҃гаоца (=добѣ҃гаѣца), по҃гѣрелаць: по-
гѣреоца (=по҃гѣрѣѣца), старо҃селаць: старо҃сеоца
(=старо҃сѣѣца).

У род. мн. добіаю овакове речи на четвр-
томъ сло҃гу *ѣ*, н. п. Црно҃гораць: Црно҃гораѣѣ; Вра-
ждѣ҃рнѣѣ: Враждѣ҃рнѣѣѣ; средѣ҃зѣмѣѣ: средѣ҃зѣмѣѣѣ;
старо҃селаць: старо҃селаѣѣ, и т. д.

7. Съ акцентомъ *´* на тре҃немъ сло҃гу, н. п. а-
риштѣ҃наць, богомѣ҃лаць, богослѣ҃ваць, брзо҃ло-
ваць, Вара҃дінаць, Вилиндѣ҃раць, вино҃градаць,
Далмѣ҃тінаць, добрѣ҃чінаць, завршѣ҃такъ, залогѣ҃-
якъ, замотѣ҃лякъ, запѣ҃чѣтакъ, инострѣ҃наць, Яго-
ді҃наць, крвопѣ҃лаць, Ма҃ћедѣ҃наць, недѣ҃стаць,
навѣ҃ютаць, Нѣ҃готѣ҃наць, по҃горѣлаць, Подуна҃ваць,
полѣ҃тараць, пото҃чѣнякъ, сирѣ҃мѣшакъ, Смедѣ҃ре-
ваць, ту҃ђѣзѣмаць, чѣ҃вѣчулякъ, чу҃дѣтѣ҃вѣраць, и т. д.

Овакове речи у род. мн. добіаю на тре҃нему
и на четвртомъ сло҃гу *ѣ*, а на другомъ *´*, н. п. Дал-
мѣ҃тінаць: Далмѣ҃тінаѣѣ; Вара҃дінаць: Вара҃дінаѣѣ;
иностранѣ҃наць: иностранѣ҃наѣѣ; Подуна҃ваць: Подуна҃-
ваѣѣ, и т. д.

У зват. ед. а и мн. на тре҃немъ сло҃гу *´* меня-
се на *ѣ*, а на прѣѣый мислиѣѣ да долази *´* н. п. Дал-
мѣ҃тинче, Нѣ҃готѣ҃нче, ту҃ђѣзѣмче, чу҃дѣтѣ҃вѣрче.

8. Съ акцентомъ *´* на тре҃немъ сло҃гу,

а) кое задрѣ҃жаваю све сло҃гове, н. п. арнаут-
луѣѣ, архимѣ҃ндрѣ҃тъ, безѣ҃бразлуѣѣ, калаба҃луѣѣ,
митропѣ҃литъ, намастѣ҃риѣѣ, поліѣ҃лей, угурсѣ҃злуѣѣ,
шара҃мпѣ҃виѣѣ, и т. д.

У род. мн. долази на четѣ҃ртый сло҃гъ *ѣ*, н. п.
колоту҃рѣѣѣѣ, шара҃мпѣ҃виѣѣѣѣ, и т. д.

б) една само има речъ коя избацуе *a* изъ послѣднѣгъ слога: поребараць, и нѣойзи остае акц. безъ промене: поребарца.

9. Съ акцентомъ [˘] на првомъ и на другомъ слогу. Овакова речъ има само една: Вѣнкѣвчанинъ, а може быти да оваке акценте има и „Карловчанинъ“, кои е по речнику В. С. Караѣѣна споменути напредъ подъ IV, 2, или Винковчанинъ нема [˘] на другомъ слогу.

У множини мислимъ да ова речъ одбацывши завршетакъ *имъ* губи съ другогъ слога [˘] и премешта га на трећѣй: Вѣнковчани.

10. Съ акцентомъ [˘] на првомъ слогу и са [˘] на другомъ. Овака речъ има само една, и то сложена: пѣсмѣрковаць. Она избацывши изъ послѣднѣгъ слога *a* добѣя [˘] и на трећемъ: пѣсмѣрковца.

11. Съ акцентомъ [˘] на првомъ слогу и са [˘] на другомъ,

а) коѣ задржаваю све слоге. Такове су речи ове две: Мрѣнѣвчевићъ, рѣѣковићъ.

У род. мн. долази на четвртый слогъ [˘]: Мрѣнѣвчевићѣ.

б) речъ ѣсѣроваць избацывши *a* изъ послѣднѣгъ слога добѣя на трећемъ [˘]: ѣсѣрѣвца, ѣсѣрѣвцы, и т. д.

У род. мн. мислимъ да на четвртый слогъ долази [˘]: ѣсѣрѣвѣѣ.

12. Съ акцентомъ [˘] на првомъ слогу и са [˘] на трећемъ. Овака речъ има само една: дѣвермѣвишъ. — У род. мн. добѣя [˘] и на четвртомъ слогу: дѣвермѣвишѣ.

13. Съ акцентомъ [˘] на првомъ слогу и са [˘] на трећемъ.

б) кое изъ послѣднѣго слога избапую а. Ова-
ке речи итамо само две: пѣдупоранѣ, црѣвописакѣ.
— У род. мн. мислимѣ да долази и на четвѣртый
слогъ ѣ: пѣдупоранѣя.

15. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са' на четвртмъ, н. п. а^натемникъ, бѣс^ѣкушаникъ, мѡд^ѡл^ѡтвеникъ, на^нполичаръ, нѣ^нправедникъ, ѡ^ѡкаменякъ, ѡ^ѡтачбенникъ, па^пракуваръ, прѣ^пзименникъ, прѣ^ппеличаръ. Овамо иде и речъ пѡ^пзайменицы, коя се говори найвише у множини. — Акценти остаю безъ промене.

17. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу и са ^ на четвъртомъ. Такове речи имамо само три: беззаконѣкъ, беззаконѣкъ, ненавиднѣкъ. — Акценти остаю безъ промене.

У род. мн. добіаю на четвртѣмъ слогу ^, и́
п. Бѣлодѣвльи́ѣ.

19. Съ акцентомъ ' на друг омъ слогу и са на четвртотъ, н. п. безобразникъ, воденичаръ, голубинякъ, горопадникъ, добродреѣникъ, коба-

сича́ръ, коко́шини́къ, лубе́нича́ръ, покòлени́къ, поне́дельни́къ, руку́нича́ръ, само́властни́къ, и т. д. — Акценти остаю безъ промене.

20. Съ акцентомъ ` на тре́мъ слогу и са ^ на четврто́мъ, н. п. занове́ташъ, запове́дни́къ, кукуру́жнякъ, ла́крдіа́шъ, некрш́тени́къ, непо́мени́къ, несущ́ени́къ, одгово́рни́къ, осу́чени́къ, парусіа́шъ, подупира́чь, поза́ймени́къ, покрш́тени́къ, поре́довни́къ, утопл́ни́къ, утврени́къ, и т. д.

У свима падежима кои се изрекомъ не спомену, акц. ` съ тре́нега слога одба́чуе се, а на четврто́мъ меня се ^ на ´: запове́дни́къ: запове́дни́ка, запове́дни́ку, запове́дни́цы, и т. д.

У зват. ед. мислимъ да на првы́й сло́гъ долази ` (или `?) а съ тре́нега се акц. одба́чуе, н. п. за́пове́дни́че, ла́крдіа́шу. У речнику В. С. Караџића ко́дъ речи „несу́щени́къ“ стои да у овомъ падежу има: несущ́ени́че, али я сумня́мъ. — И у зват. мн. по сво́й прили́цы меня се акц. као у ед.

21. Съ акцентомъ ` на друго́мъ слогу и са ^ на тре́мъ и на четврто́мъ. Оваке су речи само ове: малове́щни́къ, поне́дельни́къ, рукòдáвни́къ, рукòстáвни́къ. — Акценти остаю безъ промене.

22. Съ акцентомъ ^ на прво́мъ слогу и са ^ на тре́мъ и на четврто́мъ. Оваку речъ имамо у поменуто́мъ речнику само е́дну: по́лажа́йни́къ. — Акценти остаю безъ промене.

V. Речи одъ петъ сло́гова:

1. Съ акцентомъ ´ на прво́мъ слогу. Овака речъ има само е́дна: Пе́тковичани́нъ. Она у множини одба́чвши завршетакъ *имъ* добіа у свима падежима на четврто́мъ слогу ^: Пе́тковича́ни, Пе́тковича́на, Пе́тковича́не, и т. д.

2. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу. Између овы речій

а) неке задржаваю све слоґове. Такове речі имамо само три: ко́льиконѣвиѣ, Подгори́чанинѣ, Суботи́чанинѣ.

У род. мн. долази ^ на петый слоґъ: ко́льиконѣвиѣ́а.

Кое речі у множини одбацую завршетакъ *инѣ*, оне у свима падежима мн. имаю ^ на четвертомъ слогу: Подгори́чани, Подгори́чана, Подгори́чанима, Подгори́чане, и т. д.

б) изоставляю *а* изъ последи́гъ слога ове две речі: о́скорушоваѣ, де́лиуста́вцы.

Изоставивши поменуто *а* добіаю на четвертомъ слогу ^, н. п. о́скорушоваѣца, о́скорушоваѣцемъ, де́лиуста́вцы, и т. д.

У род. мн. мисли́мъ да долази ^ на четвертый слоґъ: де́лиуста́ва́ка.

3. Съ акцентомъ " на првомъ слогу. Такове су речі ове четири: Бу́ковичанинѣ, Сре́брнича́нинѣ, Ца́риграђанинѣ. — У множини одбавивши завршетакъ *инѣ*, добіаю на четвертомъ слогу ^, н. п. Ца́риграђани, Ца́риграђана, Ца́риграђане, и т. д.

4. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу,

а) кое задржаваю све слоґове, н. п. Бе́дграђачинѣ, дома́зетовиѣ, Кола́шинянинѣ, Криво́шіянинѣ, Любо́тинянинѣ, Мило́бруковиѣ, Студе́ничанинѣ, Шере́метовиѣ, и т. д.

У род. мн. долази ^ на петый слоґъ, н. п. дома́зетовиѣ́а. — Кое у множини одбацую завршетакъ *инѣ*, оне у свима падежима мн. имаю ^ на четвертомъ слогу, н. п. Студе́ничани, Студе́ничана, Студе́ничане, и т. д.

б) кое избацію *a* изъ послѣднѣгъ слога. Таковы су ове: арна̀утовацъ, мусѣлимовацъ, мухamedовацъ.

Изабавивши *a* изъ петогъ слога добѣю на четвртогъ ^, н. п. арна̀утбѣца, арна̀утбѣцы, и т. д.

У род. мн. долази ^ на петый слогъ: арна̀утова̀цӑ.

5. Съ акцентомъ ' на треѣмъ слогу,

а) кое задржаваю све слоґове, н. п. Карановчанинъ, Крагуевчанинъ, Подунавлянинъ, Пожаревчанинъ, и т. д.

У род. мн. долази ^ на четвртый слогъ, н. п. Крагуевча̀нӑ.

б) кое изъ послѣднѣгъ слога избацію *a*. Таковы су: капетановацъ, рукода̀валацъ.

Кадъ се избацы поменуто *a*, онда на четвртый слогъ долази ^, н. п. капетанбѣца, капетанбѣцы, и т. д. — Кадъ се овако избацы *a*, па се *a* кое е предъ нѣмъ было претвори у о, онда се са четвртогъ слога изоставля ^: рукода̀ваоцӑ (=рукода̀ва̀лцӑ), рукода̀ваоцы, и т. д.

У род. мн. долази ^ на петый слогъ: капета̀новѣцӑ, рукода̀валацӑ.

6. Съ акцентомъ ` на треѣмъ слогу,

а) кое задржаваю све слоґове: самостворитель, едномѣсечиѣ;

б) кое избацію изъ послѣднѣгъ слога *a*: мрзновдѣлацъ, доцнолѣгалацъ: старосѣдилацъ.

Како ове речи (подъ а и б) само на другой половини своѣй имаю акц., а те половини нису ништа друго него речи одъи р тслога са ` на пр-

вомъ слогу (о коцма в говорено напредъ подъ III, 3, а, б, бб), по томе и промене у акценту имаю као и оне.

7. Съ акцентомъ ' на четвртомъ слогу: Брусалимацъ, Новопазарацъ.

У зват. ед. меня се на четвртомъ слогу ' на , а на првыи слогъ мислимъ да долази " (или '?): Брусалимче (или Брусалимче?).

У род. мн. долази на трећий слогъ ', а на четвртый и петый ": Брусалимаца, Новопазарца.

8. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са " на другомъ. Такова е речъ: Костайничанинъ.

У род. мн. долази " на четвртый слогъ: Костайничана. — Да ли и у осталимъ падежима мн. ова промена бива, поуздано не знамъ.

9. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са " на трећемъ. Такова е речъ: Карановчанинъ.

У род. мн. долази на четвртый слогъ ": Карановчана. — Ни за ову речъ поуздано не знамъ добія ли и у осталимъ падежима мн. овај акц. на овомъ слогу.

10. Съ акцентомъ ' на првомъ слогу и са " на четвртомъ. Такова е речъ: куникраставчићъ, која у род. мн. добія " на петомъ слогу: куникраставчића.

11. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу и са " на петомъ. Такова е речъ: понёдеоникъ, којој акценти остаю безъ промене.

12. Съ акцентомъ ' на трећемъ слогу и са " на петомъ. Такове су речи: кровопродитићъ и едногодишњица. — Акценти остаю безъ промене.

13. Съ акцентомъ ' на четврто́мъ слогу и са ^ на петомъ. Такова е речъ: исподсунча́нѣкъ. И овой речи само друга половина (сунчаникъ) има акценте, а ова е половина за себе речъ одъ три слога са ' на другомъ и са ^ на тре́мьму, за то се и целой овой речи акценти меняю као речима одъ три слога съ поменути́мъ акцентима, в. п. исподсунча́ника, исподсунча́нику, и т. д.

14. Съ акцентомъ ' на тре́мьмъ слогу и са ^ на четврто́мъ и петомъ. Такова е речъ: скорове́чѣрийкъ. — Акценти остаю безъ промене

VI. Речи одъ шесть слогова:

1. Съ акцентомъ ' на четврто́мъ слогу. Тако-
ве су ове две: Брзопала́нчанинъ, обеще́нѣковићъ.

У род. мн. долази ^ на шесты́й сло́въ: обеща́нѣковића. — Кадъ се у множини одбацъ завршетакъ *инъ*, долази у овомъ падежу ^ на пѣты́й сло́въ: Брзопала́нчана.

2. Съ акцентомъ ' на петомъ слогу. Такова е едина речъ: чутуроиспи́лацъ. Буду́ћи да е овой речи друга половина речъ одъ три слога и само на нѣой има акц., за то у нѣ на ово́й половини бываю промене као у речѣй одъ три слога подъ III, 5, 6.

3. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу и са ^ на тре́мьмъ. Такова е речъ: Радѣва́шничанинъ.

Она у множини избацывши завршетакъ *инъ*, добѣя у свима падежима на петомъ слогу ^: Ра-
дѣва́шничани, Радѣва́шничана, и т. д.

4. Съ акцентомъ ' на другомъ слогу и са ^ на шестомъ. Такова е речъ: понеде́нѣчаръ. — Ак-
центи остаю безъ промене.

Юшѣ валя видети шта бива одъ акцента кадъ стое предлози предъ речима о коима є у овомъ чланку говорѣ. У томе ће намъ требати само оне речи коє на првомъ слогу или ако су само одъ єднога слога на нѣму єдноме имаю было у комъ падежу ^а или ^и, єрѣ коє овы акц. на реченомъ мєстѣ немаю, оне остаю иза предлога безъ промене и предлогъ оставляю безъ акцента, н. п. одъ крѣла, изъ грѣба, изъ винограда, за юнака, и т. д. Дакле на реченомъ слогу у падежу кои є за предлогомъ

1. кадъ стои ^а, онда предлогъ добіа

а) акц. ^а, ако речъ предъ коіомъ стои има овай акц. (^а) и у првомъ падежу а слогова у истомъ падежу нема више одъ два, а и та два ако су такова да се изъ другога избацує а, н. п. ѹ градь, ѹзъ града, за нѣжъ, ѹ мѣдъ, на вѹка; дѣлакта, на бубанъ.

Ако є предлогъ одъ два слога, долази истый акц. ^а на првый слогъ, н. п. иза града, мимо двѣрь.

б) акц. ^а, а) ако речъ предъ коіомъ стои нема истый акц. ^а у првомъ падежу него га є само променомъ добила, н. п. одъ Рѹсѣ, одъ клинѣ, ѹ Грѣа, кодъ Срѣа, на Тѹрке, предъ Тѹрѣма, за стѣрѣа, одъ вѣрѣа, — или б) ако га и има, али є одъ слогова више него два, н. п. ѹ Кѣрлѣвѣ, изъ Кѣрлѣвѣа, — или в) ако є и само одъ два слога, али обадва задржава у падежима, н. п. на пѣнѣрѣ, пѣнѣрѣ, за мѣйсторѣмъ, изъ Рѹдѣника, за прѣзѣникъ.

Ако є предлогъ одъ два слога, истый акц. ^а долази на другій слогъ, н. п. иза Рѹсѣ, испѣдъ пѣнѣрѣа, испредъ стѣрѣа.

2. надъ стои ` , онда речъ губи овай акц. , а предлогъ добія

а) акц. ` , ако речъ има и у им. ед. истый акц. ` , н. п. за цара, одъ брата, у плачъ, за грошъ, на мачъ, на сну, о псу, у котлинь, у Србина, у ђуракъ, у шанацъ, у клинацъ, за палацъ, на курйка, одъ голуба, одъ гавранъ, безъ прапорца, одъ грађана, у Бугара, у Бугаре.

Кадъ е предлогъ одъ два слога, акц. ` долази на другій слогъ, н. п. испредъ брата, изъ сна.

б) акц. ` , ако речъ у им. ед. нема ` , него га е променомъ добила: н. п. за бога, предъ бога, одъ меда, за госте.

Ако е предлогъ одъ два слога, акц. ` долази на првый слогъ, н. п. исподъ леда.

Има речій, предъ коима, премда и у им. ед. имаю ` , опетъ предлози не добіяю ` него ` , а има ий, предъ коима, премда немаю и у им. ед. ` , опетъ предлози не добіяю ` него ` . Прве су н. п. између речій одъ два слога и то оны а) коє задржаваю оба слога: на Дунавъ, одъ Дунава; б) коє избацу а изъ другогъ слога безъ промене у акценту: у ветаръ, безъ ветра, одъ воска, на нокать, подъ нокте, на рогаль, на трошакъ; γ) коє на другомъ слогу имаю ` : у Будимъ, изъ Будима, на дохвѣтъ, у Земунъ, изъ Земунъ, на кантаръ, на комадъ, на месецъ, у облаке, изъ Осѣка, за поясъ, на поклонъ, о камѣнь, одъ камена, подъ прстеномъ, до ђавола. А друге су н. п. а) између речій одъ два слога оне коє имаю ` на првомъ слогу па у род. мн. меняю ` на ` : одъ образа, одъ медвѣда, безъ дукѣта, одъ конца, у Турѣка, — и б) између речій одъ три слога оне коє на првомъ слогу имаю ` , али у множини одбацу завршетакъ

имѣ, па у род. падежу меняю ' на ': ђдѣ Арѣпа,
кђдѣ селянѣ, изѣ Латинѣ.

Юшѣ бы рекао да што е речѣ дужа то теже
оставля свой акц.", особито ако више нема ни
еднога, н. п. кадѣ бы предѣ вин. падежомѣ ђдѣ ре-
чи Васовићи стаяо предлогѣ у, може бити да
бы акц. остао на првомѣ слогу а предлогѣ бы
быо безѣ акцента: у Васовиће, а род. падежѣ
ђдѣ исте речи, у коему и на четвртомѣ слогу има
", може бити да бы съ предлогомѣ гласіо: ђдѣ
Васовића.

Јмачно ће у овомѣ чланку бити доста недо-
статака: гдешто е и по себи тежко, гдешто се не
говори доста често да бы се могло поуздано зна-
ти, а што е јушѣ најгоре, бавећи се за дуго у
туђинству много самѣ кошта позаборавляю. Ка-
ко се садѣ, хвала Богу и моимѣ пријатељима, о-
простихѣ туђинства, надамѣ се да ћу моћи дозна-
ти у чему будемѣ погрешіо, пакѣ ћу поправити
узѣ другіи кон чланакѣ, ерѣ као што е ово на-
ставакѣ на пређашній напредѣ споменутии, та-
ко ће и за њимѣ — ако да Богѣ — доћи други,
у којима ће се овако претресати остале речи, а
кадѣ то буде, онда ће се гледати какве акценте
добіаю речи у постанку своме, и најпосле изве-
сти главна правила, изѣ кои ће се показати пре-
велика важность коју наши акценти имаю не са-
мо за целу Србску граматину и лексиконѣ, него
и за остале Словенске езыке а безѣ сваке сумњѣ
и за далю велику родбину Словенскогѣ народа.

У Београду 16 Мај 1856.

ПОХВАЛНА РЕЧЬ СВЕТОМЪ САВИ.

Ако се игда надметала любовь и благодарность, смишляюћи име честно и славно, коимъ ће огласити светогъ Саву свему Србству, савременомъ и будућемъ, зацело нѣ могла наћи ни сличнѣгъ, ни истинитѣгъ, негшто е име „Просветителя“. Тай називъ нама чини честь, а нѣму задобѣя почитаніе странны народа. По томъ имену знаду сви за нѣгова дѣла, освећена будући обштимъ удивленѣмъ.

По лози, изъ кое е произишао, по крви, чіе е было, заузео бы текъ некою врсту у народной исторіи; аль по имену просветителя постао е собственость срдца свію свои едноплеменника. Пастиръ, тежакъ, ратаръ, рукодѣля, трговаць знаду за нѣга исто као и ученикъ и учитель; исто као и свештеникъ и ученый; па и Гласникъ краси свое листове нѣговимъ именовъ.

Удалѣнь одъ насъ многимъ столећама, престао е быти предметъ саревнѣисости. Прославляюћи га дакле, неможемо побудити зависть у другимъ.

Но гласъ народа, коимъ му се одаива, нѣ само дугъ, коимъ се одужуе правичности, него е више тежня срдца за удовольствомъ: чувствовать свою признателность прама нѣму. И ако е слава нѣгова прешла толике векове, опетъ зато ништа нѣ изгубила на тако дугомъ путу; нове почести сретале су е съ колена на колено. Са умноженіемъ похвалама предаћемо потомству нѣгово велико име; връ е онъ еданъ одъ оны славны людіи, кои се неповише по гласу самолюбивости, смераюћой на собствену честь. Међу желяма нѣ-

говогъ срѣца та е была последня, а то е редка черта у човеку.

Радо споминѣмъ преимуществу, коимъ га е одликовала природа; быо е кралѣвъ синъ; аль то преимущество истомъ е онъ облагородіо и узвисіо. Съ нѣжномъ и кроткомъ душомъ быо е укрась дому, у комъ е на светъ дошао, у комъ е године детства провео. Размаженость, праздность нѣ оужила нѣгово срѣце, нѣгову волю. Добродѣтели нѣгове младости осташе сохранѣне одъ суете и бездѣлице; скверне речи нису препле преко нѣговы беззазлены устна; досадной говорливости и пустой гордости нѣ быо другъ. Любеѣи свое родителѣ синовно, и слушаюѣи ѣй съ христіянскомъ одданости, нѣ пренебрегао съ почитанѣмъ и уваженѣмъ предсретати лица, годинама старія, у отечеству заслужна, дѣлима одликована. Да, онъ е быо премерногъ владаня; іошть у млађаномъ веку образаць и тадашньимъ и позднимъ, и садашньимъ и будућимъ србскимъ младићима.

Нѣговой благоразумности мѣрамо се чудити, кадъ онъ као кралѣвъ синъ, небира званія у држави, коя истомъ шло е постала. Види предъ собомъ два старія брата, одъ кои еднога чека наслѣдство престола, а другогъ прва места у кралѣвини, аль самъ на себи недае познати страсть за високимъ чиновима. Смеранъ и богобоязливъ, поверавасе онъ промислу Творца неба и землѣ, готовъ онамо поѣи, куда га позове нѣгово опредѣленѣ.

Савладанимъ, подъ одну државну власть подчинѣнимъ властелима србскимъ, бывшими дотле за себе, требало е ставити на угледъ еданъ снажанъ

примеръ умереногъ мишленя о себи. И тай жалъ-
ный образацъ показа онъ на себи самомъ.

Да е хтео ползоватисе своимъ високимъ по-
ложенѣмъ, лако бы се нашло за нѣга какво од-
лично званіе. Но за нѣга е веѣъ спремно было
високо место; самъ Богъ избрао му га е и наме-
нуо, и то усредъ милогъ отечества; само што е
то іошъ тайна и за нѣга, и за нѣгове.

Ново станѣ ондашиѣ Србіе имало е велику
нужду у одной подпори, коя бы и владателю и
подвластнима добро дошла. Обичие снаге у др-
жави было е; милиони слушаю едвога. Алъ е та
подпора іолитъ непоуздана; нема освештєня одо-
зго. Нуждна е была друга подпора съ неба, куда
су сви тѣи милиони принадлежали благородніомъ
половиномъ свогъ быѣа. Просинувша у србскомъ
народу светлость евангелске науке исценивала е
на мужа, кои ће довршити дѣло, грчнимъ све-
штенствомъ започето. И ово велико и важно по-
сластво наменуто е было нѣму, краљвомъ сину.

Но како да изяснимъ себи, Србскій Просве-
тителю твой тайный одлазакъ у свету Гору? Ты,
послушанъ синъ, кога су тако природне, тако
снажие свезе везале за отца, матеръ, браћу и о-
течество, — на едавпуть оставляшъ све, заме-
ћешъ трагъ, као да те гони чіе негодѣванѣ! Е ли
тай коракъ учинѣнъ съ намеромъ, оскорбити ро-
дителѣ, ком су готови жертвовати за тебе поло-
вину краљвства? Ако си чезнуо за просветомъ
свогъ ума, заръ нѣе было блага у отца, да те по-
шлѣ на науке каошто пристои?

Да си понагліо у странне државе, съ желѣомъ,
да се проћешъ, што ти е дуго време на дому; да
будешъ предметъ, на комъ ће се зауставляти лю-

божанны погледи странаца; да задоволишь свою честолюбивость, примаючи почести и ласкани, — было бы, остао бы само кралѣвъ синѣ. Бавленѣ на страни небы те понизило; и ако бы се подвергао умномъ труду, небы се лишавало угодностей. Оддавши се на науке, обратіо бы на себе очи своѣго отечества, кое бы изгледало одъ тебе просветне ползе. Но бы ли такво странствованѣ оправдано было користима, одговарающимъ духу народа и прекимъ потребама землѣ? Истина, іошѣ нѣ почела свитати зора просвете у твоѣмъ отечеству; но шта знашь, бы ли послушанѣ было уземлѣ; бы ли одпомукѣ ишло све, штогодъ бы ты завести пожеліо? Варѣ небы имао противъ себе суевѣріє, предразсуду, обичає, наслѣжено преданіє, народно знанѣ и ондашнѣ писмене Србе?!

Но ты идешъ, грабишь да стигнешъ, гди нећешъ имати ни отца ни матере; моришь свое тѣло мучнимъ путованѣмъ, да доспешъ онамо, гди нећешъ се научити у Богу познати отца, а у светой цркви матерь. Ты, кои си у домовини могао другима заповѣдати, полазишь онамо, гди не теби другій заповѣдати. У отчинномъ двору было си послуженѣ и подворенѣ, а садъ идешъ да слушашъ и дворишь другога. Уживавши родительску нѣжность, подвергаваше строгости подвижничкогъ живота. Навикнуть на дружествене пріятности, самъ себи намећешъ бремя, твоє одважности достойно. Бывшій безбрижанѣ, задаешъ себи не малу бригу. Подложанѣ лачимъ дужностима, облачишсе у ризе, на коима су исписане добродѣтели, кое си заволео. Могавшій провести красанѣ векъ безъ труда, напрежешсе духовно и тѣлесно: душомъ тежишь къ савршенству, а тѣломъ сиѣшишь на бранѣ, гди те срета побѣдоносна благодать!

Да е Светый Сава овај коракъ учинио по наглости незрелогъ ума и возраста, — тргао бы се, дошао бы къ себи, угледавши, како в мучна стаза, на којој му предстои подвизаватисе; предомыслио бы се, искусивши на себи високу меру прегореня и узвишенный степенъ постоянства и издржливости. Алъ се нѣгова душа непреодомила; нѣгово срдце неколебасе, връ онъ само у раду, у подвигу цени животъ. Нѣгове стопе на новой стази нису издале нѣгову волю, нѣгову неодступну намеру. Тако е сведушно одданъ побожной цѣли, као да е знао, на што се спрема; тако е добродушно издржливъ, као да туђимъ а не своимъ быћемъ располаже. Молитва светогъ Ефрема уедно е и нѣгова собствена: „Господи и Кладыко живота моего, дѣха праздности, унинїа, лквоначалїа и празднословїа не даждь ми; дѣха же цѣломудрїа, смиреномудрїа, терпѣнїа и лкве дарѣи ми, рабѣ твоємѣ; ей Господи царю, дарѣи ми зрѣти моя прегрѣшенїа и неощѣждати брата моего“.

Да е у благочестивомъ народу нашемъ оногъ времена было црквене ерархїе, коя живи светло, располаже многимъ приходима, обећава сљине изгледе, могло бы се помислити, да су га такве околности побудиле на монашескїй чинъ; алъ у самой ствари одъ свега тога ништа невидимо. У Србїи јошть нема ни великолѣпне Студенице, ни прекрасне Жиче, ни славне Пећске Патріяршїе, ни Високи Дечана; јошть нїе было на свету ни чувене србске задужбине, монастыра Хилендара.

Но нѣмъ невладаю себичне желѣ, ниске мысли, нѣга недостойне. Онъ се нїе жертвовало, да задуми тимъ свое отечество и да стече право на нѣгову признательность. Нїе отишао смиранъ, да се врати поношливъ; нїе отишао неученъ, да се

врати преученъ. Нѣговомъ роду нужданъ е быо учитель, а не писатель; нужданъ е быо зрелый мудраць, а не малолѣтногъ ума говорльиваць. Нѣ онъ брояо године свогъ странствованя; нѣ га распиняла нестрпелъивость, кадъ ѣе се появиѣи као светило. О велики Подвижниче! ко те може сматрати узвисившегъ се на лествама савршенства, а да ти се уедно недиви? И ты се при свемъ томъ непоносишь своимъ духовнимъ напредкомъ; чини се, као да ниси задоволянъ собомъ, као дати юшть много недостае; да, ты неѣнешъ да си упола оно што треба да си. Ты имашъ предъ собомъ цѣль, коя юшть нѣе близу; и ты то знашь, зато се и смиравашъ; зато и негледашъ ни на кога съ презренѣмъ, ерь све држишь, да е было и да има кудикамо больи одъ тебе. Ты юшть неѣнешъ да судишь о себи; ты се усилявашъ само да стечешъ власть надъ собомъ; то е твой задатакъ. О себи високо мислити нѣе приличило твоимъ нравима. Но нѣе ни чудо, ерь се ты дружишь съ Василѣмъ великимъ, Григорѣмъ Богословомъ и Юаномъ Златоустимъ. Самоѣа ти иде на руку, да неузнемиренъ можешъ читати душеполезне саставе нѣюве. Све е поспѣшно духу твою, и ты обраѣашъ на себе позоръ старешинства и братства; теби се подносе духовна одличѣя, не зато, што си кралѣвъ синъ, него што си по собственю увереню монашескогъ жителства, быо узвишенъ надъ свима уомъ и нравима; што си быо правый евангелскѣй мужъ!

Као наюпытнѣегъ, молбама скланя светогъ Саву монастирь Ватопедъ, да иде у Цариградъ къ силномъ грчкомъ владателю и да испроси неке милости за речену обитель; и онъ не само да е успѣо кодъ Алексѣя Комнена облагодѣтелствовати Ватопедъ, него е юшть испросѣо дозволенѣ об-

новити Хилендарь и назвати га србскомъ задужбиномъ.

Нѣга подругій путь шилъ у Цариградъ светлый родитель нѣговъ, преподобный монахъ Симеонъ, да обновлѣнный, преукрашенный Хилендарь снабдѣ царскимъ повластицама, и онъ се враћа, посећи полученый игуманскій жезлъ, а узъ. нѣга богате дароке светомъ дому, србской задужбини, скупощене утвари и повелъ на простране баштине.

Минувшу некомъ времени по упокоеню боголюбезногъ родителя, светогъ Симеона, украшенъ чиномъ презвитера, отдавше на путь у Солунъ, опредѣленъ на то одъ братства, да своіомъ мудрости расправи и оконча дѣла свогъ монастыра, колико важна, толико и трудна. Као обновитель монастыра Филокали, познать е быо и Митрополиту Солунскомъ, и жителству. Нѣгове добродѣтели огласиле су га на све стране, зато га и причекую радостна срдца као божіегъ слугу и вѣстника нѣгове милости; зато и предстои Солуну духовный пиръ; зато се, по божіой наредби и стекоше у то доба три архіерея у Солуну. Наступившу дану светлогъ праздника свете Христове цркве, служе сва три ерарха, — и онъ съ нѣма. Што е досадъ избегавао као смиреномударъ, садъ му се дав онако, како нѣ было могућно непрямити. Онъ е, истина, помоћи благодати самъ себе одликовао своимъ непорочнымъ животомъ, своимъ изреднимъ добродѣтельницама; но укланяти се одъ сполящнѣ цривены одличія, коя су му приличила у цуной мери, значило бы презрети признательность цркве, коіомъ му се одзивлю нѣни предстатели. И тако на истой святой литургіи получи онъ степень архимандрита Хилендарскогъ, и као такавъ, успѣвши у дѣлу монастырскомъ, враћасе на радость и утѣху братства.

Што е требало устроити у дому, нѣговомъ стараню повереномъ, то е онъ устроіо, снабдѣвши притомъ царскомъ штедротомъ славну сръбску задужбину, и садъ се спремао на далій подвигъ живота, по ангелскомъ образу. Алъ нѣгову моћну дѣлательность требало е већма распространити; на нѣгове услуге имало е право нѣгово отечество, коме е онъ као родолюбъ принадлежао. Ако е небо ведро было надъ светомъ Горомъ, нѣ было и надъ нѣговимъ отечествомъ. Црни облаци надвишесе надъ нѣговомъ постоянствомъ; братъ брату преотима владу; зловредне ереси почеше ватати корена, а праве вере поче нестати. Извештенъ о томе одъ брата си, краля Стефана, неоклева, него спѣши међу своѣ, носећи собомъ мѣроточне мошти светогъ Симеона. Светлостъ евангелске науке има у себи, а узъ кротко срдце носи уѣдно духовный мачъ, коимъ ће се послужити, требећи ереси и осниваюћи божію просвету, одъ светы Апостола примлѣну. Сва земля упрла е очи у нѣга; мало и велико срета га, тврдо уверено, да е онъ онай посланикъ, кога шилъ међу нѣи Избавитель света. Великолѣпна Студеница постала е садъ нѣговомъ лавромъ, обогаћена моштима првогъ сръбскогъ светца, и онъ креће, напреже све моћи духа, прикупля сву снагу речитости, да пре свега одклони опасности међусобногъ раздора. Плодови нѣговы усилаваня повраћаю земли златный миръ, престолу право и безбѣдность, првороженю преимущество. Вишній одозго помазао е дѣло нѣгово благословенимъ успѣхомъ. Разбишесе злослути облаци; сійну земли сунце изъ ведрогъ неба. Затимъ обилази унакрстъ свою браћу, подобно Апостолу, проповеда истинито Благочестіе, Спасителѣмъ преподао; учи символу

Никео-Константинопольскомъ и правилама евангелски добродѣтельный. Притомъ, свое ученѣ дѣломъ засведочава; чему учи, то самъ веруе и твори; погрешна мнѣнія исправля начиномъ кроткимъ, образомъ братолюбнымъ. Съ жаромъ теби помети суевѣрія, снажно млави трошице суемудрія, съ Иліиномъ ревности сажиге плеву и куколь зловѣрія, апостолскимъ подвигомъ чисти нравствену нѣву одъ душевредны порока. Речма свое благопріемне беседе просипа онъ светлость, коіомъ озарава срдца и душе слушателя; неупуѣно словесно стадо учительскимъ гласомъ изводи на правый путь; као брижливый духовный отаць готови спасеніе свима. Зато и поемо у нѣговомъ тропару: „Пѣти водацагш въ жизнь наставникъ и учитель былъ еси. Переѣе во пришедаъ, Святителю Савво, отчество твое просвѣтилъ еси, и породилъ тое Дѣхомъ сватымъ, ѣкш маслиннаа дрѣва въ мысленнѣмъ рани насадилъ еси всешесвѣщеннаа твоя чада“.

Ако е гди затекао, што е добро, — нѣ га осудіо; ако е наишао на срдца и душе, у коима е іоштъ тиняла права вера, нѣ дунуо, да се угаши и последня жижка. Да, онъ е знао ценити и оно, што нѣ насадила нѣгова рука; онъ е хтео и знао ползоватисе и онимъ, што е наслѣдіо. О великій Учителю Срба, како да те невеличамо!

Твое учительство нѣ было узгредно; служба, коіой си се посветіо нѣ одправляна онако текъ као мимогредъ. Што си радіо, радіо си съ вољомъ и Богъ те е укреплявао. Учити и убѣдити, то е было живаць твоя посланства. Твоя проничуѣа беседа была е свештены органъ твое благотворне радіѣ. Упитомити што е дивлѣ, умекшати нѣто е сурово, утишати што е буйно, охрабрити што е плашлѣиво, приклонити, повити

што е упорно, одучити нарави одъ зле навике, озарити што е мрачно, осветлити што е тамно, оживити што е клонуло, пооштрили немарнога, уздржати колебљивца, подражити, распалити непоузданого, умерити поношљивого — све е то спадало у кругъ таквогъ Благовѣстника, као што си ты быо; на све те околности имала се обазрети твоя учительска трудба. Каква смотреность, колика мудрость, наѣсе усредъ оволики, доста трудны задатака! И ты при свемъ томъ оправда свое апостолство, притече свима потребама у помоћ, задоби све Србе својомъ благодати и добротомъ, своимъ снисхожденъмъ и трпелъливости. Ты незнайска узасе ни четнике, да те спроводе, ни друге какве грозне пратиѣ, да своимъ насиліемъ и оружіемъ подпомогну твоє дѣйствованъ. Таква подкреплєня обезчестила бы твою благовєсть; твоя одважностъ у томъ случаю была бы жигосана насиліемъ, попрскана сузама и крви свое браће. Твоя човеколюбностъ гнушала се таквы мѣра.

Обишавши овако землю и просветивши люде, враћа се нашъ Светитель у Студеницу, свою Лавру, не зато, да одпочине, него да продужи и доврши што е започео. Преважно дѣланъ нѣгово у народу прогутало е много времена, зато се нѣму неседи у Студеници, еръ помишля и на Хилendarъ, на духъ, и редъ нѣмъ утврѣный у нѣму. Любовь къ народу малочасъ евангелскимъ истинама просвєштєномє, и любовь къ братству доѣ у искушенъ. Ко нѣ дознавао за нѣвовє мысли, за нѣгово непрекидно старанъ о боголюбєзномъ стаду своемъ, могао е заключити у себи, видивши га полазєѣгъ у свету Гору, да му е милія обитель него домовина. Да, тако е заонда и изгледало. Но онъ добро зна, коме принадле-

жи; онъ увиђа, шта треба нова Црква у нѣговомъ отечеству, зато иде, полази, укланясе и опетъ одъ очію, коцма е наймилии быо. У срдцу, у души, мисли на повратакъ, алъ ћути и никомъ неказуе.

Окирлѣнъ штитомъ промисла, стиже св. Сава у Хилендаръ обрадовавшемъ му се братству. Да ће ту и заостати, о томъ нико несумня. И онъ се тако заузима за све, што се монастыра тиче, као да жели братство утврдити у мисли. Ова мисао постала е увереніѣмъ, кадъ е по дѣлу монастырскоиъ пошао у Цариградъ. Теодоръ Ласкаръ, царъ и сродникъ по братанцу му Радославу, привађа га усрдно и благотворнимъ рѣшеніемъ излива милости светомъ дому, нѣмъ заступлѣномъ. Снабдѣвши овако Хилендаръ, помишля онъ и на Србію, еръ е ова преча одъ Хилендара. Нѣгово предложенъ, подкреплѣно снажнимъ основима: да е сръбской држави право нужданъ сръбскій Архіепископъ, прима царъ съ радости, и посовѣтовавшисе о томъ съ Патріархомъ Германомъ, овако му су одзива: „што си запросіо за сръбскій народъ, — бы ће му. Но што се тиче лица, коя ты предлагаешъ између братства твогъ, добра су, алъ намъ е у молитви, тога ради чинѣной, дано на знанъ, да си ты тога места предостоянъ. Ты ћешъ дакле и быти првый сръбскій Архіепископъ“.

Нѣгово благоразумно одрицанъ морало е попустити, и тако у присутству цара и државника, свештенства и народа посвештенъ бы вселенскимъ Патріархомъ за сръбскогъ Архіепископа. После прве користи отечества настои одма и за другомъ. Сръбской ерархіи изъ разны основаны причина нужно е право, да могу сами поставляти Архіепископа. Царъ и Патріархъ пристаю и на то; даю му у руке и архіерейскій жезалъ и потврдителну Гра-

мату, како на нѣгово производство, тако и на право избора. И онъ прене свете Горе и Солуна спѣши у свою землю, међу свой народъ, да га благослови. Радость кою в причиню своимъ долазкомъ, неспада у моћъ пера. Поклонившисе светимъ моштина преподобногъ Симеона у Студеници, одсео в у Жичи, као новой столици сръбске архіепископѣ. Приблизившусе празднику вознесенія, као дану славе жичкогъ храма, сазвао в вишій и нижій црквеный клиръ, а краля в умолио, да дође за тай данъ заедно съ властелима државе. На служби, кою в соборно служю, помаже брата свогъ краля светимъ мироу, и метнувши му корону на главу и царску порфиру на плећа, опасавши му мачъ о поясъ и давши му у руку скиптаръ, торжественно подвижне: Првовенчаномъ кралю сръбскомъ Стефану, самодржцу, многа лѣта! Умилителнѣгъ позорія нѣ было у сръбству. — Сутра данъ и опетъ служи соборно, и после прочитаногъ евангелія позива краля, све владетеле, и цео присутствовавшій народъ, да за нѣмъ одъ речи до речи исповеде символъ вере Никео-константинопольскій, заклинюћи све, да одъ тогъ образца вере никадъ неоступе. По краткомъ времену обилази новоосноване епархіе, коима в приставлю ерархе, нѣмъ рукоположене, монашествовавшие некадъ съ нѣмъ у святой Гори; укреплюе народъ у примѣльной православной вери; учи га благонравію и укланя одъ нѣга упорне еретике.

Безприкладнимъ досадашнѣмъ услугама придае св. Сава нове, за државу превѣтъ благотворне. Сусѣдний маѣарскій король невольнымъ окомъ гледа на землю, у коіой живи храбрый народъ, коимъ управл божіи помазаникъ. Изгледъ, кои в Сръбія тада имала, задае нѣму бриге; нетрпи силногъ до себе. Безразложна суѣта нѣгова немируе, разме-

се, прети, прикупля снагу, съ намеромъ, да се огледа съ онимъ, кога нетрпи.

Но грађа нове сръбске државе јошть в скорашня. Кралѣвству ступившемъ у животъ, нужданъ е было миръ. Раздражену дакле честолюбивость владателя и народа требало е оградити мерама мудрости. Уместо да се изведе сила противъ силе, рече зрела мудрость, да су пречи нѣни совѣти него снага пешака и коняника; да е честнѣя побѣда безъ крви и суза; да услуге у ползу мира имаю непоречну претежность на свакомъ суду, гди се рѣшава о благу народа. Благо си земля, у коіой умъ царуе а мудрость дае совѣте! Лако е было планути па гордогъ изазивача напасти; алъ наглость нѣе среѣны посѣдица. Младой воѣки вала расти, снажитисе, а до тога неможе доћи, ако нечува сваку свою најманю жилицу; ако нѣжну свою корицу незаклони одъ штетногъ тареня, ако границе пода ломити а лишѣе кидати.

Народный поносъ нѣе искусіо пониженѣ. Ондашний поступакъ Србіе према нападачу показуе нѣно умно надмоћіе и зрелу државну свестъ. У дванаестомъ веку по Христу една млада држава служисе мѣрама, збогъ кои бы и у данашнѣмъ просвештеномъ веку честь пожнѣла. А коме бы се другомъ могао поверити овако преважанъ задатакъ, ако не Теби, Високопреосвештеный Владико, као наймудроіой глави у земли! Просветитель едногъ народа имао е бити помиритель два народа. Основатель архіепископскогъ православногъ престола у Србству имао е бити посредникъ између две народности, и две цркве. — Судбу, намену ту брусалиму великимъ Александромъ, одклонио е юдейскій првосвештеникъ, изишавши предъ нѣга у пуномъ окруту и съ литіомъ; но та одме-

на стала є народъ скупѣ, вѣрь є грчкомъ цару данакъ давати морао. И Римъ є єдномъ спасєнь быо одъ вандалске потре своимъ првосвєштенникомъ, алъ безъ дарова и данка нїє могло проѣи. Србска и Маѣарска држава нїє тако стаяла єдна справѣ друге. Зналасе граница єдне и друге, и єдной и другой знаосе Господаръ. Независна єдна, независна друга; яка єдна, снажна друга. Разлика є была та, што є маѣарско кралѣвство у сто година было старїє одъ србскогъ. Свакояко є дакле ново србско кралѣвство са своимъ помазанимъ владателѣмъ морало обратити на себе позоръ сусѣда, наслѣдившегъ вѣѣ утврѣеный престолъ. Да пакъ сильный нетрпи силнога, быо онъ близу или подалѣ, то сведочи и садашньость и прошлость.

Но време є златно, скупѣненїє одъ злата; вала се дакле нїимъ ползовати. Посланици, обавивши рать Србїи, враѣаюсе своимъ повелителю. Таку прилику не пропушта великій Родолюбъ, него имъ се придружує, узевши на себе бремє посредника и сву одговорность. Разрѣшио є све свое одъ брига, и самъ се брине за све нѣи. Но, да ли ты, србскїй Великій Заступниче! полазишь на разговоръ съ раздраженнымъ кралѣмъ по каквомъ рѣшенїю народне скупштине? Идешъ ли ты тамо по нечїємъ опредѣленю? Ова пытана, на тебе управлѣна, принадлеже нашемъ веку а не твоємъ. Ты си быо отаць и пастирь целогъ народа; ты си быо учитель и просветитель свои земляка; твоє заслуге узвисиле су те надъ свакомъ скупштиномъ, надъ свачїимъ опредѣленїемъ. Кадъ си у Жичи о праздику Вознесенїя помазао брата, и метнувши му круну на главу прогласїо га кралѣмъ свїю Срба, — ты незаиска предходно совѣтани одъ кога, него помолившисе Богу, твоємъ Советодавцу, ты си учинїю оно, што є требало, што є нужно было.

Бдна снажна умность довольна е была за онда све-
му отечеству. Тимъ единымъ единымъ поступкомъ у-
чинію си више него сви сабори, колико їй е годъ
было у Србству. По сабору или небы было едне
државе и у нъой едногъ краля, или небы лоза Не-
манића задржала престолъ. По сабору одазвало
бы се претнѣи маѣарскогъ краля оружіемъ; кровь
бы се пролила, а побѣда была бы неизвѣстна, у-
колико бы было више господара, одъ кои бы сва-
кій имао свое себичне цѣли. Бдна склоплѣна др-
жава распала бы се, и Срби были бы лишени свое
сѣйне прошлости, свое поносне епохе, заключене
царомъ Душаномъ; остали бы безъ свое исторіе.

Никомъ сународнику твою нису тако добро
познате быле ондашнѣ околности као теби, уди-
влѣна достойный Првосвещениче; ты си узъ то
познавао слабости и страсти людске, а при томъ
умео си предварити, да те слабости и страсти не-
обуставе растенъ, ячанъ и напредованъ твогъ
створа. Сву власть у земљи прибавіо си краљу
и ѣгвовомъ престолу, а народу оставіо си послу-
шность и покорность. Потребна ове деобе осећа се
и данасъ у свету, а онда е была едно едино усло-
віе обстанка. Све си ово ты промеріо, па зато и
неодступаи одъ правца, коимъ си пошао, и кои
е изобилно оправданъ ондашнимъ околностима и
найпречимъ потребама нове државе; зато и идешъ,
слѣдуи собственомъ совѣту, да одклонишъ зло
одъ народа, едва умирившегъ се, и одъ престола,
кои си прославіо величествомъ.

Праћенъ своимъ ангеломъ хранителѣмъ и о-
сѣиѣнъ божимъ покровомъ, стигао е Св. Сава не-
вредимъ онамо, куда е пошао, и туђинъ га прива-
ћа пріятельски, съ приличіемъ му одличіемъ, а-
ко іошъ е незна, да л' е дошао да моли, да л' да

прети. Састанакъ нѣговъ съ кралѣмъ посведочио е, да е дошао само да посредуе између обе стране у ползу благословеногъ мира. Моляканѣмъ одкрио бы плашню и стра, објавио бы препалость и немоћъ свогъ народа и отечества; а претнѣомъ бы понизио своя одлична дарованя и путъ свой учинио излишнимъ, ерѣ претити могло се и са границе. Снагомъ дакле ума свогъ разлаже штетне послѣдице рата, коме противопоставля благодети мира; аль су тежке уши противника за слушањѣ, ерѣ се у нѣму одомаћила болестъ оногъ века, по којой е свакиъ владоцъ тражио славу у воеваню, у освајаню туђи земаля, у подчинјаваню себи слабіега. Узвисившисе своимъ поступкомъ надъ пустимъ пудразсудама оногъ века, мудримъ совѣтомъ и одабранимъ доводима заступа св. Сава користи пріятельски сношеня за обе државе, опроргава наводе непріятеля, кои су га навели, да објави ратъ Србѣи, бранисе основима правде, прети Богомъ правосуднимъ и подсећуе зловольника на одговорностъ на страшномъ суду за проливену крвѣ. Нѣгове речи быле су опредѣлене, пуне достоинства, пріятельскимъ духомъ задануте, на истини основане. Изъ нѣга е проговарала любовъ къ свомъ народу и отечеству, и любовъ къ человечеству. Одушевљѣнъ таквомъ снагомъ, осућуе свакиъ неправеданъ коракъ и поступакъ; но то нечини гнѣвљиво, съ раздражености, него съ одважности, нѣговомъ достоинству и уму приличеомъ. И пошто е учинио свое, као отацъ и заступникъ свогъ народа, облаже себе ћутанѣмъ, нека се промисли онай, кога се тиче.

Нѣгова беседа учинисе кралю правый наметъ на нѣгове славѣлюбиве желѣ. Часъ бы плануо, часъ бы га послушао. Нѣгови разложи међу га на муке. Онъ се бори, ломисе. Одустати

одъ намере, долази му стидно, аль га неподноси презрети Савине мудре совѣте. Погледи на спремну войску и готовъ в заповедити: напредъ! аль га удржаваю Савина представлєня, и савладавши свое колебанѣ, наипосле покоравасе гласу, коимъ га в обавештавао. Честъ нѣговомъ предомышленю! Србїя у своемъ врагу стече прїятельскогъ сусѣда, и св. Сава враћа се къ своимъ, испраћєнъ донекле самимъ кралѣмъ, одъ кога носи и дарове првовенчаномъ кралю србскомъ. Што в была голубица съ маслиновомъ гранчиомъ забринутомъ Ною у ковчегу, то в садъ быо Србїи св. Сава. Границе србске државе оградїо в безбѣдности, народу своемъ давъ вѣство за миръ и благованѣ, краля и нѣгову околину разрѣшава одъ брига. Мачъ се вратїо у свое корице; свакий гледа свой радъ; веселе песме пастира разлежу се по горама, а ратара по нѣвама; у црквама и монастыримъ слави се света єдносуштна Троица. Све в то твой даръ, Србскїй Просветителю! плодомъ твои трудовъ наслађава се твой родъ. И ты све то створи, неокрѣвивши државну власть; своимъ заслугама нетражишь награде; неприсваляшь себи права, коя єдино кралю принадлеже. Ты неможе сместити у себе желю, да те се ко бои, ерѣ в твоємъ срдцу свойствено было само любити!

Но Савиномъ подвигу їошть нема края. Благополучно станѣ отечества позволява му испунити желю єдну, коя в изодавна поникла у нѣму, и онъ полази у Брусалимъ, да се поклонити гробу Спасителя. Име рода и државе учинїо в чувенимъ и у другой части света, и посѣтивши света места, и одслуживши свету литургїю на божїємъ гробу на самый праздникъ Воскресєнїя, враћасе са светимъ моштина преко свете Горе,

носеѣи скупочене утвари светимъ олтарима своѣго отечества. У земљи затекао є миръ и редъ, као знаке добре управе. Найстаріи синъ блаженочившегъ Првовенчаного, Радославъ, нѣмъ помазанный пре полазка, срета га и спроводи до Студенице, гди се слегло было мало и велико, да іѣ благослови; и онъ, ако и уморанъ одъ пута, служи свету литургію и благосиля своя побожна чеда, и опростивши се, одседа у Жичи, нѣмѣ прославльной. Одсадъ па задуго посветіо є сву свою дѣлательность светой Цркви и нѣнимъ потребама; походіо є народъ и скупляо га око себе кодъ цркѣй и монастыра, ту га сазидавао торжерственомъ Богомольомъ, светомъ тайномъ причешћивао, освећеномъ водицомъ кропіо и беседомъ поучавао. Притомъ нѣ сѣ маньомъ ревности наставляо и о писмености, коіой є отворио врата како у Жичи, тако и по другимъ епископскимъ столицама и монастырима, ерѣ Црква не може быти безъ духовны пастира, а овима є нужна приуготовность. То є заонда быо првыи разсадъ народне просвете; ту є положенъ основъ домаћой кнѣжествености. Сѣ бригама о цркви и нѣномъ урврѣеню, о подизаню новы храмова и нѣювомъ украшеню, саюжава св. Сава и друге бриге о држави. Ступанѣмъ краля Радослава у монашескій чинъ, узводи на кралѣвскій престолъ брата му Владислава, и сачетава га сѣ кѣри бугарскогъ краля Асѣна, и по краткомъ времену дає свима на знанѣ, да ће иѣи на далекій путь. Сви епископи стекусе кодъ нѣга; дође и краль са старешинама народа, и онъ дає се чути у последной беседи. Вѣра, црква и богоугоданъ животъ, то су три нѣгова светительска завѣштанія, коя препоручує нѣювой совѣсти и души, и заклинѣ іѣ, да одъ примлѣне вѣре неоступе, да утврѣе-

ну цриву одрже, да нѣне обреде свето хране и да поддрже у народу правила евангелскогъ живота, лепе нрави и благе обичае. Затимъ производи на своє место Арсенія, свогъ найдостойнѣгъ питомца и опростивши се са свима, одлази на дальній путь. Найпре свраћа у Ђрусалимъ и целива гробъ Христовъ, причеканъ врло гостолубно патріархомъ Ђрусалимскимъ, а после спѣши у Александрію, къ тамошнѣмъ патріарху, кои му излази на сретъ, води га къ себи и крозъ више дана ползуе се нѣговимъ саобраштенѣмъ. Нѣгова преимуѣствена наклоностъ къ монашескомъ животу повела га е къ брати живившой по монастирима Тивандске и Ливійске пустинѣ; одтуда иде къ Синайской гори и ту се подвизава крозъ цео великій постъ, па одслуживши на воскресеніе божествену литургію, свраћа у Антиохію, опетъ къ тамошнѣмъ патріарху, кои га свесердно прима. Промотривши ту што е было паметодостойно, радо сврѣе опетъ у Ђрусалимъ и усладивши душу свою прегледанѣмъ светы споменика, полази у Арменію, гди су се толики мученици сподобили венца и узима путь у отечество преко Цариграда и Бугарске. Краль Асѣнъ извештенъ о томе, излази предъ нѣга са сйномъ пратнѣомъ и допраћа га у градъ Трновъ, столицу Бугарскогъ кралѣвства. Савино мило отечество већ нѣ далеко и онъ едва чека, када ће ступити ногомъ на драгу землю, после тако дугогъ отсутствия. Но свезе пріятельства съ кралѣмъ стое му на путу, а и усрдіе високогъ домаћина требало е задовољити попуштанѣмъ. То е было предъ празникъ Богоявленія, и онъ служи на тай великій данъ и свршава торжественно освештенъ воде, у присутствіи краля и патріарха бугарскогъ. Да е одъ тежкогъ труда и напреза-

ня источио сву животну снагу, нѣ се могло до-
знати на нѣму; алъ є рокъ смрти ипакъ врло
близу быо. Текъ што се болестъ коснула нѣго-
вогъ земляногъ сосуда, и онъ предчувствовавши
свое преселенѣ, шилъ свога благослова краљу
Владиславу, свомъ преемнику Арсенію и свему
народу; шилъ све утвари и драгоцености светимъ
храмовима свогъ отечества, и причестивши се,
разстає се съ душою, неба жельномъ, а тѣло
оставля своимъ, кое є мало доцнѣ и пренешено
у отечество съ найвећомъ светчаности и у мо-
настиру Милешеву положено.

Таква є была стаза твогъ узорногъ живота,
Основателю православія и просвете у србскомъ
народу! Одъ рођеня до смрти испунио си векъ
свой дѣлима, стостручно полезима. Твое жер-
тве, любви проникнуте, усрдіємъ запечаћене, не-
могу се другѣмъ сматрати, него као добровольный
приносъ свему Србству. У кнѣжки вѣчногъ жи-
вота записане су твоє велике услуге, светой Цр-
кви, нѣномъ утврђеню и растеню, држави и отач-
бини, народу и народности указане, а нама, подъ
штитомъ твогъ великогъ имена, остав поносъ,
споминати твоє високе добродѣтели. Као па-
стирь и отаць народа, быо си огледало благо-
сти, доброте и штедроте. Своіомъ благоу знао
си задобити и онда, кадъ карашъ; своіомъ до-
бротомъ умекшавао си и найопорѣмъ нраву; сво-
іомъ штедротомъ прилагао си мелемъ на нужде
бѣдны и ништы. Лазарь нѣ сѣдио на прагу твогъ
двора, жельнъ мрвица съ твоє трапезе. Као учи-
тель и просветитель ниси быо малодушанъ, не-
стрпеливъ, нагао, прекъ и готовъ на осућенѣ;
ова неучительска свойства была су теби непо-
зната. Ты си ученѣ саюзио са стрпленѣмъ, по-
двигъ са успѣхомъ, но не наглимъ; трудъ са на-

деждомъ, но не претераномъ. Твой е задатанъ было озарити мрачне душе божіомъ истиномъ, ра-
створити отежала срѣца евангелскимъ нравима,
породити у браћи своіой добре христіане. Срб-
ску државу сматрао си као єдну породицу, коіой
є глава и господаръ краљ. Сполишню сѣйность
ниси осућивао; о томъ сведоче споменици негда-
шнѣ целокупне Студенице и Жиче, сведоче дра-
гоцене утвари, кое си светимъ храмовима прила-
гао, сведочи крозь векове сачуванный Хилендаръ.
Великолѣпность, окружававшу царско лице, ви-
ђену тобомъ у Цариграду, радо си подражавао
у своіой земљи, применувши є краљу, тобомъ
помазаномъ; да, врховной власти и пристов зна-
ци величества. Исто тако ниси было другъ мисли,
коя тежи, да изедначи све редове грађанства.
Природа ствара а потреба уводи разлику изме-
ђу єдногъ и другогъ реда. Храбрость сама со-
бомъ носи одличія, а умность траже владѣтели
са свеіомъ и посађую є до себе. Достоинство пре-
стола иште око себе великодостоинике. Да, та
одтуда и знамо за бывше у србской држави ве-
лике Логотете, Протоспаторе, Срдаре, Войводе,
Тисућнике. Власть у земљи, одъ Бога поставлѣ-
ну, представіо си своимъ сународникамъ као све-
тиню. Опасавши краля мачемъ, дао си на знанѣ
свима, да власть има снагу, коіомъ чува редъ и
честь, коіомъ казни противность и безчинство.
У државной влади показао си земљи отца, кои
се стара о срећи и благованю свію себи подвла-
стны, чія су врата отворена свакоме, чіє срѣце
дише любви справъ свои, чія рука брише сузе
страдалица, дели милостиню бѣднымъ, обасипа
благама врстне и заслужне.

Ове мисли, ова чувствованя, ово уверенѣ о
Теби, великій Родолюбє и дѣйствителный Про-
светителю нашъ, пуштамъ я у светъ путемъ Гла-
сника, съ намеромъ, да те све болѣ и болѣ по-
знамо и да те све достойніє прославлямо. Бла-
гослови насъ и наше напредуюће отечество!

Архиман. Враћевшичкій. Г л а в р и л ѣ.

КНИЖЕВНИ ОБРАЗИ.

I.

ЮВАНЪ СТ. ПОПОВИЊЪ

(1806—1856).

одъ

Ювана Ристица.

Юванъ Ст. Поповиѣ одпочео е свою книжевну радню юштѣ 1825. године.

На Юго-истоку Европе била е онда у најжешћемъ еку борба народности, коя е, покренута юштѣ подъ Юсифомъ II., нашла нову подпору у догађаима, кои су се на свршетку прошлогa века у Француской родили па отуда Европи обликъ менjali. Послѣдице овы покрета европски, као и свију велики догађаја, развѣяле су се невидно, покривено; неслѣдуюћи узроцима своима узастопце, оне су у разнимъ правцима образовале разна стaнja. У народа свестны развило се онда станъ соціjлно, а где е утицаемъ њиовимъ текъ свестъ пробуђена, ту се народностъ протресла и нове одеке живота давати почела.

Ово е была и наша судбина.

Срби су онда, покренути стицаемъ многи околностѣй, спремни и готови стояли, да приме потресъ и упечатке времена, које имъ е у свима правцима живота па и у книжевности очевидне белеге своје оставило. И Раићъ, и Доситей, и Мушицкѣй, и Вукъ и сви други, кои намъ редомъ

до Поповића развијањ књижевности представља-
ју, ишли су за овимъ првимъ екомъ, кои изъ о-
свешћене народности васкрсе.

И Поповићъ в чедо овога времена. Већъ првенци његови обележени су овимъ благотворнимъ задаѣмъ свои сучременика. „Слезѣ Болесриѣ“ (1825 год.) а затимъ „Повѣста Србскогъ Народу“ означиле су одма съ прага народну стазу, којомъ пође и до гроба свога иде аукторъ „Светислава и Милеве“ (1827.), „Милоша Обилића“ и „Скендербега“ (1828.) „Несрећногъ Супружества“, „Лаже и Паралаже“ (1830.), „Тврдице“ (1837.), „Покондирене Тикае“, „Зле Жене“ и ѣдне свезке шалѣивогъ „Романа безъ Романа“ (1838.), — дела, коѣ аукторъ за младости свое списа. У зрелимъ годинама продужи Поповићъ плодну радњу своју, и прешавши (1840) у Београдъ, издаде одъ многи у то доба израђены дела „Владислава“ (1842.). Изъ овогъ времена воде свои порекло и пре три године штампани „Айдуци“ (1853.), и „Женидба и Удадба“. Обновленъ театра позове нашегъ трудолюбивогъ писца на нову радњу, те тако добиѣмо „Санъ Краљвића Марка“ (1847.), „Смртъ Стефана Дечанскогъ“ (1849.), а последњи година „Лажана“ и „Београдъ некадъ и садъ“ (1853). Осимъ овы можда има јоштъ и рукописны дела његовы, коѣ на шанпу чекаю, но међутимъ в „Даворъ“, свима нама у свежой памети, мезимаць Поповића.

Овай плоданъ животь представля намъ се у двогубоме виду. Дела изъ младости и зрелігъ века раздвоєна су међомъ, коя їй не само по роду, већ и по самой унутрашньої вредности разликує. Младићъ, кои є, ступивши іошть у 19-той години своіой на полъ књижевности, налазіо забаве найпре у смешнимъ странама ћуди людске,

тражио е после 15. година и стварао себи новъ светъ знаня; унутрашній позивъ и пространіи последи одвели су га и на озбиљніе стране живота.

Обе ове стазе поетичке посуте су цвећемъ, које е Поповићу, као богатъ изливъ осећања, право и на име лирскога певца стекло.

1.

Нама, кои смо подъ утицаемъ неки већъ общте усвоены мислїи одрасли, тешко пада, ослободити се верованя, съ коимъ смо по толико година живили. Мы смо навикли веровати на србскогъ Орація, србскогъ Гета, србскогъ Шилера и друге славе светски литература, за којима као да се садъ узалудъ обзиремо. Наметнуте мисли остављаю насъ мало по мало, и мы, еданъ по еданъ, испунѣни тугомъ, силазимо са магловиты тронава наше књижевности у сиротиню, које е само некакавъ варљивый блескъ млађана уображеня обманути могао.

Съ тога нетреба намъ се чудити, што искрено исповедамо, да смо и мы, као и многи други, у Поповићу изредногъ комичкогъ поету гледали. И данъ данашній има одабрани књижевника, кои хуморъ, сатиру као поглавиту силу душе нѣгове сматраю, но да ли праведно? Досетљивость нѣгова правда то мишленѣ, докле се писацъ у нижой сфери комичке повзїе налази, као што су нѣгове занимљиве „Милобруне“ ¹⁾ и други подобни састави, али чимъ ступи на полъ выше комике, нѣгова дела губе вредность свою и падаю у онај редъ шалљивы игрій, које се, на свой най-

¹⁾ Штампане су у „Седмици“ одъ прошле године.

простіи изразъ сведене, зову проста лакрдія (Posse, farce).

Поповићу є найглавніє шальиво позоріє „Тврдица“ (Ћиръ-Яня). Оно є тако срећанъ одѣкъ и мало, да се у два ма' єдно за другимъ печатало и писцу име главне особе своє дамо.

Тврдица непрепоручує се новашћу предмета. Юштъ Плаутусъ представіо є у шальивомъ позорю єдномъ грамзенъ за благомъ, коє є доцнїє, поредъ многи други, и Молієръ приватіо. Првй є представіо свога тврдицу заражена само єднимъ видомъ ове страсти, а другій є заплео свою особу у све вигове тврдоће. Нашъ Ћир-Яня нити є свое благо закопао, као у Плаутуса, нити є изложенъ сплеткама, коє га у вечитомъ страованю држе, као у Молієра. Онъ само боязливо лебди надъ своимъ сандукомъ, пребрая благо своє и мложи га добримъ интересомъ. И закта, како се стваръ развія просто, безъ заплета, да „Тврдица“ нема други страна, коє насъ на смей побућую, заборавили бы, да какво шальиво позоріє предъ собомъ имамо. Но Ћир-Яня єданъ є одъ оны смеішны поява, наковы се доста у краєвима нашима налази. Растурени по свету остатци женія елинскогъ, лишени поля и пиће за вишій душевний животъ, сматраю за главну цѣль живота свога богатство, изъ кога падаюћи у крайность, даю свету смешно позоръ тврдоће. Сва дакле особа истргнута є изъ средине наше те зато намъ и напреже пажню, кою добро подешеный изговоръ овы међу нама многобройны странаца пріятно дражи и задоволява. А и злосреће околности, коє Ћир-Яню окружаваю, развіяюћи све више и више нѣгову уду страсть, даю расправи приличну занимљивость. Само да су коє одъ

овы околностей крепче! ¹⁾ Да в характеръ Ёир-Янъинъ фини и лукави, те да нѣгова грчка мудрость неподлеже свакой о лакои превари!

„Тврдица“, пунъ недостатка, надвишава и пакъ сва остала дела Поповићева шальиве природе. Успехъ нѣговъ, свима околностима олакшанъ, толико се узвысіо, да в онъ единый критике и представляя достоянъ. Све остале шальиве игре свое морао в аукторъ и самъ зарана осудити, врь нити имаю значая по уметности ни по каквимъ годъ другимъ условима. Просте приповедке, испрекштане шалама изъ свакидашнѣго живота, представляю оне токъ стварій и развѣю догаѣе обичнымъ путовима, у непрекидной тишини.

Комичка сила шальивы игрій Поповићевы не лежи у лепимъ, згодно подешенимъ положайма (ситуаціама), но у досетливости, у речма. Такавъ в „Тврдица“, такавъ „Лажа и Паралажа“, такава „Покондирена Тиква“, „Зла Жена“, такавъ „Београдъ некадъ и садъ“ и „Женидба и Удадба“, па такавъ и „Романъ безъ Рома на“, несвршено дело, кое одкрива доста хумора, но фантастичкогъ, неуреѣеногъ.

Примамљиви наслови ови обрете лако на себе позоръ, но колико се читатель зачуди ненашавши у нѣима ни сенку истиниты характера и страстїй! како су, на прилику, увеличани недостатки зле жене, Султане, како ли Покондирене

¹⁾ Тако на прилику, кадъ в шупа пала и Ёир-Янъинъ два коня убила, сва варошь жали, врь су то два у читавомъ месту најлепша коня была. Нѣ ли чудновато, да онай такве конѣ има, кон у кући својої гладуе и восакъ съ пасоша свога скида те нѣмие писма печати, да само што више уштеди!?

Феме! Па како е ту тако брза помоћъ, да іой се и невештъ чудити, а вештъ е свакій осудити мора! Султана, заплашена батинама, оставља своју дивлю наравъ и постае мелемъ мужу своме, а Фе-ма, заплашена претнѡмъ и анекдотама лишени-ма сваке силе уверења, враћа се изъ баяги узви-шенихъ кругова у природно коло друга своіі!

Писацъ, кадъ е карактере овако у свой край-ности развіо, а ніе имъ довољногъ лека тражіо, као да ніе нимало моралный задатакъ комичке поезіе предъ очима имао. Исписивао е подпуне лутнѣ, а ніе се много старао да полу-недостат-ке заплаши; грдно е увеличавао образъ зла, а ніе маріо, да іоштъ издалека застраши и одврати о-не, кои бы му се приближавати полакомили. Цѣль нѣгова ограничавала се на забаву, на досетли-вости, кое уметности ништа неприносе.

Но мы бы погрешили, ако бы се одъ овы шальивы игрій раставили, а небы имъ признали заслуге, кое съ практичны погледа имаю. И оне су, као и романи Видаковићеви, много принеле народу, кои е текъ књижевный животъ одпочи-няо. Шала, занимаюћи пріятно и одмараюћи одъ послова, свагда е дражія забава но озбиљность, а навластито за народъ, кои іоштъ сласти уме-тничке ніе окусіо быо. Срби су, читаюћи шальи-ве саставе ове, у њима нашли удесну школу, у којой су се читати учили, а у Поповићу занимљи-ва учителя, кои тиме съ Видаковићемъ дели под-воднако честь народны учителя.

2.

Несравніно савршеніи значай има Поповићъ као трагичкій певацъ. Да му е Провићенъ дане продужио, богати изливи хумора нѣговогъ, кои

су особито у последнѣ време Србе веселити почели, оправдали бы можда мысао оны, кои му у комики снагу налазе, но доста рана смръть снађе га јоштѣ на пољу трагедіе, где ѣ онѣ већѣ за-рана себи венацѣ бесмртногѣ спомена сплео.

Исторія, а нарочито србска, была ѣ изворѣ, изѣ кога ѣ онѣ свой трагичкій светѣ стварао. Плоданѣ а гибакѣ духѣ, кои се у сва стана и времена лако преселявао, вешто ѣ тужне спомене давне или новіе прошлости наше у виду или борбе начела историчны или борбе страстій и характера представљао. Свако ѣ скоро трагичко позорѣ нѣгово школа, у којой Срби не само неко уметничко уживанѣ налазе, но одушевљавајући се развѣянѣмѣ историчны догађая, и чувство о народности негую; ерѣ скоро сва односе се на она времена, којѣ се народна свестѣ јоштѣ живо сећа и коя су, више или манѣ, скопчана са народномѣ садашњости.

Трагедіе Поповићеве слажу се све у томе, што су тако на исторіи основане; али, као што се напредѣ очекивати може, разлику се по вештини унутрашнѣмѣ распореда, по трагичкой суштини и борењимѣ се противностима.

Три нарочито трагедіе нѣгове одкриваю особености свога писца: „*Смръть Дечанскога*“, „*Владиславѣ*“ и „*Лаханѣ*“.

И ако пристаемо на начело, да ѣ подѣ перомѣ правога певца све повзія па ма у којой одећи својой, опетѣ намѣ се чини, да ѣ прошлостѣ наша више епоске но трагичке природе. Изабравши ова три јунака, а особито Дечанскога и Лахана, за предмете трагедія својѣ, Поповић ѣ доказао, да ѣ међѣ карактерима наше и бугарске

історіє знає одабрати оне, коїй є судбина заиста трагична, а оставши, баръ у „Смрти Дечанскога“, веранъ преданіяма історіє, знає є вешто одвоити взгру одъ меуне, и у подпуности своіой представити и истину и поезію.

У „Смрти Дечанскога“ бори се слабость са ячиномъ душе, лукавство са истиномъ. Борба є на полю наравственности. Юнакъ трагедіє пада као жертва, коя ніє кадра раскинути вигове, у коє свакимъ коракомъ улази. Колико насъ потреса, видити сина у борби съ оцемъ, колико намъ саучастіє узбуђує смрть доброга али несрећногъ родителя! Но грозећи се страстїй и подмуклы сплеткїй, коє су конфликтъ приправили, а осуђуюћи, премда мучно и нерадо, осуђуюћи слабость, кралъвскимъ венцемъ крунисану, пристаємо и пакъ на ону страну, коя заплетъ на користь наравственности решава.

Ослободивши се затимъ целокупногъ впечатка, вратимо ли се на поєдине сцене, на поєдине карактере, онда се чудимо, како є све у своємє роду одабрано. Чудимо се, како є удеснимъ бояма исписанъ Теофилъ, недостойный повереникъ Дечанскога, како ли честолубива кральвица, зли дуси кралъви; жалимо неправедно страдаюћу Зорку, а жигошемо іой оца, што є жарку крвь Душанову на зло распалио.

Поетичка нега народности, верно сниманъ історійски юнака, трагички слика и карактера: ово су значайне черте трагедіє, коя, подъ именомъ „Смрть Дечанскога“, сва остала позоря Поповићева надвишава. То є уверенъ, при коме нисмо хтели остати, а да се најпре озбиљно неиспытамо, да ли, по судбини свога нараштаја, и ту утицајма чїд мїслий неподлежимо; да ли „Влади-

славъ“ своіомъ бурномъ страсти, или „Лаханъ“ своіомъ трагичкомъ силомъ и брзиномъ догађая „Смрти Дечанскога“ палму неотима; но свакій вовъ прегледъ овога позоришногъ састава давао намъ є све яче основе за уверенъ, кое нарочито изъ хармоничногъ распореда ове трагедіе снагу своју црпи.

Доста вештине развіо є Поповићъ и у „Владиславу“, али вештине, која се више огледа у поединимъ карактерима но у идеи дела или нѣговомъ унутрашњимъ развитку. Свакій є карактеръ образъ за себе, свакій свршена целостъ.

Ту су две противности у борби: распаљна словолубивость, која ни одъ убиства нестрепи, противуидеала владательске родолюбивости: Владиславъ противу Владимира.

Пошто є уморио брата свога Радомира, најболѣгъ и највећегъ краља, Владиславъ є одрешіо себи руке на зло. „Шта є, вели, мени човека убити, мени, кои самъ најболѣгъ човека убіо, мога брата и добротвора убіо, кои ме одъ очевидне опасности отрже, кадъ ми є маць Самуиловъ глави грозіо“. Садъ оће да себи срећу диже, оће да зида ту горду кулу, у висину оће да є диже, да и пузећій мравъ при самомъ погледу у несвєсть падне; — али Давидъ, половина душе нѣгове, пита га, да ли ће му то Владимиръ допустити, Владимиръ суседный краль србскій, кога и Бугари на рукама носе! Варница є бачена. И Владиславъ є готовъ да и Владимиру гакне гавранъ, наймилія птица нѣгова. Садъ се текъ Владиславъ као разярено море усколеба и у нова убиства стропошта.

Овакавъ є карактеръ, кои є у крви огрезао. Нѣму є певаць на супротъ ставіо Владимира, кои непрестано о благу земљъ своє размишљава. Онъ

бежи одъ круне, позива краљицу у колибу, где ће, мисли, трипутъ срећнии бити; нѣму е венацъ царскій пунъ бодля и опора чичка, багряница ништа друго, но ружа триѣмъ брига испрекриштана, а златни ланци тешки окови заробљеномъ краљу; онъ се неосећа да е свой, нити одъ тебе господаръ: свое дане посветио е срећи свога народа.

Тако су та два главна карактера идеали у своме роду, али ту престае сва врлина овога позора; еръ сваки е карактеръ за себе кипъ, кои съ другимъ свезе ни правога судара нема. Догађај развија се као у приповедки, више налики на епосъ но на драму, а и сама идеја пре е ужасна но трагична; еръ шта е живацъ дела? Владиславъ, убица и ништа више, домамлюе и убија Владимира, савестногъ краља; Владиславъ истина и самъ пада, али зашто Владимиръ? Уда е то лекція за наравственостъ, где поредъ порока и врлина страда!

Ни найманѣ овимъ прекорима неподлежи „Лаханъ“, треће жалостно позорѣ, у коме се особице духа Поповићева огледаю. Брзина радиѣ, унутрашња хармонија догађаја и истинито трагична расправа отвараю делу овоме место чести у исторіи не само србске но можда јошъ и светске књижевности. Писацъ овде нѣ тражио, да самомъ немотивиранимъ смрћу трагичне ефекте производи: то е задатакъ саме идее, која се заоста трагички развија и решава. Нећемо „Лахану“ ништа пребацивати, што му карактеръ на люде како њ ми у животу познаемо, мало налице: то е свойство скоро свију карактера Поповићевы; оставићемо безъ претреса и оно досадно набрајањ начела и сентенција моралны, које трагичногъ јунака скоро проповедникомъ чини: и то е значајна черта свију дела, којима врсте ове посвећавана

мо; но морамо напоменути, како неверуемо, да ће и ко признати „Лахана“ за јунака из тринаестог века. Ево на прилику умованя, кое пре одговара идеама нашега но ондашњег времена:

„Већ и степенъ више и пожертвовања изискуе. Земља е запуштена, кое одъ силны ратова, кое одъ колебања внутреньн; земљѣдѣлство и радностъ слаба, изображеніе никакво; судови редки пакъ и ови занемарени; закони заборављени, замишени, и времену нашемъ несходни“ и т. д.

Овакови основи неприличе Бугарину, кои из тринаестог столетја говори, пошто е у пустинњи векъ свой провео.

Но заборавимо ли на време и порекло трагедије ове, предамо ли се уживању безъ критике историчне, онда е „Лаханъ“ трагедија, која ће свакога задовољити, свакога достојно забавити.

Врлине и недостатци, кое смо као значајне черте „смрти Дечанскога“, „Владислава“ и „Лахана“ означили, налазе се више или мањ и у осталих трагедија Поповићевых, и мы, кадъ небы анализу дела за неблагодаранъ посао држали, могли бы ий све редомъ начелима критике подвргнути; али и на што намъ тражити само начела естетике онде, где народъ начела живота налази? Народъ, кои е сву своју историју опевао у песмама, којима се светъ диви, нѣ много разбирао, колико е уметности развѣено у „Милошу Обилићу“, у „Светиславу и Милеви“ и т. д.: нѣга су усхитили они патриотски карактери, кое е млађано уображенѣ, распалѣно за идеалима, онако створило, као што ий онъ узъ гусле пева: не какви су, но као што треба да буду. Зато кадъ е Поповић косовскій епосъ у виду драмскомъ представіо, народъ и нѣ пытао, да ли бой тай може быти

или баръ да ли є онъ предметъ трагедіє онако, као што га є Поповићъ представіо; нѣга се нїє тицало, да ли декламаторскій слогъ у овимъ трагедіама а особито у „Обилићу“ и „Светиславу и Милеви“ смета радню и пречи развитакъ драмскій: не, нѣга су се само тицали образи прошлости наше, и што се кои образъ у свести нѣгової непосредніє представляю, то му се онъ яче и одзиваю, као што се на прилику одазваю „Сну кралѣвића Марка“. Нигда несме критикъ овакове предмете уживаня народногъ само на теразіє естетике ставляти а презирати имъ заслуге за родолюбива осећаня, за негованѣ народне свести. Свагда су овакова дела добро дошла, па или она была у своме роду савршена или долазила као исторія у виду діалога, или као комађе реторике у одећи поезіє.

Угодні одзиви народни и принели су много, те Поповићъ све саме Србе исписує. Овда онда отвори онъ и бугарску исторію, но отвори є, да у нѣой грађе за србске кровове тражи. Зато и нїє чудо што у догађајима и карактерима велике разновидности нема: толике драме нѣгове све су єдна на другу више или мањѣ наликъ, све готово єдној мети теже. Карактери идеалисани зачуђаваю насъ и уче, а слабо намъ одкриваю оно, што у другимъ видимо или што у себи осећамо. Како є коя умотворина производъ млађи или зреліи година, тако ћемо негде наћи више начела и правила, а негде више вкуса и осећаня; негде више морала, а негде више природе.

Очевидно є, да овако идеалисани и єднообразни ликови немогу бити веранъ снимакъ свој времена. Поповићу нїє могло непознато бити, да

историска трагедія певцу најтеже услове полаже; онъ е знао, да е себи ланце приковао, чимъ е изъ непрегледногъ простора исторіе изборъ предмета учинио. Зато, до душе, и ніе позаймљеномъ предмету ништа одъ историчневредности одузео, нити му унутрашнѣ быће пореметио; али се манѣ старао, или ніе свуда успео, да карактере духу времена саобрази и пресели насъ свагда у она времена, која представља.

Колика е ту разлика између нѣга и Нѣгоша! Нека отвори „Горскій венацъ“ ко оће да се о томе увери, па ће наћи не само карактере и положае црногорске, но самый живыи образъ Црне Горе. И г. Матија Банѣ стекао е у овоме погледу „Мериломъ“ својомъ заслуге, које јошть чекају на достојну оцену врлина својихъ.

Могли бы садъ, праштајући се са трагедіјомъ Поповићевимъ, пустити се у оцену слога нѣговогъ; но обичањ, негде манѣ а негде више углађенъ и заокруженъ слогъ, овде онде пријатнимъ поетичнимъ образима посутъ, остаће у својој смерности, а нама ће допустити да место тога проговоримо о појединимъ сценама, које Поповића неодликују истина као буйногъ пламеногъ певца, али га као вештака у снимању психологички слика и као особитогъ зналца страстију людски високо постављаю. Доста ће бити, ако подсетимо оне, кои су „Владислава“ читали, како е ту певацъ грижу савести истинито описао. Јошть сигурно сваки читатељ гледа живо ону сцену, како е Владиславъ одъ свега узнемиренъ, како предъ свакимъ шушкомъ стрепи, и као да му и сами зидови веле: Убийцо Владиславе!

Заиста свакиј диви се ономе, кои е онако вешто знао описати грижу савести, а да съ тога клизавогъ брега непадне у крайность. Сетиће се овде, ко познае Дикенса, оне ужасне сцене, кадъ е Ионасъ свога непријателя издайствомъ убио, па онда науміо да на миру благуе. И ту великій вештакъ грижу савести описуе, али тако неумерено, да се тай вештакъ у целата претвара, кои е савестъ као страшило подигао.

Дикенсъ пушта грижу савести да у лудило пређе, но нашъ певацъ налази, да е природніе оставити е, да се тако и сконча, а очаяню тамо врата отворити. Зато и естє срећанъ у чертаню ове болести душевне. У „Смрти Дечанскога“ несрећный войвода Милорадъ Виловићъ, коме е Душанъ неотице любовъ осуетио, лута по гори, бори се са змаєвима, да девојку своју одъ уображене опасности избави, — а све начинима, кои су поражавајућий образъ съ ума сишавшегъ. Да Шекспиръ види онай изугблѣный осмей, онай празный погледъ; да чуе оно испрекидано умованѣ, кое, текъ што се роди, валови други мислїй претрпаю, онай збунѣный разумъ, кои изъ мисли у мисао лети и до самога прага истине допире; да Шекспиръ Виловића види, о, заиста бы га и самъ са своимъ сликама успоредио, а нѣговъ краль Лиръ достойно бы запевао песму Виловићеву:

Певай, певай несрећо,

Срећа е заспала.

Певай судбо, судбину

заболела глава.

Гди се пева, ту с' попева

Гди се плаче, ту с' запева

Гди се піе ту с' припева

Певай, певай несрећо,

Срећу боли глава.

3.

Кадъ є писаць овы врста срећанъ быо, „Даворъ“ Поповићево првый явно поздравиѣ, узвикнуо є онъ радостно, да ће дело ово предати име певца спомену, кои никакво време неће избрисати моћи. Доцнїи одзиви подкрепили су ову мисао, а смртъ певчева была є најяснїя прилика, да сз то несумнѣиєс увиди.

Али како, пытали смо се онда? Даворъ смиримъ фигурама нестреса уображенъ наше, нечара насъ ни особитимъ милинама, па и филозофія, кою богато расиплѣ, представля намъ самѣ тавне селке живота и сванимъ намъ прстоу отворенъ гробъ показує. Чимъ се дакле одликує то *Даворъ*, кое є лишено свега, што брзе, бурне и многобройне упечатке производи?

Као скоръ и трезвенъ поточиѣ теку песме *Даворя*, умерене и у мислима и осећаню, смерне у тону, свестне врлине свое а безъ афектаціє. Часъ насъ потресу озбиљнимъ гласомъ прошлости, часъ намъ чертаю давне спомене онаквомъ штила брзномъ, коя и скраћує и развїя.

И „*Споменъ видова дана*“, и „*Србскїй народъ и нѣгова судбина*“, и „*Даворъ на полю Косову*“ певанїє су, у основу, исте природе, али колико є ту дивне разновидности! Гибко уображенъ представкло є сва три ова истоветна предмета у најбогатїой одећи, и давши свакомъ особитый значай, учинило є, те насъ они сродствомъ своимъ никакѣ не море.

Поредъ „*Видова дана*“ „*Марко Бочарисъ*“ најлешїй є цвєтъ *Даворя*. Савъ догађай исписанъ є бояма свакоме узвику и обртаю бораца вешто саображенимъ, као што се и иначе слогъ *Даворя* за

свакимъ мигомъ и коракомъ людскимъ удесно по-
вѣя.

Но ма у каквоме облику поезію Поповиће-
ву гледали, онъ намъ свагда као моралиста предъ
очи излази. Или се пео на поносне врѣове лир-
ске поезіе, или силазіо у скровиту дружину сваки-
дашню, онъ свагда едну мету достиже-човека и
нѣгову судбину. Овакавъ є онъ у драмской па
овакавъ и у лирской поезіи.

Одма іошть пребацили смо мы *Давору* овай
незгодный украсъ лирике, а наине „*Години 1848-ой*“,
„Човеку“ и „*Деспоту Ђорђу Бранковићу I.*“, коима
смо збогъ дугогъ моралисаня и пространы ре-
флексія више краткости желили. Певци старога
века, а нарочито Ораціє, излили су доста фило-
софіє у своимъ одама, одъ кой намъ є Поповићъ
неке вештачки превео, али данашній векъ одвая
философію одъ поезіе и иште, да се у поезіи
правила живота само у образу, у осећаню, у до-
гађаю представе. Тако мислимо мы, а тако ми-
сле и вештии и больи одъ насъ.

Као мане *Давору* означили бы мы и начела
о слободи и народности. Борбе све за првомъ
чине се нѣму ташта суєта, а друга се, вели, у
гробу налази.

Нетреба ли са основомъ Поповића прекори-
ти, како є са свачимъ незадоволянь, што у са-
дашньости корень свой има? Ко ће одати прав-
ду песни, коя слободу и народность у гробъ ис-
праћа? Та нису ли народности человечество, нераз-
вѣя ли се свака у своме кругу по своимъ особи-
нама, даюћи свету оно велико богатство моћій,
коє разновидность народностей храни? А слобода?
то є, нико намъ заиста неће одрећи, предметъ у-
рођеногъ тежєня людскогъ.

Ето тако е *Даворъ* готово све некимъ елегій-скимъ тономъ и некимъ тужнимъ споменима изъ прошлости испунио. Но томе се ніе чудити. Човекъ, кои е, развитакъ свой давно заключивши, само одъ прошлости своє трошио, — Поповићъ было е последњи година као добро засађена нѣва, која само сазрео плодъ приноси, али ништа више у себе неприма. Противанъ и новимъ людма и новимъ мислима, онъ е наличя нѣова као праве тежињ новы праваца свету представлѣо, теи ко му е было у своє ладу гледати, како се дижу изданци новѣга нараштая. Ахъ, доста е у насъ таквы учителя!

Но честь сени, која е истинито узвишене спомене за собомъ оставила! Поповићъ е свршио свой труданъ и плоданъ животъ, а нараштай, кои „*фали струю*“, кланя се и нѣму и преузноси и нѣгове многостручне заслуге.

О ЕПІЙСКОЙ НАРОДНОЙ ПОЭЗІИ СРБА.

Сачинѣніа бывшегъ профессора петробуришкогъ университета, преего са рускогъ редовный чланъ друштва србске словесности С. Сретеновићъ.*

**Грајса.*

Одавно се е започела у Европи изучавати народна епійска поезія, но то дуго вріеме ніе давало науци очекиване користи. Осниваюћи се само на епійской поезіи Грка и Римляна, удалявано е све друго, све што ніе улазило у нѣзинъ кругъ. Благодарєћи тежњи за знаньима, у наше вріеме, овай кругъ раширио се е; германски и романски народи, народи удалѣнога истока изявили су већъ своя права на нашу пажню. Исторія поетичке раднѣ народа морала е промѣнити свой едностранско-догматички погледъ, морала е почети говорити друкчѣ. У дугачкой линіи народа, кои су се еданъ за другимъ появлявали предъ судомъ науке, ніе достаяло іошъ єднога, а то е *словенски народъ*. Но и у томъ отношеніи, нашемъ е времену одређено было, да назначи Словенима почасно мѣсто. Да они имаю епійску поезію, то већъ ніе питанѣ. Достоянство и важность нѣну признали су и они наученици, кои су се само одали на изучаванѣ старога грчко-римскога свѣта: садъ и они у словенской народной поезіи траже одговоре у своимъ двоумлѣньима.

Оставляюћи засадъ на страну епійске створове остальных словенскихъ племена, обратићу се оно.

ме одъ нѣхъ, кодъ кога епопелъ іошъ цвѣта, кодъ кога она нѣ анахронизамъ, него потреба — и поредъ тога една одъ найглавнихъ потреба народногъ живота. Нека ми се допушти казати неколико мислѣй *о епійскимъ сръбскимъ пѣсмама што се гиче нѣинога значеня у народномъ животу и начина нѣинога траяня.*

Тежня за пѣванѣмъ, као што е познато, есте общте свойство словенскихъ народа. Ову тежню имаю и Срби. Пѣванѣ за неке одъ нѣхъ есте наймиліи посао, а за друге оно е начинѣ, да се они изране. Пѣсма е нераставни дргъ свакогъ рада, свакогъ посла, свакогъ светкованя, па было црквеногъ, было домаћегъ, было народногъ. Пѣсма есте и дно наслѣдства, кое родителѣи предаю дѣци. Престарѣли дѣдъ, кои нѣ за радъ, одъ вайде е іошъ за пѣсму: онъ прича унуцима о славнимъ дѣлима предака, и рано, іошъ у дѣтинству, запалюе у нѣима оганъ юнаштва и тежню за одважношћу. Нови нараштай расти подъ упливомъ причаня о старинскомъ добу, о ономе, што е было, и о юнацима отачаства. На празницима, на веселимъ госбама, на панађурима, у мирномъ кругу породичкомъ, нема друге части, другогъ увеселяваня осимъ пѣсме и игре. Послѣ срећне битке, послѣ одважногъ дѣла или юнаштва, явля се пѣсма и спѣва се често у први минутъ упечатлѣня. На годишњимъ светкованѣима, кадъ се народъ гомилама скупля кодъ манастира и цркава, пѣсма послѣ црквене службе, есте главни посао. Кадъ се сврши света служба, народъ излази изъ цркве; а предъ пѣзинимъ вратима слѣпацъ са гулама очекуе гомилу, и срета е еа пѣсмомъ. Народъ стане око пѣвача наоколо, и, ћутећи, слуша казиваня о онима, кои, као-што народне пѣсме кажу:

„Небоје се никога до Бога“
и коихъ ће се
„име дуго спомињати“.

И врло често такѣ пѣсме чине, те њихни прости слушатељи сузе проливају!

Но србска народна пѣсма има јошъ и друго назначењѣ. Срби не живе у једној држави, немају једнаки начинъ управљања и нису једне вѣре и цркве. Неки одъ њихъ држе се православне вѣре, неки зависе одъ римскога првосвештеника, — а неки на послѣтку примили су исламъ, задржавши језикъ и народностъ. И то ѣ доста, да се могу разумѣти узаймна одношења три вѣре на маломъ простору земљѣ. Мржња међу хришћанима и мухамедовцима траје читава столѣћа, па никако не слаби нити се уманјава. И ко бы то могао помислити? Пѣсма често мири једне са другима, и чини, те они на једанъ минутъ заборављају столѣћну мржњу, напослѣтку њима о општемъ крвномъ родству. Треба се само сѣтити на сарајевске мухамедовце Србе, кои су измолили кодъ кадиѣ опроштењѣ сународнику своме, заробљеном хришћанину, зато само, што су имъ се допададе његове пѣсме!

Ово мало, али јаснихъ знакова, сами собомъ одређују оно мѣсто, које заузима пѣсма у животу србскога народа. При такомъ одношењу пѣсме према народу, само собомъ рађа се питањѣ: заръ она своимъ упливомъ и своимъ значењемъ зависи само одъ унутрашњихъ појава у човѣку, одъ његовихъ осѣћања, тежњи и дјергихъ различнихъ унутрашњихъ стања. Испитиватељ мора на ово питањѣ одговорити: не. Србска народна поезія не тако једностранска, као што су сада једностранске пѣсме већине осталихъ словенскихъ народа. Србска наро-

дна поезія не обвата само єдне лирійске пѣсме, коє се при польскимъ пословима пѣваю, или коє се чую при различнымъ случаєвима у народномъ животу. Не ограничаваюћи се само тиме, што описує нама србина као човѣка, она иде далѣ и описує србина такође у исторійској нѣговој особитости, — у свима различнымъ судбинама, коє є онѣ претрпѣло крозъ многа столѣћа у свези обще-човѣчїєга са одѣлито-србскимъ. И ово одѣлито-србско, безъ двоумлѣня, постои у исторіи народа, у нѣговомъ животу, кои су му одредиле околности времена и мѣста. До таке пуноће развића свога дошла є постичка радня србскога народа: те є она створила епійску пѣсму. Но ту се є та радня и зауставила, као што се чини-зато, што у народу нїє было животнихъ начина за далѣ развианѣ.

Да пођемо далѣ за ствараюћомъ радњомъ србскога народа у томъ правцу. Нема двоумлѣня да епійска поезія постои кодъ Срба одъ давнихъ времена. Найбржіи прегледъ садржая и богатства исторійскихъ пѣсама доказує, да она нїє постала у найновіє врієме, не наєданпутъ, и не у єдномъ краю населбине србскога народа. Да є она постојала кодъ Срба, мимогредъ напомињу и писмена свѣдочанства различнымъ времена. Но и о петъ ми незнамо, кака є была народна епійска поезія Срба у стара времена; незнамо какима є путовима она ишла при своме развианю. Скуплянѣ и записиванѣ србскихъ народнихъ пѣсама спада у найновіє врієме: не далѣ него прїє 25 година оне су прешле на хартію „изъ живихъ уста народа“, као што се изражава єданъ знатни сучременикъ. Та околностъ врло є важна у свима другимъ одношенїма, но не по одношеню према нашемъ питаню. Поредъ свега тога, изучаванѣ србскихъ епій-

сихъ пѣсама и у садашнѣмъ нѣнномъ виду, дає испитивателю могућностъ одговорити на неке стране питања о развићу народне поезіе у исторійскомъ нѣнномъ течаю. Пріє свега особиту нашу пажню заслужує та важна околностъ, која є нови, живи примѣръ, потврђуюћи едно одъ разматрања надъ поетичкомъ радњомъ народа. И кодъ Срба, као и кодъ другихъ народа самосталнога развића, поезія започела се є управо одъ *догађал саданѣа времена*: пріє нѣнихъ было сумитологійске приповѣтке, којима су јошъ у дванаестомъ столѣћу были богати балтійски Словени по свѣдочанству сучременога Хелмолда. Не човѣкъ, него надестествена быћа єсу предметъ најстарихъ сръбскихъ пѣсама, као што се то може видѣти изъ остатака одъ толико удаљне епохе. Ова быћа нису непозната и најстариимъ исторійскимъ пѣсмама. Вища быћа чине подъ заклетвомъ договоръ са човѣкомъ, кога примаю подъ свою рукопомоћъ; она се являю у одважне и пресудне минуте нѣговога живота, и у врѣме, кадъ треба, даю му помоћъ, и тадъ тешко нѣговимъ противницима! Доцнѣ, што ближе ка најновиимъ временима, та быћа све ређе и ређе являю се. Отуда се види, да сръбска пѣсма у почетку нѣ имала задатакъ пѣвати човѣчія дѣла. Први нѣнъ предметъ была су надземска быћа; а послѣ у нѣзинѣ саставъ ушао є и човѣкъ, но јошъ зависѣћи. Онъ се явля понекадъ као оруђе вишихъ быћа, а понегда у свѣзиса њима. И само послѣ такихъ прелазака излази онъ еданъ на сцену са потпунимъ доузданѣмъ у свою снагу. У ово одѣлаѣнѣ неисторійскихъ пѣсама мораю спадати народне сръбске легенде, у којима се є моћъ новихъ хришћанскихъ понятія додирнула само до имена, али нѣ потпуно проотрла се и на садржай.

Што се тиче друге стране нашега питања, т. е. мѣста постанка србске епійске поезіе, испитиватељ не налази правихъ доказа на то ни у животу народа, ни у самимъ пѣсмама. Кадъ бы дозвољно било са саданѣмъ доказивати прошло, онда испитиватељ, користећи се мѣстима разматранѣма, могао бы доказивати, да е епійска поезіа најпріе постала у онима мѣстима србскога народа, гдѣ су најбољи војници, а то е у брдовитимъ мѣстима. Ту е досада она већма распространѣна, и већма се е сачувала. Што ближе къ равницама, и што ближе къ земљодѣлскимъ и трговачкимъ населбинама, то е нѣзинъ гласъ слаби и већма се употребљава лирійска пѣсма. По разматранѣма првога зналца србске народности, Вука, нераздвојни другъ епійске пѣсме нѣно оруђе-гусли-всте потребна стваръ сваке куће у брдовитимъ мѣстима Србіе, Босне, Ерцеговине и Црне Горе; а у равнимъ мѣстима и долинама овај монохордъ ређе се налази. У брдовитимъ мѣстима рѣтко се може наћи србинъ, кои небы знао неколико десетакъ пѣсама; а у равницама оне већ имаю потребу у слѣпцима-гусларима, и потоне постоје више вѣштачкима, него вестественима начинима. Па на послѣтку и самъ гласъ юначкихъ пѣсама пріе могао е постати у брдина и више приличи брдовитимъ мѣстима, него равницама. Овимъ доказима могуће бы было прибавити аналогійске случаеве кодъ различнихъ другихъ народа, могуће бы било у самомъ животу брдскихъ жилаца наћи елементе, кои бы помагали развићу епійске поезіе. Поредъ свега тога ови докази нису снажни, ди се питањ узвиси до праве истине. Могуће е прекословити, да се саданѣи србски брдски жилци не налазе у своји првимъ постобинама, да исторійске околности могле су нѣи

преселити на нову, туђу мѣстность. Тада епійска поезія, неће бити створъ брдскихъ жилаца.

Ако на тај начинъ нѣ могуће са потпуномъ вѣроватношћу пронаћи постанакъ епійскихъ пѣсама кодъ Срба, по онима доказима, које дају садања одношенія народа, онда нема двоумлѣня, да то, што се оне већма употребљавају у брдовитимъ населбинама, доказује, да су оне ту више, него на другомъ комъ мѣсту сачувале своје првобитно свойство. Планински жилацъ већма се придржава корѣнитихъ својихъ обичаја и наравѣ, ближѣи е ка старини, вѣрнѣ чува оно, што му е предато, и дуже се противи и бори са ново-увођенима. Жилацъ равница већма се мѣня, приступнији е развићу, упливу туђега, и већма зависи одъ нѣга по самоме положаю. Сѣдинивъ ове примѣтбе са онима, које су казате о мѣсту преовладаваня епійскихъ пѣсама, ми, чини ми се, имамо право извести, да у нѣиномъ развићу и духу нѣ могло бити главнихъ измѣна и великихъ прекрајња. Овај изводъ потврђују и саме пѣсме. Сличавајући казиваня о догађајима најстаријихъ времена са најновијима, ми не налазимо у томе разлике ни у тону, ни слогу, ни у епійскимъ израженјима. И една и друга, чини се, као да су створови еднога лица. Истина, у најстаријима пѣсмама на сцени већиномъ јављају се Срби, а у најновијима већиномъ описује се борба Срба са Турцима; у првима јунаци се боре са мачевима, стрѣлама, копљима; а у другима већ влада пушка. Но како ова свойства, тако и слична нѣима, очигледно ни су главна, немају уплива на начинъ изложеня, и прѣе доказују, да е у најстаријима пѣсмама истинитѣ описана прошлостъ. Съ тога врло често најновије пѣсме узнику и подробностима народнога живлѣня имају такѣ архаизме, кои се не слажу са саданѣимъ свойствомъ на-

роднога езика. Откуда су ови архаизми могли ући у нове пјесме, него изъ старога, наслѣственога, изученога матеріала? Епійски слогъ, кои є створъ вѣкова и нараштая, остає свуда еданъ и исти, нѣговой се моћи покорава талантъ народнога поете, па како быо да быо онъ оригиналанъ и домишлянъ.

Съ тога ни различне судбине србскога народа, ни туђе владанъ и сѣдинѣна са њиме државна промѣна, ни су тако снажне быле, да даду свойству пјесама други правацъ, другу форму и други характеръ. Узрокъ є тога јасанъ. Народна србска поезія нїє никадъ излазила изъ народнихъ руку, нїє се никадъ подвргавала упливу школе и нїє никадъ, колико є познато, была украшенъ двора и увеселяванъ вишихъ народнихъ редова. А главно є то, што є србска епійска поезія свагда истинито изражавала народни животъ, кои се у главномє нїє мѣняо, кадъ се є политичко станъ државе мѣняло. Историја описує нама Србе крозъ све периоде њинога траяња као войнички или пастирски народъ. У вріеме зависности одъ византійске имперіє, Срби су были за њо зидъ одъ нападаня варвара на сѣверо-западнимъ границама царства, као што су они сада живи зидъ аустрійскога царства. У вріеме државне самосталности, династія и боляри приближавали су се понегда латинскомє западу, а понегда грчкомє истоку; но народъ нїє се мѣняо, и по старомє обичаю отимао є земљ одъ своихъ сусѣда Грка, Бугара и Мадара. Войнички духъ Срба нїє се угасио и тада, кадъ су се Турци появили: србске чете помогле су, те су први султани одржали многе славне битке у Европи и Азиі. Но опетъ то нїє сметало ратнимъ Србима у то исто вріеме сѣдинјавати своя усиљаваня са усиљаваньима

хришћанскихъ владателя противъ общтега непріятеля. Доцнѣ Турцима є испало за рукомъ, те су добили потпуно господаренѣ у србскимъ земляма, измѣнили су њинѣ државни саставъ, и увели нови, намѣстивши паше да владаю. Поредъ свега тога, тај яки превртай нѣ зауставио повличке раднѣ народа: ми тако мислимо, оснивајући се на мноштву исторійскихъ пѣсама изъ те епохе. Покоренѣ нѣ умалило матеріалъ за епійску поезію. Неки су Срби одбѣгли у планине, као на прилику, Црногорци, а неки налазили су станишта на границама Аустріє и Маѣарске и отудъ су се светили своимъ непріятельима. Па и они Срби, кои су остали у постойбини, и морали су се навикавати на нови редъ, — при првой свађи са Турцима, скупляли су се у чете, одметали се у планине и шуме, и такимъ начиномъ и у краєвима подъ турскимъ владанѣмъ, убіяли друга и недруга. Србске пѣсме тога периода дуне су најразличниѣхъ казиваня о юнаштвима и одважности Црногораца, хайдука и приморскихъ ускока. Сва ова одѣлита усиљаваня, безъ общтега плана, нису ништа важила спроћу сила отоманске порте, но учинила су ту вайду, што духъ Срба нѣ клонявао, него є јошъ већма растио у бореню, премда и не єднакомъ, наданя нису се гасила, и у почетку XIX столѣћа ове чете већ су постале страховите дружине.

На читавомъ томъ дугачкомъ путу епійске пѣсме пратиле су народъ, и у томъ скитајућемъ се животу црпили су свой матеріалъ: оне су и досада у памети народа. Поредъ тога примамљиво є бацити погледъ на изборъ предмета за пѣсме. Народне поете већиномъ зауставляю се на казиванѣма о онимъ догађајима, у којима су Срби умѣщали својомъ главомъ и своимъ рукама.

Съ тога народна пѣсма и неговори о крвопролитимъ войнама првихъ кралѣва одъ неманѣине породице. Одъ свою дѣла Неманѣића сачували су се у народной памети само єдни манастири, ове „вѣчне нѣине куће на овомъ свѣту“, као што се изражаваю пѣсме, и сачували су се, по свой прилици, само збогъ одношеня манастира према доцниимъ судьбинама србскога народа. У вріеме тешкихъ бѣда, манастири были су утѣшенѣ за народъ, были су штитѣ за хришћанство и чувари народности. Кодъ нѣихъ Срби су лакше заборавляли саданѣ, и у пѣсмама оцоминюћи се свое свете старине, ни су губили наданя на будуће и готовили су се за нѣга. Народна пѣсма ћути такође о дѣлима Матіе Корвина, штедљива є у казиваню о дѣлима аустрійскихъ войсковођа противъ Турака; а супротъ постає врло говорљива, кадъ се поведе рѣчь о онима биткама, у коима є сваки у дружини био и вођа и войникъ. Велике чете, коє су покорне заповѣсти єднога, ни су предметъ за народнога поета. Ево јошъ єднога знака, кои є свойственъ србской поезіи, као и другима народима, кодъ коихъ є она створъ живота, а не школе. Ту, чини ми се, треба тражити и најглавниі узоръ упатка нѣногъ у саданѣ вріеме кодъ већине словенскихъ народа.

Сада да се зауставимо јошъ на єдномъ изводу расматраня надъ пѣсмама србскога народа. Я самъ већъ напоминаю о томе, да у мѣстима, гдѣ преовладава єпійска поезія, у брдовитимъ населбинама, она ніє забава само єднога реда людій, ніє предметъ знаня, и не начинъ за достиженѣ намѣре. У брдовитимъ населбинама она є общте достоянѣ, и најчешће бива створъ дара. Начини нѣногъ траянї у нѣої се самой налазе. При такомъ одношеню пѣсме према народу про-

шао е први вѣкъ нѣнога трајна, кои е цвѣтајући быо. Одважностъ, учинивша яко упечатлѣнѣ, баца искру у даровиту душу, и пѣсма е готова, као створѣ задахнућа. Устворовима тога реда нико не тражи славе. Србинѣ, спѣвавши пѣсму, стиди се, да се у народу говори, да е онѣ нѣзинѣ творацъ, и на питаня онихъ, кои желе узнати нѣзиногъ творца, обично одговара, да е онѣ ню чуо одъ другога. Ко е тай потайни други?! Србинѣ незна садъ обяснити. Стари Чеси говорили су своје миломе пѣвачу: „Пѣвай, пѣсма е теби одъ Бога дана“. Послѣ тога, ясно е, зашто су имена сачинителя србскихъ пѣсама сасвимѣ непозната.

Но пѣсма нѣе свагда створѣ еднога лица: што е почео еданѣ, наставля други, и пѣсма што се већма распрострањавя, тимѣ већма расти у величини. Ясно е, да савѣ народѣ у томе заеднички ради; нѣговѣ вкусѣ управля течаснѣ пѣсме. Осниваюћи се на томе, слободно е могуће потврђивати, да србске епѣйске пѣсме одъ 800 — 1000 стихова и више спѣване су не наеданпутѣ. Казиванѣ, послуживше за тему прераћивали су народни поети у одѣлѣнѣма и подробностима постепено. Съ тога, саставне дѣлове великихъ пѣсама неналазимо свагда сѣдинѣне у памети еднога пѣвача, нѣи често треба скупляти изъ више уста.

Пѣсма, која е спѣвана по мисли и срцу народа, не остае дуго на мѣсту свога постанка. Она ступа у нови периодѣ свога быћа, изъ првоначелнога тѣснога круга прелази у обширнѣи, обилази села, вароши, краеве и у томѣ путу постае предметѣ забаве за неки редѣ людѣй. По свой прилици, одъ найстарѣихъ времена, главни распространительни пѣсама кодъ Срба были су слѣпци.

Са пѣсмама и гуслима они су свуда, гдѣ се народъ у гомилама скупля, као: близу црква, манастира, на тржиштима и у крчмама. Овдѣ за пѣванѣ они добіаю одъ слушателя милостиню, одъ кое се они ране. Гдѣ е животъ престао бити изворъ пѣсама, као на прилику, у южной Мацарской, — тамо до скоро іошѣ слѣпци живѣли су скупа и тако су се одѣлили одъ осталихъ людѣй, да су и говорили између себе особитимъ непознатимъ за друге ѣзикомъ.

У овомъ другомъ, не сасвимъ ствараюћемъ периоду свога траяња, пѣсме, естественно морале су у устима недаровитихъ людѣй подвргавати се квареню, преграђиваню више или мањѣ напредномъ; но на сређу и овдѣ ова неизбежна измѣњиваня не кваре цѣло. Личность народнога поэта неуміе да преступи столѣтне форме, нѣгова фантазія мора се покорити непромѣнѣному требованю — изображавати постоећи животъ у прошломъ или саданѣмъ. Съ тога врло велико противорѣченѣ пѣсама са животомъ уобште нѣ свойствено сръбской народной повѣсти, ако изузвемо неколико пѣсама о Марку, сину краля Вукашина. Овоме узроку, кои поддржава у устима слѣпаца цѣлину организма сръбскихъ пѣсама, треба придодати іошѣ и ту важну околность, да многихъ одъ пѣвача заиста одарени биваю необычайнимъ ствараюћимъ даромъ. Одъ многихъ примѣра ево едного. У Марту 1804 године, Мачва, еданъ одъ побунившихъ се сръбскихъ краѣва, налазила се у великой опасности: на ню е ишао Мехмедъ капетанъ са много ячѣмъ силомъ. Войводи Чупићу заповѣђено е было, да чува тай край; са едномъ прегршю юначкихъ войника, онъ е надбио непріятеля близу Салаша, чему су се чудили и сами Турци. Наскоро послѣ те битке, Чупићъ е едномъ сѣдио за ручкомъ, и гостио се

са дружиномъ; наскандиути уђе слієнацъ са гуслима и у врло доброй пѣсми описао е то славно дѣло. Пѣсма има 450 стихова и завршує се овима рѣчима:

„Ако ли тко вјеровати неће“

„Нека иде те очима види“

„Знати ће се турска костурница“,

„Докле тече сунца и Салаша“,

За ту пѣсму Чупић е поклонио гуслару турскога хата.

Тако е, чини ми се, было и у старинско доба, ако ћемо вјеровати свѣдочанству народнихъ пѣсама. Бданъ одъ најмилихъ юнака србскога народа, кои е живлѣо у XIV столѣћу, Марко, синъ краља Вукашина, при смрти дѣли свое иманѣ. Бданъ дио назначава за погребъ, други на украшаванѣ цркава, а трећи дио клясту и слієпу.

„Нек слијепи по свијету ходе“,

„Нек пјевају и споминју Марка“.

Гогорећи о србскимъ слієпцима, кои су и кодъ Грка и кодъ Германаца подржавали епійску поезію, немогу да неспоменемъ јошъ и о другимъ нѣнимъ распространителѣма, кои само србскоме народу припадаю. *Путници*, зауставивши се на конаку, не могу одмахъ да се насладе заслуженимъ одморомъ. Обично домаћинъ куће чини путнику изненадну понуду, — дає му гусли. Нїє се лако одрећи одъ те понуде, и тако у пѣсмама о овомъ или ономъ србскомъ юнаку прође вриєме предъ спаванѣмъ. *Хайдуци*, на послѣтку, єсу трећи редъ пѣвача. Ови хайдуци припадајући особитомъ реду людій, кои имаю свой саставъ и уређенѣ, такође врло су познати у исторіи србскога народа одъ времена турскога господарења. Кадъ зима наступи, они излазе изъ шума и брд-

скихъ пѣнина, даню севрію у ятачнмъ кућама, а ноћи проводе у пѣваню, и то већиномъ о своіой браћи по занату. Пѣсме Срба-мухамедоваца, разлжкую се одъ пѣсама осталихъ Срба само тиме, што њини юнаци свагда побђђаваю свое противнике — хришћане.

Преднѣ примѣдбе имале су намѣру да докажу, да е србска епійска повзія у народномъ животу налазила све начине за свое дуго траянѣ, да главный узрокъ, кои е чувао цѣлину казиваня у томе е, — што пѣсме нису само собственность еднога реда людій или еднога края, да су се оне узаконѣнима начинима распространявале у народу, и да управо та распространѣность была е яка помоћ њинога траяня. Остаюћи у томе убѣђеню, мы поредъ свега тога не можемо да не допустимо, да осимъ овихъ унутрашнихъ узрока, потребни су и спољашњи, кои бы подржавали моћ памтєня крозь толико столѣћа. Я мислимъ о *формѣ*, у кою су обучене србске епійске пѣсме.

У томъ одношеню треба знати, да е гласъ за све епійске пѣсме еднакъ. Нераздвойни другъ њѣговъ — *стихъ* такође непромѣнливъ е: онъ свагда има десетъ слогова са постоянномъ цезуромъ на четвртомъ слогу. То правило тако се строго извршує, да у мноштву пазнатихъ нама пѣсама, іошъ се ніє нашло ни еднога одступлѣня. Осимъ тога важно е іошъ и то, да е тай размѣръ са некими малимъ промѣнама и у чешкимъ найстаріимъ епійскимъ стиховима. Слаганѣ у томе два словенска племена, коя, као што се по исторіи зна, никадъ нису были сусѣди, безъ двоумлѣня, не може быти случайность. Србска пѣсма нема потребу у ритми или алтераціи, кое, премда се и налазе понегда, но безъ намѣре. Оне се чешће могу на-

ћи у пословицама и поскочицама. Пѣванѣ пратеће стихъ, напoминѣ првобытну свезу пѣсme са музикомъ. Србинъ, кои зна неколико пѣсама на паметъ, скоро научи епійскій размѣръ, и врло лако влада њиме. Мноштво готовихъ стихова, епитета и уoбште богатство тако прозванихъ епійскихъ израженя врло много олакшаваю саставляѣ стиха. Величина пѣсme, само се одъ себе разумѣва, зависи одъ сaдржaja: найвећа одъ познатихъ досада пѣсама има 1227 стихова.

Упознавши се у oбштимъ примѣтама са најглавнѣиша начинима, кои су подржавали трајѣ епійске поезіе кодъ Срба, мы имамо право одъ тако различныхъ радника очекивати богате родове. И доиста, маса е управо исторійскихъ пѣсама необватна. Оне су растурене по цѣлой просторіи србске населбине. Многе су скупљѣне; но колико јошъ остае краєва, кои нису нимало испитани нити су доступни истраживаню наученика! Да не споминѣмъ о пѣсмама, коє едѣнако наново постаю. У познатима нама досада пѣсмама изложене су судбине србскога народа за седамъ столѣћа, одъ свршетка XII, па до XIX столѣћа у непрекидномъ реду. У тој исторійској пуноћи, чини ми се, налази се oдличанъ знакъ србскихъ епійскихъ пѣсама одъ створова тога реда кодъ oсталихъ народа. Србске народне поете не троше свое фантазіе на едно лице или догађай, и не држе у њима сву народну славу. Догођаи, о којима се казуе, готово се сви свршую на *отачаственой* земљи. Прегледавши србске пѣсme уoбште, могуће е њи подѣлити на три oдѣљѣня. У првомъ изображава се умало, но ярихъ знакова периодъ срб-

ске самосталности: XIII, XIV и край XII столѣћа; у другомъ налази се *врѣме туђега господареня* — XV, XVI, XVII, и XVIII столѣће; а у трећемъ одѣљњу народъ пѣва догађае почетка XIX столѣћа.

Тако, мы видимо, да србске епійске пѣсме одъ столѣћа на столѣће прате судбине народа; започиню се временомъ славе, не муче у врѣме покореня, и разліежу се радостнимъ подвигомъ у периодъ препорођеня.

**О ГРАНИЦАМА, ДОКЛЕ СЕ Ћ ПРОСТИ-
РАЛА ОБЛАСТЪ НЕГДАШИНЪГЪ ПЕЋ-
СКОГЪ ПАТРИАРХАТА ¹⁾**

„Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι
χρὴ τὸν πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν, ὡς κεφαλὴν,
καὶ μηδὲν τι πράττειν περισσὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώ-
μης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ παροι-
κίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ’ αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μη-
δὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖται τι. Οὐ-
τῶ γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ
Κυρίου, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς,
καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.“

Κανὼν ΑΔ' τῶν ἁγίων Αποστόλων.

„Епископи свакога народа треба да припо-
знају између себе еднога првенствуюћега, и да
га сматрају као главу, и да ништа важно нетво-
ре безъ његовогъ миѣнія. Само оно да чини сва-
кѣй, што принадежи његовой Епархіи и обшти-
нама у истой заключенымъ. Али ни онъ безъ
миѣнія своју да нетвори ништа. Тако бо един-
ство бытъ ће, и прославити ће се Богъ чрезъ
Господа у Св. Духу: Отацъ, и Сынъ, и Св. Духъ.“

34. Канонъ св. Апостола.

¹⁾ Изводъ изъ одговора едногъ члена Друштва
Србске Словесности на писмо истога подъ 10.
Марта т. г. № 21. њму управљено.

Старый патріархатъ Иллурійскій, основанъ, по преданіямъ Цркве, у Сърміуму іошть одъ првы светы апостола: Петра, Павла и Якова, сына Зеведеова, и имавши за прве митроносце такоѣе свете апостоле млаѣе: Епенета, Андронина, Иринея и т. д. — угасіо се е на овомъ столу по разореню самогъ града Сърміума одъ Атиле 441. године.

Избегши архієпископи Сърмійски у другу столицу префектуре Иллурійске, пренешену тада у Солунъ, продужили су га тамо до 535. год. А у ово време Юстиніанъ великій (нашъ Управда Истоковићъ) преустроіо га е изнова, назначивши му опетъ єдну трећу столицу у нѣговомъ родномъ месту Бедерини или Юстиніани првой, гдѣ се ипакъ нѣ могао за дуго одржати. Авари, освоивши подъ Иракліємъ све землѣ, у коима данасъ Срби живе, искоренили су и христіанство у нѣма, и како я мыслимъ, іошть онда Юстиніану Прву разорили.

Тако преемници Кателіана ¹⁾ на овомъ столу, Патріарси Иллурійски (премда се нису формално овомъ титуломъ служили), морали су се потуцати заєдно са свыма нѣiovымъ суфраганима или по далматинскимъ островима или по Риму (єрь е папа быо задржао себи неко право слати овымъ патріарсима pallium) као архієреи in partibus за цело време, докле су Авари држали западный Иллуріиъ.

Мало година после (око 640.) пошто су Срби и Хрвати Аваре изъ овы земаля протерали и одъ папе Іована IV. христіанство пріймили (єрь

¹⁾ Овай се у Новелли XI-ой споминѣ као прионачелникъ Юстиніанске архієпископіе.

Царь Иракліе ніе хтео нѣова права супремаціе надъ овымъ патріарсима порицати), истый папа воспоставіо є, колико се є могло, сву напредъ споменуту хієрархію *in partibus* на нѣове старе епархіе, но архієпископа не выше на столъ Юстиніане Прве него у Діоклеи, по свой прилици зато, што є Юстиніана Прва већъ сасвимъ была разорена а Діоклея налазила се као овой найближа столица.

Докле су ови архієпископи Діоклейски (одсадъ примѣти државе Србске найпре подъ архієпископима, и доцнѣ подъ кралѣвима) могли простирати свою власть одъ оногъ времена до раздѣленія црквій, о томъ се мало што може знати. Известно є ипакъ, да су на сѣверу до Драве и Дунава іошть владали язычни Авари до времена Карла великогъ (803.) а землѣ на истоку Трако-Иллүрійскогъ полуострова до Србске и Бугарске Мораве освоили су Уралски и равно язычни Бугари наскоро по доселеню Срба и Хрвата у западный Иллүрикъ (око 679.). Тако ако є у овимъ земляма и было христіанства одкако Славянска Епоха у исторіи Иллүрійске цркве настає, Бугари су га коначно искоренили за време нѣове язычне владе одъ два немало пуна столѣтія (676—861.). У овомъ періоду дакле ни власть Діоклейски архієпископа, Србски примата, ніе се могла далѣ простирати къ сѣверу и истоку; него докле су границе Аварскогъ и Бугарскогъ царства допирале.

Пошто су пакъ Бугари христіанство пріймили, у исто време одприлике догодило се є и раздѣленіє црквій. Еданъ поглавитый узрокъ овогъ догађая быо є управо тай, што су папе хтели присаєдинити Бугарске провинціє къ своіой области посредствомъ Иллүрійскогъ патріархата, коє

га су ове провинціє одъ старине саставне части были, а Гръка црква напротивъ прогласила є надъ нѣма свою супремачію на сабору држаномъ у Цариграду 869—870 год.

Но и ако є ово заключеніє одонда стално остало, дієцезе, коє су се пре и мало доцнѣ по Бугарской устроиле, нису были просто присавднѣнне и подчинѣнне патріархату Цариградскомъ. Патріархъ Фотіє возобновіо є іошть одма кодъ Бугара, и формалнѣ него папа кодъ Србски и Хрватски Славяна, стару націоналну цркву и хієрархію Иллүрика по конституціама Юстиніанскимъ, пославши Бугарима архієпископа Теофилакта за првогъ шефа ове хієрархіє и са изразномъ титуломъ преемника Прво-Юстиніанскогъ стола (870).

Међу тимъ одъ времена Василя Македонскогъ (868) и Србско-Хрватска хієрархіа почела є одъ часъ на часъ одъ папске супремачіє одпадати; но будући се є Краль Србскій Михайль Воиславићъ (отаць Бодиновъ) по наговору Дубровчана опетъ папской столиці подчинію, то є папа Александеръ II. (око 1062.) наново Србску хієрархію подъ Діоклейскимъ архієпископима преустроіо, придавши овима за область слѣдуюће: „Ecclesiae cum suis pertinentiis: Diocliensis, Antibarensis, Eccatarensis, Palechensis, Suacensis, Scodrensis, Polatinensis, Serbiensis, Bosniensis, Tribuniensis. Monasteria quoque tam Latinorum, quam Graecorum sive Slavorum etc. Crux etiam ante Те, sicuti ante praedecessores Tuos per Dalmatiam et Slavoniam ubique geratur.“

У овой организаци и подъ овомъ супремачіємъ я мыслимъ да є Србска Црква *убише* остала до самы времена Св. Саве, и да онъ башъ зато у исторіи нѣной нову Епоху прави, што ю є

рѣшительно одъ римске супремацие одцепію и Цариградской подчинію. Тако изяснило бы се самимъ природно и оно, што Стефанъ Првовѣичаный у житію свого отца Немаѣ I. преповеда, да є овай у дѣтињству своемъ найпре крштень быо одъ свештеника латинскогъ, а доцнѣ у половини века по другій путь одъ Рашкогъ архіерея.

Како се є одсада Србска црква и хієрархія развила, и како є подъ Душаномъ на рангъ титуларногъ патриархата узвысила се, то намъ є већь яснѣ познато. Но за разясненіє слѣдуюћегъ періода наше, необходимо є наставити, колико се знати може, одъ црквене исторіє Бугарске.

Кои є и гди є быо градъ Юстиніана Прва, и коме месту нове географіє тай градъ одговара, о томъ су историци и географи врло различногъ мнѣнія. Нашъ Г. Шафарикъ држи за Юстиніану данашній Ћустендилъ, Малтебренъ преноси є у Призренъ, Енгель у Пећь, други неки у Скоплъ, а црковна географія цариградска наменила іой є опредѣлительно Охриду. Но сва ова нагађаня мени се виде равно сумнителна и мало сообразна описима доста обстоятелнымъ историка Юстиніанове епохе. Они су сви сложни у томъ назначаваню, да є Юстиніана лежала негде на граници Епидамнійске (Дурацке) области, или у Дарданіи, єдной области посредной између Тракіє и собственогъ Иллирика; збогъ чега су неки цара Юстиніана порекломъ за Трачанина, а неки за Иллѣра изяснявали. Но онъ самъ у нѣговой XI-й *Novella Constitutio* овако разделяє провинціє нѣгове префектуре Иллирійске, коіой установлява Юстиніану за столицу: *Дакія како прибрежна тако и средназемна, друга Мезія, Дарданія, Превала, друга Македонія и часть одъ друге Паноніє, еди в Вациєнсіє civitas*. У наслову панъ исте Конституціє, као и

далъ у тексту, Юстиніанъ извештава, да онъ столицу Иллірійске префектуре, изъ Солуна преноси у нѣгово родно место Юстиніану, *коя у другой Паноніи лежи*, и зато што му се в ова область као средоточна међу гореизчислѣныма видила, а нарочито не далеко одстоѣла одъ Дакіе среди-земне.

По овимъ назначеніямъ дакле ни Охрида, ни Нустендилъ, ни Скоплъ немогу никако бити места Юстиніане Прве; еръ Дакіе, коє се овде разумеваю, простирале су се: *прибрежна* одъ Србске Мораве до Искера, а *Средиземна* до сѣверны крава Македоніе, гди є управо Скоплъ и Нустендилъ; а ту Юстиніанъ нѣговъ родный градъ непоставля, као ни у Епиръ Новый, гди є известно лежала Охрида.

Но коя се область може разумевати подъ *Паноніомъ другомъ*, у којой нарочито Юстиніанъ положенъ свога града назначує? — Я мыслимъ да то мора бити едно продуженъ данашнѣ Босне до Косова и горнѣ Албаніе, и тако нагађаня Малтебрена и Енгела за Призренъ или Пећь могла бы се држати као ближа вѣроятности. На свакій начинъ вредно бы было, да наше „Дружтво Словености“ нарочитія испытываня о положеню ове древне и сѣдне столице нашегъ отечества предузме, и може бити изнашло бы се, да є нѣно право место башъ на развалинама у долини Ибра коє се данасъ зову „*Бурѣси Стубови*“, и да є туде быо и негдашнѣй Достинимъ, или Десница, гди су столовали први Архи-Жупани Србски; еръ ніє нимало немогуће, да су први рукописи XI-е Новелле у другой Паноніи назначавали управо *Rascienis civitas*, па доцнѣе кописте ово име, као што неброєны подобны прииѣра има. у *Bacienis civitas* извинули.

Но где му драго было право место Юстиниана Прве, Грци Фотіеве Епохе нису га сигурно већ ни сами знали, и кадъ су послали Бугарима архієпископа Теофилакта (око 880.), овај е само титулу тога стола узео, а столовао е дѣйстви-телно и онъ и нѣгови преемници у градовима, кои су были столице Бугарскогъ царства у различна времена. То доказуе исторія догађај у Бугарској, подъ трећимъ кралѣмъ христіанскимъ Петромъ, сыномъ Симеоновимъ и унукомъ Борисовимъ, кои ступивши у сродствене сѣзе са дворомъ Византій-скимъ, издѣйствовао е томъ приликомъ рангъ и титу-лу Патріарха за ондашнѣгъ архієпископа Бугар-скогъ Даміана (927), кои е у Доростолу (Силистрія) столовао, и кои Доростолъ могао се е иначе звати друга Преслава на Дунаву, бывша прва столи-ца царства Бугарскогъ.

Но овај патріархатъ нѣ траја пуно ни за живота овогъ првогъ и последнѣгъ патріарха пре-славскогъ. Руси подъ Святославомъ освоили су наскоро затимъ Бугарску, а Императоръ Іованъ Цимискіе прогнавши ѣй, заступіо е нѣгово место као освоитель, и слѣдствено овой политики, под-чиніо е Бугарску Византіи и у духовномъ правле-нію, укинувши и новоустановлѣнный патріархатъ и целу независиму народну хіерархію.

Бугарско царство возстановили су ипакъ не за дуго четири брата Шишмановића, тако звани Комитопули: Мойсей, Ааронъ, Давидъ и Самуилъ. Овај последній нарочито прогласіо се е самъ кралѣмъ и самодржцемъ, и утврдивши свою сто-лицу у Охриди, средоточио новы освоєнія нѣговы, возобновио е ту и Бугарскій патріархатъ, и ако архієпископи Охридски нису выше узимали ову титулу.

Одъ тога времена дакле (976—981.) я мыслимъ да су и они и византійска црква почели придавати Охриди име Юстиніане Прве, коє одпређе она нѣ могла носити. Али и ово друго Бугарско царство нѣ трајало задуго. Василиє Булгароктоу оборио га є коначно око 1018-е год. и обратио целу Бугарску, за два столѣтія близу, наново у византійску провинцію, коя судьбина постигла є заедно и Србске землѣ.

Ипакъ, почитуюћи нѣгове совѣте и опоруке, наслѣдници Василиєви нису хтели слѣдовати политику Іована Цимискія баремъ у колико се є тицало автономіє народне цркве Бугарске. Архїереи Грчкогъ порекла разграбили су истина епархіє Славяна, али су сами подпуно одржали ову автономію наспрама Цариградскогъ патриархата за цело време, докле є последня провинція Самуиловогъ царства остала подъ Византійскомъ доминаціомъ. То време испуњава еданъ періодъ мало дужій одъ три столѣтія, у коме су се слѣдуюће важне промене у исторіи цркве Србско-Бугарске догодиле.

Патріарси или примати Охридски, было на основу што су Бугарски кралѣви по частъ и Србске землѣ освајали, или на основу Юстиніански конституція, коє су они за документе свои права и преимущства држали, придавали су себи и титулу и властъ архїепископа надъ целимъ Србскимъ и Бугарскимъ народомъ. Ту властъ они су и дѣйствително могли упражнявати, докле су годъ све Србске и Бугарске землѣ подъ Бугарскимъ или Византійскимъ господствомъ остале.

Но Срби су се одма отели одъ Грка подъ кралѣмъ Воиславомъ (око 1041. год.), а подъ нѣговымъ сыномъ Михаиломъ, као што самъ горе

те по Влашкѣ и Молдавіи поставля, извештава-
юћи далѣ, да му в Султанъ Махмедъ II. запове-
діо (око 1456-е год.) да се изъ Охриде у Цари-
градъ премести; но зна се да су нѣгови пресми-
нци одетъ столовали у Охриди за выще одъ три-
ста год. или до 1766-е год.

Другій в было Трновскій, кои в по извешта-
ванію Енгела ¹⁾ іошть десетъ година после па-
денія Цариграда или до 1463-е год. независимъ
држао се и наскоро вальда затимъ было подчинѣнъ
Патріархату Цариградскомъ.

Трехій наипосле нашъ Пеѣскій, кои в одпри-
лике у исто време кадъ и Охридскій, т. е. у 1766-
такоѣ было укинуть.

Садъ кое су были границе измеѣу нѣовы о-
бластѣй меѣусобно и области патріарха цариград-
скогъ, о томъ се баремъ слѣдуюѣ може знати:

Као што се види изъ протокола патріаршіе
цариградске одъ XIV-гъ столѣтія, кое в ученый
Русъ В. Григоровичъ недавно у дворской библіо-
теки у Бечу одкрио, сынъ Александра краля Бу-
гарскогъ, Іованъ Страшимиръ, кои в оддѣльно
надъ западномъ части Бугарске владао и у Види-
ну столовао, подчинію в ову часть Бугарске др-
жавѣ Цариградскомъ патріарху іошть пре освое-
ня Турскогъ. Кратке забележкѣ Г. Григоровиѣа
изъ исты протокола в су имено ове:

Листъ 10. „Πράξις τοῦ Βιδύνης.“ Соборное дѣя-
ніе о постановленіи, по желанію царя Болгарска-
го Іоанна Страцимира, въ митрополиты Видина Іе-
ромонаха Кассіана.

¹⁾ Geschichte des Ungarischen Reiches и т. д. ч. I.
470.

Л. 64. „*Πράξις τῷ Βιδύνῃς.*“ грамота Антонія патріарха о посвященіи Іосифа въ митрополиты Видина при жизни митрополита Кассіана, года 6901 т. е. 1393.

Л. 255. грамота о томъ, чтобы митрополитъ Видинскій принялъ подъ свою власть Тріадицу (Софію): *ὁ Μητροπολίτης τοῦ Βιδυνίου — να κατέχει τὴν Τριάδιζαν.*

Равно види се изъ листова: 209, 274 и 275, да е то исто и Александеръ, войвода Угро-Влахійскій, за свою државу учинію, премда су Патріарси и Охридски и Трновски ове епархіе као у својој области заключене сматрали.

Примѣръ пакъ оваковомъ подчиняваню дао е
• іошѣ напредъ нашъ деспотъ Іованъ Угльша:

Л. 286. „*Πράξις ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν ἐκκλησιῶν τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς Σερβίας.*“ Собствено о соединеніи той части Сербской Епархіи, въ которой господствовалъ Іоаннъ Углеша. Съ годомъ 6879, т. е. 1371, и подписно Филовея Патріарха.

Л. 287. Сиггиліодъ одъ Іериссѣ и Святой Горѣ. Между прочимъ о томъ, чтобы непринимать монаховъ сербскихъ на Святую Гору, до возсоединенія Сербовъ съ Константинопольскою церковію.

Л. 289. О назначеніи Митрополита Драмы, который также Митрополитъ *τῶν Φιλίππων*, экзархомъ въ области Деспота Іоанна Углеша.

Л. 290. „грамота Деспота Іоанна Углеша (*Ἰω. Οὐγγιάσης*), данная 6876, т. е. 1368. года, о подчиненіи его области Патріархату Константинопольскому.“

Найпосле архієпископи Охридски изгубили су одъ свое области епархію Верійску у южној Македоніи на начинъ, кои се овако преповеда у *Turco-Graecii*."

Πατριαρχεύοντος δὲ τούτου: ἦλθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιῆς, Αρχιειδών, ὀνόματι Πρόχορος, ἐδῶ εἰς τὴν Κωνσταντινῆ—πολιν κατένευρανίσθη εἰς το διάνη: καὶ ἔδειξε χρυσόβουλα βασιλικά: τα ὅποια ἔλεγον καὶ ἀπέφηναν; ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπὴ αὐτῇ νὰ ἔχει τὰ βέβηρα: τὰ ὅποια εἶναι ἐπισκοπὴ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Καὶ τῆς ὥρας ἔβαλεν ἑκατὸν φλωρία χαράτση εἰς αὐτάς. Καὶ ὡς εἶδεν ὁ πατριαρχης, ὅτι ἔβαλλε χαράτση: ἦλθε εἰς ἀδδημονίαν, τὴ νὸ κάμη: νὰ μὴ δὲν τοῦ ἐπάρη αὐτοὺς τοὺς τὸ=πους. Καὶ ἔτση τοῦ ἐρμήνευσαν, καὶ ὑπῆγε, καὶ ἔβγαλε φετβᾶν: καὶ ἔλεγε οὕτως ὁ φετβᾶς. Ὅτι, καὶ ἂν εἶναι καὶ ἔχει τινὰς ἐνα πρᾶγμα—καὶ τὸ ὀρίζει ἑκατὸν χρόνους: πλέον δὲν ἐμπορεῖ τινὰς, νὰ τὸ ἐπά-

„Паріаршествуюћу овоме ¹⁾), дошао е архієпископъ Прве Юстиніане, Охридскій, именовъ Прохоръ, овде у Цариградъ, и предста Дивану, и показа царске хрисовулъ, кое гласиле су и одређивале, да архієпископія нѣгова има Верію, која е една одъ Епископія Солунске Митрополіе.

И тада додаде сто дуката харача за ову. И кадъ види Патріархъ, да додаде харачъ, дође у недоумѣніе, шта да ради, да му не узме ова места. И ово га науче, те отиде и извади фетву, и гласила е овако фетва: да ако когодъ држи едну стваръ и има е у својој власти одъ сто година, другій не може му е выше узе-

¹⁾ Времія ХХІ. по другій путъ патріархъ Цариградскій око 1536. год.

ρη ἀπὸ τὸ χέρι τι. Καὶ ἔτι ἐμφανίσθη εἰς τὸ διβάνι: καὶ ἔδειξε τὸν φετβάν καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι νὰ ἔχει πλεον περὶ τριακοσίους χρόνους ἡ ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἀκούσαντες τοῦτο οἱ πασσάδες: ἐδικαίωσαν αὐτόν νὰ τὸ ἔχει: μετὰ τοῦτο, ὅτι νὰ στρέξῃ τὰ ἑκατὸν φλορίαν ἐπανεύασην τοῦ Προχώρου. Μὴν ἔχων δὲ τὴν νὰ κάμῃ ὁ Πατριάρχης, ἔστρεψεν αὐτὰ, καὶ ἔτι ἐπέδωκεν τὸν αὐτὸν Πρόχωρον ἀπὸ τὸ Διβάνη.“

ти изъ руку. И тако и-зађе предъ Диванъ, и покаже Фетву, како има већ одъ триста година Цариградска црква (спорну Епархію). И чуюћи то паше, изрекли су њму право да е има, али уедно да и онъ приплаћуе сто дуката, што е придавао Прохоръ. Незнајући шта друго чинити, Патриархъ приѣмѣо е овај наметъ, и тако истераю овогъ Прохора изъ Дивана! — „(Turco-graeciae liber II. Historia Ecclesiastica.“)

Ово е дакле бую *status quo* притяжанія сва четири патријарха, кои су Султани међу њима нашли. Но њиови берати опредѣлюю точнѣ баремъ границе између областѣй Цариградскогъ, Пећскогъ и Охридскогъ.

У овимъ бератима я то разумемъ, да е Пећскій патријархатъ граничио съ Бугарскимъ Епархіјама: Видинскомъ, Нишавчкомъ, (не Нишкомъ), Софійскомъ и Пловдинскомъ (Филиппопольскомъ); по линіи дакле одъ ушћа до извора Тимока, и оданде на Пиротъ, Радомиръ, Ихтиманъ и Самоковъ; далѣ къ югу точно до граница негдашнѣгъ Углѣшиногъ Деспотства, или на Разлогъ, и оданде покрай Неврокопа, Меленика, Петровница и Струмнице на Вардаръ. Нижій токъ ове реке деліо е развоетнѣ сва три патријархата. Одъ Велеса до ушћа Вардара све Епархіе на десно принадлежа-ле су Охридскомъ, на лево Цариградскомъ; а

Дримъ ся единомъ линіомъ одъ манастира Св. Тро-
ице на Калкандере и Велесъ было е, мыслимъ, гра-
ница између областій Пећскогъ и Охридскогъ.

Къ западу пакъ нашъ патріархатъ нѣ имао
никаквы опредѣлены граница. Быле су му при-
родне све оне, докле се е православіе по Вене-
ціанскимъ и Маѣарскимъ државама простирало.
Ипакъ я мыслимъ да су наши патріарси и на ове
епархіе легалне берате добывали, за колико е годъ
господство Султана у Будиму и у приморю трајло.
Баремъ име Срема јошть се распознае, и ако ис-
порчено, у садашњимъ бератима патріарха Ца-
риградски.

У овима ако сте и видели мложтво именаместа
начисљѣны као саставляјући области патріарха Пећ-
ски и Охридски, нећете сигурно предпостављати,
да су то све имена Епархіа. Ков су были нѣјове
Епархіе у данашњој Србији, Босни и т. д. то Вамъ
е извѣстно; а къ истоку я мыслимъ да нису имали
выше осимъ Нишке, Самоковске, Ћустендилске,
и Скопљанске.

МЕСЕЦА ШКТОМВРІА, ДІ.

Житіє и жизнь прѣподшєныѣ мѣре наше
петкы. Вѣнемъ же икакѣ прѣнесена въ вѣ
градъ трънова. Записано вѣдѣмѣмъ па-
трѣархшамъ тръновскимъ. вѣви шѣе *)

(Саобщѣіо Г. Іоданъ Х. Константиновъ).

Вѣтлѣишѣа сана прѣподшєныѣа память пет-
кы. Аше подроуноу тоѣ сѣповѣмъ житіѣ. Дѣишѣа
же ихожденіа иже ради хѣи людемъ подѣіѣтъ. Нѣ
кто уѣо тоѣ повѣсти и, речетъ дѣишѣаже ичюдеса-
Кто вѣгодѣишѣа изастоуишѣа и прѣстатѣлѣста.
Иже вѣспѣватѣ. Иже вѣ тракии. Трѣновѣже, ими-
сѣи, идалѣмѣи. Нѣтъчѣюже, иѣ иповѣсѣае ичѣитѣѣ
шѣрѣишѣи шѣнѣсимо иѣе. Мнѣга уѣо идалѣа вѣу-
дѣтъ шпрѣподшєнѣи сѣи повѣста. И нашѣ уѣма кѣ-
сѣи полѣпотѣ недѣвѣмѣтъ сѣповѣдати..

Вѣа уѣо сѣаа прѣподшєишѣа петка. Вѣиѣство
иѣмѣишѣе ѣпѣвати. Рѣдѣтелѣе же вѣгѣчѣиѣи, ходѣ-
шѣишѣа вѣа вѣсѣхѣа вѣжѣишѣа заповѣдѣхѣа неукѣрѣнно. Мѣти-
ныи и вѣгѣтворѣишѣи вѣсоу сѣю укрѣишѣишѣае жи-
знь. Вѣспѣишѣишѣе сѣю добрѣю чѣстоуѣю рѣлоуѣи-
цѣ хѣроу, вѣ пѣишѣишѣа нравѣхѣа. Изаконо вѣжѣіѣ до-
брѣтоу иѣказѣишѣе, вѣиѣныѣ прѣиѣишѣе шѣвѣишѣаи.
9*

Наслѣдницю домоу штавальше петкою, съ вратомъ
вѣтиміемъ, иже и послѣжде вѣкпъ мадитоу вѣсть.
И многа ипрѣславнаа съ твори тамо чоудеса. Ипо-
сымрѣти славныя его идивнѣ моши, источника му-
ра истѣкахъ излишнь. Смѣже чюдеса идосели мно-
зи свидетѣлыя прѣбываютъ. Оказбюще дивнаа
его чюдеса идѣаніа.

Прѣподшвнаа убо тако ршдителю кѣбѣ добрѣ
ѡ сла. Апѣзскому усрьдно възревнова житію. По-
стомъ недѣніемъ изнурав тѣло. Злостраданіеже и
наземли лѣганіи. Оудуже и кѣтвнымъ раждег-
шисѣ желаніемъ. Несьтрѣпѣ намнозѣ себе томити. Нъ
всѣхъ кѣпно штававши, вѣгусеетъ. И пѣстину
достигши, тамо невещественое и агѣльское прѣбыва-
ше житіе. Ничимже мѣнее вѣговидца илѣе подра-
жавав житѣльство. Или истинѣише рещи, кѣтите-
ля подражающіи житіемъ Постомъ недѣніемъ се-
бѣ удручевающіи. Пѣстинееже былѣе причѣщае-
се, исе скаре дѣже ихудѣ. Отдѣніюже изноемъ и-
ставаема. И кѣ единому тѣчю възырающіи сѣти
могѣщому ѡ мало дшѣ невуресмѣреные сѣдцемъ.
Нъ ниже то самое былѣе ниже водѣ досистости прие-
маше, нъ мало ихудѣ и се сѣло кѣ вечеру.

Кто вш тоє иже тогда съ повѣсть слѣзныи и-
сточникъ. Отенаніеже честад и непрѣстанна, кто
изречетъ Низулѣганіеже и томленіа вьсѣгдашнѣа
кто скажетъ. Нево вѣше тамо и ного кого сѣматра-
тита могѣщаго, тѣчю иже вса назырающее око.
Невѣ тои тамо попеченіе шсупрѣгохъ волшвѣ. Ниже
шзлаато узднихъ конехъ. ни ш шдеждахъ ипосте-

лѣхъ. Нѣ шдомх и равнинахъ, нѣ шдшѣвномъ шчи-
щени. Ѡ швѣтѣ будѣщаго суда. Ѡсрѣтеніи же ни-
хшѣ. Тебѣ женше мои ищѣ глѣющїи. И шно еже
вѣ пѣніихъ вину вѣ умѣ носещїи глѣющев. Вѣ звѣ-
стителами евоже възлюбїи дшѣ мои. Ѡсемь честово-
лѣзнуѣше, како украситѣ свѣтивникъ. Како масла
испльннь. Како сладкаго женихова оуслишитѣ гласа, ка-
ко двамъ съликъствоуетѣ моудрымъ како женихова на-
сладитсе зрѣніѣ. Красоти. Главы, свѣтлости. Ѡпрѣ-
выванїѣ, влѣженства. Ѡ семь тѣчїю тое волѣзньно вѣ-
ше. шсемъ тое шчи слѣзами помрачаемы вѣхѣ винѣ.
Когда прїидѣ глѣюши и явлюсе лицѣ вѣжїю. Вѣ сихъ
и сицевїи тои упражняющїеся и пекущїеся. Ни ка-
коже прѣста лѣквы тѣ искушающїи, мѣчѣ имиже
ипривидѣнми. Множицеюже и вѣ различные звѣры
себѣ претварающїи, еже каковы той спонѣ штеченїѣ
сѣтворилъ. нѣ добраѣ петка вышнѣаго положи при-
вѣжище себѣ. Глѣзїи ш шчїю непрѣстанно изводе-
щи источникъ. . Оице убо той вѣ женскомъ ѣствѣ
мужьскыи стежнѣшїи разумъ. Вѣ се вражїе такоже
нѣкоторѣю поучннѣ разарааше кѣзны. И такоже Дѣдѣ
на кѣждо днѣ мыслѣнаго низлагааше голїара. и вѣ
видѣти иже възловѣ вѣлми хвалецаго се змїѣ, ху-
дѣ ни злагаема и попираема ш мудрїе сеѣ дѣвы,
также худѣ нѣкоторѣю птицѣ. И сице убо подвиж-
шїеся, на ѣство И сице своєю украси дшѣ, такоже и
на той испльнитисе слово шно прѣшчьское, въздѣлѣ-
етѣ црѣворотѣ твоей. И тако убо дѣланїемъ вѣ
видѣнїи шврѣте вѣсходѣ. и словомъ идѣломъ житїе
украшшїи, прѣ вѣсть лѣта доволна вѣ пѣстуны. .

Вѣ единѣже ш ношей на мѣтѣу себѣ шбично
вѣдавши. И рѣцѣ на нѣо умилениѣ въздѣлѣвши,

сти тѣло прѣподшныи бытивати, въ славному града
трыновѣ. Со иже сътъщаніемъ тамошѣдъ, вса иже
къ чьсти устрои. И възъмъ съчѣстію сщєнныи мощи,
съ тыщаніемъ въ свои гредѣше, хвалу възъсила
вѣу и прѣподшєнїи .

И тако убо прѣдѣлы прѣйде фружьскыи, и въ
свою прїиде странѣ. Вси шкрѣстны съ тѣкаахусе,
съ свѣщами и кадилы и мѹри бѣговонныи,, про-
важдающе ракъ прѣподовныи къ славному и црѣ-
ствѹющему граду трыновѣ. И такоже се увѣдѣ бѣ-
гочѣстивїи црѣ Ішаннѣ Астѣнѣ. Изыде изъ града съ
мѣрїю своею црѣцею Еленою, и съ своею црѣцею Ан-
ною. И съ вѣсѣми велмѹжи своими. Съ нимиже и въ
се чьстны патрїархъ куръ Василїе съвѣсѣмъ причѣ-
тшѣ црковнымъ. Съ нимиже и множество много
вѣсчисленѣго нарѹда. Црѣ же и въ си сѹщїи сѣнымъ,
пѣши идоше ѿ града начетиры пѣприща, съ мно-
гою чьстію въ срѣтенїе прѣподшєнїи. Юже и свои-
ма чьстнѣ шкѣемше рѹкама. Дѣше юже и въ вѣсѣмъ
срѣцемъ, любѣзно любизаахѹ. И принесѣже положише
въ црѣкѣ црѣ сѣѣи, идѣже идо нїѣго лежить дѣе,
различнаа исцѣленїа подавающїи, иже съ вѣрою и
любовїю къ тоѣ слави притѣкающимъ рацѣ. Бѣ-
годѣтню и чѣлолюбиемъ Гдѣ Бѣа и сїѣса нашегѹ
Іѹ Хдѣ. емѹже слава и дрѣжава, събєзначєльнымъ
щѣемъ. И прѣстѹмъ и бѣгымъ и животворещїимъ
дѣшмъ. И нїѣа и присно и въ вѣкы вѣкшмъ, а-
минѣ ♦ ♦ ♦ ♦

Тропарь, стѣи петци. Гласъ, ѿ ♦

Въ тебѣ мѣи извѣстно сїѣ се вже по шкразѹ.
Привѣши во крѣтъ послѣдовала вси хѹ. И твєрещїи

учаше, прѣзирати убо плоть прѣходити вш. Попе-
щижесе ш дѣи вещи весь мрътнѣй. Тѣмже нѣагѣ-
лы прѣпѣвѣнаа рауѣтсе дхъ твой ✠

Кѡ. Гласъ, г. пш. дѣла днѣс ✠

Өгѣю вѣси застѣпницу, сущѣю въ вѣдахъ.
Бѣгочѣстно въ споемъ параскѣвѣи стую- Такш жи-
тие штавальшѣи, негѣемое въ вѣки приетоваа. Ге-
гш ради славу шерѣте чюдесемъ. Бѣгодѣть вжи-
емъ велѣниемъ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠

Өице увш тому вѣса шдрѣжѣшу и покарѣющу.
Приспѣ идонего слава прѣподшѣвныя петкы. Юже
въ сласть сѣло приемъ, раждежесе сѣцемъ. И тако-
же елени палимъ на источники водныя. Ёице нѣ ка-
ко вѣше тшмѣ желателно еже насладитисѣ сѣенныхъ
мошей прѣподшѣвныя. Чѣсныя раки, негѣннаго скро-
вища. Въ йудѣо чюдеси просѣа. Въ сѣдѣлѣче ра-
спрострѣтъ бѣгодѣтныя. Вѣсе шзари земельныя кон-
це. Бѣгополучноже шкрѣтъ вѣрѣме бѣгочѣстивѣтъ
цѣрь. Умисли сѣвѣтъ бѣгѣже и вѣго угоднѣ. Поль-
знѣ и достохвалнѣ. И двѣе посла къ ниже тамо
сущимъ въ цѣрн градѣ фругомъ. не сребра или зла-
та вѣзыскѣе. Ниже висерь, ни каменѣи чѣстныхъ. Нѣ
вѣсе хвалнѣю прѣпѣвнѣю ракѣ. Что бо ихѣтѣше
тому инолюкѣзнѣйше вѣти паче прѣподшѣвныя тѣ-
ла. Ёе вш вѣ тому вѣ умѣ поучателно винѣ, тако
аще идополѣ моего потрѣвѣють цѣрствѣа, вѣса го-
товъ вѣсѣмъ шдати. Аще имѣнѣа, аще злато, аще
сребро, аще вѣсеры, аще каменѣи чѣстно. Вѣса усѣрѣ-
ствѣю дати. Вѣса лишити сѣ, дажеаеаеаеа мнѣ по-

лучю скровище. . Ико уѣш сіа слышавше фрузи.
 двѣ готови къ прошенію выше. И съвсацѣмъ усрь-
 днемже и спѣхомъ такоже и въ всѣмъ, сице и въ
 семь того послушаше. Ижелательное тому получитьи
 повелѣше. и инаже прочаа іаже къ сымѣренію по-
 слаше. Сѣвѣщавающе и извѣствующе и свое дѣше
 ѡдати аще мѡщноки. . Оіаже тако слышавъ само-
 дръжць, мнѣше себѣ по нѣси лѣтати. и шѣзѣныѣ
 не имѣаше камо дѣнѣтисе радшети. И ту двѣ по-
 сла въсе шѣеннаго Марка, митрополита сѹща ве-
 ликаго преславна съ многою чѣстію. Въ еже прине-
 зрѣти нѣкоторое вѣтѣвное видѣніе. Юношѣ нѣкоего
 свѣтла къ ней пришѣдша и сице глѣюща. Пустыню
 шѣтавлъши къ ѡчѣству възвратисе, тамо бо тѣбѣ
 тѣло подшбаеть земли шѣтавитѣ, нїа. . Гилу уѣо
 видѣніа расмотривъ И вѣтѣвно то быти разумѣвъ
 Радѣшасе уѣо ѡтѣлесномъ распрежени, печалѣшасе
 же шѣтавлени пѣстине. Ничтоже вш ино тако дѣшѣ
 шчищаеть и въ прѣво шѣразное приводить, такоже
 пустыня и безмалѣіе. Сѣвѣче уѣо и нехотеши пѣсты-
 ню шѣтавлъ въ миръ възвратисе. И къ цѣтѣву ющо-
 му пришѣдши граду, въ вѣіа слова прѣкрасны прїи-
 де храмъ. Что недѣющїи итворещи. Колѣномъ че-
 стаа творещїи поклонниїа. Слѣзные точещїи исто-
 чники. ѡ сѣца чѣстаа испущающе стѣнанїа. Ипу-
 стынное поминающе прѣбыванїе, лютою сѣнѣдаема
 бѣше печалїю. Ипосемъ, такоже любодѣла пчела
 въсе пролѣтніе цѣтѣы. сице иже томо выса сѣлаа
 люботруднѣ шѣвышѣдѣ мѣста. Къ прѣсвѣтломѣ хѣи
 мѣре прїиде храму, иже и влахѣрна именуѣтсе да-
 же додѣсь. И тамо къ тоѣ чѣстнѣй припадши ико-

нѣ, топлыѣ нещедно изливаше слъзы. Тѣбѣ глѣючи
вѣчце миру всѣхъ мои възлагаю надеждѣ дѣице, не
ѿрини убогую мене. Не възгнѣшаице свою рабѣ
иже ѿ юности твоємѣ единорѣдномѣ послѣдовавшую
снѣ. Вѣси немощь женскаго бѣства дѣс- вѣси дѣш
мое шлобленіе. Не имамъ нныѣ надежде. Не имамъ
ниго покрова. Ты наставница, ты застѣпница. ты
всѣе жизни моеѣ хранительница. Дондѣже въ пу-
стыни хождаахъ, тебѣ посовницѣ имѣахъ. Нитѣже
яко къ миру възвратихъсе, которую другѣ помощь
развѣ тебѣ трѣбѣю. Ннѣа убо вѣчце прѣстанми у-
божѣй. и будѣми сѣпутница, наставница. шкрьми-
тельница даже до конца жизни моеѣ. Инуюѣ на-
деждѣ кромѣ тебѣ не имамъ..

Ѹице убо всѣ дѣшнѣ помолшисѣ. И всѣхъ на-
дежду на вѣгоматерѣ възвергши, къ своемѣ у-
стрѣмисѣ Ѹбѣству. Дошѣдшиже епѣвати, прѣвѣистъ
тамо вѣрѣе немало, труды къ трудомѣ, и болѣ-
зны къ болѣзнемѣ прилагаѣ. Постомѣ недѣнїемѣ се-
бѣ украшаѣ, и едина къ единомѣ винѣ вѣсѣдѣющїи. .
Вѣрѣмениже немало мимошѣдшѣ. свое Ѹхожденїе иже
Ѹсѣду разумѣ. Лѣиѣже на мѣтѣхъ себѣ шѣрати, и
слъзами земляное шѣлыкаше лице. Чѣколюкѣ вѣко
глѣючи. Дамѣ не прѣзриши свою убожѣю рабѣ, иже
ради твоего прѣстѣго имени всѣа шѣтавьшѣю, итѣ-
кѣ послѣдовавшѣю. Ннѣа всѣхъ щедре гѣи. Повели
аггѣлѣ мирноѣ прїети мирно убожѣюми дѣшѣ. И да
не възбраньными будѣтъ вѣсходѣ Ѹ нечистыхъ искеръ-
ныхъ и лукавїихъ вѣсовѣ. Нѣ сподѣшени сѣ дѣр-
зновенїемѣ прѣстѣти твоемѣ страшномѣ прѣстолѣ.
Яко вѣвѣнѣ вси въ вѣкы вѣкомъ амічѣ.

И тако вѣщенную свою дѣѣ въ руцѣ прѣ-
дасть вѣи. Тѣло же не положено высть въ гробѣ
ѿ нѣкоторѣихъ христіанъ. Неко шевѣи себе ко-
мѣ кто и ѿ кудѣ вѣ. Нѣ вѣ не познавала до дне
исхода ее еже къ Бѣу

Ѣицеви подвижы прѣподвѣныя петкы. Ѣицеви
борбы дѣовныя мѣре. Иже въ мало вѣме на зе-
мли подвижшисѣ, излострадавшѣи, велику на нѣсѣхъ
въсприетъ славу.

Нѣ нитакѣ прѣзрѣ къ свою рабу на мнозѣ везъ
паметну лежати. Нижѣ тѣло растлѣтисѣ непорочно-
му шномѣ тѣлеси. Нѣ и шсемѣ чюдо показа дивно.
Ѣтапникѣ убо тогда влизѣ нѣгдѣ ту на стѣпѣ
везѣ мѣлѣющѣмѣ. И севѣ и вѣи въ нима ю шѣ.
Ѣлучисѣ корабнику нѣковѣмѣ недугомѣ лютымѣ ко-
лѣвшѣ скончати се, и ту нѣгдѣ поврѣженѣ быти.
Начет же смрадѣ исходити везмѣрнѣ, тако невѣзмо-
щи никомѣже минути иже влизѣ тоу приближаю-
щѣмѣ путѣмѣ. Нетечню же, нѣ истапникѣ ѿ еже
немоши насѣтрѣпимаго смрада шно трѣпѣти. Пону-
жденѣ вѣвшѣ ѿ стѣпа сѣнѣти. Ѣ ниже сѣусерѣ-
днѣмѣ повелѣнное приѣмше, успѣвахѣ въ дѣлѣ.
Вѣ сихъ убо-тѣмѣ упрѣжняющѣмѣ ировѣ углѣблѣ-
вающѣмѣ. Ѣверѣтоше тѣло въ земли лежущѣ, тѣло
же никакоже пѣвшѣ. Ужасни же вѣвшѣ ичюдесе
купно испѣнишесѣ. недумѣвахѣсе шсѣлѣчѣшѣмѣсе. ш-
вачѣ тако неискусни и невѣжде сѣще. Ѣзлучѣшев-
сѣ такоже нѣкую малѣ иничесоже сѣщу вещь прѣ-
зрѣвшѣ, влизѣ нѣгдѣ ту трупѣ шнѣ злосмрадны за-
ринѣшѣ. Подомѣ же тако разѣшѣдѣ вси, та вѣсѣ тѣо-
рише вѣсѣмѣ сѣлѣчѣшѣсѣ.

Гешр҃г҃иже нѣкто ѿ нихъ. Мужъ вѣгоговѣнина
и христовѣны въ дшмѹ твоемѹ сы. Въ вечерныѹ
ча сы такоже ѿ выччай емѹ въ мѣтѹ творити,
на мѣтѹ сее вы дасть. И прилежныѹ къ вѣѹ мол-
вы твораше ѿ вѣсѣмъ своемѹ дому. Къ утрѣныже
съ номѹ швѣтъ выѣ. Мнѣшесѹ цр҃цѹ нѣнѹю на
прѣсѣтлѣмъ сѣде цѹ прѣстолѣ зрѣти. и множи-
ство много свѣтлыхъ вшинъ шкрсть тоѹ стоешій.
Ихже христовѣны шнѹ видѣвъ, страхомъ двѣ
швѣтъ выѣ. На земаю сее поврѣже. Не могли свѣ-
тлость и красотѹ ѿ нѣхъ съ дръзновеніемъ зрѣти.
Єдинже ѿ свѣтлыхъ ѿ нѣхъ емѹ его зарѹкѹ въ-
здвиже. Гешр҃г҃е гл҃ю, вѣскѹю тако прѣзрѣсте тѣло
прѣподшвѣныѹ петкы. Нѣ въ скорѣ то изымше, въ
свѣтлѣи то положите рацѣ. Въждѣлѣко цр҃ѣ добро-
тѣ еѣ. и въ сѹхотѣ тѹ прославити на земаи. Тогда
гл҃а емѹ исвѣтла шна. Вѣскорѣ изымше моци мое,
въ наршчитѣ положите мѣстѣ. Номогѹ во на мно-
зѣ злосрадїѣ тѣлѣсѹ шного трѣпѣти. Ибо и азъ
чл҃къ вѣсѣмъ, измѣтерныхъ ложеснѹ прошѣдѣ. Ѣѹ-
ствоже мое се ѿ пѣлатѣ зовомѹ, идѣже вы ннѣ жи-
тельствуете..

Вѣнощи же тѣй, и нѣкаа ѿвѣгоговѣнныхъ женѹ,
евфимїа той прозванїѣ. Подшвѣно томужде видѣнїю
видѣнїѣ видѣ. И швѣи наутрїа въ сѣмѹ подроѣну
видѣннаа сказаѣше. Да тако сїа шни слышашѣ. вѣси
утѣкомѹ устрѣмишесѹ. И то сѣмнозѣмѹ усрѣдѣмъ
изымше. Икоже нѣкоемѹ скровѣѹ нешвѣчнѹю и мно-
го цѣннѹ чюждаахѹсѣ. Вѣзымшеже тосѣ свѣшамѹи и
кадиамѹ. Аршматѹиже и вѣговонїи. Ѣѹ радостїю по-
ложише въ цр҃кѣвы стѣхъ и вѣсѣ хвалннѣи дѣлѣ. Въ

нейже леже, многаа и чюднаа знаменїа твораше. И нетьчїю въ странѣ шной, нѣ и повьсѣхъ ш крѣстный странахъ тоє чюдеса изнаменїа въсѣмъ вѣдомо бѣху. Въснко иже шкрѣсть недужнїи и вѣснующе исе, съ вѣрою приходеше исцѣленнїи получааху. Изыдеже тоє слухъ повьсей шкрѣстїей страны шное. .

Врѣмениже мимотекшү не малѣ, и грѣхъскаго црѣтвїа скуптрѣ изнемогшү, попущенїемъ вѣнемъ. Римляне то удрьжаше, ихже и палицу желѣзнѣ вѣжтвное именовка писанїе. Црѣтвющїи убо такоже удрьжаше градь. Въсе стѣне съсуды вестуднѣ възвмше. И еще же и чтнїе стѣхъ моци. црковнү юже въсу утварь и црѣскаа въса имѣнїа, и въ супросто рещи града красоту. Въ савѣ римѣ ѿ пүстишеже и ѿ слаше.

Гїа въса вл҃гочьствїей зреще съворь, сѣтованїа и печали тѣхъ покрываше шблакъ. И ничтоже ѿ нихъ ино слышашесе, развѣ. Въскрѣны въскую спиши гїи. Въскую забывавши нищету нашу и печаль нашу, и прочее. Въ сихъ убо и сицевыхъ вл҃гочьствїей сѣтованїа шдрьжаше ѿблакъ.

Въ тоже врѣме вл҃гочьствїе свѣтлѣ и явленнѣ крѣпцѣ удрьжавшү вл҃гочьствїемү црѣ вл҃гарскому Ішаннү Асѣню, сїѣ стараго црѣ Асѣнїа. иникакоже тѣхъ л҃гнїи ѡжасьшѣсе. Нѣ и паче врѣме вл҃гополучно шврѣть на нечѣстїхъ шдрьжанїе. Хракшрнѣ въскочи, и въсе македонское швѣемшү шдрьжанїе. И ещеже и сѣрь, тако и съ въсею л҃доньскою, пачеже истинѣ рещи, сѣю горою. Къ симже и славны солүнѣ съ въсею детталїєю, такожде и трї-

балы. Такожѣ и далматню, таже и арванитьска глѣтсе дръжава, даже и додрача. Въ нихже и митрополити непѣскупы свѣтаѣ и бл҃гочыстивѣ постави. Икоже свѣтали его хрїсовѣли въ славнѣй лаврѣ стѣе горы и протатѣ, ш кровеномъ свѣдѣтельству ють лицемъ. И не тѣчию сѣими довольнѣ въ. Нѣ идаже до црѣвѣющаго града крѣпко и мѣжъственѣ вьса покориже и пошвада. И самѣтъ црѣвѣющѣи градѣ поковѣаже и покори; и иже тама дръжѣще фрѣгы пшданію устрои.

Надпись изъ монастыра Андреяша сына Вукашинова, храмъ светого Первозванаго Апостола Андрея; налази се надъ предпреньимъ то естъ папертнимъ вратима:

(саобщіо Госп. Јорданѣ Хаѣи-Константиновѣ).

Сѣ изболѣніемъ Бога Оца вседржителя. и поспешеніемъ же сына единороднагш. и съвѣршеніемъ всепресветагш дѣха. создавъ се и пописасе съи свѣтыи Божественни храмъ въ имѣ светагш апостола христова Андреа Првозваннагш. Трѣдомъ и подвигомъ христолюбивагш раба кожѣа андреаша. сына фтораго благовѣрнагш краля Вьлкашина. и кралице Елене и Елисавета. Елико възможно когови дахомъ и приложихомъ стѣи цркви. Села у полѣ и у забреди съ метохомъ и праванками. таже писана сътъ известнѣ и вьсмѣ. таже ш нихъ вьверѣи во хрїсовѣле и съ две селѣ манастирски вѣкѣрица повилно въ завлененіе цркви сѣшичко изговоромъ и дахомъ пладниче замомково изисканіе. Тоже тако приложе-

но въ оныхъ црквахъ имати тако сѣла села имѣ-
ше же ѿ дѣла: аѣто ,S ѿ ѣр.

Око свода кубета ово е написано, око све
цркви наомоло:

Богъволеніемъ Бога Оца вседържителя и по-
спешеніемъ же сина единороднаго и совершениемъ
всепресветаго дѣха приложи се село крѣшопеци. се-
ло момково. село съ вредомъ. село горица съ мето-
хомъ ниве и лозне село дѣвочица и з дольемъ се-
ло Бѣковица и Крѣшица съ метохомъ.

(далѣ е све избрисано)

У олтару на проскомидіи или принесениу ово
е написано:

Помени име рава своего грѣшнаго Іоанна ми-
трополита и Григоріа монаха.

На другой страни на второй проскомидіи, ерѣ
су две проскомидіе у олтару, ово е написано:

Помени господи име рава своего много грѣ-
шнаго монаха калеста и кирила потрѣдившихъ се.

Сей Монастирь е лежитъ на заходѣ отъ Ско-
пѣ, основанъ надъ рецѣ Трески, въ единомъ особи-
томъ мѣстѣ въ Глѣворѣвысокіа горы иже сѣтъ
полны, съ рамиами и драчами и разными дивинами
т. е. влени, кошѣти и сръни, дивими свинѣами, ко-
зами, дивими кокошками, лисицами, волками, чрни-
ми орлами т. е. крѣстачими, черними Соколами,
хищниками (Атлацами) и т. д. и т. д.

Црковъ есть на подовіе въскоко-Дечани, висо-
ко 60 лактовъ (аршинѣвъ), дълѣ 30. шырокѣ 15

съ единъ Олтара, едину Пѣвницу и едину Пред-
преду (паперту), съ два Принесника (Проскомедїи).

До сего дна стоить въ цѣлости нерушима, съ
тысящами сватителей, и они сѣтъ невредимн. —
Внутрь Олтара сѣтъ живописани три сватители и
Андреа Критски епифанїа кипрскїй съ Архїерейски-
ми одждами, на которыи у възкрыліани и подъ мы-
шицами въ мѣстѣ расны (пискѣльи) высатъ закон-
цы чудесно живописани.

Предъ церковъ стоить колесколна (кимбалица
зконара) разрушена, и остатокъ стоить на 5 лак-
ты высокъ.

Предъ кимбалицу течеть ждрело (чешма) слад-
ковкусное.

На востоцѣ монастыра обонполъ трески осно-
ванъ всть монастырь Козарево храма с. в. мучени-
ка Георгїа; и монастырь св. Николай; (за конхъ о-
собно писати имама.) Монастирь св. Архангела Ми-
ханаа; монастырь св. Богородице и сватену воду.

Уздоль Монастира лежуть св. Опасъ, крепость
(градъ) Марка Кралевитьа; села Момково, Айце,
Иванѣ, Трганъ, Глувочица, Луковица, Букурцы,
Крстецъ, стари Брдецъ, Халитьа, Антовъ Крстъ,
Гоколовецъ, Быгоръ, Орловъ крстъ, Геченъ камень,
Врестовичъ, Бела трава (всть на врхъ планины);
Гелецъ, Козарево, Корыто, Стары церъ всть шы-
роко гранато древо изъ подъ кожи течеть осве-
щенную и изцѣлительную воду. Ови же вси мѣс-
та и селъ и монастыры и Маркову крѣпость над-
лежали подъ монастыра Андреаше,

На стѣны крѣпости Марковѣа желѣзныя враты прѣживали до 1790 лѣтъ, на концѣ одинъ скирпѣйшій Магомеданскій Арбаназа откройлъ достозамѣчательныя враты, принелъ въ дому своему и ту призвалъ цигано кувачевъ сотворили ему орало (Палечниковъ) и сѣкиры; после малаго времени весь его домъ истребилъ са, тако днесъ пустѣетъ. сіе ми повѣда чича Бошко сынъ Гроздановъ, и чича Цветко Ангелковъ отъ села Матка.

ЖИТІЕ КНЯЗА ОТРЕГАНА.

(Саобщііо Г. Іорданъ Х. Константиновъ)

Отреганъ или Отрезо, отъ грековъ именуемъ Крезъ загорскій, Изгнанъ бысть Ѡ Преслави престола Болгарскаго, за егъ вѣзчиніе гониша егъ Болгари до самого Цариграда: Но Цесаръ гречески пріемъ егъ, и постави егъ Патрикій: Въ то време Ёрви распространиша Държаву си до Ёдесу (водена) покорише всю Македонію: Услышавъ греческій Цесаръ позавидѣ сърбомъ, и люто заклесе, такъ иматъ държаву ихъ шпустошити. Призва Кнѣзя Отрегана, и постави его Царемъ Загорскимъ, и нарече име ему Крезъ Икшже древле Лидійски. И рече му: Иди Крезе Щить мой возлюбленный, иди покориши Ёрвску държаву и ѹфатими Ёрскаго Крала, и приведиши егъ зде жива, и за труды твой поклонъ ти дамъ негову държавоу. Крезъ доиде въ загорѣ съ пишность и гордость и славу, ѹ-

чинисѣ, и загорски, и в малѣ време сѡбра вели-
ку сѣмьдесятъ тисѹщѣ воинство. Внезапѹ на-
паде на сѣверску дѣржавѹ, взятѣ велики градь Окупъ
(Окопѣ) Кѹманова, Тетивно, шесадн и Причину.
Озида новѹ крепость чѣтыры часа далече ѿ Оку-
пи, и тѹ постави избранѹ войску. Овирѣпо мѹча-
ше сръбскихѣ велможовѣ, вергаше ѿ ѿ высоты кре-
постныа низѹ въ рѣцѣ вардарѣ и глагола. Оицѣ
заповѣдаетѣ сильный Повелитель Крезѣ. Шкѹ аще
непокоритѣ ми се Оърески Краль Отефанѣ, вси по-
вргнѹ изѣ стѣни высоки, низѹ на острыа каменѣ
въ вардарѣ. Отефанѣ Краль, поздно собравѣ
воинство, и ополчисѣ на полѣ косовѣ, Но по-
вѣди егѹ Оилный Крезѣ. Моли егѹ Отефанѣ сѣ
многоцѣнными дари да примирѹтѣ се. Уко Крезѣ сѣ
гордимѣ окомѣ, Овѣргаше дари и моленїа. Оте-
фанѣ Краль собравѣ вси Оърески вельмѹжовѣ и
кнезовѣ. Овѣщаеѣсь како ви емѹ гнѣвѣ утолили.
Посилаютѣ свѣтагѹ Оавкѹ Брата кралева. Да егѹ
молитѣ за верѹ Христовѹ, како сѹтѣ вратїа вси
елицы въ Хрѣта вѣрѹютѣ. Но Царѣ загорскїй вѣлма
освирѣпѣ. сѣ варварскими нози удари землю, ре-
че: Такѣ ми силу мою Оавко и тебе имамѣ изѣ
крепости низѹ да те вѣргѹ. Иди изѣ очїю моею
спасай се самѣ. Оветы Оавко изиде тѣшетѣ испла-
чемѣ молаше Бгѣ, да избавитѣ ѿ ѿ силагѹ вра-
га. На ѹтры иже дѣнь разволесе свирѣпый Крезѣ
и чрева емѹ истѣришасѣ низѣ афѣдрѣнома, и возопи
грознѣ предѣ велможн свои. Цесарѣ ме посла соле-
стїю да разорѹ Отефана. А Оавко ме проводе во
ѹтробѹ мою, прѣиде языкѣ свой и издше, такоже

услыша Цесарь что свитсиа Крезу. Посла поклмсарє
 Стефану Кралу да вѣш ласкають, и повѣдѣ-
 ютъ Креза. Стефанъ Краль порови Завѣдѣи и со-
 чета ю во свою землю. Тако погине злыи злє и ке-
 дръ гордый самъ посечесе, на тысящѣ двѣ сотѣ
 петнадесятъ лѣта Хрістова.

Г Л О В О

КВРИЛА ГЛАВЕНЦА ГОЛУНСКАГШ ФІЛОГОФА БУГАРСКАГШ *

(Саобщію Г. Іорданъ Х. Константиновъ.)

Бѣше житіє мое въ кадокїи, и ученіє мое въ
 дамасцѣ, и въ ень днѣ стахъ въ црькви великой
 патриархи илексє нрїи и вистѣ глѣ мнѣ. изъ ол-
 тара глѣ, кыриле кыриле, иди въ землю, пространу,
 и въ тазики словинскыє се рекше вьлгарь, тебе воре-
 че гѣ увѣритихъ и законъ датинмъ, азъ шскрьбѣхъ
 велико, по неже не знѣ камо естъ земля Българска,
 и придѣ въ кипрь, и не вхъ глѣ, ш земли вѣлгар-
 ской и хотєлахъ вѣзвратитсе, ноу убо іахъ се да не вѣ-
 дѣ тако пророкъ Ішнѣ, и паки съ нидѣ въ критъ и
 то умнерѣне съ ниди въ Голоун градъ, и снидохъ и
 тавихсе митрополиту Ішанѣ и егда повѣдахъ емѣ, шнѣ
 порѣга се мнѣ велико рече, ш старче гѣзмни, вѣл-
 гарє сѣтъ члѣкодци! и тебѣ хотєть изєсти, изидѣ
 натрьгъ и чѣхъ вѣлгарь говорєщее, и устрѣшиє
 срѣце мои въ мнѣ, и вѣ іаковъ адѣнтмѣ, и въ єдинѣ
 днѣ въ недѣлу стѣ, изидѣ изъ црькѣ, и сєдѣ на

мраморѣ мислещи искрѣвещи, и видѣхъ голѣба глаголющия, ~~и~~ устехъ ношаше зворѣхъ съициискокине соугоудъ ~~и~~ везану, и врьже мнѣ накрило, и прѣчтѣ ихъ, и шверѣтѣ всехъ ѿ ѿ. и въ ложихъ ѿ въ пазуху: и несѣ митрополитъ тогда шни въ тело мое съкришесѣ, и азъ истребихъ грѣци языкъ и гдѣ посла митрополитъ зватиме на трапезѣ. азъ не разумѣю цю грѣци крѣмѣ, тѣ сѣни дошескъси солоне чудещесѣ ш мнѣ, тако искаху мене, и чѣхъ вьлгаре ш мнѣ говорѣ велики кнезь Десимиръ. Моравски, радикои кнезь прѣславки, и въ си кнези вьлгарски съврашесѣ школо Голуна, и ратовахѣ се Голуномъ за ѿ лѣтѣ крѣви пролевающе глаголаху дадите намъ велика и вѣгоже естъ намъ вогъ послаахъ, такоже и даше мене. поеше мене вьлгаре съ радостиа великѣа и приведоше ме въ градъ равьниа рѣцѣ вѣгалницѣ. азъ написахъ имъ лѣ. словъ. азъ ѿ малѣчхъ а шни сами много прѣшверѣтахѣ, тѣ борече гъ православну вѣрѣ, ихристито вѣгоу прѣдадуть воже: ✠

ПИСМО ѿ ПАПЕ ИНОКЕНТІА ДУША- НХЪ СТЕФАНХЪ ЦАРЮ.

(Слободѣ Г. Иорданъ Х. Константиновъ).

ѿ тѣлѣ мое вѣрховнаго стѣш Апостола Петра, и велѣми власти всехъ западныхъ земель, дадеми се ѿ дѣснице вышнагш, надѣ всеми царями и кралеми и кнеземи силними, вси ме слышуть и волю мое исполняютъ и позаповѣдехъ моихъ ходетъ вѣлма текѣтъ подѣ крестномъ знаменѣмъ на вой-

скѣ противъ Агаринѣмъ у Палестинѣ да изведемъ
гровъ нашегѣ Спасителя Исуса Христа. Грѣди и
высокоумне грѣки унивають и хулятъ на наше вой-
не крстовихъ. Тождѣ слышимъ такъ и ваше досто-
инство и ваше и поведе хулятъ и вѣргѣтъ подѣ
Анатемѣмъ и наричетъ во васъ и всѣхъ твой родъ
фрѣзе, дѣрѣгава и рыда сѣрдце мое за Тѣ и лю-
бѣу те дѣховно мое чедо и молюте за имѣнѣ ра-
спетагѣ насъ ради, и за наше пѣрвѣе тѣтѣе надѣ
всеми царѣми и силѣе землѣ, да прѣидеши ѿ гѣр-
ческѣе стране на мое и да ты дамъ ти землѣ вели-
ко ты хошетъ сѣрдце и десница еще же и войнѣ
фрѣжке лѣконосцѣ шите позлатѣне да мстиши се на
гѣрке высокоумне, хошѣу подновити дѣдовѣ вашу
Ѹтемъ ихъже послаше наши фрижкѣе цари чѣсти во
ради войнѣ крстовы тако путѣ пройдоше мимо ва-
ше сильнѣе землѣ сѣпотковице на ногѣ. Икоже проч-
тешъ сѣе мое дѣрѣжавное писмо помни твоемѣу кралю
цѣркви обратисѣ на наше стране еже вѣдетъ цар-
ство ваше сильнѣе пачѣ дѣ сѣгѣ дне укреплѣю сла-
ву вашу да вѣстъ нерушимѣу.

Благоволенѣмъ оцѣ, и поспѣшенѣмъ сѣа., и съ-
дѣйствиѣмъ стѣго Дѣа.

Въ дни вѣлѣгочестивааго, и хѣлюбивааго, деспота
Ѹтефана, правѣшѣу тогда прѣстолѣ краинѣевскѣе и
пархѣе, Всѣосвѣщенномѣу архѣепѣскупѣу, Кѣвенѣаминѣу,
изволи жѣсе емѣу, и повелѣ мнѣ грѣшномѣ дѣло се
велѣе, азъ желѣнивъ сынъ, пачѣже и не вѣжда писа-
нѣѣ, нѣ шѣкачѣ на дѣавсе на щѣдроты вѣлѣааго вѣа,
и призываетъ мѣтѣвы повелѣвшаго ми. Едѣва нѣкогда
възмогъ ѿ одѣрѣжѣе емѣ лѣности, по неже вѣш о-
каданны азъ. Тако вѣримъ лѣкавий мимо и ми по-

мышленми, паче и грѣхопаденми, ижеже корабль въ пѣчинѣ мшрцѣй. сѣлны и ми вѣтры влаемъ, и при-
ражавъ сѣ. Бѣда нѣкогда въ чвувствіе, злагоми
ума пришедъ, възмогъ съ писаті сѣ книги дшѣ
пользныѣ, глѣю же, златаго языка славеса, и прш-
чій сѣй.

Въ лѣтѣ 7544

Индиктѣи ѿ мѣа Аугѣста въ к. днѣ:

Изволеніемъ шца и поспѣшеніемъ сѣа-
и съ вѣшеніемъ сѣго дѣа. Коихъ исе сѣа
вожестнааа книга глаголеми Трѣшдѣ прѣ-
вы коматѣ. И приложи сѣ цркве въ вѣ-
денію пречистіе вѣе и присно дѣвы ма-
ріе. Въ селѣ нарицаемемъ клѣчевища под-
двесіе чрѣніе гшры, и приложи рада ко-
вачица, р. аспри, за когавчеву дшѣ и за
свою дшѣ вѣа да ихъ прости. И съ кшрѣ
кѣчевскы на праздникъ вѣзнесеніе съ кра-
ше. р. аспри бога да ихъ прости кои сѣ
приложили. За сѣю сѣую и вѣтвенную
книгѣ. И тако насъ кшрѣ уставише и про-
клеше, кто кею ѿ етѣ ѿ цркве кѣчев-
ске. Да ес. проклетѣ ѿ гѣа вѣа и пре-
чисте когоматере и ѿ т. сѣи сѣй шѣа
иже въ никеи и ѿ всѣхъ сѣй и ѿ нас
грѣшныи аминь.

и шце
прило
жирода
ковачи
ца-а.
сагъ
вѣадак
прости.

Оъ писасе сѣа книга рѣкою Ершдіа-
кона мине поддвесіе чрѣніе горы въ пу-
стыню нарицаемю вѣнешѣ. бога дага
прости аминь:

И шце приложи калина за Дмитре-
вѣ дшѣ и за свою дшѣ к аспри! Бога
да ихъ прости аминь!

Въ лѣтѣ 7545. мѣа Юніа г. днѣ. по-
празнстѣ вѣзнесеніа.

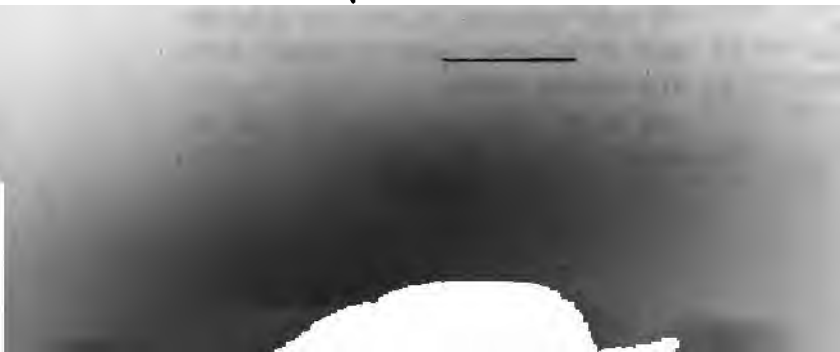
Паки сію овртох порѣ
шену и никым нѣврѣгомѣ и въ
зехъ инсправихъ Еликоми мощно
бистъ цркню архгласе и прилагасе
на слѣжеѣ стго шца

Л и к ъ

азсѣвренны па-
рсеи архіеписк
пекскы своею рѣкою

Въ лѣто 3711. а принесѣ сію кий въ
лѣто 3711. а Прождестка хѣа ѡхмѣ
мѣа майа ѡ на Възнесеніе Гне:

Прим. Ови записи налазе се на последньмъ
листовима едногъ старогъ патерика и едногъ тріода до-
дани, а снимію іѣ а верно редовный чланъ Дружства
Г. К. Николаевича у Цариграду; нудъ се речене
книжце назъ Скопце учредиву Вугарскогъ вѣстника Г.
Александру Екзарху, послане.

У Београд Благородное Господаръ и Братъ
 моему капетану николи шкѣлевичу здравствуйте на
 многога лета Ето писаосмъ Господинъ Генералъ
 родофиникъ: и капетанъ или новокрещтеное да
 доѣхъ кмени у тополъ у бербъ еднѣ неделѣ дана
 докѣ саберемо винограде: да бѣде мо весели юѣе-
 сѣ долазили неки люди згранице и кажу да за васъ
 многи питаю люди отѣда из Босне и ерцеговине
 изъ арнаутлика Бсили код насъ и живѣ ли сѣ ка-
 зивали даси имъ обеѣо писати извѣститѣ за сва
 наша обстоятелства ипроѣе. Брате доѣи кмени
 имамо се много коешта разговарати и требашъ е-
 днога ѣоека пособна послати по граница ерае
 граница сасвиѣмъ неуреѣена. Я неналазимъ посо-
 бнѣга одъ Васъ кои бы ми уреѣивао као ви тако
 можешъ сгранице лепше и писати тамо у твой
 вилаетъ и састати се ствоима познаницима ера
 како виѣхъ и ѣземъ отѣда из молдавіе одъ Глав-
 нокомандующе муѣно да ѣемо се напролеѣе по-
 ѣети туѣи се стурцѣма веѣе да имъ пишемъ да
 се приправляю сасвиѣмъ што могъ боле ако Богъ
 даде те бѣдемо сретни те освоимо тамо вашъ о-
 ѣевинъ хоѣешъ и ти неки постати одъ великие
 поглавара и заисто бѣди уверанъ даѣхъ се я за
 твою трѣдѣ старати исплатитѣ акому Богъ поѣи-
 ви Боже даѣ уздравлю се виѣете скоро.

У Тополи 1808 3. Септемвриа

КАРАГЕОРГИЕ

Верховни Командантъ

Написъ: Благородное Господаръ Капетанъ
 Николи Шкѣлѣвичу Врѣца его счестію

У Београдъ.

ПОЛНОМОЩІЕ

даемъ свакоме на знане како я даемъ полнѣ власть
 Господарѣ Капетанѣ Николи Шкѣлевићѣ родомъ
 из Мостара у Ерцеговини да уређѣ сасвиѣмъ
 Границамъ нашимъ одъ Сербіе штогодъ болѣзна
 и да му се неима нико противити я га шалемъ у
 лицѣ моме кои би му се противіо бѣди кои за гла-
 вѣ ѣ се оное сѣдитъ што годъ бы коме бѣди кои
 старѣшина заповѣдіо за наніе болѣ да га имаю
 слѣшати и овомѣ писмо слѣжи место дипломе дае
 надзиратель одъ сербскихъ граница свию

Дано у Тополи 1808. лета 22-гѣ Септемвриа

КАРАВЕОРАНЕ ПЕТРОВИЧЪ

Верховни Комендантъ

(М. П.)

ЖИВОТЪ СВЕТОГЪ САВЕ ПРВОГЪ АРХІЕПІ- СКОПА СРБСКОГЪ.

*Одъ редовногъ члена Друштва Србске Словесности
Проф. Семинаріѣ Д. Нешића.*

(Съ Русскогъ.)

Животъ светого Саве ¹⁾ првогъ архієпископа србскогъ, достојанъ е особите пажниъ, не само зато, што намъ предъ очи ставля угледъ ватрене любви према Господу, високихъ калуђерскихъ и пастирскихъ трудовъ, него е достојанъ особите наше пажниъ јошъ и съ тога, што онъ баца много свѣтлости на историю свете Горе, — чуварке и расада калуђерскогъ живота међу словенскимъ племенима, и на станъ србске цркве у XII. и XIII. столѣћу. При излаганю живота светого Саве, мы ћемо се поглавито држати животоописиваня, кое е нѣговъ ученикъ Дометіянъ 1264. год. саставіо ²⁾

Светый Сава родіо се онда, кадъ се Србія, коя е дондѣ была понижена, како у политичномъ

¹⁾ Св. Сава светкуе се 12. Јануара и, опетъ заедно съ нѣговимъ оцемъ преподобнимъ Симеономъ митроточивимъ, 13. Фебруара, а у Псалтиру, кога е митрополитъ Кипріянъ самъ своіомъ рукомъ написао, веѣ се напояниѣ о светкованю св. Саве 14. Јануара. Западна црква признае св. Саву за свеца и светкуе га 14. Јануара.

²⁾ Животъ св. Саве често се налази у рускимъ рукописима. Мы смо се руководили рукописомъ Ла-

такo и црквеномъ станю, почела подизати, подѣтвердомъ и мудрому управомъ нѣговогъ отца, великогъ Жупана Стефана Неманѣ. Поставши године 1149. великимъ Жупаномъ рашкимъ, а год. 1165. поставленъ на прѣстолъ свога оца Тѣше, кога е императоръ Мануилъ Комненъ збацио, Стефанъ Неманя наскоро е разширио предѣле свое землѣ покоренѣмъ цѣле Србїе, па и саме Босне, а послѣ смрти императора Мануила (око 1180 год.) постао е сасвимъ независанъ одъ Грка, отевши и одъ нѣмъ предѣле.¹⁾

врске библиотеке М⁹ 9. въ л. XV. в. Треба јошъ и то узети на умъ, да се рукописъ живота св. Саве, коимъ се Шафарикъ руководио, разликуе одъ руски рукописа, ма да се и на овима последњима свуда налази надписано „списано монахомъ Дометїаномъ“. Дометїанъ био е духовникъ и игуманъ хилендарскогъ манастира у св. Гори. Тодоръ Граматикъ назива га „истиницъ књигољубцемъ и великимъ Богољубцемъ“. (Калайдовичъ Тоанъ Екз. Болгар. стр. 164. 165.). Свѣдочанства византискихъ и западнихъ писателя о св. Сави сакупљена су Асеманомъ у *Calend. univers. Eccles. Tom. V. и VI*; но ова свѣдочанства ни су тако важна.

- ¹⁾ Св. Сава у житїю свога оца, овако пише: „и въздвїже погнѣбшую свою, дѣдину, и прїобрѣте отъ Поморскїе землѣ зету и съ градовы, и отъ Рабна Пилота оба, а отъ Гречьскїе землѣ Патково, Хвостно въ се и Подримїе, Костръцъ, Дрьжковину, Ситницу, Лабъ, Липлянъ, Гльбочицу, Рѣке, Ушку и Поморавїе, Загрьлату, Лѣвче, Бѣлицу. То вса мудростїю и трудомъ своимъ сїа вѣса прїобрѣте, погнѣбшую нѣкогда отъ насїлїа своею ему дѣдину“. (Слав. древ. Шаф. Ч. II. К. I. стр. 351.) Изъ житїя Св. Саве, кое е написао Дометїанъ, види се, да се дѣдина зове Дуклянске и Поморске жупе. (Тамо стр. 352, 412, 418, 453.).

Утврђујући свое политичко могућство, Стефанъ у исто вријеме старао се е да распростре и утврди православну вѣру, да поруши заоставше идолске богомолѣ, и да подигне православне цркви и манастире и са особитимъ заузимањемъ противио се е лажнимъ миѣніјама новихъ Манихеа (Павликіяна Катара и Патарена), кои су се у Бугарској и Босни у великомъ броју появили били ¹⁾. Стефанъ био е кротакъ, праведанъ и милостивъ; и његова супруга Ана ²⁾ није му ни најманъ у добродѣтели уступала. Съ почетка њиногъ брака, они су имали порода, али послѣ Богъ имъ одкаже ову милость. Они су желѣли имати јошъ едногъ сина, и зато су се јакѣ Богу молили, па да бы имъ ова молитва одъ Бога чувена была, они су се обѣћали да ћеду се, послѣ рођења сина, одъ супрушке постелѣ насвагда одвоити. Молитва е њина была чувена, и Богъ имъ даде те роде сина св. Саву, кои е у крштењу добио име Растко (1169. год.) ³⁾

Одликујући се лѣпотомъ тѣла и съ растенјемъ све паметнии постајући, Растко е био утѣха своихъ родитеља. Јошъ одъ дѣтинства онъ е вољѣ читати св. Писмо, кое му е была прва наука. Кадъ му е петнаестъ година било, отацъ га пошлѣ у особитый предѣлъ, гдѣ се е съ другимъ младићима благородничкимъ синовима, могао слободно забављати невинимъ забавама своегъ узраста, учећи се войничкой вѣштини. Но унавши сладость св

¹⁾ Ранѣ Историја Слав. нар. Ч. II. стр. 332. Христ. Чтен. за 1848 200. Ч. I. стр. 259.

²⁾ Ана была е кћи Босанскогъ Бана Стефана Борилића или Борилија. Вид. Ранѣ Ист. Слав. нар. Ч. II. стр. 327.

³⁾ Слав. народов. Шае. стр. 55.

Писма, Растко особито упућивао се е у читаню божественихъ књига. Ово душеспасавајуће читанѣ утврђивало е у нѣму страхъ Божій, и одъ дана на данъ, запалјивало е у нѣму пламенъ божествене любви. Онъ е прилѣжно ишао у цркву Божию, нѣе никадъ ружно говорио, био е кротакъ, вољо е сиротинство и особито е калуђуре поштовао.

Кадъ му е осамнаестъ година было, родители хтѣли су Растка женити, но у срцу побожнога младића была е само любовь према Богу и едина желя служити Нѣму; у нѣму е већъ была сазрѣла мисао одрећи се свѣта. Онъ е већъ чуо было о св. гори, о пустиньцима, кои у нѣой живе, и о тамошњимъ манастирима, връ одъ свуда долазили су калуђери къ нѣговоме оцу за милостиню, па и самъ Стефанъ пошлия е милостинѣ у свете манастире. Едномъ, кадъ е Растко дошао къ оцу изъ свога предѣла, застане кодъ нѣга калуђере изъ св. горе, одъ коихъ е био еданъ родомъ Русъ. Растко дозове овога къ себи и потайно га е разпитивао о начину живота у св. гори. Угледъ мирногъ, слободногъ одъ сване свѣтске брига, посвѣћеногъ само едной молитви, побожноме у сматраню и труду, калуђерскогъ живота, у св. гори, очарао е побожногъ младића. „Видимъ, рекао е онъ калуђеру заплакавши се, да е Богъ увидѣо боль мога срца, и послао е твою светость да е залѣчишъ. Садъ самъ я разумѣо оно, што самъ онако силно желѣо. Срећни су они, кои су се удостоили тако мирногъ живота! А шта ћу я да чинимъ? Како ћу се я избавити одъ овогъ суетногъ живота? Я небы овдѣ остао ни едного дана, я бы побѣгао у св. гору, само кадъ се не бы боло сметня одъ стране родителя.“ Видѣи побожный стараць силу желя Растка за

калуђерскій животъ, обећа му се да ће га онъ до св. Горе довести.

Едногъ отиде Растко у ловъ, и одѣливши се са старцемъ одъ пратнѣ, упути се къ св. Гори, оставивши кућу и родителѣ. Родители, кои су знали нѣгову желю за калуђерскій животъ, одма, како имъ кажу да се Растко нѣгдѣ сакрио, сѣте се да га е русскій калуђеръ у св. гору одвео. Одма Стефанъ пошлѣ едногъ одъ главнихъ своихъ чиновника съ писмомъ къ Солунскомѣ начелнику, да му сина пошлѣ, па ма онъ и у святой Гори быо. Начелникъ опетъ одъ свое стране напише къ светогорскомѣ Проти, да онъ одма одпушти сина Србскогъ Господара.

Посланици, кадъ су у св. Гору дошли, дознаду, да се Растко у рускомъ манастиру налази ¹⁾ и да јошъ нѣ постриженъ. Докъ су се они одмарали, они ставе Растка подъ стражу; еръ су се бояли да имъ не бы кудгодъ побѣгао. Бадава ихъ е онъ молио да га у св. Гори оставе, и да ће онъ намолити оца да му и самъ то допусти, а они су му одговорили, да бы га само онда оставити могли, кадъ бы онъ већъ постриженъ быо. Ове рѣчи показале су Растку начинъ како ће се одъ повратка избавити. „Нека се испуни Божя воля!“ рекне онъ, и одъ тогъ доба, стао е веселин, и показивао е предъ посланицима видъ, као да е радъ

¹⁾ Одъ времена Алексія Комнина. (1080—1118 год.) Русси су имали у св. Гори манастиръ Кенлургу. Една приповѣдка вели, да е Русскій манастиръ у св. Гори првѣй основао Ярославъ В. К. Кіевскій (Рк. Сбор. Погодина № 94.). Године 1169 Русси су добили манастиръ св. Пантелеимона, кои се одъ то доба почео е називати Русскій (Журн. М. Н. П. 1848 год. Май 113 135.).

съ њима вратити се къ оцу. Међутимъ замоли Игумана да спреми трпезу за пустиньшине и у исто време одкрие му своју тайну мисао, да жели што прѣе да се постриже. Трпеза буде спремна и пошто се сврши, Игуманъ заповѣди огласити вечерню; ерѣ в сутраданъ была недѣля. Игуманъ устане а съ њиме и Растко, и оду у цркви. Съ њима пођу и послани одъ Стефана; ерѣ су се бо-
 яли пустити Растка самогъ. Кадъ се послѣ ду-
 гогъ поянја, по светогорскомъ уставу, започне чи-
 танъ, и сви посѣдаю, сѣдну и послани за Растка
 и, одъ дугогъ пута уморени, заспали су. Садъ
 Растко устане, и предъ олтаромъ изговоривши о-
 бѣћанъ калуђерско, попне се на високій стубъ,
 гдѣ буде по реду постриженъ. Србски посланици,
 кадъ се пробуде и ненађу кодъ себе Растка, съ
 претњама почну га искати одъ калуђера, но мла-
 дый калуђеръ Сава, позове ихъ къ стубу и пока-
 же имъ се у калуђерскомъ одѣлу. Да бы увѣрио
 родителъ да е онъ живъ, и да е већ калуђеръ,
 збащи имъ са стуба свое свѣтско одѣло и косу,
 коя му е одстрижена была, и молио е посланике
 да то све предаду њговимъ родителъима заедно
 съ писмомъ. У писму молио е онъ родителъ, да
 не жале за њимъ и да не држе да е изгублѣнъ,
 него некъ моле Бога, да бы Онъ дао да добро свр-
 ши путъ, на кои е ступио. ¹⁾

На скоро по свой св. Гори разнесе се гласъ, да е синъ србскогъ Владателя, оставио оца, и до-
 шао да живи у св. гори. Сви су желѣли да га
 виде. Наскоро кадъ дође празникъ Благовѣсти,
 настоятель ватопедскогъ манастира, кои е у то
 доба био еданъ одъ најзнатни манастира у св.

¹⁾ Сава дошао е у св. гору 1186. или 1187. године.

Гори, позове Саву къ себи, и по савѣту Проте умоли га да остане у нѣговоме манастиру.

Кадъ е у Ватопеду нѣколико времена проба-вио, Сава замоли игумана да му даде благословъ и дозволенъ, да може обићи и прегледати све манастире у св. Гори, и походити пустинъ-ке, кои су усамлѣно живлѣли, да бы одъ нѣихъ примио благословъ и савѣте. Игуманъ да му у друштво оне изъ браће, кои су већъ вѣшти бы-ли у духовноме животу.

Одъ манастира, коихъ е у XII вѣку около 60. у св. Гори было, Сава е особиту пажню обратио на Лавру св. Атанасіа, која е знатна бы-ла збогъ свогъ основателя и устава, кои е у нѣой задржанъ быо. Походивши ову Лавру и друге манастире, Сава изишао е на врхъ св. Горе; нѣколико дана и ноћи провео е онъ овдѣ у мо-литви; одавдѣ е онъ видѣо обиталишта усамлѣ-ника, кои су се станили по боковима и у подножю св. Горе. Премда е уставъ заедничкогъ живо-та и завео у св. Гори св. Атанасіе, кога су и императори усрдно подржавали ¹⁾, опетъ зато усамлѣный животъ іошъ е еднако имао доста ре-внителя. Ђдни одъ овихъ усамлѣника живлѣли су

¹⁾ Уставъ, кога е св. Атанасіе у святой Гори за-вео, наскоро е наишао на препоне. Калуѣрьъ, изъ Студитскогъ манастира, кога е императоръ Іованъ Цимисхіе послао да помири препируѣ се, опредѣлио е 28 правила, која и саставляю найста-рїи светогорскїй типикъ, кои се зове Трагосъ. Другїй типикъ дао е св. Гори год. 1046. импера-торъ Константинъ Мономахъ. Великій брой игума-на (150), кои су се на овај типикъ подписали, доказуе, да обштинскїй животъ іошъ и у XI. в. у св. Гори, нїе быо башъ дотеранъ. „На Атонѣ не бѣху манастири, но бѣху игуменаре“, вели Хрисовуля Андроникова (1237. год.). Вид. Очеркъ путешествїа по Еврп. Турціи Григоровича, Ка-занъ 1848. год. 87—60.

сасвимъ одѣлито, други опетъ имали су по нѣ-
 колико ученика и звали су се игумани. Походећи
 ове усамѣњике, Сава старао се е узнати њинъ на-
 чинъ живѣња, чудио се њиномъ великомъ труду и
 благодарно е Богу, што га е удостоио видѣти та-
 ке труђенике. „Премда, вели писатељ живота
 св. Саве, ови оцеви и немогу се назвати Анђели,
 зато што тѣло имаю; али они су заиста Божи
 люди были. Они су сасвимъ были слободни; нису
 се занимали ни земљѣдѣлствомъ, ни виногради-
 ма, нити трговиномъ; нису имали никакогъ рада ни
 брига свѣтскихъ, но единый е њинъ посао быо
 молитве, сузе и свагдашнѣ управлянѣ мислѣй къ
 Богу. Ђдни одъ њихъ живѣли су на горскимъ
 висинама заедно са еленима. Голо небо служило
 имъ е за цркву; а Христа гледали су у своимъ
 душама. Њине тѣсне ћелие украшене су были
 само травомъ, и слушали су шуштанѣ дрва и по-
 нѣ тица, они су се насићавали чистимъ и мириш-
 лавимъ воздухомъ и свагда су се веселили бо-
 жественомъ желѣомъ. Узвишавајући се надъ зе-
 мљомъ и земаљскимъ бригама, они су были
 богати одъ najveћихъ богаташа. Други опетъ
 крили су се по пукотинама камена, и по зе-
 мљанимъ пропастима; њѣки, као тице седѣли су
 на каменю морскогъ брега, трпѣли зиму и вѣ-
 таръ, лѣти врућину, а зими ладноћу. Они су бы-
 ли убоге сироте, и димъ нѣ се вио надъ њинимъ
 кућама; дупежи нису имали шта одъ њихъ укра-
 сти, ма само едну вунену халѣину, кою су они но-
 сили и то не за угоду тѣлу, него само да покрѣю
 голотиню. Њина храна была е такође здраво
 оскудна; њѣки помало и то врло рѣдко ели су хлѣ-
 ба, другимъ опетъ было е доста и само мало во-
 ѣа и дивлѣгъ быя; а пиће имъ е было само чи-
 ста вода, коя е изъ брда текла.“

Угледъ високихъ пустыньчкихъ трудовъ, нѣмъ слободный, одъ свою земальскихъ брига, и єдномѣ Богу посвећеный животъ, пробудили су у Савиной души желю, да избере ради спасенія свое душе, овай начинъ живота. Манастирскій животъ, нѣму се чинило, іоштъ нѣ могао подпуно задовольити нѣгову ватрену тежню — сасвимъ се предати на службу Господу. Кадъ се врати у Ватопедъ, онъ почне молити игумана да му да благословъ да живи пустыньчки. „Чедо! рекне му већ вѣштыи у духовномѣ животу игуманъ, онай, кой се нѣ утврдіо послушносћу у првимъ степенима общинскогъ живота, не треба да се маша самогъ врха калуђерства — ѣутаня и усамлѣногъ живота. За тебе є іоштъ рано да живишь самъ за себе. То є добро шта ты хоћешъ, али текъ у свое врѣме“. Сава умѣо є да покори свою волю, воли и суђеню игумана, и тако остане у Ватопеду. Овдѣ онъ є быо угледъ послушности, и готовъ є быо свакогъ послушати. Даню є онъ служіо тѣлесной нужди братства, а ноћи проводіо є у молитви; нѣгова храна была є хлѣбъ и вода, и то врло мало. Носіо є само єдну вунену халыну и то не да се чува одъ времена, него да сакріє голотиню. Онъ є свагда ишао босъ, и томе се тако научіо, да є по оштромъ каменю могао ићи. Понекадъ онъ є самъ разносіо хлѣба пустыньцима. Игуманъ и браћа чудили су се овой нѣговой тежњи за труђеничкимъ животомъ.

На скоро Сава є быо срећанъ видѣти и своего отца у св. гори, и съ нѣмѣ дѣлѣти трудъ калуђерства. Родительи Савини, кадъ су чули, да є већ постриженъ, найпріє су плакали неутѣшно; а кадъ прва жалость прође, они су съ милиномъ размишлявали о ватреной любви према Господу, нѣногогъ младогъ сина. Они су га двапутъ моли-

ли да дође къ нѣма да ихъ походи, и пошили-ли су му новаца. Сава, добіяне новце, нѣшто е раздао манастирима у св. гори, нѣшто сиромашной браћи, а особито давао е на зиданѣ и улѣпшаванѣ манастира Ватопеда. Онѣ е у нѣму сазидео много ћелия и црквѣй, тако, едну е сазидео за честь и споменѣ Рођеня Богородице, другу у име св. Іоана Златоустогъ, трећу, на високой кули, у славу Преображена, и поправіо е много зда-нїя тако, да е названѣ ктиторѣ истогъ манастира. Но онѣ нїе хтѣо ни на найкраће врѣеме оставити св. гору; него е іоштѣ самѣ свога отца молио, да онѣ остави прїесто и да дође у св. гору да съ нѣме живи. „Молимѣ те, писао е Сава своме отцу, у земальскомѣ царству покретаный апостолскимѣ духомѣ, ты си просвѣтіо свое люде православїемѣ, изтребіо си ереси, порушіо си ѣаволске богомолѣ, и подигао си цркве Богу. Садѣ ти остае да испунишь рѣчи Божїегъ Сына, кои е у Еванђелю казао: аще кто хощетѣ по мнѣ ити, да отвержеться себе и возметѣ крестѣ свой и по мнѣ градеть. Прими мой добрый савѣтъ и остави земальско царство и богатство, иди путемѣ смѣрности и весели се самномѣ у пустинїи. Овдѣ дотѣравши се постомѣ и молитвомѣ, ясно ћешѣ разумѣти шта е Богѣ. Ако ли не примишь моего савѣта, то онда не надай се да ћемо се на овоме свѣту видѣти.“

Стефанѣ, скупивши све великаше и одабра-не изѣ своего народа, покаже имѣ писмо сина и яви имѣ свою послѣдню намѣру. Негледаючи на све молбе и плачѣ своихъ подайника онѣ, 25. Марта 1195. год. преда достоинство великогъ жупана сину своме Стефану и ступи у манастирѣ Студеницу, кога е онѣ и основао. Овдѣ онѣ буде постриженѣ и добїе име Симеонѣ. Супруга нѣгова Ана такође ступи у калуђерице подѣ именемѣ Ана.

стасія, и скупивши іоштъ сестара, упражнявала се в у посту и молитви къ Богу. Двѣ године провео в Симеонъ у Студеници, па послѣ отиде у св. гору, и много одъ знатнихъ Срба, угледајући се на свога цара, отишло в такође тамо. 2-гъ Ноембра 1197. год. стигне Симеонъ у св. гору, гдѣ в могао видѣти и загрлити свогъ сина ¹⁾

Пошто в заедно са Савомъ походио све светогорске манастире, насладио се бесѣдомъ са пустиньѣцима, и раздѣлио милостиню сиротинѣи, Симеонъ смѣсти се у ћелию, кою в нѣговъ синъ сазидао. Садъ заедно, помажући еданъ другомъ, почну они проводити калуђерскій животъ. „Синъ, вели списатель живота Савиногъ, учіо в труду отца, и самъ в допуњавао онай трудъ, кога ніе могао испунити нѣговъ престарѣлый отаць, трудећи се и постећи и за себе и за отца. Стараць пакъ, немогући самъ да се труди, у души в дѣлио са синомъ труде — честимъ клечанѣмъ и ноћнимъ молитвама. Синъ удвоявао в трудъ и постъ за себе и за отца, отаць удвоявао в сузе и уздицае за себе и за сина. Све в кодъ нѣихъ было общте; отаць ништа ніе називао своимъ, већ синовлѣвимъ: Кадъ в синъ хтѣо штогодъ да послуша отца, отаць се стидѣо и ніе хтѣо примати нѣгову послугу. Но блаженный Сава никоме, осимъ себи, ніе хтѣо дозволити да нѣговоме отцу служи.“

Но упражняваюћи се у труду побожни свети труђеници, бринули су се и о уређиваню манастира, понавляли су порушене и населявали опустѣле. При улазку у св. гору на мѣсту тако названомъ Поскура, было в пређе манастирь, кога в храмъ было св. Симеонъ Богопримаць. Овай манастирь

¹⁾ Слав. древ. Шафар. Ч. II. К. I. стр. 418. Доси-
тея о Патр. Ерусал. Том. 2. стр. 314.

разорили су были пустаѣ и сасвимъ е было пустъ. Симеонъ са Савомъ, по предложеню Ватопедскогъ игумана, поновили су овай манастирь и храмъ, сазидали су високу кулу, обградили зидомъ, посадили винограде и измолили одъ тадашнѣгъ грчкогъ императора Алексія Ангела (1195—1203. год), да овай манастирь припада Ватопеду. Много су се они старали да украсе овай манастирь; ерь су мислили да у нѣму умру ¹⁾. Но Богъ е хтѣо да Симеонъ и Сава у другомъ манастиру скупе око себе духовну дѣцу.

Едномоу дође къ Сави нѣкій побожный старецъ и посавѣтуе му, да бы добро было да сазидаютъ новый, или да понове какавгодъ опустѣлый манастирь но тако, да онъ на свагда остане нѣиномъ отечеству, како бы Срби, кои у св. гору у калуђере дођу, могли у нѣму наћи смѣстишта. Сава и Симеонъ приме ову мисао као Божије одкривенѣ, и одма е предложе Проти и цѣломе светогорскомъ сабору, и кадъ ови то одобре, онда они почну избирати мѣсто. Ниедно мѣсто нѣе имъ се тако допало, као опустѣлый манастирь Хилендаръ. Сава измоли ово мѣсто одъ своегъ рођака императора Алексія Ангела, да Србїи припада ²⁾. Богати дарови, коѣ е Стефанъ Прво-

¹⁾ Барскій пише: „св. Зава сръбскій купно съ отцемъ своимъ Симеономъ создаша въ семь монастырь Ватопедѣ паракльсовъ шесть: 1., во имя Спасителя, 2., св. Безсребреникъ. 3. св. Великомученика Георгія, 4., св. Феодора. 5., св. Предтечи. 6., св. Николая, и быша новыя Ктиторы и празднуются тамо одъ иноковъ. 12., генваря. Путешеств. ко св. мѣст. стр. 660. То исто пише и Доситей о Патр. Ерусал. кн. II. стр. 814.

²⁾ Доситей о Патр. Ерусал. Кн. II. 814 Сава кадъ е у Константинополю было уговоріо е са императоромъ Алексіемъ да императоръ да свою кѣрь за нѣговогъ брата Стефана.

вѣнчанный давао, учинили су могућимъ, да они овай манастирь наскоро подигну. Главный храмъ посвећенъ е было Введенію у храмъ Пресвете Богородице. Симеонъ измоліо е одъ сина свогъ Стефана нѣколико села ¹⁾ у Србіи овоме манастиру, одъ чега бы се могао издржавати. Императоръ Алексіе поклоніо е Сави іошть и опустѣлый манастирь Изигъ сасвѣмъ што е нѣму припадало и своіомъ хрисовульомъ дао е Хилендару право да се зове царскій, и ни у избору игумана, нити у управѣ да не зависи одъ Прота.

Кадъ доврше Хилендаръ преподобный Симеонъ и Сава пређу изъ Ватопеда у нѣга, но за споменъ свога живлѣнія у нѣму уреде, да Ватопедъ и Хилендаръ по любви саставляю као еданъ манастирь. ²⁾

¹⁾ У Хилендару и данасъ се чува Хрисоволя Симеонова; у нѣой овако пише: изыдохъ изъ стечества своего въ ок. Горѣ, и оверѣтохъ монастырь, вывѣшій Хилендаръ, идѣже не въ камень осталъ на камени, и сподоби мѣ владика мой быти емоу ктиторуу испросихъ парикъ оу цара оу призрѣнѣ дадохъ отнихъ монастыру, оу милѣихъ села непровища момоушоу, сламодравы, рѣтивлоу, тръниѣ, рѣтивзщица, тръновъцъ, хоча и другъа хоча и т. д. Очеркъ путеш. по Европ. Турц. Григоров. стр. 50.

²⁾ Споменъ овогъ завѣщанія преподобногъ Симеонова задржанъ е было іошть до прошлогъ вѣка. Тако, кадъ е главный празникъ у Хилендару т. е. Введеніе у храмъ Пресвете Богородице, онда су дозивали ватопедскогъ игумана и тогъ дана уступали му старѣшинство и првенство; таку су исту честь чинили и калуђери ватопедскогъ манастира Хилендарскомъ игуману, кадъ е нынѣ главный празникъ было т. е. Благовѣстї (Барск. путеш. стр. 659).

Преподобный Симеонъ живѣо е само осамъ мѣсецій у Хилендару. Видѣши да му се већъ смрътъ приближуе онъ похита учинити свое послѣднѣ завѣѣанѣ, замоли сина да удвои молитве за нѣга, а послѣ смрти да му пренесе тѣло у Србію, и да не забораи србску Цркву, коя е имала нужду у помоћи.

Увече предъ смрътъ онъ се опрости са своимъ браћомъ, и све одпусти, осимъ сина, молећи ихъ да до уютру къ нѣму недолазе. Ноћу, стараць, негледаюћи на слабость, устане съ постель, радостно се обуче у подпуно калуђерско одѣло, и кадъ се причести рекне: „слава Богу о свему“, и опетъ падне у предсмртну болестъ. Сава свуноћъ читао е гласно псалтирь. Уютру изнесе онъ отца у црквеный притворъ и метне га на просту асуру. Браћа, коя су га окружавала, плакала су о вѣчномъ растанку са своимъ отцемъ. Ђдва подигнувши руке, преподобный стараць, дао имъ е тиме знакъ да се умире, и гледаюћи са веселимъ лицемъ на икону Спасителя и Нѣгове Пречисте Матере, чинило се као да е съ нѣма бесѣдио. На послѣдку чую да онъ ясно говори: „всакое диханіе да хвалитъ Господа.“ И тако хвала Господу, была е нѣгова послѣдня рѣчь. О єдномъ замирише савъ воздухъ — и то е было тренутакъ смрти преподобногъ ¹⁾. Тако се е мирно преста-

¹⁾ Доситей пише, да е Симеонъ провео у Ватопеду годину дана, а у Хилендару осамъ мѣсецій (о-Патр. Ерусал, Т. 2. стр. 314). По житію Симеона кое е Св. Сава написао, Симеонъ родіо се е 1114 год. а умрѣо 1200 год. 13. Фебр Доситей такође држи да е онъ живѣо 36. годинна. Ранѣъ (Истор. Слав. нар. Ч. II. 413), осниваюћи се на старомъ србскомъ Цароставнику и Хилендарскомъ лѣтопису, вели, да се е Симеонъ родіо 1117 год. а умрѣо 1197. год.

віо у Господу стараць, предавши свою душу Христу, Когъ є онъ више свега любіо. Симеонъ саранѣнъ є быо у манастиру Хилендару у Цркви Пресвете Богородице и метнутъ є быо у мермерный гробъ.

Сава, као што самъ вели у своме уставу, са великомъ тугомъ и страхомъ приміо є на себе управу Хилендара, о коме му є отаць наручіо да се брине; єръ є врло мало браће у нѣму было па и игуманъ Методіє са деветоро браће оставіо га є. Но настояванѣмъ Савинимъ Хилендаръ се, по брою калуђера, наскоро изедначіо са првимъ манастирима у св. гори. Сава є скоро до основа преправіо Хилендаръ, набавіо му кнѣига, судова, икона, одѣла и остале црквене потребе; осигурао є споляшиѣ станѣ браће улозима, и дао є манастиру свой уставъ ¹⁾

У овомъ уставу Сава показао є и свою ватрену любовъ према Господу и свой погледъ на калуђерскій животъ. „Преподобни и богоносни отци наши, видѣла цѣлого свѣта, пише Сава у почетку своего устава, они оставише свѣтъ да само испуне рѣчи Господа, коє су у Еванђелю казане: кой хоће за Многъ да иде, тай некъ себе заборави, и некъ узме свой крстъ, и за Многъ иде; кой любіи отца или матеръ више него Мене,

¹⁾ Уставъ, кога є Сава Хилендару дао, овакавъ насловъ има: „Указаніє житіа въ монастыри Пресвѣтѣи Богородицы, здѣ написанное и преданное вамъ, братіеи чада моя возлюбленнаа о Господѣ, мною грѣшнымъ и смиреннымъ монахомъ Саввою“. Мы смо се користи-ли онымъ спискомъ, кога є хилендарскій вромонахъ Симеонъ год. 1833 переписао изъ типика, кога є Сава самъ своіомъ рукомъ написао.

тай нѣа Ме достоявъ, — Кои учи презирати тѣло, а бринутѣ се о души, коя ѣ безсмртна, и Кои позива къ себи оне, кои се труде и кои су обтерећени, да се кодъ Нѣга одморе, обѣћаваюћи онима, кои су смерни царство небесно, а онима, кои плачу, вѣчну утѣху. Они чувши такѣ рѣчи, оставили су свѣтъ и све што ѣ у нѣму, пошли су за Господомъ и примили у свое душе начело премудрости страхъ Господнѣй, и трудећи се у испунѣню Божѣихъ заповѣдѣй, плакали су даню и ноћу за свое душе, съ радошћу трпѣли су свако злостраданѣ и муке изъ любви према Нѣму, единако су распинали и морили себе послушношћу и поништенѣмъ свое волѣ и своегъ сућеня. Очистивши тиѣмъ свой умъ, душу и срце, они су засѣяли унутри себе благодѣху и то сѣяніѣ одъ сунца, и уселили су Христа у свое прекрасне душе, поништили све замке ѣавола и као орлови узлетѣли су на небо, оставивши нами угледъ своегъ добродѣтельногъ живота, да сви, кои хоће да буду калуѣри, узастопце за нѣима иду. И я грѣшный, и лѣный и послѣднѣй одъ све браће, калуѣеръ Сава, молимъ Васъ любезна по Христу и духовна браће моя и отцѣви, да будемо као они мудри трговци, кои су промѣнили, оно шта ѣ за вріѣме на вѣчно, кои су дали сво свое иманѣ заедно са своимъ тѣлимъ и душама, и зато су добили скупощнѣй бисеръ — Христа. Угледайте се на оне мудре дѣве, коѣ су напунили свое свѣтняке улѣмъ, и спремне дочекале своего младоженю и съ нѣимъ ушле у собу и вѣчиту радость. Боимъ се и стрепимъ, любезни, да ко одъ васъ неостанѣ наполю, као онихъ оставихъ петъ дѣвояка, и не чув оно страшно и грозно опредѣлѣнѣ: идите одъ Мене, я васъ непознаѣмъ. Боѣи се тогъ опредѣлѣня, и желећи чути зажелѣнѣй

гласъ: одите благословени Отца Моега, уђите у радость Отца своего, — понизимо браћо себе овдѣ, да се тамо узвисимо, плачимо овдѣ да се тамо утѣшимо; будимо гладни и жедни овдѣ, да се тамо наситимо; будимо овдѣ милостиви, да насъ тамо Богъ помилуе.“ Далѣ, рѣчи-ма св. Писма показавши нужду трпѣння (Іак. 1, 2—4, 12). добрихъ дѣла (2, 19—24) и любви къ ближнимъ (1. Іоан. 1, 4—7, 4, 16—21. 5, 1—3), Сава продужава: „Ово є побѣда, коя свѣтъ побѣђава — вѣра, надежда, кроткость, трпѣнїѣ, пламена молитва са сузама, а више свега анђелско украшенїѣ т. є. чистоћа и цѣломудрость, послушность са самоукораванїѣмъ, и любовь, ради кое є и си-шао къ нама Синъ Божїй. Къ томе їошть додайте незлоблїнїѣ, немойте бити дѣца по уму него по злоби и вѣруюћи у Сина Божїега, да ћете до-бити милость и животъ вѣчитый, а овдѣ храну, кое никадѣ неће нестати. . . . Ако є ко одѣ васъ, браћо, лїенїѣ, као што самъ я несрет-никъ, лїенїѣ, санъивъ, немоћанъ, то пробуди се любезный, покай се и помисли на она бла-га, коя є Господъ обѣћао. Вы знате, любезни, да є онима, кои претрпе злостраданя, спремлїна одѣ Господа слава и честь, а лїенштинама, нерадници-ма, и кои воле само да одмараю тѣло — вѣчита мука. Но каогодѣ што слава овога свѣта нїє ни-шта према слави будућегъ вѣка, тако исто и му-ка овога свѣта нїє ништа према вѣчитимъ мука-ма, одѣ коихъ и самъ сотона стрепи. Помислив-ши о овоме и укрѣпивши се у Господу, станите твердо супроть лїенности, и, одбавивши сваку по-носитость, съ кроткошћу примите ову истиниту рѣчь, коя може да спасе ваше душе; будите и-сполнительни рѣчи, а не само слушательни. Я самъ вамъ написао како треба да поступате. Метите ово што самъ написао, као нѣку мѣру и то не само за васъ, него и за оне, кои буду послѣ васъ

у манастиру; овдѣ є показано све што є нужно за ваше душе и тѣло, да бы гледаюћи и испуњаваюћи то, могли проводити животъ безъ погрѣшке, имаюћи за помоћника Бога и Нѣгову Пречисту Матерь, нашу Владичицу и Благодѣтельку, коя ради за наше душе предъ своимъ Синомъ. Тежите све къ болѣмъ, немойте се укланяти ни на десно ни на лѣво, него, по ячини, колико вамъ є могуће, идите царскимъ путемъ. Срећанъ є и добро ће бити оное, кои се стара да прође крозь тѣсна врата и тужнимъ путемъ, водећимъ у вѣчитый животъ. Любите єданъ другога, покоравайте се єданъ другому, єданъ другога терете носите и сви єднако покоравайте се вашему старѣшини игуману. Сѣтите се у вашимъ молитвама о, у Богу упокоеномъ, отцу нашемъ и учителю Симеону, незабравите и мов недостойнство. Ако тако поступате, заиста вамъ кажемъ, узимаюћи и Христа за свѣдока, да се нећете постидѣти на страшномъ суду, и добићете вѣчна блага. Благодаръ и миръ Господа нашего Исуса Христа и люби Бога и Отца и причастіє Сватаго Дѣха, бѣди всегда со всѣми вами во вѣки.“

Уставъ, кога є Сава дао, обузима и редъ службе Божіє, и редъ живота и управленія манастирскога. У Хилендару морао є бити общинскій животъ. Калуђерима ніє се дозвољавало имати што свое, па и ни єдне паре; общомъ храмомъ морали су се сви задовољити, и по ћеліама забранѣивало се є готовити или штагодъ одъ ела држати. Сѣвакій, кои є у манастирь поступао, добило є прву халѣину одъ манастира, а послѣ давани су му новци на одѣло. Сава држао є да є найболѣ, да по два брата заєдно живе, али имъ є забранѣивао држати служителѣ, окромъ боленіа, коима су и особите ћеліє даване, и по е-

данъ или два брата за послугу. По Савиномъ уставу, свакій данъ браћа морала су исповѣдати своє грѣхе игуману, ако є онъ и духовникъ быо. Игуманъ морао є све у обште и свакогъ за себе поучавати и упућивати на путъ спасеня. Ако ли онъ самъ неприма на исповѣсть, то да избере изъ своегъ, или когъ оближнѣгъ манастира, едногъ брата, кои бы могао быти духовный отаць за све. Исповѣсть мора быти у едно врѣме и то на ютренѣи, кадъ се почне пояти славословіє; и они, кои у то доба, збогъ какогъ манастирскогъ посла нису были у манастиру, треба да се исповѣдаю послѣ повечерія. Оне мисли, кое и даню и ноћу узнемираваю калуђера долазе и опетъ одлазе, може опраштати и простъ свештеникъ, ако є само зато одъ игумана наређенъ. Но ако таке мисли дуго узнемираваю и яко муче кога одъ калуђера, то таке мисли мораю се казати игуману, и онъ ће дати прилично лѣкарство. Кой се исповѣда мора све казати и ни найманю погрѣшку не смѣ утаяти. Кадъ кои згрѣши, не смѣ казати да га є ко другій на тай грѣхъ навео, или да га є какавъ годъ случай на то приволѣо; єръ то ніє већъ каѣнѣ; него треба искрено да призна свою погрѣшку, и каѣнѣмъ да се грѣха опрости. Онай одъ калуђера, кой неће да се исповѣда, не само да се недопусти къ причешћу, него да се и изъ манастира истѣра, као што се трулый чланъ одсѣца. Такавъ калуђерь, ако у манастиру остане, быће выше одъ штете него одъ користи. Као годъ што болестникъ, ако непокаже своє ране лѣкару, не може є излѣчити, тако исто и онай, кой се не исповѣда, не може излѣчити свою душу. Напротивъ душа, мислећа о исповѣсти, исповѣщѣу, као уздомъ задржавасє одъ грѣха.

Они, кои осѣћаю да су чисти одъ рђавихъ мислій и одъ гиђва, опаданя, туге и увреде, лажи и подсмѣха, злопамтєня, срђєня, рђавогъ говоре-
ня и другогъ на ово наликъ, по Савиномъ уста-
ву, могу се трипутъ на недѣлю причешћивати.
А ако кой падне у ове грѣхове, и скоро се нѣхъ
опрости исповѣшћу и каянѣмъ; онда тай може
се причестити єдномъ или двапутъ на недѣлю.
Упрочемъ то више зависи одъ волѣ игумана или
духовногъ отца, кой мора да буде єданъ за сву
браћу. Игумана, єконома и єклиціарха избираю
дєсетъ или дваєстъ найстаріє браће, и у то се
несмѣю мѣшати старѣшине другихъ светогорскихъ
манастира. Ако кой дође одъ познатихъ лица у
монастирь и жєли да се постриже, то дозвољава
се да га наскоро постригу; али ако є то лице,
ков жєли, непознато, то да се непостриже пріє
шєстъ мѣсєцій послѣ тога, кадъ вѣћ испытаю
нѣгове способности за калуђерскій животъ. Ков-
шта разговарати, было є забранѣно; ако братъ
сѣди у ћєліи, или є на обштемъ раду, онъ мора
свагда или да чита молитве, или да пѣва цркве-
не пѣсме. Покораванъ игуману, узаямна любовь и
слога, искрено испуњаванъ свѣкоме даногъ дѣла,
мораю быти прва дужность свакогъ калуђера.

Кодъ манастира Сава є начиніє гостіоницу
за странце, сиротиню и немоћне, и заповѣдає
игуману да имъ дає одѣло, обућу, хлѣба, вина и
сочива, што одъ братске трпєзе остане, и кадъ
кой умре ту, саранити га по христіянски. ¹⁾

Да не бы браћа овай уставъ заборавила, Са-
ва є завѣћао да га читаю сваке суботе за трпє-

¹⁾ Садъ су у Хилендару Бугари, и често подъ у-
правомъ Грка, а монастирь вѣћ нїє обштежитель-
ный него идїритъ.

зомъ, а на данъ ктитора прочитати савъ у црк-
ви: „Све, пише Сава на краю своего устава, што
неможе да послужи за спасенъ, треба да буде
одъ васъ изгнано. Немойте, о чеда и браћо!
предпоавляти времено вѣчитоме, страсти — до-
бродѣтели. Изъ свега шта вамъ е казано, ни-
шта не надвишава ваше силе. Само се малѠ по-
трудите — и помоћъ Божія већ е ту. Мы смо
оставили свѣтъ и дошли овамо, не ради одмора,
него имаюћи у виду обѣћана блага, да се трудим-
о колико намъ е више могуће. Ђрзъ, „царствѣ Бо-
жѣ нѣдѣтса“, и онай кой е преданъ лѣности и са-
ну неће побѣдити непрѣтеля; а у Божъ царство
быће уведенъ само онай, кой е трезанъ, неспава,
и съ благодарношћу трпи туге и болести одъ
трудова. Зато молимъ васъ све, да живите, као
што захтѣва ваше званіе. Покажите ваша тѣла
Господу чиста одъ свію рѣавихъ мислѣй и сѣћа-
ня и рѣавихъ намѣра. Сачувайте све што сте чу-
ли и чему сте се научили одъ мене, ради ваше
користи и душевногъ спасеня, за укрѣплѣнѣ, и
да речемъ, свима утѣшенѣ, а на похвалу и укра-
шенѣ, предъ лицемъ Господа, моего отцу. У о-
вомъ уставу я самъ показао и узрокъ свію сабла-
зна, изставіо самъ ясно и науку, да небы, по мо-
емъ одлазку, нашао мѣста у вама непрѣтель на-
шихъ душа, и затрѣо оно, што е са многимъ зно-
емъ и мукомъ за спасенѣ вашихъ душа, съ Бо-
жіомъ помоћи, добро начинѣно и украшено. Я
знамъ, да начелникъ злобе нѣ никадъ безъ по-
вода да васъ поквари и да вамъ зле мисли усе-
ли. Но вы сви, просвѣћени Божіомъ благодетю и
наукомъ Божіегъ писма, знате све нѣгове замке,
и научили сте се, како имъ се треба противити
и одбіяти ихъ; само тврдо стойте противъ нѣ-
гове злобе; а игуманъ нека васъ братски поуча-

ва; и вы обавѣшћавайте еданъ другогъ. Неразуманъ неѣ се обавѣшћава одъ онога, кой добро зна; неученъ и незналацъ нека се чаучи одъ разумѣваюћегъ, и тако у Светоме Духу, свезуюћи се еданъ са другимъ по любви, и еданъ другогъ утврђуюћи на ратъ духовный и спасаваюћий, сачуваћете се свагда цѣли; а непріятель ће се застидѣти и изобличити; вы пакъ спасавайте се и смиравайте и останте чисти докле годъ сте живи“.

Кадъ е Сава уредіо Хилендаръ, онда е хтѣо да испуни свою давняшню желю — живлѣти усамлѣно. „Прѣвихъ, пише онъ у своемъ уставу, въ монастыри, дондеже собраса о Господѣ стадо не мало, помогающей немощи моеи Владичицѣ нашей Богородицѣ и Наставницѣ И егда прѣвивахъ, отъ многихъ попеченій о васъ, забывахъ свои прѣумноженныя согрѣшенія; и помыслихъ въ себѣ; подовласть суже попециса и о своихъ согрѣшеніихъ; и изшедъ затворихъ себѣ сѣдалище.“

Мѣсто кое е Сава за себе изабрао, было е у Карей. Сазидавши тамо ћелие, найпріе, за Хилендарскогъ игумана и браћу, кадъ они по манастирскимъ пословима буду долазили, Сава сазидаетъ и за себе ћелию у Ораовици и кодъ нѣ цркву у име Св. Саве освећеногъ. Овдѣ се онъ затвори са іошть три брата, кои су морали свршавати црквену службу. У овой усамлѣной ћелии Сава е усилио свое труде: тѣло свое моріо е онъ ношнимъ неспаванѣмъ, честимъ клечанѣмъ, метанисанѣмъ и постомъ; одъ свагдашнѣгъ поста утроба му се е тако већ осушила была, да онъ већ безъ поста не могао живлѣти. Душевные страсти онъ е искоренявао тиме, што се е, управляючи све свое мисли ка Христу, еднако сѣћао о смрти. Но овако трудећи се, онъ не забораѣо ни на спољашня дѣла христіанске любви. Ако е ко

одъ пустиньика имао у чему годъ нужде, или ано е ко хтѣо правити куће или брода, ако е ко сиромяхъ и бѣдный и тражіо наслона, — то сви су се къ нѣму обраћали и онъ ихъ е утѣшавао. Онъ е одкупљивао заробљѣне калуђере, понављао манастире; тако онъ е поновіо Каракалъ и Кемропотамъ, кое су пустаіе порушили были; и помагао е довршити започета зданія; тако онъ е довршіо манастирь Филотей.

Написавши уставъ за Хилендаръ, по начелима общинскогъ живота, Сава е написао уставъ и за свою ћелію, и то по начелима пустиньичкогъ живота. Савина ћелія у Кареи, премда е и припадала манастиру, али по управи морала е бити независна одъ игумана. Братъ, кой се у ню, по общемъ избору калуђера, усели, мора остати у нѣой до смрти. Осимъ обичне службе Божѣ іоштъ се мора свакій данъ прочитати савъ псалтирь и да се учине особита метанисаня при краю службе. У суботу и недѣлю мора се свршити литургія, а на ютренѣи прочитати свогъ Евангелиста Петъ дана на недѣлю уређено е да се еде по едномъ на данъ, и то у понедељакъ, срѣду, и петакъ безъ масла и вина. Што припада ћеліи, то несмѣ нико дирати. ¹⁾

За врѣме своегъ бавлѣна у Кареи, Сава написао е и животъ своегъ отца — преподобногъ Симеона ²⁾. Силно е онъ желѣо и ватрено е о

¹⁾ У Кареи и досада е у цѣлости ћелія Св. Саве, и нѣговымъ рукоиъ написанный уставъ; у ћеліи живи калуђеръ, али по уставу, као и у Хилендару, неуправляю се.

²⁾ У Русскимъ рукописима не налази се животъ Св. Симеона, кога е Сава описао. Шафарикъ е о-вай издао. Онъ мисли да е написанъ 1208. или 1210. године.

томе молио Бога, да штогодъ дозна о своємъ отцу. И єдне ноћи яви му се преподобный Симеонъ у обличу светительскомъ, украшенный небескомъ славомъ, казавши му о своіой срећной судби, и обѣћао є и нѣму таку исту срећу, предсказавши му шта онъ іошть има да сврши, ради добра своихъ земляка. Са сузама радости благодаріо є онъ Господу и своємъ родителю зато, што є онъ то дознао, и са слободомъ праве любви почео є молити Господа, да онъ и другима покаже свете мошти нѣговогъ отца. Надаюћи се на милость Божию, Сава дозове Проту и друге игумане св. Горе, са побожнимъ старцима, да учине споменъ нѣговомъ отцу на нѣговъ данъ. Овдѣ скупило се є было и звано и незвано тако, да су едва могли у манастиру стати. Кадъ су пропояни псалмови, послѣ вечернѣ, Сава замоли Проту, да у ютру сврши ютреню кодъ самогъ гроба нѣговогъ отца. И кадъ браћа оду одмарати се, Сава попне се на стубъ, и тамо є провео сву ноћ у молитви, усрдно молећи Господа, да прослави нѣговогъ отца.

На ютренѣ, кадъ є Прота свршавао обично поянѣ и молио се о упокоєнїю Симеона, наєданпутъ сва се црква напуни мирисомъ; и чую, као да лакій вѣтрићъ дува изъ гроба светителѣвогъ. Они пакъ кои су близу стояли увидѣли сѹ, да се гробъ преподобногъ Симеона савъ напунио мѣромъ. Зачуђени и уплашени они, кои су у цркви были, оставе ютренѣ поянѣ, и са страхомъ почну викати: Господе помилуй! Тада Прота дозове Саву. Захваливши заєдно Господа, они се помажу мѣромъ. Сви бѣсомучни, и кои су одъ различныхъ болестій патили, чимъ су се додирнули гроба и помазали мѣромъ, оздравили су. И не само да є изъ моштію, него є и изъ икона преподобногъ Симеона текло мѣро. Желећи утѣшити

и своє отечество св. Сава напунио є єданѣ судѣ овимѣ миромѣ, и послао га своимѣ брату Стефану.

Србія у то доба была є у тужномє станю. Оставляюћи прівсто, Стефанъ Неманя наредіо є, да га наслѣди нѣговъ синъ Стефанъ ¹⁾. Честолюбивый нѣговъ братъ Вулканъ, помоћу Мацара, отме одъ брата Далмацію и Диоклею и прогласи себе за краля. А Стефану остане само єдна Србія са титуломѣ великогѣ Жупана. Но неприятельи хтѣли су му и то одузети. Стефанъ съ мукомѣ одбіао є нападаня; сръбска земля страдала є; крвь нѣнихъ синова лила се; поля погажена су и села попалѣна. У овако несрећномѣ станю писао є Стефанъ своимѣ брату Сави, да онъ, ради избавлѣня сръбске землѣ, пренесе мошти нѣногогѣ светогѣ отца у Србію. „По вашемѣ одласку, писао є Стефанъ, наша земля оскврѣна є нашимѣ безаконѣмѣ; наши неприятельи насъ су одолѣли, и збогъ наше узаямне мржнѣ постали смо подсмѣй нашимѣ сусѣдима. Може быти ради вашихъ светихъ молитава, ради вашегѣ къ нама доласка, Премилостивый Богъ смиловаће се надъ нама, скупиће уєдно раштркане и застидѣће наше противнике“.

¹⁾ У хрисовулы Хилендарской Стефанъ Неманя овако пише: оставихъ на престолѣ моемъ лоуѣязнагоми сына Стѣфана Келнега Жупана и сѣкстократора (Очерк. Пут. по Евр. Турц. Григоровича стр. 40) Но има Вулкановихъ писама одъ 1198. год. къ Папи Иннокентію III-мъ, гдѣ се онъ називаѣ управитель Далмаціє и Диоклеє; а 1202. год. краљ Мацарскій називаѣ себе Ramae, Dalmatiae, Serviae rex, и Папа му честита покоренѣ Србіє. Assem. Calend. unives. Г. V. р. 24. 26. и др.

Св. Сава ніс могао остати ладнокрванъ пре-
ма сѣтованю своєгъ брата и несреѣи своєгъ о-
течества тимъ више, што ако бы Вулканъ надя-
чао, дошла бы у опасность православна вѣра у
Србїи. Вулканъ, да бы достигао своє честолюби-
ве намѣре, покорїо се є быо папи, кои є у то
доба распоређивао силама скоро све западнѣ Е-
вропе. У нѣговимъ земляма држанъ є быо еданъ
саборъ, подъ предсѣдательствомъ папиногъ ле-
гата, на коме су примлѣна нѣка правила западнѣ
цркве ¹⁾. Папа є яко побуђивао и маџарскогъ
краля, да се побрине завести римску вѣру и оби-
чає у Србїи ²⁾. И самъ Стефанъ, принуђенъ
тешкимъ околностима, обраћао се є къ папи съ
изявомъ покорности и молио га да му пошлѣ
круну и посланике ради уређеня црквенихъ дѣла
³⁾. Сава, већ тада бывши свештеникъ и имаю-
ћи титулу архимандрита ⁴⁾, узме са собомъ мо-
шти своєгъ отца и дође у Србию. Са свештенимъ
веселѣмъ дочекане су были мошти Симеона и ме-
тнуте у мермерный гробъ у манастиру Студени-
ци. Сава, са светогорскимъ калуђерима остао є у
овомъ манастиру до дана преподобногъ Симеона.
Овогъ дана усрднимъ молитвама измолио є Сава

¹⁾ Epist. Papae Inocenti III, L. II. ср. 176 et 178.

²⁾ Apud. Raynald. anno 1202 num IX.

³⁾ Papae Innocent. III. Epist. L. II. ep. 177 Apud.
Raynald. anno 1204. n. 44. Папа године 1203, већ
є заповѣдио колоскоме Епископу да походи Сте-
фана великогъ Жупана и да га ослободи одъ за-
клетве Патриарху. Писао є и самое Стефану о-
помињући га о своємъ првенству. (Apud. Raynald.
Tom. 1. p. 149).

⁴⁾ За Еромонаха посвећенъ є Сава у Хилендару одъ
Епискогъ Епископа Николая, а за Архимандрита,
одъ Солунскогъ Митрополита Константія.

одъ Господа, те мошти Симеона и нѣгове иконе опетъ као у св. гори, излію мѣро на радостъ своју кои су дошли да светкую нѣговъ данъ. Тадъ е Сава изговорио слово, у коме е захваліо Богу, Кой е изявио Свою милость чудно прославивши мошти и иконе предподобногъ Симеона, и застави се на той мисли, да ово прослављенъ не učinіно ради праведника съ тога, што онъ задовољавајући се вѣчитомъ срећомъ нема у томе нужде, и нѣгово тѣло, одъ землѣ узето, нетражи прослављеня; него е ради насъ, т. е. зато, да бы мы видѣли, како благій Богъ дае награде за нашу любовъ према Нѣму. Сава е говорио свима да се угледаю на добродѣтели преподобногъ Симеона, претећи грѣшницима и нечастивима страшнимъ судомъ Божиимъ. Ово нѣгово слово имало е великій упливъ на слушателѣ.

Послѣ тога преподобный Сава хтѣо се е вратити у св. гору; но Стефанъ га е молио и преклиная у име отца, да онъ са светогорскимъ калуѣрима неоставля Србію. Склонивши се на молбу брата, Сава остане као архимандритъ у манастиру Студеници, кои е названъ Лавра св. Симеона.

Оставивши пустыню, Сава не оставио пустыньскій начинъ живота, него е іошъ увећао свое труде, морећи свое тѣло постомъ и ноћнимъ стоянѣмъ. Къ трудима калуѣерскимъ онъ іошъ придода и труде апостолске. Пролазећи кроза сво отечество, онъ е проповѣдао слово Божѣ, учио е правомъ вѣрованю у Свету Троицу, са великимъ старанѣмъ, пречио е путъ распростиранию мислѣй западнѣ цркве ¹⁾, уништавао е и друге

¹⁾ Rehms Geschichte Mittelalt. Buch. V. §. 12. S. 564. Изъ писма папе Инокентія III. ка Маѣарскомъ краљу године 1204. види се, да папа тада іошъ не быо утврдио свой упливъ у Србіи. Raynald. T. 1. p. 190.

ереси противъ коихъ е ишао іошъ нѣговъ отаць; уводіо црквеный уставъ и редъ у служби, утврђивао добре нрави, подизао е манастире, самъ служећи за угледъ другимъ калуђерима, и сазидао е много црквій, да се на свакоме мѣсту славиме Божѣ. Браћа нѣгова Стефанъ и Вулканъ, по нѣговомъ савѣту и убѣђеню, помирила су се; и наскоро, послѣ смрти Вулкана, Стефанъ постане самодержавный управитель цѣле Србіа. У то вріе-
ме почели су зидати и храмъ Вознесѣня Господня у Жичи, гдѣ е тада была епископска столица, а послѣ и архіепископска. Едногъ, кадъ е Сава дошао, са своимъ братомъ Стефаномъ, да види како се зида црква, види едногъ раслаблѣногъ у свима члановима, кога су на путь изнели были, да му светитель удѣли милостинѣ. Сава е ишао, поюћи псалмове Давида, и кадъ види раслаблѣногъ, заплаче се, размисливши о слабости човѣчиіой. Послѣ усрдно помоливши се Господу, рече раслаблѣноме: „о имени Господа Іисуса Христа, чадо твоѣ глаголю, востани и ходи со всакою крѣпостію.“ Раслаблѣнный одма устане здравъ, благодарећи Богу и св. Сави, и упућеныи наукомъ отиде своіой кући. Кадъ се о томе разнесе гласъ, са своію страна почну доносити къ св. Сави болестники и метати предъ нѣга; а онъ е само полагао на свакогъ руке и они су здрави постаяли нѣговимъ молитвама. А кадъ е у манастиру было, онда е заповѣдао да носе болесники кодъ гробанѣговаго отца и онъ ихъ е помазивао мѣромъ и оздрављивали су. Сину су се дивили збогъ отца, и отаць е было славлѣнъ синомъ. Сава е было утѣха и обра-
на своего отечества. Одъ владателя Стефана па до найпростіегъ селяка, у цѣлой Србіи, са najveћимъ поштованѣмъ изговарали су нѣгово име и сви су едва чека да се насладе нѣговомъ сладкомъ бесѣдомъ.

Но избѣгаваюћи човѣчїе славе, коя е Сави овдѣ была тешка, мислио е онъ опетъ у св. гору отићи; еръ се боля, да ово доштованъ за вріеме не замѣни вѣчито. Опоминюћи се своегъ преѣшнѣгъ „распетогъ“ живота у св. гори, онъ е тужіо за пустиньичке труде, и немогући више подносити жалости о светогорскомъ животу, Сава уредивши манастиръ и давши браћи игумана, остави манастиръ и оде. Ожалошћеномъ, овимъ растанкомъ Стефану, казао е: „ако Богу буде угодно, я ћу се опетъ къ вама вратити.“ Кадъ е Сава у св. гору дошао, онъ се усели у преѣшнюю свою ћелию у Кареи, и започне као и прѣе свое труде.

Међутимъ свето муро, кое е обично текло изъ моштію преподобногъ Симеона, престане тећи. Стефанъ е тужіо; еръ е у томе видѣо знакъ Божѣгъ гнѣва збогъ грѣхова своихъ и своегъ народа, и очекивао е да га Богъ казни. Испытуюћи свою савѣсть Стефанъ сѣтовао е, тужіо и усрдно молио Богу и своемъ преподобномъ отцу, раздавао е богате милостинѣ, али муро нѣ хтѣло потећи. Неналазећи ниучему за свое срце утѣхе, онъ пошлѣ къ светоме Сави у свету гору, молећи га да дође и да измоли да се опетъ муро изліе. Но Сава нежелећи оставити пустиньичкій и усамљеный животъ, а найвише избѣгаваюћи людске славе, нѣ се склоніо на сузну молбу своего брата, већ е написао къ своему оцу, као живоме, умоляваюће писмо: „Ради наше смѣрне молбе, преподобный отче, опрости твоіой дѣци грѣхе, кое су она предъ Богомъ и непослушношћу предъ тобомъ учинила, изли имъ муро изъ твоегъ светогъ гроба, као и прѣе, и помазавши ихъ нѣмне, развесели твою дѣцу и твоє люде да више не туже. И кадъ си ми се обѣћао, докъ си іошъ у

тѣлу быо, да ћешъ ме заиста послушати, као и я тебе; и одлазећи Богу ты си говорио, да ме нећешъ оставити твоимъ молитвама: то покажи сада твою отчинску любовъ, чуй ме сада духовнимъ умомъ, као што си ме некадъ тѣлеснимъ умомъ слушао, да се непостидимъ и не лишимъ надежде. Моли се отче Господу у твоимъ светима молитвама.“ Ово писмо къ родителю, и друго тѣшеће къ своемъ брату, послао є Сава у Србію по єдномъ одъ своихъ ученика, по имену Иларіону, назначивши му данъ, кадъ ће одслужити литургію, и, послѣ молитве къ Богу и преподобноме Симеону, прочитати предъ гробомъ преподобногъ писмо, а да га пріє тога не да никоме прочитати. Посланный учиніо є, као што му є было заповѣђено. Одслуживши литургію, стараць Иларіонъ, у пуномъ свештеничкомъ одѣлу, држећи у рукама надионицу и писмо светого Саве, и при пѣванію стихова за честь преподобнога, подиђе къ нѣговоме гробу. Кодъ гроба су ставили Стефанъ, обливаюћи се сузама, игуманъ са братствомъ и много другогъ народа. Стараць окади гробъ светителя и поклонивши му се са смѣрношћу прочита гласно, да сви чую, писмо Савино. И текъ што є свршіо читанѣ, наеданпутъ напуни се гробъ Симеоновъ мвромъ и то у такомъ изобиљу, да ни су већ могли скупляти га у судове и просипало се по црквеномъ патосу тако, да се сва црква напунила мирисомъ. И не само изъ моштію него и изъ икона преподобногъ Симеона текло є мвро. Сви одъ Стефана до последнѣгъ сиромаша, помазали су се овимъ мвромъ, и узимали у судове да своимъ кућама понесу.

Господу є угодно было да се Сава съедини са своимъ отечествомъ тѣшиѣ и то као првосвѣтитель србске цркве. Надмоћіє уплива римске цр-

кве у грађанскомъ и црквеномъ станю у Србии, кое се јошъ већма усилило, одъ како су крстоносци Константинополъ освоили, принудио є Саву да са страхомъ гледа на будућу судбу цркве у своємъ отечеству. Православногъ патријарха тада у Константинополю нїе было; а међутимъ црква србска научила є была сь нѣмъ имати посла. Латинскій патријархъ у Константинополю трудіо се є да утврди свою властъ и надъ Србіомъ. Има єдна приповѣдка, коя вели, да Стефанъ, стрепѣћи за свой прїесто; около 1217. год. ожени се са унук омъ млѣтачкогъ дужда Дандола, и по нѣномъ наговору приміо є одъ папе круну ¹⁾ и тиме, ако се и нїе сасвимъ подчинио римской цркви, али є баръ колико толико постао зависанъ ²⁾. Године 1220. пошлѣ онъ епископа Методія къ папи Хонорію III-мъ да му даде благослова ³⁾. Са-

¹⁾ Andreas Dandolo in Chron. ad. ann. 1216. Тако исто Sanso in venet. Lib. XIII. p. 233. вид. кодъ Assemana T. VI. p. 43.

²⁾ Да сношеня Стефана сь папомъ не показую, да є онъ сасвимъ одступіо одъ Грчке цркве, види се а). изъ природе папскихъ сношеня са словенскимъ црквама. Они су се више бринули о својој политичкој власти, него распространѣнью своихъ догмата; б). изъ доцнїегъ сношеня Стефана сь папомъ Хоноріемъ види се, да се онъ јошъ нїе быо са свимъ подчинио римскомъ првосвештенику, него є текъ желѣо да сь нѣмъ лѣпо живи.

³⁾ Apud Raynald. anno 1220. n. 37. Непоричући сношеня Стефана са папомъ Хоноріемъ III. мы поричемо овдѣ оно мнѣніе, кое осимъ латинскихъ списателя прима и Шафарикъ, т. є. да є Стефанъ преко Епископа Методія добио одъ Хонорія III. кралѣвску круну и нѣомъ се вѣнчао. У писму къ папи Стефанъ већъ називаѣ себе rex coronatus, и папу моли да му пошлѣ, не круну, него благословъ на круну: benedictio et confirmatio Dei et vestra sit ei placet super coronam.

ва налазећи се збогъ монастирскихъ послова кодъ императора Тодора Ласкара у Никеи, одкріе нѣму и патріярху Герману станъ цркве у своємъ отечеству, и молио ихъ є да назначе у Србію архієпископа, кои бы независанъ быо. Императоръ и Патріярхъ убѣде Саву да онъ самъ прими званіє архієпископа и тако Сава буде посвећенъ за србскогъ архієпископа 1222. године ¹⁾ Ђданъ добродѣтелянъ мужъ видѣо є и послѣ патріярху казао, да є, кадъ су рукополагали св. Саву, сишла на нѣга небеска свѣтлость и тако га освѣтлила, да є онъ као ватренъ изгледао. Патріярхъ Германъ, сматраюћи на трудне околности, писмомъ своимъ, ков єи императоръ потврдіо, дао є право архієпископима србскимъ да могу бити бирани и постављани одъ своихъ єпископа, и збогъ немирнихъ околностей тогъ доба, дао є лично Сави право надгледати остале предѣле, кои су припадали столиці константинопольскогъ патріярха ²⁾. Наученый патріярхомъ у црквеномъ реду и упућеный нѣговимъ благословомъ и царскимъ милостима, Сава отиде изъ Никее. Но пріє, него што ће предузети путь у Србію, онъ іошъ єдномъ походи св. гору.

Сава є много плакао, растаюћи се са св. горомъ. Онъ се сѣћао своєгъ мирногъ светогор-

¹⁾ Врієме посвећеня Савиногъ за архієпископа мы опредѣлюємо временомъ ступлѣня на прієсто патріярха Германа. А онъ є ступіо 1222. год. *Acta Sancti Rolland. in mens. Aug. T. I. p. 156.*

²⁾ О особитнихъ правама, коя су дата архієпископу србскоме свѣдоче и латински списательи. Вид. *Acta sancti Rolland. san. XIV. p. 980 Assem Calend. Ecclesie un. Tom. VI. p. 43. Доситей о пастр. Єрусал. Том. II. стр. 817.*

скогъ живота, слободногъ одъ сваке расѣяности и посвећеногъ само единой молитви и размишляваню о Богу. Съ тугомъ и жалошћу ишао є онъ у свое отечество са калуђерима, коє є онъ изъ св. горе повео да ихъ постави за єпископе. Онъ є молио Бога да му яви да ли є Нѣму угоданъ овај нѣговъ путъ. Те исте ноћи, кадъ є онъ, уморенъ одъ пута, легао да се поодмори, явила му се є у сну Пресвета Богородица и казала: „устани и иди усрдно на посао, за кои си избратъ, и немој се колебати двоумлѣнѣмъ; єръ све ће ти ићи на добро“. Уставивши Сава, было є пунъ радости, и хвалећи Бога, продужи путъ далѣ. На самой граници срѣли су Саву синови Стефанови; єръ самъ Стефанъ было є болестанъ. Кадъ Сава дође, метне на Стефана руке и Стефанъ одма оздрави, устане и съ нѣимъ руча. И тако за Србію буде двойна радость, єдна што имъ є Господаръ оздравио, а друга што имъ є архієпископъ дошао.

Прво пастирско старанѣ Савино было є, да умножи брой єпископа. Ради утврђєня православне вѣре и ради болѣгъ надгледаня за црквенимъ дѣлима, онъ є раздѣлио цѣлу Србію на 12. епархіа. Епархіє по већой части називале су се по именима манастира, а не вароши съ тога, што су єпископи по манастирима живлѣли ¹⁾. Буду-

¹⁾ Досвѣтѣй о патр. Врусал. Том. 2. стр. 814. Епархіє были су ове: 1.) у Захулмѣ, кодъ манастира Богородичиногъ, 2.) у Диоклен, кодъ цркве Архангела Михаила (близу Дрепа), 3.) у Дабрьской (сада Дабра), кодъ цркве св. Николая, 4.) у Будимлю на Морачи (више Служа, сада село Будино), кодъ цркве св. Ћорѣа, 5.) у Рашкой (предѣтъ, гдѣ є была Неманићєва столица Раса, а сада Новый Пазаръ), кодъ цркве св. Апост. Петра. и Павла, 6.)

ћи да є пастира цркве главна дужностъ да обављашаваю и уче народъ, то є и Сава најпріє нѣн саме учио да буду угледъ своємъ стаду. Самъ Сава сваке недѣлѣ и празника говорио є народу поучавајућа слова. Богъ, диванъ у своимъ светима, прославляо є Своега угодника. Свакадъ кадгодъ є Сава служио у оной цркви у којој су лежале мошти нѣговога отца, и долазио да га окади, свагда є изъ светихъ моштију изтицало миро. Такавъ очевиданъ знакъ Божѣгъ благослова, быо є поучавајућимъ за све кои су ту были, и сви тіємъ были су побуђени покоравати се св. Сави и слушати га.

Св. Сава старао се є уређивати и украшавати цркве у своємъ отечеству. А особито є украсио већъ давно започету цркву вознесєня у Жичи, за кою є зидаре довео изъ Константинополя. Кадъ є црква была свршена и освећена, Сава крунише у истой своєгъ брата царскимъ вѣнцемъ кога є одъ грчкогъ императора добио, помаже га светимъ миромъ и огрне багрянцомъ. На другій даѣ скупѣ се наново саборъ. Намѣра овогъ сабора была є та, да се испита, да ли сви право

у Роснима (сада село Росита), кодъ манастира Богоматере у Студеници (сада Студеница у Окруж. Чачанскомъ Епарх. Ужичке), 7.) у Призрену у манастиру Богоматере (између Шаре планине и рѣке бѣле Дрине на граници Албаніє и Маћедоніє), 8.) у Грачаницѣ (на полю Косову), у манастиру Богоматере, 9.) у Топлици, кодъ цркве св. Николая, 10.) у Браничеву, (сѣ обѣ стране р. Млаве гдѣ она у Дунавѣ утиче), кодъ цркве св. Николая, 11.) у Бѣограду, кодъ цркве Богоматере, 12.) у Моравици (у Рудничкомъ Окр. у селу Моравци), кодъ цркве св. Ахиліа,

вѣрую свету вѣру. Зато у вріеме службе, кадъ се прочита Еванѣлѣ, св. Сава найпріе самъ прочита вѣрую и то чланъ по чланъ, а послѣ за нѣмъ повторявали су сви, кои су ту были, одъ краля па до послѣднѣгъ подайника. Ово є тако прочитано трипутъ. Послѣ тога св. Сава изкаже и самъ свое вѣрованѣ о признаваню сабора, св. отаца, о поштованю светогъ крста и светихъ икона, и о томъ да є причешће тѣло и крвь Христова. Ово се ясно види да є было управлѣно супротъ распространившихъ се тада у Србін, павликіанскихъ мнѣніа. Сви, кои су ту были повторили су за св. Савомъ и ово вѣрованѣ. И служба Божя текъ се свршила увече. Другогъ и трећегъ дана Сава є опетъ позвао народъ у Жичу, дао му различна наставлѣнія и заключіо є съ овима рѣчма: „ни добаръ животъ безъ праве вѣре неможе намъ донети користи; нити пакъ права вѣра безъ добрихъ дѣла неможе насъ довести къ Богу; треба да є єдно съ другимъ съединѣно, да бы было савршенъ Божій човѣкъ; єръ вѣра текъ онда спасава, кадъ се любви помаже“. Послѣ тога онъ одпусти народъ да иде кући. Оне пакъ, кои су признали да су єретици, задржао є за нѣко вріеме кодъ себе, и научивши ихъ правой вѣри некрштене крсти; а тако исто и крштене одъ свештеника римске цркве, помазао є миромъ. Они пакъ, кои су се упорно држали єретичкихъ мнѣніа, были су проклинати и изганяли ихъ изъ отечества.

Будући да є тада у Србїи было много оженѣнихъ, а невѣнчанихъ, то св. Сава разаслао є свештенике по свой земљи да вѣнчаваю оне, кои су были оженѣни, а не вѣнчани, и унапрієдъ стро-

го в забранію таке женитбе ¹⁾. И самъ св. Сава оби азію в свое стадо, утврђивао в свуда православну вѣру, побуђивао в све да се каю, учио в да добродѣтельно живе, сакупляло калуђере у манастире и учио ихъ да чуваю законитый уставъ; и Божіомъ помоћи, подъ управомъ два брата, одъ дана на данъ све в више и више расла побожность у Србїи.

Усредъ овогъ мирногъ станя, Србїя в была узнемирена непрїательствомъ маџарскогъ краля Андреа II. Онъ в послао свое посланике у Србїю да обяве рать Стефану. Да бы га са Стефаномъ помирио св. Сава отишао в самъ у Маџарску. Кадъ убѣђеня нису могла склонити краля къ миру, онъ почне на нѣга дѣйствовати чудесима тако, да в овай зауставіо рать, и склоніо самога краля, кои в латинске вѣре быо, да прими православну вѣру ²⁾. По повратку у свое отечество, св. Сава

¹⁾ Види Исторію Маџевскогъ о првоначелной Христ. цркви кодъ Словена стр. 243. У акту, кои в саставлѣнъ по поводу уређеня манастира у Жичи 1222. и 1236 год., по настаяваню св. Саве заведено в да се мужъ и жена съединяваю само посредствомъ црквеногъ вѣнчаня, и да се тако вѣнчани немогу раздвоити. А да бы ово іошъ болѣ познато было, заповѣђено в, да се ово изрѣже на камену и узида у дуваръ одъ куле.

²⁾ У рускимъ лѣтописима налази се, да се в Владиславъ, краљ Маџарскій, покоравао римской цркви, дондеже прїиде къ немъ св. Сава сервскій архїєпископъ, и сему паки ссвораетъ приступити къ вѣрѣ гречестїи, не авлено, но отай, боашевоса востанїа Угровъ. Превысть Савел мѣсациъ пять одходитъ ко своа си, единого свещеника оставивъ у него. (Кар. IV. пр. 84. 388).

наскоро е оплакао смртъ своѣгъ брата Стефана, предъ саму смртъ покалуђеривши га, и на Ускрсъ 1230 год. жрунише стариѣгъ сина Стефановогъ ¹⁾ Радослава.

Оставши съ нѣмѣ за нѣко кратко врѣме, св. Сава намѣри испунити свою одавнящю желю, поклонити се светоме гробу Христа Спасителя и походити друга света мѣста. Бадава суга краљ и сва знатна духовна и свѣтска лица молила, да онъ не оставя своѣ землѣ. Онъ ихъ е само утѣшио обѣћанѣмъ, да ће се опетъ къ нѣмѣ вратити. Онъ у Далмаціи сѣдне у бродъ, и чуваный Богомъ скоро дође у светый градъ. Топлимъ сузама оросіо е онъ гробъ Господа Исуса и св. Голготу. Съ поштованѣмъ и радошћу онъ е быо дочеканъ одъ патріарха Атанасія. Другогъ дана они су заедно одслужили св. литургію у цркви Христовогъ Воскресеня. Учинивши богате дарове цркви и раздавши обилне милостинѣ сиротинѣ, онъ пође походити и друга света мѣста. Онъ е быо на Јордану и у манастиру св. Герасима, быо е у лаврама св. Саве освећеногъ, св. Евтимія и Теодосія, а одовуда дође у Назаретъ; пеняо се на Таворъ, обишао е све палестинске манастире; походіо е пустиньике и усамѣнѣнѣ, и ступао съ нѣмѣ у духовне бесѣде. Скупляо е св. мошти, одѣло и судове црквене. И опетъ походивши Єрусалимъ, пође натрагъ. У Акри сѣо е онъ у бродъ и срећно е дошао до Никев, гдѣ е, по смрти императора Теодора Ласкара (1222 год), тада владао Јованъ Ватацъ. Онъ съ поштованѣмъ и любви сретне Саву и често е съ нѣмѣ бесѣдіо о св. мѣстима, ков е онъ походіо.

¹⁾ По самимъ сръбскимъ дипломама Стефанъ се упоминѣ до 1230. год. (Шаф. сл. др. Ч. II. К. I. стр. 420).

Изъ Никее на царскомъ броду, са данимъ му императоромъ пратиоцима, св. Сава дође послѣдній путь у св. гору, а одовуда крозъ Солунъ врати се у отечество.

Послѣ тога, св. Сава јошъ еданпутъ обиђе свое отечество. Онъ е свуда утврђивао праву вѣру, по манастири уводіо е најболѣ изъ онога, што е видѣо у палестинскимъ манастирима. Великашима и богаташима говорио е да се не уздаю на свое богатство, него да буду милостиви; войнике е учио да се чуваю да друге не вређаю неправдама и грабљивимъ, и да су, са оніемъ шта добіяю, задовољни. А све уобш те утврђивао е у вѣри и любви према Богу и ближнѣму; учио е невраћати зло за зло, удѣлити гладнима хлѣба, сиротиню и безъ куће уводити у свое куће, голе одѣвати; са сузама молио е да чуваю цѣломудреностъ, и да избѣгаваю тѣлесне нечистоће, побуђавао е све да се каю, говорећи: „покажимо овдѣ наше грѣхе, да не бы одговарали за нѣхъ у будућемъ животу“. Убѣђавао е бити милостивнима према удовицама, и према свакоме сиромасу, и одкупљивати робове.

Међутимъ они, кои су были незадовољни владанѣмъ краля Радослава, устану противъ нѣга и збаце га съ прѣстола. Збаченый Радославъ припадне къ светоме Сави, као къ своме отцу, и овай утѣшивши га својомъ бесѣдомъ, покалуђери га. А на нѣгово мѣсто вѣнча за краля млаћегъ нѣговогъ брата Владислава, и ожени га са ћеркомъ Асена, цара Бугарскогъ. Овай владатель такође е живѣо съ нѣмѣ у миру и любви и нѣна узаямна стараня и труди имали су напредка. Св. Сава, видећи, да су се у Србији утврдили закони, да се побожностъ укорѣнила, намѣри оста-

вити прівесто светительскій. Објавивши о томе свима єпископима своєгъ отечества, онъ у мѣсто себе постави за архієпископа єромонаха Арсенія, човѣка праведногъ, незлобљивогъ и побожногъ, и све благословивши, отиде опетъ у свете землѣ. У Діоклитіи онъ нађе бродъ, кои є полазіо у Акру, и сѣдне у нѣга. Съ почетка имъ є было путь угоданъ, но єдногъ дана подигне се буря, дуне противанъ вѣтаръ, и постане мракъ; сви, кои су на броду были, већ су изгубили были надежде да ће се спасти, и очекивали су смртъ. Но св. Сава усрдномъ своіомъ молитвомъ, утишао є бурю и бродъ срећно дође у Акру. Св. Сава изиђе у варошъ и отиде у манастирь св. Їорѣа, кой припада Лаври св. Саве освећеногъ, и кога є онъ іошъ пріє одъ латина одкупіо и лаври повратіо. Изъ Акре отиде у ѣсарію, изъ ѣсаріє у Іоупію, и одавдѣ по другій путь дође у Ёрусалимъ, походи манастирь св. Іоана Богослова, кога є онъ іошъ пріє одкупіо одъ Сарацина, узме благословъ одъ патріярха Атанасія, и отиде у Александрію. Тамо се є онъ помоліо Богу у цркви Апостола и Єванѣлиста Марка, у цркви безсребрника Кира и Іоана и великомученика Мине. Александрискій патріярхъ даде св. Сави пратиоце, кои су добро знали пустиню, да бы могао походити и видѣти све тамо живлѣне усамлѣніке. Св. Сава походіо є све отце, кои су живлѣли у Мареоти и на граници Ливіє, и ступао є съ нѣима у духовне бесѣде. Онъ є было у Тиваиди и другимъ светимъ мѣстима и пеняо се на синайску планину. Поклоніо се на ономе мѣсту, гдѣ се Богъ явіо Мойсею у купини, и пеняо се є на самый врхъ планине, гдѣ є Господъ Мойсею дао законъ. У синайскомъ манастиру провео є онъ цѣло великій постъ; сваке суботе излазіо є на

врхъ планине и у пѣсмама и молитвама онъ е свршавао тамо вечерню, и сутра данъ у недѣлю литургію, а послѣ опетъ силазіо е у манастирь къ браћи. Кадъ сврши ово путовањ онъ опетъ дође у Брусалимъ. Одавдъ отиде у Антіохію. Тамо га е са любви дочекао патріархъ, и имао е съ нѣмъ поучаваюћу бесѣду; одавдъ онъ е ишао у манастирь Симеона Дивногорца, а послѣ прошавши крозъ брменску и крозъ турске землѣ, онъ сѣдне у бродъ, кои е ишао у Константинополь. Желећи видѣти се са своимъ пріятелѣмъ Асеномъ, бугарскимъ царемъ, св. Сава изъ Константинополя отиде у Бугарску, предъ кога Асенъ пошлѣ на сусретъ свое великаше, а кадъ у Трново дође учини за нѣгову честь велику светковину.

Овдъ е Божіимъ Промисломъ суђено было св. Сави, да сврши свое земальско путовањ. Разболѣвши се, онъ е предвидѣо да ће умрѣети, и, дозавши свое ученике, раздѣли имъ светиню и црквена блага, кое е онъ скупіо за врѣме своегъ путованя; онъ е заповѣдіо однети одну часть у сръбску архієпископію, а другу у манастирь Студеницу. Написао е писмо, у коме е дао миръ и благословъ кралою Владиславу и своме наслѣднику Архієпископу Арсенію. Давши остатакъ сакуплѣнихъ стварій бугарскомъ патріарху Іоакиму, светитель е іошъ само очекивао смртный часъ. У по ноћи очи Ускрса, светый Сава, причестивши се рекао е „хвала Богу и свима“, и благодарећи Богу, предао е свой духъ у Нѣгове руке (1237 год.). Патріархъ са єпископима, игуманнима и старѣшинама града, дошавши да сарани нѣгово тѣло, нѣ знао гдѣ ће га саранити; еръ самъ св. Сава нѣ ништа о томе наручіо. Напоследку царъ заповеди да га саране у манастиру, кога е онъ

сазидао, у цркви четерестъ Мученика; къ томе іошъ заповѣди украсити му гробъ, начинивши надъ њимъ свѣтняке и кандила, да за честь светителя непрестано гори ватра надъ њимъ.

Прође година дана послѣ тога, одъ кадъ е тѣло св. Саве саранѣно было у Трнову. Наслѣдникъ архієпископскогъ прієстола св. Саве, Арсеніе, отиде кралоу Владиславу, и стане му овако говорити: „срамота е за насъ и предъ Богомъ и предъ людма, што смо оставили у туђой земљи, светогъ оца нашегъ, равногъ апостолима учителя, кои е поднео многе и небройне труде, за нашу српску земљу, и кои е ню уредио и развеселио; треба се побринутти да се остатци његови у отечество пренесу“. Краль е врло добро примио овай савѣтъ и одма пошлѣ къ своме тасту найзнатніе великаше, да ишту мошти св. Саве Асеяъ, жалећи растати се са моштима св. Саве, двапутъ е одбіао молбу своегъ зета; найпослѣ самъ Владиславъ дође лично да га моли, и кодъ гроба светительскогъ, са сузама молио е самогъ светителя, да склони срце царєво, да му испуни молбу. Њгова молитва была е чувена. У сну яви се цару Анѣо у облику светителѣвомъ и заповѣди му, да допусти однієти мошти св. Саве у своє отечество. И тако Асенъ дозволи Владиславу узети мошти светителя. Предъ што ће га понети, они сврше службу за споменъ св. Саве, открию гробъ и виде да е њгово тѣло цѣлокупно и ни учему неповређено, као да е заспао; а по свой цркви разда се мирисъ, и не само тѣло, него и даске и зимля, која е у гробу была мирисала е и помагала. Жителѣи града скупляли су се видѣти светителя, и само еднимъ додирнућемъ до њговихъ моштию, чинило е да болесни оздра-

ве, они, коиъ в зао духъ мучно, нѣга се ослободе, роми да ходе, и глуви да чую. И будући да е тако много свѣта было, да се нѣ могло до нѣговихъ моштию доћи, то су узимали землю, која е у гробу была, и молећи се светителю, метали на болесне, и одма су оздрављивали. Владиславъ, бојећи се да се Асенъ не предомисли и не задржи св. мошти, похита што прѣв пренети ихъ у свое отечество.

Са великомъ свечаности ношене су были мошти у Србию. Краль Владиславъ ишао е предъ нѣма, као што е нѣкадъ ишао Давидъ предъ ѣивотомъ славећи и хвалећи Бога. На сусретъ изишао имъ е архієпископъ Арсеніе са епископима и игуманима. Свакій кой годъ е съ вѣромъ приступао къ моштима, Богъ му е пошиљао Свою благодетъ. Многи болесници оздравили су. Съ радошћу поюћи псалме и пѣсме, носили су сандукъ светителя, и донесавши га у манастиръ, кога е краль Владиславъ основао, на мѣсту тако званомъ Милешево ¹⁾, мету га у богато украшенный гробъ, у цркви Вознесеня. Послѣ краткогъ времена едномъ побожномъ мужу, кои е у манастиру живѣо, яви се у сну св. Сава, и заповѣди да се нѣгове мошти изваде изъ гроба и мету у ѣивотъ у цркви. Много чуда и послѣ чиниле су мошти светителя. Онъ са своимъ оцемъ преподобнимъ Семеономъ, быо е заштита српске землѣ. „Являю се они, вели списатель живота св. Саве, као савременый свѣдокъ, и предъ српскомъ вой-

¹⁾ Нѣкадъ знаменитый а сада порушенный манастиръ Милешево у Ерцеговини близу Прієполя и рѣке Лима. Онъ е основанъ около 1234. год. одъ Владислава (Шаф. о Кириллов. Типогр. Чт. Моск. Об. Телер, 1846. год.).

скомъ у помоћъ, кадъ се бѣв. Многи одъ войника говоре, њы смо видѣли св. Симеона и св. Саву, єдногъ у смѣрномъ калуѣерскомъ одѣлу, а другогъ у сѣйномъ архієпископскомъ. Многе су одъ неприятели, кои су нападали, принудили да срамно побѣгну, а друге опетъ сасвимъ понижили“.

До 1595. године, мошти св. Саве лежале су у манастиру Милешеву. Овај предѣлъ, гдѣ су оне биле, звао се в войводство св. Саве, а начелници одъ истога предѣла звали су се стражарѣ гроба св. Саве.

Године 1595. Сиѣанъ, великій ѡзиръ отоманске имперіє, узевши овај манастиръ, заповѣди да се мошти св. Саве пренесу у Биоградъ, и тамо ихъ спали. Пишу, да кадъ є пламенъ додирнуо св. тѣло, да се в одъ ломаче па до неба подигао ватреный стубъ, кои є као дуга различнимъ бояма сѣяо. Наскоро є Божя капшѣга постигла подсмѣвача светинѣ. До сада свуда побѣђуюћій войсковоѣа турскій, одъ мале чете Бугара и Срба буде тако разбѣенъ, да є морао бѣгати. И кадъ є опетъ намѣрно было прокушати свою войничку срећу, у рату противъ Сигмунда Транзилванскогъ, то и по другій путъ буде разбѣенъ, и постидно свршио є свой животъ ¹⁾. Биограђани изъ поштованя према св. Сави оградѣли су были оно мѣсто, на коме су биле спалѣне нѣгове мошти; но године 1716. ограда в была порушена, и мѣсто є прѣгажено войскомъ турскомъ и нѣмачкомъ ²⁾.

¹⁾ Act. Sanct. Rolland. Г. III. p. 982. in vita Sabbae.

²⁾ Ранѣъ Истор. Слав. нар. Ч. III. стр. 349.

Да завршимо прегледъ живота првогъ архієпископа српске цркви старинскимъ црквенимъ пѣсмама, кое в она посветила првоне архипастиру:

„Пути веодацаго въ жизнь, наставникъ и првопрестоанникъ и учитель вистъ. Переже во пришедаз, сватителю Савво, отечество си просвѣти, породивъ Духомъ Свѣтимъ, ако древа маслична, всеосвѣщеннаа ти чада. Темъ, ако и Апостоломъ и Свѣтителемъ сопрестоанна чтуще та, молимъ, даровати намъ велию милость [Тропаръ]“.

„Избраннаго отъ племъ Христовою благодатію и возлюбленнаго отъ юности Божіимъ Духомъ, дѣвственною процѣтеніе Савви блаженнаго, похвальныя вѣицы вѣрнѣи, нынѣ исплетше и вожественную главу нынѣ вѣнчавше зовемъ: радуйся отче, Божіе обителиште [Кондакъ]“.¹⁾

¹⁾ Изъ Слѣдов. Псал. писма митрополит. Кипріяна Рк. М. Д. Акад. № 142.

О ЦРКВЕНО-СЛОВЕНСКОМЪ ЁЗИКУ,

нѣговомъ почетку,

Образательима и исторійскимъ судьбинама.

(съ рускогъ).

Одъ редовногъ члена Друштва Србске Словесности

Господ. Саве Сретеновића.

(свршетакъ).

ЧЕТВРТА ГЛАВА.

Остале судьбине црквеногъ ѡзика кодъ западни и источни Словена и нѣгови најстари рукописни и печатани споменици. Нѣгове граматице и рѣчници. Црквено-словенске книгопечатнѣ.

Радня Кирила и Методіа свршавана е была у Моравіи ¹⁾. Текъ што су они црквено-словенскій ѡзикъ на тај ступенъ поставили, како се е онъ лако могао направити богослужебнимъ и книжевнимъ ѡзикомъ свію Словена; али многобројне и непреодолне томе сметнѣ появе се. Салцбурш-

¹⁾ Geschichte der Slav. Sprache und literatur nach allen Mundarten von P. S. Schaffarik. Ofen. 1826. pag. 119—133.

ки епископи много су се пута тужили у Римъ на Методія, као на новоуводителя. Докъ е онъ живъ быо, све е ове препоне срећно предолѣвао; но по смрти нѣговой дѣло се преокрене наопако. Римскимъ свештенослужителѣмъ еднако су се старали, да свою духовну власть распростране; и збогъ тога су баварскимъ епископима, кои су у Пассау и Салцбургу живѣли, све Словене у њинимъ епархіјама живеће за кратко време подчинили. Нема никакогъ двоумлѣня у томе, вели Шафарикъ, да кадъ е Методиѣ быо изагнать, а особито кадъ е онъ умрьо, да словенско богослуженѣ нѣ при-тѣснявао Вихингъ, кои е явный непріятель источне патріяршіѣ быо. Архіепископъ Іованъ и епископъ Данило и Венедиктъ, коѣ е папа Іованъ IX 899 године у Моравію быо послао, были су латини. На сто година послѣ тога, папа Іованъ XII у своіой були, гдѣ онъ дозволява, да се прашка епархія подигне, писао е ово: *Verumtamen non secundum ritus aut sectam Bulgaricae gentis, vel Bussiae, aut Slavonicae linguae, sed magis sequens instituta et decreta apostolica, unum potius totius ecclesiae ad placitum eligas in hoc opus clericum, latinis apprime litteris eruditum* ¹⁾. Да напомене-мо мимогредъ, да се и овдѣ пређе свію напоми-ню Бугари, као изворъ црквено-словенске ли-тургіѣ.

Така жалосна судбина, по свой прилици, постигнула е словенско богослуженѣ и у *Панониі* и

¹⁾ т. е. неповодећи се по обреду и ученью бугарскогъ народа, или рускогъ, или славонскогъ языка; но придржаваюћи се више уредбѣи и постановлѣнія апостолски, избори, по своме усмотреню, за то дѣло одногъ старіегъ за сво окружіе свещеника, кои бы у латинской словесности аѣшть быо.

Каринтіи іошъ пређе, него и у самой Моравіи. Међутіємъ словенска литурфія іошъ бы се дуже съ латинскомъ борила, да нису Мацари на те землѣ напали и великій превртаі учинили. Латини нѣмачкогъ и италіянскогъ происхожденія сасвимъ су тада овладали свима црквама, коє су у западно-словенскимъ земляма были. Они се населе у Моравіи (саданьой Словачкой) и Паноніи, и овдѣ яко свою црквену власть утврде. Словенски свештеници принуђени су были тражити себи убѣжиште у другимъ земляма. —

У Далмацији и Хорватској словенско богослуженѣ такође нів се могло дуго држати; зато, ерѣ су латини свуда продирали. Шта да рекнемо за саборъ, бывши 1060 године у Салону (у Далмацији), на комъ є преподобный Методіє за еретика признатъ? На овомъ сабору было є одређено, да нико не сміє свршавати свештенослуженіє на другомъ комъ езикѣ, осимъ латинскогъ и грчкогъ. Dicebant enim, вели архиѣаконъ Тома, gothicas litteras a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem Slavonica lingua manendo conscripsit. Quamobrem divino iudicio repentina dicitur morte fuisse damnatus ¹⁾. Ови люди држали су, да є готскій и словенскій езикъ єдно и исто. Тада є, да бы колико є годъ могуће одѣлити Далматинце и Хорвате одъ источне цркве и глаголска, или тако названа іеронимовска азбука пронађена была ²⁾. Овомъ азбукомъ они су сачували за ова

¹⁾ т. є. утврђавали су, да є готска слова, некій еретикъ Методіє пронашао, кои є много кошта на словенскомъ езикѣ написано противъ основа католическа вѣре оставіо. Зато є божіимъ судомъ н осуђенъ бы, да напречаць умре.

²⁾ ви. ниже. —

словенска племена црквене службе на народномъ нѣиномъ ѣзику, но по, службама и мисама, кое су саглашене у основу са кирило вскимъ прѣводомъ, а у тексту и чтеніима са обр едима западне цркве. Треба напоменути, да одъ тогъ времена, т. е. одъ XII столѣћа, по примѣдби Добровскогъ, почело се е употреблявати израженъ: „кириловска азбука“, тако названа по имену преподобногъ Кирила, за разлику одъ друге, кою, као да е блаженный Іеронимъ пронашао быо. Корисно сѣдство овогъ новоувођеня за црквено-словенскій ѣзикъ было е то, што се е онъ до наши времена, премда на маломъ простору кодъ неки Далматинаца на остро-вима Адријатике сачувао. Овомъ приликомъ да примѣтимо, да найстарія књига, на словенскомъ ѣзику, напечатана е была са глаголскимъ словима. То е быо канонъ односећи се 1483. години безъ означеня мѣста печатаня.

У *Бохеміи*, коя е св. вѣру одъ латински свештеника примила, црквено-словенскій ѣзикъ готово нѣе нигда у великомъ употребляваню быо. 1030. године св. Прокопіе, родомъ Чехъ, кои се е у свое време великимъ знанъмъ словенскогъ ѣзика славио, сазидао е у Сазаву манастирь ради словенски инока, и увео е међу нѣима богослуженъ на словенскомъ ѣзику, по правилами св. Венедикта. На двѣ године послѣ нѣгове смрти 1055. године ерцегъ Спитиневъ прогнао е те иноке изъ свое землѣ, као еретике, а манастирь дао е нѣмачкимъ калуђерима. Послѣ тога ерцегъ Вратиславъ, несамо да е одъ папе Григорія VII требовао, премда залуду, да се Бохемцима дозволи, да могу црквену службу на словенскомъ ѣзику свршавати; него е 1061. године изагнате словенске иноке натрагъ дозвоао. При свемъ томъ, ово нѣе дуго траяло; ерѣ прѣмникъ Вратислава, Бр-

жетиславъ по другій путъ іѣ изагна. При императору Карлу IV 1347 године основанъ е было у Прагу словенскій манастиръ на име блаженогъ Іеронима и преподобногъ Кирила и Методія, за Словене-глаголите, венедиктински монаха, кои су се доселили были изъ Далмаціе. Кадъ ови далматински монаси изумру, у манастиръ примлѣни су были природни Бохемци и словенско богослуженѣ замѣниѣно е са латинскимъ. Изъ овогъ се види, да напредакъ црквено-словенскогъ езика у католичкой Бохеміи врло е малый было ¹⁾.

У Польской у X столѣћу словенски монаси основали су у Кракову цркву св. крста и свршавали су у нѣой богослуженѣ на свомъ природномъ езикау. Премда у овой земљи, изузимајући неке руске провинціе, кое су у то време польской припадале, латинска литургія была е владајућа, и свагда е имала првенство предъ словенскомъ али опетъ, овдѣ е више, него игдѣ на западу, но само до послѣдня два столѣћа, словенска литургія трпила се. Ако ништа, словенски свештеници источне цркве до Длугоша († 1480 г.) и іошъ далѣ имали су у Кракову, као средоточномъ мѣсту између Русіе и други словенски племена свою собствену цркву, у којѣй су богослуженѣ на народномъ свомъ езикау свршавали, и кадъ е књигопечатня была пронађена, они су одъ свію најпріе овдѣ књигопечатню завели. Овдѣ е око 1490 године некій Швайнолдъ Фиолъ завео књигопечатню, у којѣй е 1491 године са кириловскимъ словима напечатанъ *возсѣдованый Псалтирь*, Окто-

¹⁾ Добровскоръ: *Slavin*. Prag. 1808 in 12. стр. 443 и слѣд. Статія: *der grichische Ritus in Slavonischer Sprache in Böhmen*. Торъ истогъ: *Geschichte der Böhmischen literatnr*. стр. 46.

итъ и Часловацъ, премда о томе., по рѣчма Сопникова ¹⁾, само є едно преданіє остало.

Само кодъ источны Словена грчке вѣре Бугара, Срба и Руса езикъ кириловскогъ прієвода пуштио є дубоко своє жиле и постао є езикомъ црквенимъ и књижевнимъ. У овимъ земляма несамо калуѣери и уобште свештена лица; него и люди свѣтскогъ званія писали су на нѣму различногъ реда сачинѣнія. Така сачинѣнія уобште была су: црквене службе, поученя, писма, лѣтописи, дипломе и т. д. Овдѣ є обшта судбина тогъ езика была такава, те є онъ имао якій упливъ на развитакъ народны говора, и супротъ самъ се є подвергао нѣиномъ упливу. Па зато немаю право они, кои кажу, да є нашъ црквеный езикъ мртавъ; єрь є онъ єднако све више и више увлачио се у народный животъ, уста и мисли. Да примѣтимо, да овай узаямный упливъ имао є мѣста више у свѣтскимъ сачинѣніима, коя су такоѣе црквенимъ езикомъ была писана.

Исторію црквено-словенскогъ езика и нѣговогъ књижевногъ дотѣриваня, Востоковъ ²⁾ дѣли на ова три периода: првый, по нѣговомъ мнѣнію, продужава се одъ Кирила и Методія или одъ IX столѣћа до XIII, кадъ є првоначелный езикъ црквени кнѣига почео увлачити се у уста књижевны людіи и све више и више почео се є народнимъ говорима приближавати. Езикъ овогъ периода, овай словенологъ „на йстаріи“ назива. Другій периодъ црквеногъ езика продужава се одъ

¹⁾ Сопникова: Опытъ Россійской библіографіи. СПб. 1813. часть 1. страна XLVII.

²⁾ Труды Московскаго общества любителей Россійской словесности. XVII. Москва. 1820.

ХІІІ до ХVІ столѣћа, т. є. до тогъ времена, кадъ су се црквене књиге почеле печатати. Ёзикъ овогъ периода г. Востоковъ назива „средній“, кои се у трајню ХІV и ХV столѣћа почео мѣшати съ народнимъ варіантима, кое су, како преписиватељи у старе текстове тако и списатељи у своя собствена сачинѣнія и прѣводе уносили. Трећій периодъ продужава се одъ ХVІ столѣћа па до нашегъ времена, и обузима ёзикъ печатаны црквено-словески књига, одъ времена, кадъ су се оне печатати започеле. Ёзикъ овай може се „найновіи“ ёзикъ назвати. Да примѣтимо јошъ и то, да є правописъ црквены рукописа и књига ишао напоредъ съ измѣнама самогъ ёзика. — До данашнѣгъ времена, јошъ нема пуне исторіє несамо црквено-словенскогъ ёзика, но и већине други словенски говора. Зато, ово дѣланѣ, кое є А. Х. Востоковъ направио, врло є корисно и у теорійскомъ и у чисто филологійскомъ одношенію; єръ оно дає основну мисао и главне моменте у развіянню несамо црквено-словенскогъ ёзика, но и свію други говора, кои су съ њиме у естественой связи были. —

Пріє него што почнемо излагати судбину наши црквены књига у онимъ земляма, у којима су се оне съ мислима и духомъ самогъ народа сродиле, нама є потребно да напоменемо, да средоточно мѣсто књижевногъ дѣланя на овомъ ёзику, гдѣ є најбрижнѣє ово дѣланѣ было потпомагано одъ стране Срба и Бугара — єсу словенски манастири у Светой Гори. Одъ свію њи особито су знатни *зографскій* св. Георгія, кои є по туѣземнимъ преданіима 919 године сазиданъ, и *хиландарскій*. У овимъ манастирима и сада, као што се обште о томе мисли, налази се у заборавности и незнанію мноштво споменика старе црквено-словенске књижевности.

Бугари. Происхождѣнѣ Бугара, као и уобште прва времена њине исторіе, дав широко полѣ за критичка истраживања. Гунманѣ, Енгелѣ и други држали су овај народѣ за неко турско племе; други пакѣ говорили су, да су они финскогѣ происхождѣна; трећи найзадѣ мислили су, да су Бугари и Хазари едно и исто. Шафарикѣ ¹⁾, држи, да словенско племе, кое се в доцнѣе Бугари прозвало, пређе у почетку VI столѣћа живлѣло в насѣверѣ одѣ Дунава у саданѣой Влашкој, Молдавіи и јужной Маѣарској; послѣе у половини тогѣ столѣћа оно в почело прелазити у Мизију, и несматрајући на препреке Авара распространило се в по Македоніи и Грчкој; и да су га око половине VII вѣка волшки и уралски Бугари покорили, одѣ кои в оно и добило свое име, но супротѣ лишило іѣ в њине народности и у свою прелило. Венелинѣ, и они, кои се нѣга придржавају, признају Бугаре за корените Словене. Ово послѣднѣ миѣнїе у наше време све већу и већу снагу добіа. Но како му драго, али то в истинито, да су Бугари у IX вѣку већ говорили словенскимѣ езикомѣ; ерѣ су у то време црквене књиге по кириловскомѣ прїеводу међу њима биле распространѣне.

Време, кадѣ су Бугари христїанску вѣру примили, најстаріа преданіа односе IX вѣку, а наиме између 860 и 862 године, премда држе, да в христїанство међу Словенима и пређе было. У 860 години бугарскіѣ царѣ Богорисѣ или Борисѣ, бывѣ побуђенѣ сѣ едне стране своіомѣ сестромѣ, коя в зароблѣна у Константинополю живлѣла и тамо се христїанској вѣри научила; а сѣ друге — гладомѣ, кои в у то време у њѣговой земљи было,

¹⁾ Safar. Slow. Star. Okr. II. Cl. III.

крстио се в у Константинополю и добио име сво-
га при крштеню кума, тадашиѣгъ императора ви-
зантійскогъ-Михаила. Треба примѣтити, да се в
овай догађай и посланство Кирила и Методія ка
Хазарима готово у едно време догодило. Може
быти, да у лѣтописима и четемъ Минею у томъ
случаю треба држати да се Хазари називаю Бу-
гари? Ово израженѣ: „вѣстѣовахѣ во козарѣ азыкомъ
словенскимъ“, обраћа на себе велику пажню. Да
нису овдѣ два различна народа смѣшана уедно,
и да нѣ то одъ неспоразумѣня произошло?
Сачувало се в юшѣ преданіе, да в императоръ
Василіе, пріемникъ Михаила, у 867 години послао
у Бугареку едногъ архіепископа и неколико епи-
скопа.

Послѣднѣй половини IX вѣка односи се та-
кође распра константинопольскогъ патріарха Фо-
тія и римскогъ папе Николе, коме одъ нѣи мора
Бугарска припасти? Тада в слушанѣ литургіе на
своемъ народномъ езикѣ по найвише склонило бу-
гарскогъ цара Михаила-Бориса, те в латинске све-
штенике изъ свое државе изагнао.

Послѣ тога у IX, X и до почетка XI столѣ-
ћа, Бугарска све еднако налазила се в духовной
зависности одъ источне цркве, негледајући на-
то, што су владателѣи бугарски непрестанце во-
дили ратове съ Грцима. Такавъ в особито быо
Симеунъ, великій покровитель црквене књиже-
вности, кои в одъ 868 па до 942 године царовао.
Подъ нѣимъ в Бугарскомъ управляо нѣи в соб-
ственный екзархъ, коѣ нѣ быо константинополь-
скомъ патріарху подчинѣнъ, и имао в подъ сво-
имъ управлѣнѣмъ десетъ епископа. Само се одъ
себе разумѣва, да се в тада црквеный езикъ уср-
дно дотѣривао, премда в до насъ врло мало спо-

меника црвено-књижевне радиѣ одъ тогъ времена дошло. Ако ништа, наипослѣ сви сада на то пристаю, да се е у Бугарской наипрѣ започело словенско богослуженѣ и књижевность. У томе не двоуми ни Востоковъ ни Шафарикъ.

Томъ времену односе се први сотрудици препод. Кирила и Методія у прѣводу књига св. Писма: Гораздъ, Климентъ, Наумъ, Лаврентіе, Сава и Ангеларіе. Преданіе само имъ е една имена сачувало. Оно каже, да су њи гонили Нѣмци у великой Моравіи, и да су они збогъ тога утекли у Бугарску и потпомагали тамо црквену књижевность.

Преданіе сачувало намъ е іошъ много коешта о радњи на користъ књижевности, сина михайлова (борисова) цара Симеуна, кои е покрестио Бугаре, и кога су њгови савременици називали „книголювецъ извыкши чести вса книги“. О њѣму смо мало прѣ мы веѣ напоменули. Преданіе вели, да е онъ заповѣдио некомъ іеромонаху Григорію ¹⁾, те е онъ превео съ грчкогъ езика исторію црквену и грађанску, гдѣ е пространо описано узимаѣ Троє и дѣла Александра македонскогъ. Прѣводъ овай дошао е до насъ међу многима другимъ чланцима у едномъ зборнику, кои е писанъ у другой половини XV вѣка, и тай се зборникъ овако натписуе: „книгы завета Божіа Ветхаго, сказующе оърази Новаго завета истинѣ, същѣ, преложеныя отъ Гречекаго въ Славанскый при князи Блзгарьстѣмъ Симѣонѣ, сынѣ Бориси, Григоріемъ Презвитеромъ, мнихомъ, всѣхъ црковникъ Блзгарьскихъ цркви, повелѣніемъ того книголювца

¹⁾ Све ово о радияма Григорія, Константина и Іована ексарха бугарскогъ, мы смо узели изъ сачинѣнія К. Кадайдовиѣа: „Іоаннъ ексархъ Болгарскій“. Москва. 1824. in fol.

кназа Симѣона, истинѣ же рѣши воголювца“. Овай зборникъ налази се у московской архиви министерства иностраны дѣла. —

По заповѣсти истога Симеуна, у 962 години некій епископъ Константинъ, за кога веде, да е было ученикъ Методія архіепископа моравскогъ, превео е съ грчкогъ езика на словенскій четири слова, коя е св. Атанасіе архіепископъ александрійскій противъ Аріяна сачинио. Рукопись, у комъ е овай пріеводъ до насъ дошао, налази се у патріяршкой библиотеци. По рѣчима К. Калайдовића, онъ е писанъ у XV вѣку, и врло е важанъ у филологійскомъ одношенію.

Но найважнія су, по миѣнію нѣговомъ, у одношенію ка филологіи сачинѣнія на словенскомъ езикѣ — Іована екзерха бугарскогъ, кои е у почетку X столѣћа живѣо, а одъ нѣи понайвише пріеводъ „Богословіа“, коє е грчкій списатель осмогъ вѣка св. Іованъ Дамаскинъ, бывши іеромонахъ у лаври св. Саве сачинио (умрѣо е посліе 754 године). Списакъ съ овогъ пріевода, повезанъ собственомъ рукомъ патріярха Никона, К. Калайдовићъ нашао е 1813 године у патріяршкой (или синодской) библиотеци. Онъ е написанъ на великомъ табаку, доброгъ пергамена, у два столпа, са крупнимъ уставнимъ словима и односи се по нагађаню К. Калайдовића XII столѣћу. Да примѣтимо іошъ, да осимъ 48 глава, коє се у Богословію Іована Дамаскина налазе, у овомъ пріеводу, кои е Іованъ екзархъ правно, у горепомеутомъ списку прибављено е іошъ 6 глава „о вѣри и воскресенію“, коє, по миѣнію К. Калайдовића, не припада Дамаскину.

Друго тако исто важно сачиненіє Іована екзарха, есте „Шестодневъ“, кои е извађенъ изъ сачинѣ -

нія Васи́лія велико́го, Іована златоусто́го, Сесе́ріяна, Аристо́теля филосо́фа и други, и у нѣму се налази описано шесть дана твореня. Ово сачинѣніе саставитель посветио е Симеуну цару бугарскомъ, по свой прилици, ономъ истомъ, о комъ смо мало пріє имали рѣчь. За основъ овогъ свогъ сачинѣнія екзархъ бугарскій узео е знатно сачинѣніе Васи́лія велико́го „бесѣде о шестодневномъ творенію свѣта“, и користеѣи се другимъ списательми, стаставио е свое собствено расужденіе о овомъ предмету, кое е у старимъ списковима сачувано подъ овакимъ натписомъ: „Шестоденъ, списано Іоаномъ Презвитеромъ экзархомъ отъ святаго Васи́лія, Іоана (златоусто́го) Сесе́ріяна (Северіянъ быо е епископъ гевалскій) Аристо́телѣ филосо́фа и инѣхъ“. Посвећуюѣи ово свое сачинѣніе бугарскомъ цару Симеуну, сачинитель смерно сличава га са црквомъ, коя е усрдствомъ богаты людіи сазидана; но коіой е онъ за недостаткомъ крова исплео врхъ одъ сламе и коро́ва, неодговараюѣи величественимъ зидовима зда́нія. Уобште ово сачинѣніе врло е краснорѣчиво, оно е дошло до насъ у многимъ списковима; но найважнѣе е одъ свію онаѣ, што е у патріаршской библиотеци наѣненъ. Онъ е написанъ на пергаменту, малогъ формата, са крупнимъ уставнимъ словима, и односи се 1262 години. Списакъ оваѣй написао е у Србїи некїй Теодоръ Граматикъ, па збогъ тога и има у нѣму много србски рѣчїи, кое се не налазе у онимъ списковима, кои су у Русїи писани. Оваѣй списакъ, по свой прилици, до́нио е у Русїю Арсеніе Сухановъ, и быо е у рукама патріарха Никона, и нѣговой васкрсенской, ново-ерусалимской библиотеци. Іованъ екзархъ бугарскій нїе само то написао. Онъ е іошъ превео сачинѣніе Іована Дамаскина: „о осамъ редова говора“, или грчку Граматику, и у некимъ случае-

вима показао е правила важећа за словенскій езикъ. На жалость, време намъ е сачувало само почетакъ одъ овогъ іовановогъ сачинѣнія (види гл. 5.).

Осимъ Граматике Іованъ екзархъ іошъ е превео дамаскинову *философію* „по славенскомъ азыку лквомѣдріе“, као што онъ самъ вели, у списку московскогъ митрополита Данила (ум. 1593 год.). Она се дѣли на неколико глава и у нѣой се налази „поднесеніе“ (посланіе) сачинителя епископу маюмскомъ Козми. У почетку Дамаскинъ расуждава о разуму и мишлѣнју; опредѣљава науку, наставницу живота, казуе нѣно раздѣлѣнѣ, говори о нѣной користи, и сѣдиняваюћи логичка умствованія съ филологиомъ, свршуе свое сачинѣніе прегледанѣмъ вѣстевены поява. Нема системе, вели К. Калайдовићъ, нема реда у умопогледима; но често високе мисли сіаю.

У некимъ списковима налази се іошъ „слово на вѣшствіе (вознесеніе) Господа нашего Іисуса Христа“, кое се такође Іовану екзарху бугарскомъ приписуе. К. Калайдовићъ саглашава се и признае, да е оно подлино сачинѣніе тогъ списателя; но двоуми да ли и друга два слова на преображенѣ и на текстъ изъ Іоанна (гл. XX. ст. 10 и 11), коя се такође томъ учителю приписую, — заиста нѣму припадаю.

Да примѣтимо, да Востоковъ и П. Строевъ двоуме, што се тиче старине овы сачинѣнія Григорія, Константина и Іована екзарха. Строевъ ¹⁾ ослањаюћи се на „Вѣстникъ Европе“ (1826 № 23. стр. 248) односи іѣ XII столѣху.

¹⁾ Журналъ М. Н. Пр. 1834. за м. Фебр. Статія г. Строева: „Хронологическое указаніе матеріаловъ отечественной исторіи“ etc.

Самъ пакъ Симеунъ, као што преданіе свѣдѣчи, саставио е изъ златоустовы бесѣды зборникъ, когъ е онъ „Златоструй“ назвао. По своей прилици, остатке овогъ сачинѣнія, Палацкій нашао е у одномъ латинскомъ рукопису одъ IX вѣка. Томъ времену, по мнѣнію Капена (библ. листы № 14) односи се: Псалтирь одъ IX вѣка, кои се у публичной императорской библиотеци чува; житія светы одъ 4 до 31 Марта, бесѣде Іована златоустогъ, тридесеть слова Григорія Назіанзина (Кап. биб. лис. № 7), кое све такође у IX столѣћу было е писано и т. д. Найзадъ томъ истомъ столѣћу припада прѣводъ Пендакта монаха Антиоха (К. Калайдовића: „Іоаннь еписархъ Болгарскій“ стр. 12).

На скоро послѣ смрти Симеуна Бугарска потпадне подъ власть Грка. Іованъ Цимисхїе покоривши Бугарску подъ свою власть, по другій путь изсели изъ брменске неколико павликіяна и насели иѣ у Бугарской. ¹⁾ Одавдѣ се е ова секта, као што е познато, и по многима мѣстима Европѣ распространила. Бугарскій царъ Самуило, предузевши владу 978 године, управляо е надъ бугарскимъ народомъ 27 година, и зато време непрестано е водио рать съ Грцима и опустошио е было: Тракію, Македонію, Тесалію, Грчку, и Пелопонезъ. На послѣтку, кадъ га императоръ Василіе II побѣди, онъ одъ муке умре. Одъ тогъ времена, т. е. одъ 1414 године Бугарскавише одъ едногъ столѣћа и по мучила се е подъ грчкимъ игомъ. У почетку XI столѣћа, кадъ е Бугарска подъ грчко иго потпала свршио се е првѣй пе-

¹⁾ Првѣй путь они су населѣни были у Бугарской іошъ у VIII вѣку подъ Константиномъ Капрониомъ.

риодъ нѣкогъ кнѣжевногъ рада. Послѣ овогъ догођая бугарску кнѣжевность покрива мръный мракъ и преданіе пути и ништа о нѣой не говори.

При свршетку XII столѣѣа ¹⁾, а наине у 1185 години Бугарска ослободила се в одѣ грчкогъ нѣга. У време царованя Исака Ангела, рођена браћа Петаръ и Асенъ, помођу Проловада, поверте своемъ народу, независность. Асенъ постае послѣ тога родоначелникъ племена Асенида. Послѣ смрти Асена, еданъ одѣ нѣговы, пріемника, Іованъ (или Калояни) премда в сређно водидо, ратове съ Грцима; но опетъ в ислао помоћи одѣ паце Інокентія III покорио се в нѣму и примид в одѣ нѣга едного архієпископа и некодико епископа ²⁾.

¹⁾ Энцикл. Лексиконъ. томъ VII. ста. „Булгаре“ В. Григоріава.

²⁾ Остатци бывшегъ негда господства западне цркве у Бугарској остави су и досада. У Филипополю, а особито близу око нѣга има чятава села у коима Бугари католичкогъ закона живе. Они врло мрзе на свое сународнике православне вѣре, немаю съ ними готово никаквы мѣшавина и неће да узимаю дѣвойке едни одѣ други.

Сви су они готово богати; но немаю црква и школа, еръ имъ то не дозвољава мѣстный грчкій митрополитъ имати. Римска пропаганда много се о ними стара. Она избира найдаровитѣ младѣнучи ий у Риму, а послѣ тога шилъ ий натрагъ, те догмате и обреде западне цркве по кућама тодѣкую. Ови наставници стараю се о бѣдѣ, имаюћи на то подѣ рукомъ, особито назначену суму новаца. Никадъ бугаринъ католичкогъ закона не остае у дугу кодъ правительства или посебногъ лица. Сваке године, кадъ се пропаганда скупля у Риму, говори се слово и на бугарскомъ езикѣ. „Де. н. Б. обр.“ В. Априловъ. Одеса. 1841.

У 1203 години сва ова земля потпала в подьцрквено управляѣ трновскогъ примаса. Ова зависность нѣ дуго траяла; ерѣ 1235 године царѣ Іованѣ Асенѣ ослободи Бугарску одѣ Латина и побуди константинопольскогъ императора Іована Дуку-Ватаци, те онѣ призна независность бугарскогъ патріаха одѣ грчке имперіе и єрархіе. Послѣв премда се при свршетку XII столѣћа Бугарска и ослободила одѣ грчкогъ яга; но потпавши подѣ упливѣ западне цркве, она нѣ могла много у своіой књижевности напредовати. За време овогъ западногъ владаня, словенскій езикѣ морао в свагда уступати латинскомѣ, како у црквеномѣ употребляваню, тако и у књижевномѣ раду, премда у народу онѣ в врло мало уштрба претрпио.

Ослободивши се изѣ подѣ уплива римске іерархіе, што се в, као што смо горе видѣли, у половини XI столѣћа догодило, Бугари мало по мало почну понавляти свою књижевность по пређашнѣмѣ на црквено-словенскомѣ езикю. У XIII и XIV столѣћу бугарски кнежеви, као што су были душомѣ предани ученю источне цркве, потпомагали су науке и свой народный езикѣ и шилили су свое синове у Константинополь поради образованя. Найважніи споменици црквено-словенскогъ езика, кои су до насѣ одѣ тогѣ времена дошли, єсу ови.

Іошѣ у пређашнѣмѣ периоду у IX вѣку у Бугарской започело се в было саставлянѣ и прієводѣ съ грчкогъ езика кнѣиге Кормчіе (Номоканона) ¹⁾ т. є. збирѣ правила светы отаца и учителя црквены. Кнѣига Кормчія саставляна в была

¹⁾ Обозрѣніе Коричей кнѣиги. Соч. Бар. Разенкампа. Мо. 1829.

крозъ много време, тако, да различичланци, кои су у нѣнъ саставъ унешени, немаю сви еднако происхожденїи и припадаю, говорећи рѣчима Бар. Розенкампа, не едномъ, него различнымъ временима, различнымъ сачинителяма одъ првы вѣкова христїанства до времена кадъ е она подъ Алексіемъ Михайловичемъ у Русїи првыи путъ была напечатана. У XIII столѣѣ спискови Номоканона были су переписивани и по Бугарской распространявани, и премда су и пређе могли быти занешени у Русїю, но у томъ столѣѣ за истинито и изъ поузданы дата зна се, да су пренешени. Кодъ Грка, испочетка, были су двѣ главне редакціи Номоканона или збира правила светы отаца: еданъ патріарха Іована Схоластика, а другїи патріарха Фотїя; па збогъ тога се и найдоцнїи спискови на два главна раздѣла дѣле. Сабранїе, кое е Іованъ Схоластикъ скупио, по рѣчима Бар. Розенкампа морало е быти преведено пређе Фотїевогъ, и по свой прилици, то се е догодило при нѣговимъ прїемницима патріарху Стефану, Антонїю и Николаю Мистику, кои су се много о Бугарской цркви старали.

Далѣ, томъ истомъ периоду односи се: рукопись о „славенскимъ писменима“, кои е монахъ Храбръ написао. О времену, кадъ е онъ живїо, лицу и догођаима нѣговогъ живота, мы їошъ засадъ немамо готово никакогъ положногъ знаня. Такође томъ времену припадаю прїеводи у рукопису Нила философа „о осми помыслихъ“, житїе св. Іована милостивогъ, прїеводъ съ грчкогъ езика исторїе Георгїа Амартола и т. д.

Кириловска часть, коя е у тако названомъ реймскомъ евангелїю ¹⁾ смѣштена, по свой при-

¹⁾ О нѣму е писао Сер. Стровъ у „Журн. М. Н. Просвѣщенїя“. 1839. за м. Януарїй, — и у „Сѣверной пчелѣ“. 1839. № 260.

лица, томъ се времену односи. Реймскѣ евангеліе, као што е познато, има двѣ части: кириловску и глаголску, и обѣ су у едну књигу повезане. На нѣму, као што поуздано преданіе гласи; заклинали су се француски краљѣви одъ Франциска II до Лудвика XVI, кадъ су се у Реймсу на царство вѣнчавали; па збогъ тога се у Француской овај рукописъ и назива le Texte du Sacre. Кириловска е часть одломакъ, кои е изъ бугарскогъ евангелія извађенъ. У овомъ одломку, евангелія разрѣђена су не по евангелистима, него по дановима мѣсецій. У глаголској пакъ части, по извѣстію покойногъ Сер. Стровва, налази се одломакъ изъ неке богослужебне књиге, гдѣ су съ чтеніима изъ евангелія помѣшана и чтенія изъ старогъ завета. Дописъ, кои се кодъ глаголске части налази, дае знати, да се овај рукописъ 1395 години одѣбси, и осимъ тога извѣштава, да е кириловску часть евангелія св. Прокопіе чешкій написао († 1035). Ово послѣднѣ извѣстіе писца, као што праведно г. Востоковъ примѣчава, лажно е, и опровергава се самимъ писанѣмъ руке, кое е много доцнѣе писано. Откуда е овај рукописъ, много е нагађано было. У старо доба, едни, заедно съ Алтеромъ, мислили су, да су нѣга крстоносци узели изъ константинопольске ризнице софійске цркве, кадъ су 1240 године Цариградомъ овладели; други пакъ, заедно съ Добровскимъ утврђивали су, да га е св. Блена владательница србска францускомъ краљу Лудвику поклонила; трећи најзадъ, да га е Ана кћерь ярославлѣва у Француску однѣла и т. д. Сергіе Стровъ мисли, да се е овај рукописъ у Француской између 1545 и 1574 године появио, подъ краљемъ Хенрихомъ II за време архіепископства лотаринскогъ кардинала, кои га е могао у то време добити, кадъ е у Римъ

путовао, — а после реймской саборной цркви поклонити. Примѣтити треба, да су негда мислили, да в реймско евангелиѣ у време револуціѣ изгубљено; но после се в увидѣло, да то нѣ истина. У 1843 години нѣга в г. Силивестаръ врло лѣпо у Паризу наштампао.

Затимъ XIV столѣћу односи се преводъ на црквено-словенскій языкъ хронике византійскогъ лѣтописца Константина Манасіѣ, кои в у првой половини тогъ столѣћа подъ бугарскимъ царемъ Іованомъ-Александромъ направлѣнъ. Овай преводъ у наше време обратио в на себе пажню многи учены людѣй, и зато мы ћемо о нѣму про-страніѣ говорити. Ова хроника найпріѣ в написана на грчкомъ языку, краснорѣчивимъ слогомъ, и притомъ у стиховима. Она се започинѣ описиванѣмъ створенія свѣта, обузима свештену исторію, троянскій ратъ, исторію римску и грчку до Никифора Вотоніята, кои в у Константинополю одъ 1078 до 1080 године царовао. До насъ су дошла два списка ове хронике на бугарскомъ языку. Оба два се они XIV столѣћу односе, слични су међу собомъ и врло важни како по лексико-граматичкимъ формама црквено-словенскогъ языка, кои в у нѣима употребљиванъ и на комъ се овдѣ предметъ свѣтскогъ садржая излаже; тако и по одношенію къ бугарской и руской исторіи, а особито у дописима, кое су преводители или преписиватели прибавляли, — што се много исторіѣ ова два народа тиче. Ови спискови налазе се, еданъ, у ватиканской, а другій у патріаршкой или синодской библиотеци у Москви. Првый одавно в већъ обратио на себе пажню учены словенолога. Нѣга в првый путъ Асеманіѣ описао, потомъ профессоръ бывшегъ виленскогъ университета М. Бобровскій (1820), и на основу нѣговы рѣчій ва-

тиканскій бібліотекаръ Майо, а на послѣткѣ професоръ Шевиревъ у своєї извѣстїи „о Славянскихъ рукописяхъ Ватиканской бібліотеки“¹⁾. Овай є списакъ украшенъ са 67 фигура, коє, премда се толико не одликує лѣпотомъ; но по свѣдочанству г. Шевирева добро су се сачувале бов и тиме су особито важне, што намъ даю понятїє о ношнїи бугарской и грчкой XIV вѣка, а неке се одъ нїи къ догођаїма изъ руске исторїє односе. Таково є, на прилику, „изображенї бугарскогъ цара Іована-Александра, крштенї Руса, рускїи плѣнь (война съ Русима)“ и т. д. Другїи списакъ овогъ црквено-словенскогъ прївода манасїїногъ лѣтописа нашао є мѣсто-пресѣдатель московскогъ друшва исторїє и старина г. Чертковъ у патріаршкїи бібліотеци. Овай рукопись, као што г. Чертковъ нагађа, донио є изъ Свете Горе изъ хилendarскогъ манастира у Москву Арсенїє Сухановъ, кога є, као што знамо, патріархъ Никонъ ради купованя различни црквени кнїга на истокъ шиљао. Далѣ, савъ овай рукопись, као и савъ зборникъ у комъ се онъ налази, укорїо є своимъ рукама патріархъ Никонъ. Да примѣтимо, што у ономъ списку у ватиканской бібліотеци нема првы листовъ, а у ономъ, што є у патріаршкїи, сви су листови у цѣлости сачувани. Г. Чертковъ издао є описанїє оба два ова списка у свомъ сачинѣнїю: „о переводѣ Манасїїногъ лѣтописа по двумъ спискамъ Ватиканскому и Патріаршей бібліотеки съ очеркомъ исторїи Болгарїи“ (Москва 1842 in 4), и забилѣжио є оне примѣдбе словенскогъ преводителя или преписивателя, коє се къ бугарской и русской исторїи односе. У другомъ сачинѣнїю г. Черткова: „о войнѣ великаго князя Святослава Игоревича противъ Болгаръ и Грековъ“ (Москва. 1843 in 4)

¹⁾ Журналъ Министерства народнаго просвѣщенїя. 1839 г. за м. Май.

налази се такође много примамљивы подробно-
стій о бугаро-словенскомъ пріеводу манасійногъ
лѣтописа.

Уобште одъ половине XIII па до края XIV столѣћа црквено-словенска књижевность цвѣтала е у Бугарској, премда време, а особито послѣ того наступивше турско владанѣ, нѣ намъ готово никаквы споменика одъ нѣ заштедило. Истина, многи се одъ нѣи у архивама православны монастыра у Бугарској ¹⁾ и Светой Гори налазе; но учени люди јошъ нису тамо завили и испитали. Сачувало се преданіе ²⁾, да су Турци, у време маџарскогъ краля Матіе Корвина писали своє дипломе на бугарскомъ, т. е. старо-словенскомъ езику, и да е самъ овай краљ тай езыкъ знао. У 1392 години Баязитъ сасвимъ покори Бугарску. Одъ тогъ времена образованѣ у Бугарској, а заедно съ нѣиме и обраћиванѣ црквеногъ езика брзимъ е коракѣмъ къ упатку пошло, шта више, и многи су Бугари мухамеданство примили. Одъ XVI столѣћа књижевно дѣланѣ кодъ тогъ народа сасвимъ се е прекратило, премда е онъ у свему вѣранъ православію остао. У наше време ново-бугарска књижевность подиже се, но не на црквеномъ, а на народномъ езику. Найважнѣ свѣдочанство овогъ подизаня есте пріеводъ новогъ

¹⁾ А особито у рильскомъ монастыру у Македоніи, кои се тако зове одъ планине Риль (Orbelus), у којој е онъ сазиданѣ. Овай е монастырь основао, као што гласи преданіе, пр. Іованъ родѣмъ бугаринъ, кои е 846 г. умрѣо. Онъ се користуе правомъ ставропигіалногъ монастыра. У нѣму има 150 калуѣра и сви су Бугари. Служба се у нѣму на црквено-словенскомъ езику саршава.

²⁾ Schaffarik: Gesch. d. Sl. Spr. und lit. стр. 224.

завѣта на ново-бугарскій говоръ, кои є прїзводъ калуђеръ Неофитъ направио, но онъ се већъ исторіи црквено-словенскогъ ѡзика не односи.

Срби и Хорвати (Кроати). У 640 години императоръ Иракліє позове Хорвате и Србе изъ Бѣло-Хорватске и Бѣло-Србіє, да му имперію одъ Авара бране. Ова племена найпріє населила су се између Дрине и ядранскогъ мора, а посліє и далъ су се раширила. Доцнїє србо-хорватско племе распространило се є одъ Бугарске, па до ядранскогъ мора, заузело є Македонію, Епиръ, и простро се до Дунава и Кулне.

Почетакъ христїанства у Србіи и Хорватској односи се єпохи, кою исторія точно опредѣлити не може. Туђи лѣтописци говоре, да се є христїанство кодъ овогъ народа іошъ у VIII вѣку започело, т. є. одмахъ посліє доласка нѣиногъ у Илирикъ и притомъ одъ источне грчке цркве. Енгель¹⁾ супротъ вели, да є то было покушаванъ єпископа западне цркве. Преданїє вели іошъ, да су Бугари посліє оставили христїанство (Мацевскій мисли, да су само одъ Грка отпали) и у пређашнѣ своє станѣ повратили се. Но како му драго, али истинито се зна, да су Срби потпуно сви 868 године у време грчкогъ императора Василїя примили христїанство и притомъ одъ грчки свештеника. Да примѣтимо, да Кирилъ и Методїє нису никадъ у Србіи и Хорватској были. Одъ X столѣћа започело се є између ова два племена религиозно дѣлѣнѣ и у XIII и XIV столѣћу она су се сасвимъ єдно одъ другогъ одѣлила. Далмація и Хорватска уза Саву са приморскимъ варошицама присаєдинили су се западној цркви,

¹⁾ Engels Geschichte v. Ungern und d. Nebenland. часть II. страна 453, 62. III. 180.

а права Србія и дѣо Босне остави су вѣрни источној цркви.

Послѣ овогъ црквеногъ раздѣлѣня глаголска азбука удомаћила се е кодъ Далматинаца и Хорвата, а кириловска остала е само кодъ Срба. Глаголска азбука была е некадъ и кодъ илирійски Словена уведена, но доцнѣ све више и више была е притѣснявана и на послѣтку само е у некимъ мѣстима Далмаціе и Истріе заостала. Да примѣтимо, да е папа Инокентіе IV найвише у томе радио, те се е глаголска азбука међу овимъ племенима увела, еръ е онъ 1245 године дозволио, да они литурѣію по глаголскимъ кнѣигама свршаваю (ви. гл. 5).

Срби испочетка заедно съ Бугарима потпали су были подъ власть грчке имперіе; но око половине XI столѣћа подъ владомъ породице Неманића они су се савршено ослободили. Одъ тогъ времена започинѣ се исторія Србіе, као независѣће државе. Подъ владомъ царева изъ неманићева племена Србія далеко е была раширила свое предѣле; но наскоро послѣ, на свршетку XIV и у почетку XV столѣћа она е заедно съ Бугарскомъ и некимъ дѣломъ Далмаціе и Хорватске потпала подъ Турке, кои су своіомъ свенстреблююћомъ влашћу надуго умный развитакъ кодъ Срба зауставили, а уедно са томе и кнѣжевну радню на црквеномъ езику прекратили ¹⁾.

Найболъ е србска кнѣжевность цвѣтала одъ почетка XIII па до свршетка XIV столѣћа, премда се е она много пређе започела. Найстаріи

¹⁾ Опытъ изложенія литературы Словенъ въ ея главнѣйшихъ эпохахъ. Сочин. В. Григоровића. Казань. 1848 год.

споменици србске црквено-словенске књижевности, кои су до нас дошли односе се XIII столѣћу. Споменици ови су „Шестодневъ“ Васиља великогъ одъ 1262 године и „Апостолъ“ одъ 1324 године. Одмахъ послѣ тога иде споменикъ, кои е такође на црквеномъ езикѣ писанъ, но има мѣшавине и изъ народногъ. Овај споменикъ естъ: „Родословъ“, когъ е архіепископъ србскій Данило, сучременикъ цара Уроша, Драгутина, Милутина и Стефана дечанскогъ написао. Онъ се односи къ времену између 1272 и 1336 године и у њѣму е описанъ животъ овы царева. Копитаръ мисли, да е тај истый архіепископъ Данило и књигу Кормчїю првый путъ превео. Томъ времену такође односи се сачинѣніе, које е такимъ истимъ езикомъ писано. Ово сачиненіе естѣ „Лѣтопись“, кои се изъ неколико листиѣа састои. Мало доцнѣмъ пакъ времену односи се тогъ истомъ реда књиѣга по имену „Цароставникъ“, у којој се набрајоу цареви србски, грчки, бугарски и руски. Но најсѣљнїя эпоха црквено-словенске књижевности кодъ Срба естѣ царованѣ првогъ србскогъ цара Душана силногъ или могућегъ (1336—1356). Тада е много црквены књиѣга съ грчкогъ езика было преведено и у великомъ броју екземплара преписивано. Познато е, да митрополитъ Кипріанъ, кои е 1376 године изъ Србіе у Русїю прешао, донио е са собомъ много црквены књиѣга.

Но наскоро послѣ тога настала су рѣшава времена за Србію, появи се Турци и подъ фанатичкїмъ њињѣмъ маѣ сва словенска племена поредъ Дунава живљѣћа морала су подлећи. Турско иѣо зауставило е развитакъ књижевне раднѣ како кодъ Срба, тако и кодъ Бугара. Одъ свршетка XVI столѣћа сва дѣйствованя на користъ књижевности ограничавала су се преписиванѣмъ не-

ки и то найпотребни богослужбни књига. Исто тако турска властъ была в погибална и по одношеню према остатцима старе србске књижевности; већину споменика, они су или огњемъ сагорѣли, или развалюјући цркве и манастире заедно и њи истребљивали. Може се рећи, да у битки на косовскомъ полю (1389 год.), гдѣ в Муратъ послѣднѣгъ цара србскогъ Лазара заробио и посякао; но гдѣ в такође и самъ одъ руке србина Милоша Обилића погинуо, — нанесенъ в био првѣй, а уедно и послѣднѣй ударъ свимъ унутрашнимъ силама тогъ народа. Одъ тогъ времена србска књижевностъ тиняла в само у некимъ манастирима и у Светой Гори, гдѣ се в и у XV столѣћу словенска литература многимъ преводима съ грчкогъ езика обогатила. Одатле су они пренешени у Русію.

Неки мали остатци цвѣтајуће некада србске књижевности, по рѣчма архимандрита Ранића сачинителя србске исторіе, кога Шафарикъ у својој исторіи приводи — и садъ се по некимъ србскимъ манастирима чуваю, као: у србској лаври Студеници (Studenica), у Дечанима и у Ипеку (у Епиру т. е. Албаніи), гдѣ су пређе патријарси србски живѣли. Могуће в, да се таки остатака налази и по словенскимъ манастирима у Светой Гори. Но то јошъ нѣ испитано ни пронађено.

Да примѣтимо, да одъ 1493 године у Црној Гори и другимъ мѣстима око Србіе, као и у Венецији и Угровлахіи (одъ 1512) появились су се књигопечатнѣ, у којима су црквене књиге са кириловскимъ словима печатане и по словенскимъ придунавскимъ земляма распространяване. У наше време већиномъ у Србіи по црквама употребљаваю се књиге кіевске и московске књигопечатнѣ.

У Русіи црквено-словенскій языкъ, сасвимъ є друкчію судбину имао, него кодъ Бугара и Срба. Онъ є овдѣ нашао обширно и слободно помѣнакомъ є несамо потпуно и многострачо свое лексичке и граматичке корєнє могао развѣсти, него є како у црквено тако и у народно употребљаванъ уишао.

Преданія и казиваня лѣтописаца о томе, како є и при каквимъ околностима Русія примила христїанску вѣру свима су позната. Да примѣтимо само то, да кадъ су они примили вѣру по учєню источне цркве; тада су уєдно примили и богослужєнъ на словенскомъ езiku, што є было узрокъ, те се є црквена књижевность и кодъ нѣи побудила и юпѣ више распространила. Може се мислити, да у самомъ почетку најпотребнѣе за богослужєнъ књиге у Русію донешене су изъ Бугарске. Потомъ оне су преписиване и по црквама и парохїяма распространяване, и такимъ начиномъ књижевность на црквеномъ езiku за кратко време кодъ нѣи се є одомаћила. Изъ различни мѣста у старимъ рускимъ лѣтописима, мы видимо, да є великій кнезь Владимиръ Светославићъ, а особито нѣговъ синъ Ярославъ Владимировићъ много суразмножаваню књига помагали. „И въ Ярославъ, великѣлѣтописацъ Несторъ ¹⁾, любя церковныє уставы и кнѣи прочитавъ и совра писцы многи и прєлагашє отъ Грекъ на Словенскє писанїє, и списавъ книги многи, Ярославъ же сей любавъ книги сѣло и многи написавъ, положи въ сватой Софїи Церкви“. Исто тако преданїє говори о св. Бѣросинїи кѣери кнеза полоцкогъ, коя се є данъ и ноћъ трудила и црквене књиге преписивала.

¹⁾ Несторъ по никоновскомъ списку. стр. 134.

Средина книжевногъ развіття и рада на црквеномъ езикѹ у Русіи у XI, XII и до пола XIII столѣћа, быо є Кієвъ, а особито печерскій манастирь, премда се є книжевность тада и у сѣверной Русіи была распространила, као на прилику, у Новгороду и по другимъ мѣстима. У печерскомъ манастиру одъ самогъ почетка врло су усрдно црквене кнѣге преписивали. Преданіє насъ извѣштава, да є инокъ Иларионъ преписивао кнѣге, Никонъ повезивао и укоравао, а Теодосіє прео одъ вуне дретве за повезиванѣ. Туна є инокъ Григоріє каноне светима сачинявао; туна є Несторъ, рускій лѣтопись започео; туна су се Симонъ и Поликарпъ трудили и Патерикъ саставляли. Мало по мало зародивша се у печерскомъ манастиру книжевность распространила се є и по свој Русіи, премда до половине XIII столѣћа, кадъ су Монголи савъ Кієвъ разрушили — манастирь овай свагда є имао првенство у томъ одношеню.

Найстаріи споменикъ црквено-словенске книжевности, кои є у Русіи писанъ — єсте тако названо остромирово Євангеліє. У нѣму ни су сва Євангелія и не у обичномъ реду євангелиста, а само нека євангелска чтенія на неке дане и празнике ¹⁾. Рукопись овай писао є ѣаконъ Григоріє у Новгороду 1056—57 године, за тамошнѣгъ старѣшину Остромира, на читавомъ пергаментномъ

¹⁾ Тако су разреѣени, по примѣдби г. Востокова, сви стари рукописи євангелія. Овай редъ разреѣванія по євангелистима, веѣномъ налази се само у рукописима одъ XV и рѣтко по гдѣкди одъ XIV вѣка. Да примѣтимо, да све, што смо о остромировомъ євангелію писали, узели смо назъ предговора А. Х. Востокова къ изданію „остромировогъ євангелія“ 1056—57 год. СПб. 1843, in 4°. —

табаку, лѣпимъ уставнимъ словима, на два столпа. Овај рукописъ нашао є быо Я. А. Дружининъ у соби императорице Екатарине II послѣ њѣне смрти; а 1806 године онъ є изнешенъ быо предъ императора Александра, кои є заповѣдио, да се публичной императорской библиотеци преда на чуванѣ. Євангеліє ово пређе є припадало новгородской софійской саборной цркви, као што то доказує натписъ одъ XVI вѣка, кои се на првомъ листу налази. „Премда є писацъ быо словенорусъ, вели г. Востоковъ, као што се то изъ неки особиты одличностій рускогъ езика види; при свемъ томъ уобште онъ є сачувао најстариі рукописъ словенскогъ езика, кои є у другимъ доцнѣимъ рукописима више или манѣ измѣнѣнъ, зато є тай рукописъ особито и важанъ, као најближій споменикъ почетка књижевности црквино-словенскогъ езика. Єзикъ, кои є у овомъ рукопису, може се назвати правый црквино-словенскій єзикъ, т. є. онакавъ, кои се є у црквинымъ књигама Словена грчко-источне цркве сачувао, па когъ му драго племена бугарскогъ или панонскогъ онъ быо“. Да примѣтимо, да є остромирово Євангеліє 1843 године г. Востоковъ издао. Къ томъ изданію онъ є прибавио грчкій текстъ Євангелія, граматичка правила словенскогъ езика изъ самогъ текста извађена п рѣчникъ.

Готово исто су тако стара два зборника, у којима се налазе изводи изъ св. Писма и св. отаца, кои су за вел. кнеза Светослава Ярославѣна написани: єданъ є 1073 године ѣаконъ Јованъ писао, а другій 1076 године, по свой прилици, такође онъ. Првый одъ њѣи пронашао є К. Калайдовѣиъ 1817 године, и садъ се у нововоскресенскомъ іерусалимскомъ манастиру близу Москве чува; а другій пређе є быо државногъ историографа кн.

Шчербатова, а садъ се у библиотеци Брмитажа чува. —

На послѣтку XI столѣћу односи се јошъ „Поученіе архієпископа Луки къ братиѣ“. Овај Луко, кои се Жидята или Жирята звао, быо е архієпископъ новгородскій и живио е у време Ярослава I и нѣговогъ сина Владимира кнеза новгородскогъ. П. Стровѣъ ово поученѣ приписуе доцнѣмъ времену.

У XII и XIII столѣћу црквено-словенска књижевность кодъ Руса доста се е распространила. Найстаріи споменици, кои су до насъ одъ тогъ времена у подлиннику дошли, есу: 1) Евангеліе, кое е 1125 године за великогъ кнеза *Мстислава Владимировиѣ* написано и кое се сада у московской архангелской саборной цркви чува; 2) диплома, кою су новгородскій кнезь Мстиславъ Владимировиѣ и нѣговъ синъ Всевол одъ (између 1128 и 1132 г.) новгородскомъ юріеву манастиру дали. Каченовскій двоуми о нѣной подлинности; а П. Стровѣъ вели, да е то најстарія диплома, коя особиту пажню заслужуе; 3) Евангеліе одъ године 1143 припадајуће патријаршкој библиотеци у Москви ¹⁾.

- ¹⁾ Осимъ овы споменика словенске старине јошъ су познати: 1) Натписъ на тматороканскомъ камену, коп се у керченскомъ музею чува и гласи о томе, како е кнезь Глѣбъ иѣрио море (тавр. Босфоръ). О подлинности овогъ натписа многи двоуме. 2) Крстъ св. Бориса, кои се у Полоцку налази съ словенскимъ потписомъ одъ 1162 год. 3) Натписъ одъ 1171 год. на тако названомъ роговдовомъ камену по имену кнеза полоцкогъ Роговда. Овај каменъ налази се на путу изъ Орше (у моголевской губерніи) у Минскъ. 4) Договоръ кнеза Мстислава съ варошю Ригомъ одъ 1229 године и т. д.

Одъ книжеснихъ дѣла, коѣ су до насъ, одъ тогъ времена, но не у подлиннику, а у доцнѣнѣхъ рукописима дошла, найвише су важна, ¹⁾;

1) Се повѣсти временныхъ лѣта, откѣда пошла естъ Рѣсскаа зѣмла, кто изъ Кіевѣ нача переѣе княжити и откѣда Рѣсскаа зѣмла стала естъ“, сач. преподобногъ Нестора инока кієво-печерскогъ монастыра (ум. 1110 г.). Несторовъ лѣтопись, као што е познато, дошао е до насъ у рукописима одъ XIV, XV и послѣ долазећи столѣћа и притомъ нѣ самъ, него уедно съ повѣствованьима нѣгови наставляча. Томъ истомъ иноку Нестору приписую житіе св. Теодосія и повѣсть о кнежевима Борису и Глѣбу. 2) Паломникъ или путованѣ игумана Данила у Палестину (ок. 1105 г.). 3) Поучежѣ своіой дѣци вел. княза Владимира Маномаха, коѣ е до насъ у рукопису одъ XV вѣка дошло. 4) Слова, поученія и казиванія, канони и молитве Кирила епископа туровскогъ (ум. 1182 г.), коѣ е К. Калайдовичъ издао у кнѣзи „Памятники Русской словесности XII вѣка“, и надъ коима, по рѣчма П. Строева, критика и филологія има да се много труди. 5) Патерикъ печерскій или житія светы и преподобныи

¹⁾ Тако, као што е наша наміра показати само общу судьбину црквено-словенскогъ езика и прегледати сучремена мнѣнія о томе предмету; зато мы не можемо овдѣ потпуну исторію црквене книженности представити, а морамо ограничити се и само показати найважнѣе фактове. Пространо о свему томъ треба да се говори у исторіи руске книженности, коѣ е до Ломоносова была особита (русска) грана црквено-словенске книженности са некимъ малимъ изузетцима. За руководство у овомъ прегледу было намъ е „Хрон. укр. м. н. л.“ (Ж. М. Н. П. 1834. Фебруарій).

добны людѣи кѣво-печерскогъ монастыра, кои су іошъ Симонъ єпископъ суздальскій и Полидарцъ архимандритъ печерскій започели писати. Потпуно в исторію текста и редакціе Патерика разабрао г. Кубаревъ (Ж. М. Н. П. 1838. Окм). 6) Книга Коричія (или Помоканонь), кою в по рѣчима П. Стрѣва првыи путь 1270 године у рукопису добио изъ Бугарске кѣвскій митрополитъ Кирилъ. Найстаріи рукописи ове кнѣиге кодъ Руса єсу: новгородскій и рязанскій (1282—1284). Доцнѣимъ пакъ временима односе се различне редакціе кнѣиге Коричіа.

У другой половини XII столѣна Кѣвъ се в веѣъ почео клонити къ упатку у политичкомъ одношенію. Мѣсто тога, средна живота управо сѣверо-рускогъ започне се подизати на сѣверу, и то, испочетка на неко време у Владимиру, потомъ у Кострому и Твери и на послѣтку у Москви. Послѣдній, може се рећи, самртный ударъ нанѣли су Монголи Кѣву у 1240 години, кадъ су га опустошили и саборѣли. Мало послѣ тога отуга Литовци, потомъ Поляци и такимъ начиномъ Кѣвъ в три вѣка и по одѣлѣнъ одъ Русіе бѣо. Русія пакъ супроть одъ прве половине XIV столѣна, т. є. одъ времена Іована Калите (1228—40) почела в єднако све више и више у политичкомъ и граѣанскомъ одношенію утврѣавати се. Очевидно, да развіянъ и наплетци црквено-словенскогъ єзика морали су се тада на сѣверу у Москви и Владимиру станиити; єрѣ на югу владанъ западногъ свештенства и появлянь унїе сметали су томе.

Такимъ начиномъ другій, управо рускій ¹⁾ периодъ црквено-словенскогъ єзика започео се в

¹⁾ Да се опоменемо, да в на свршетку XIV столѣна Србіа и Бугарска потпала подъ Турке. Да узмемо у саображенъ іошъ и то, да в куликовска битка 1380, а кошовска 1388 год. была, — готово у єдно време.

у XIV столѣѣ. Читатель види, да мы у томъ случаю остаемо вѣрни дѣлѣнью А. Х. Востокова, кое смо горе навели. Мы ћемо пакъ продужити овай периодъ не до XVI, него до пола XVII столѣѣа. Поправка црквены кнѣѣга, кою е Максимъ гркъ у половини XVI столѣѣа учинио, такође као и нѣѣно печатанѣ, кое се е готово тада догодило, нѣе учинило тако яку измѣну, коя е около половини XVII столѣѣа произишла, съ едне стране збогъ тога, што су изъ Кіева у Москву учени малоруски богослови дошли, а съ друге — збогъ тога, што су тада потпуно све кнѣѣге поправлѣне, као што е іошъ Никонъ быо намѣрвао, и найзадъ збогъ тога, што е одъ тогъ времена црквеныъ езикъ започео више и слободнѣе приближавати се народномъ говору. Тада су свѣштени пастири започели на рускомъ езикѣ писати и угледъ црквеногъ красворѣчія на народномъ езикѣ представляти. —

Найважнии споменици црквено-словенске кнѣѣжности, кои су до насъ одъ XIV па до половини XVII столѣѣа дошли, есу ови: 1) *Хождѣніе* (т. е. путованѣ) у Іерусалимъ *Стефана новгорођанина* (около 1349 г.), кое е много наликъ на даниловъ Паломникъ. 2) 1370 години односи се најстаріи рукописъ *Палев* (одъ *παλαιός* — старыи), т. е. не когъ особитогъ реда лѣтописи, кѣи іошъ нису разабрени. 3) *Грамоте и поученя Алексія* сверусійскогъ митрополита, кои е 1378 године умрѣо. 4) 1377 години односи се *најстаріи рукописъ несторогъ лѣтописи*, кои е калуђеръ *Лаврентіе* кѣписао. 5) Пріеводъ поеме Георгія Писиды никомидійскогъ митрополита по имену „*Похвала Богу*“, кою е некій *Димитріе Зоографъ* превео (1385 год.). 6) *Хождѣніе у Цариградъ* митрополита *Пимена* (1390 г.), кое е бывши съ нѣѣме ѣакоу Игнатіе описао. 7)

Сачинѣнія митрополита Кипріяна (ум. 1406 г.) значнаго човѣка у исторіи руске цркве. Онъ е пре-
вео съ грчкогъ езика *Служебникъ*; различне *чино-
ве* и *молитве*; сачинио е житіе св. митрополита
Петра; *простително слово*, кое е надъ гробомъ нѣ-
говимъ читано, и осимъ тога онъ е са собомъ
донио много црквены рукописа изъ Србіе. 8) Са-
чинѣнія кіевскогъ митрополита *Григорія Цимблака*
(1419 г.), мужа по израженю лѣтописа „зѣло *кни-
жного*“ (различна нѣгова поученя, житія и т. д.). 9) *Писма* и *поученя* митрополита *Фотія* (ум. 1431
г.). 10) *Повѣсть о флорентійскомъ сабору* монаха *Си-
меуна*, кои е заедно съ митрополитомъ Исидоромъ
у Италиі на сабору томъ быо (1440). 11) Канони
и житія различни преподобны и светы людій ру-
ски сач. *Пахомія Логогета* светогорскогъ калуѣ-
ра, кои е у Новгороду и Москви живио (1459—
61). 12) *Писма* митрополита *Іона* (ум. 1461). 13) 1460
години односи се прва потпуна редакція Пате-
рика печерскогъ, коя е саставлѣна была у Кіеву
и у то време пренешена у Москву. 14) *Хожденіе*
у Палестину *Василія* московскогъ госта (1466). 15)
казиванѣ трговца *Атанасія Никитина* о четирего-
дишнѣмъ путованю нѣговомъ по Индіи (1468). 16)
Писма Васіяна Рило ростоскогъ архіепископа (ум.
1481) шилѣна у Угру великомъ кнезу Іовану III,
и осимъ тога три нѣгова поученя и житіе св. Па-
фнутія боровскогъ. 17) 1494 години односи се из-
међу осталы найстаріи рукопись *Хронографа*, т.
е. свеобщте исторіе руски предака. 18) 1499
години односи се првый потпуный рукопись *Би-
бліе* (а другій 1558 г.). 19) *Писма* и *Пасхалія* на 70
година *Генадія* архіепископа новгородскогъ (ум.
1506) познатогъ гонителя еврейске врсци. 20) Збор-
никъ *житія светы пустиножителя*, сач. монаха *Нила*
Полева (1514). 21) Сачинѣнія *Іосифа Санига* игумана

волоколамскогъ (ум. 1515) знатногъ полемика и обличителя новгородске еврейске ереси. Онъ е написао кнѣгу „*Просвѣтитель*“ (т. е. збиръ обличителны слова противъ те ереси), писма различнымъ лицамъ и *два завітаниа съ прибавлѣніи* (т. е. уставъ іосифовогъ монастыря). Уобщте мы мо-
рамо примѣтити, да одъ XVI столѣћа, па до по-
ла XVIII брой сачинѣнія и прѣвода на црквено-
словенскомъ азѣку, како духовногъ тако и свѣт-
скогъ садржая много се е увеличио, тако, да мы
не можемо о свима споменѣница напоменути, негъ
само о онима, кои су најважнѣи. Таки су: 22) Са-
чинѣнія *Максима ерка*, светогорскогъ далуѣра,
кои е 1506 године дошао у Москву, а у 1556 го-
дини умрѣо е. Онъ е првыи, по налогу великогъ
кнеза Василя IV Іовановића и митрополита за-
почео црквене, тада јошъ у рукопису налазеће
се кнѣге доправляти одъ погрѣшака, кое су пре-
писивателѣи были направили. По рѣчима П. Стров-
ва, „*нѣгова слова и глаголи*“ (на брой 140) поле-
мичкогъ, учителногъ и филологѣйскомъ садржая
и т. д. (у XVII вѣку) имале су готово каноничко
достоянство. За црквену исторію, сувремена миѣ-
нія и народну характеристику тамо се много при-
мѣмљивы знаня налази¹⁾. Изъ максимовы прѣ-
вода, кое е онъ са своимъ помоћницима: Дими-
тріемъ, Васиціемъ и Силваномъ правѣо, познати
су: толкованый Псалтирь, толкованый Апостолъ,
бесѣде св. Іована златоустогъ на Евангеліе Ма-
тея и Іована и т. д. 23) Сачинѣнія митрополита
Макаріа (1542—64). Нѣговъ *Стоглавъ* (узаконѣня са-
бора, кои е 1551 године у Москви држаѣ), окру-
жне *грамоте* и *писма* свѣдоче о нѣговомъ разуму
и стараню за црквено уређење. Онъ е саставѣо
„*Великую кнѣгу* правѣла келѣйнаго и пѣтнаго“, у којой е,

¹⁾ Журналъ М. в. п. 1834. н. Фебруарій стр. 167.

по рѣчима П. Строева, потпуный уставъ и уређе-
нїѣ тадашнїѣ цркве. Найважнїе пакъ сачинѣнїе тогъ
митрополита єсте „*Четви Миней*“ одъ 12 врло ве-
лики фолїанта, т. є. као што є у предговору ре-
чено „сборъ всѣхъ книгъ чтомыхъ, которыя въ рѣской зе-
млѣ обрѣтаются“. „Залуду неки мїсле, вели П. Стр-
євъ, да се у овимъ исполинскимъ Минейма само
една житїя свѣты налазе: то є найскупоцѣнїя ен-
циклопедїя книжевноности тогъ времена“ ¹⁾. Да
пришлїтимо їошъ, да су подъ надгледанїемъ овогъ
їерарха саставлѣне быле „*Степенє книже царскогъ
родословїя*“ (одъ 17 степена), коє су пређе митро-
политу Кипрїану приписивали. 24) Писма цара Іо-
ванна Василѣвиѣна кнезу курбскомъ и у манастирь
кариловъ и тройцко-сергієвъ и т. д. (ум. 1584). На-
ша намѣра нїє та, да потпуно све споменике
црквено-словенскогъ єзика изложимо; зато ћемо
при свршетку овогъ преглѣда споменути накрат-
ко о сачинѣнїима патріярха Никона. Онъ є изно-
ва започео црквене кнїге и рукописе поправля-
ти, самъ є писао различна поученя и дипломе,
саставио є збиръ руски лѣтописа, кои се зове
„*никоновъ списакъ*“ и уобште много се є на користъ
цркве трудио. По нѣговой заповѣсти їеромонахъ
Арсенїє Сухановъ путовао є по Грчкой и Светой
Гори и црквене кнїге и рукописе куповао, а то
є много помогло, те се є патріяршка библиоте-
ка обогатила

Утомъ при свршетку XVI столѣћа право-
славїє, не гледаюћи на сметнѣ католика и унїята,
изнова почне се утврђавати и све веће и веће
право у Кїеву и уобште у западној Русїи при-
добїати. Уєдно са тимъ и книжевнось на цр-
квеномъ єзiku све већма и већма овдѣ се є ра-

¹⁾ *ibidem* стр. 189.

спространявала. У Львову, Острогу и Кієву завеле су се тада књигопечатић; а такође тада су се появила и прва покушаваня, да се граматичке форме опредѣле и рѣчникъ црквено-словенскогъ езика напише. у XVII вѣку кієвска колегія, кою є, као што є познато, Петаръ Могила много потпомагао, до тога є раширила кругъ свое радић, да око половине XVII столѣћа дотѣриванъ црквено-словенскогъ езика на югу Русіє — у Малорусіи, доста се є было развило. Ово развианъ започело се є у XVI столѣћу, а особито се є распротранило у другой половини XVII столѣћа у Кієву и Москви (куда су се изъ Кієва многи учени малоруски богослови преселили) и продужавало се є до половине XVIII столѣћа, а тада се породи чисто руско духовно краснорѣчіє, коє є особита грана у обштимъ судбама црквено-словенскогъ езика. Да се опоменемо имена: Лаврентія Зизанія, Кирила Транквилиона, Захаріє Копистенскогъ, Памве Боринде, Мелетія Смотрицкогъ, Петра Могили, Епифанія Славинецкогъ, Симеуна Полоцкогъ, Іоаникія Голятовскогъ, Інокентія Гизієля, Лазара Барановића, Антонія Радивиловскогъ, Теофана Прокоповића и други. Ова имена могу намъ дати понятіє о томе, како є великій развитакъ црквено-словенскій езикъ у южной-малой Русіи приузроковао.

Изъ овогъ малогъ прегледа, мы видимо, да до половине XVII столѣћа на црквеномъ езiku само су готово Великоруси писали; а одъ половине тогъ столѣћа, па до половине XVIII онъ се є и подъ перомъ Малоруса распротранио, кои су у Москви много о црквенимъ дѣлима радили. Одъ половине XVII столѣћа, кадъ се є духовно краснорѣчіє на народномъ езiku започело, чему є почетакъ іошъ подъ Петромъ великимъ у про-

повѣдима тогъ времена учинѣнь — привеный є-
зыкъ у сачинѣніма свѣтске кнѣжествености и ду-
ховногъ ораторства замѣнѣнь є народнимъ ру-
скимъ єзикомъ; а онъ остане само достоѣнѣ цркви.

Граматики и рѣчници црквено-словенскогъ єзика.
Граматики.

1. Мы смо веѣть видѣли, да прво покушава-
нѣ опредѣлѣти граматичке форме црквено-сло-
венскогъ єзика чинио є іошъ Іованъ екзархъ бу-
гарскій. Онъ є сачинѣніє Іована Дамаскина „о
осамъ редова говора“ или грчку Граматику пре-
вео и у некимъ случаєвима за употребляванѣ сло-
венскогъ єзика удєсио. Време намъ є само по-
четацъ одъ овогъ нѣговогъ сачинѣнія заштеди-
ло. Найстаріи рукопись овогъ сачинѣнія наѣнѣ
є у єдномъ списку, кои се по разлики руке, ко-
іомъ є писанъ на двѣ половине дѣли, и написанъ
є уздужъ на глаткой хартіи полауставнимъ сло-
вима, коя готово на скоропись налице. Овай
рукопись припада библиотеци волоколамскогъ
іосифовогъ манастира. Прву половину овогъ спи-
ска написао є митрополѣтъ московскій Данило
(кои є 1539 г. умрѣо), и, осимъ гореозначене Гра-
матике у нѣму є іошъ 10 чланака фолософійскогъ
садржая. Граматика є тамо овако названа: „ки-
га св. Івана Дамаскина философская о осмихъ ча-
стѣхъ слова, преведе же єа Иванъ Презвитеръ,
экзархъ Болгарскій, отъ Еллинскаго языка въ
Словенскій“. Да примѣтимо, да названя редова
говора, кои се сада употребляваю, веѣиномъ
іошъ кодъ Іована екзарха налазе се. Тамо стои:
имя, рѣчь (тако є тамо глаголь названъ), *прича-
стіє, жѣстоимєне, предлогъ, нарѣчіє, стужь*. О-
вимъ редовима говора придодать є іошъ чланъ,
и названъ *различіє*. Именомъ, рѣчью (т. є. гла-

ломъ), причастієть и разячїємъ прекида се Граматика Іована Дамаскина по прїеводу євзарха бугарскогъ у сва три рукописа, кои су у рукаха К. Калайдовића были ¹⁾. Навле Стровъ, ово сачинїиє Іована євзарха бугарскогъ односи XII столїѣу. Но на свакїй начинъ граматичко покушавањъ, кое се овомъ свѣтителю приписує старїимъ временима припада.

2. Многи су приписивали, вели митрополитъ Бвгенїє ²⁾, Максиму грку ону словенску Граматику, коя є за време патріярха Іосифа была у Москви (1648) напечатана; но то нїє истина. Та Граматика нїє максимова, него Мелетїя Смолицкогъ, а само су на краю издательи придодали расужденїє Максима грка: о користи *Граматике, Риторике и Философіє*, толкованъ по азбучномъ реду имена светы людїй, коя се у црквекомъ мѣсецослову налазе и граматичко разбиранъ двѣ молитве: царю небесный и отче нашъ.

3. У 1591 годїни у Льову напечатана є была на грчкомъ и словенскомъ ѳзїку найстарїя грчко-словенска Граматика, кою су ученици тамошнїхъ братске школе издали. Она є овако названа „*Αβελφότης* Грамматика доброголаголиваго Єлино-славянскаго языка, совершеннаго искусства осми частей слова ко наказанїю многиименитому Россїйскому роду. Въ Львови, въ друкарни Братской року 1591.“ Граматика ова напечатана є на осмини табака и има 169 неозначеныхъ брѣмѣхъ стрѣна. Сачинителья писали су ову кнїгу за изучаванъ грчкогъ ѳзика.

4. „Грамматика славянская съвершеннаго искусства осми частей слова и иныхъ нужныхъ ново-

¹⁾ Іоаннъ. в. Б. стр. 74. и слѣд.

²⁾ Словаръ историческїй. часть II. 1817. стр. 38.

составлений Л. З. Въ Вильнѣ, въ друкарни братской року Божого 1596^а. Ову Граматику написао є Лаврентіє Зизаніє православный протоіерей у литовской вароши Корцу. Сачинитель за осповѣ овогъ свогъ сачинѣнія узео є грчке Граматике и писао є на тадашнѣмъ рускомъ говору, кон є съ польскимъ рѣчица быо пошѣшанъ. Онъ прійма осамъ редова говора, а такоже и *различіє*, т. є. чланъ: *иже, лже, вже* ¹⁾. Тай истый Зизаніє написао є и напечатано те исте годинѣ словенску азбуку съ молитвама и малимъ рѣчникомъ привезено-словенское и тадашнѣгъ руское сѣика.

5. „Грамматика славянскія правильное Синтагма потщаніємъ многогрѣшного мниха Мелетія Смотрицкаго въ Киновіи братства церковнаго Виленскаго, при храмѣ Сошествія Пресвятаго и Животворящаго Духа назданномъ странствующаго снисканное и прижитое лѣто Воплощенія Бога Слова 1618^а. Сачинитель ове Граматике Мелетіє Смотрицкій, быо є найпріє іеромонахъ у виленскомъ стародуховскомъ монастыру; а потомъ уніятскій єпископъ у Полоцку и умрьо є 1648 годинѣ ²⁾. Граматика ова была є четири пута издавана: 1619, 1629, 1648 и 1721. Кадъ є требій путь была издавана прибавлѣнъ є предговоръ, у комъ се о користи Граматике и потреби кнѣжевногъ исправляя говори, и осимъ тога іошъ су други неки изводи изъ сачинѣнія Максима грка придати. Четвертый путь поправио є и издао ову Граматику исправлячъ (коректоръ) московске кнѣгопечатнѣ Тарддоръ Подикарцовъ. При овомъ издаваню изоставлѣнъ є предговоръ и изводи изъ сачинѣнія Максима грка. —

¹⁾ Опытъ краткой исторіи Русской литературы. соч. Н. Греча. СПб. 1822. —

²⁾ *ibidem*.

6. „Грамматика или писменица языка Словенскаго, тщателемъ въкратцѣ издана въ Кремянци (у Волину)“ у 1638 години. Угледъ за ову Граматику была в Граматика Смотрицкогъ.

7. „Грамматика Словенская въкратцѣ собранная въ Греческо-Словенской школѣ, гдѣ въ великомъ Новѣградѣ при домѣ Архіерейскомъ“. Ову Граматику такоже извадио в изъ кнѣиге Смотрицкогъ ипоѣаконъ софійске новгородске саборне цркве Тодоръ Максимовъ, и напечатана в была у С. Петербургу у троицкомъ александровскомъ манастиру 1723 године.

8. „Грамматика или писменица языка словенскаго.“ Кременецъ. 1638.

9. „Грамматика Русскаго и Славянскаго языковъ“, кою в Хенрихъ Лудолѣ латинскимъ языкомъ написао и посветио Петру великомъ. Оксфордъ . 1696 г.

10. „Грамматика Словенская“, кою в учитель новгородске школе ипоѣаконъ Теодоръ Максимовъ сачинио. СПб. 1723.

11. „Грамматика Словенская“ напечатана у римничкой епископи за Србе. 1755 г.

12. „Предисловіе ко Грамматикѣ Словенской“, коя в за време патріярха Юсифа была напечатана, и у комъ се говори: о користи Граматике, о потреби читаня св. Писма, о потреби кнѣиженогъ исправляня и т. д. Москва. 1782.

13. „Грамматика Славянская“, кою в Лоносовиѣ сачинио. Есекъ. 1778. Она в по другій путь съ нѣмачко-маѣарскимъ прѣводомъ издана у Будиму 1795.

14. „Бесѣдованіе“ Максима грка о користи Граматике. Москва. 1782.

15. „Грамматика Славянская“ сач. Релковића. Бечъ. 1789.

16. „Грамматика Славенская“ сач. Бернолама. Познаць. 1798.

17. „Грамматика, руководствующая къ познанію Славено-Россійскаго языка“ сачинѣніе севскогъ епископа Аполоса. Кіевъ. 1794.

18. „Грамматика или руководство къ право-глаголанію и правописанію“ сачинѣна за употребљаванъ у србскимъ училиштима Стефаномъ Вуиновскимъ. Бечъ. 1793.

19. „Грамматика или руководство къ Славянской грамматицѣ во употребленіе Славено-Сербскихъ народныхъ училищъ“, сач. Аврама Мразовића. Бечъ. 1794. (два изданія).

20. „Сокращеніе Славянской етимологій“ скупно Тома Розановъ. Москва. 1810.

21. „Краткая Славенская Грамматика“, сачинио Петаръ Виноградовъ. СПБ. 1825.

22. „institutiones Linguae Slavicae dialecti veteris“, сач. обата Јос. Добровскгъ, одъ три части. Бечъ. 1822. Ову Граматикку превели су на рускій езикъ г. Погодинъ и Шевиревъ и издали 1833 г.

23. „Славянская Грамматика“ извађена понайвише изъ Граматике Добровскогъ Ив. Пенинскимъ. СПБ. 1825, 1826, 1827 године.

Рѣчници.

1. „Лексиконъ Славено-Россій именъ толкованіе съ приложениемъ именъ отъ Еврейскаго,

Греческого, Латинского и отъ иныхъ языковъ, приданы же суть имена прѣдвѣстїи на пострѣжїи: и калугерства (монашества), знаки калугеромъ, або инокомъ; згромаженный всечестнымъ отцемъ Памвою Бериндою“. Кїевъ. 1627. Ово є быо прѣвый словенскїй рѣчникъ, изданный оной мѣной, кои є Зизанїє быо написао. У нѣму су словенскїе рѣчи толковане тадашнїмъ рускимъ езикомъ, кои се є у то време найвише у кнѣжевности употреблявао. По другїй путь онъ є у кутеянскомъ манастиру 1653 године быо изданъ.

2. „Полный лексиконъ Греко-Славяно-Латинскїй“ одъ два тома, когъ є Епифанїє Славинецкїй око половине XVII столѣна саставио. Онъ се іошъ и досада у рукопису чува.

3. „Лексиконъ трєязычный реченїй Славенскихъ, Блдино-Греческихъ и Латинскихъ сокровище; изъ разныхъ древнихъ и новыхъ кнїгъ собранное, и по Славенскому алфавиту въ чинъ расположенное“ — московскє синодскє кнѣгопечатнї поправлячомъ Годоромъ Поликарповымъ. Москва. 1704.

4. „Лексиконъ, сирѣчь словесникъ Словенскїй, имѣющъ въ себѣ словеса: прѣве Славенскїя азбучныя, посемъ же Польскїя, благопотребный къ выразумѣнїю словесъ Словенскихъ, обрѣтающихся въ кнѣгахъ церковныхъ“, у Супраслу. 1722 године.

5. „Лексиконъ Славено-Сербскїй и Нѣмецкїй“ У нѣму нема означена година и мѣсто печатаня.

6. „Церковный Словарь или истолкованїе реченїй Славенскихъ древнихъ также иноязычныхъ, безъ перевода положенныхъ въ священномъ писанїи и другихъ церковныхъ кнѣгахъ“, сѣ. про-

то іред. Петра Алексієва (Златог). Москва. 1773—76, 1794, 1815—18 (у 5. частій), 1817—19.

7. „Аналогическія таблицы Славено-Россійскаго словаря“, коє в академія наука издава одъ 5 частій. СПб. 1781.

8. „Краткій Словарь Славянской съ прибавленіємъ Славянскихъ склоненій, спряженій и нѣ-которыхъ нужнѣйшихъ грамматическихъ правилъ“, — скупио ієромонахъ Евгеніє (а послѣ кievскій митрополитъ).

9. „Опытъ Словаря древнихъ Славянскихъ словъ и реченій, находящихся въ древнихъ Россійскихъ рукописяхъ и лѣтописцахъ харатейныхъ и печатныхъ и прочихъ памятникахъ древней Русской словесности, съ изъясненіємъ значенія оныхъ“. Сачинио А. Петровъ. Москва. 1834.

10. „Общій церковно-Славяно-Россійскій Словарь, или собраніе рѣчей, какъ. отечественныхъ такъ и иностранныхъ въ церковно-Славянскомъ и Россійскомъ нарѣчіяхъ употребляемыхъ“. Саст. П. С. СПб. 1834.

Найстаріє кнѣгопечатиѣ у коима су се кнѣ-ге на црквено-словенскомъ езикѣ печатале съ означеніємъ времена одъ когъ в коя почела ради-ти и нѣны найстарій кнѣга ¹⁾).

1. У Кракову, одъ 1491. Псалтирь са возелѣ-дованіємъ и Часловацъ...

2. У Угровлахіи, одъ 1512. Напрестолно 6-вагеліє.

3. У Прагу (у Бохеміи) одъ 1517—19 год. Библия прієводъ доктора Сморца.

¹⁾ Опытъ Россійской библіографіи. В. Сопикова. СПб. 1813. часть 1. стр. СКНІ—СКНІІ.

4. У Вилни, одъ 1523. Апостолъ истога пре-
водителя.

5. У Венеціи, одъ 1527. Катихизисъ.

6. „ Србіи, одъ 1547. Молитвословъ.

7. „ Тубингу, одъ 1554. Новый завѣтъ

8. „ Несвижу, одъ 1561. Катихизисъ Симона
Буднога.

9. У Тригуріи, одъ 1562. Недѣльна и праз-
ничка евангелія.

10. У Москви, одъ 1564. Апостолъ.

11. „ Львову, одъ 1573. Апостолъ.

12. „ Острогу, одъ 1580. Новый завѣтъ. Ви-
блїа у 1681.

13. У дерманскомъ монастыру, близу Остро-
га, одъ 1603 године. Октоихъ. —

14. У Стратини, одъ 1604. Служебникъ.

15. „ Галичу, одъ 1606. Толковано недѣльно
евангеліе.

16. У Ђву, близу Вилне, одъ 1611. Новый за-
вѣтъ.

17. У Кіеву, одъ 1614. Каноникъ.

18. „ Могилеву, одъ 1616. Учително недѣль-
но евангеліе.

19. У Почаеву, одъ 1618. Зерцало Богословія.

20. „ Угорцима, одъ 1618. Собраніе словесъ
отъ божественнаго писанія.

21. У Рахманову, одъ 1619. Учително недѣль-
но евангеліе.

22. У Луцку, одъ 1628. „Ламентъ“ Давида Ан-
дрєвиѣна.

23. У Стогхолму, одъ 1628. Катихизисъ.

24. „ Кутеинскомъ монастыру, близу Орше, одъ 1632. Новый заветъ.

25. У Кременцу, одъ 1638. Словенска Граматика.

26. „ Чернигову, одъ 1646. Похвална слова Кирила Транквилиона.

27. У Делскомъ монастыру, одъ 1647. О угледаніи на И. Христа.

28. У Тереговишчу, одъ 1649. Трипѣснецъ св. четрдесетнице.

29. У Лорету, одъ 1649. Сокровище Славенскаго языка.

30. У иверскомъ монастыру, кодъ Валдес, одъ 1656. Мисленый рай, сачинѣніе Никона.

31. У Новгороду, одъ 1658. Псалтирь съ возсладованіемъ.

32. У Вудину, одъ 1670. Евангеліе св. Матей и Марка.

33. У невскомъ монастыру, одъ 1674. „Викладъ о церкви святой“.

34. У Новгороду съверскомъ, одъ 1678. Ангтологионъ.

35. У Яшу, одъ 1680. Псалтирь.

36. У монастыру Супраслу, одъ 1695. Обштыи Миней.

ПЕТА ГЛАВА.

О глагольной азбуки и книжности ¹⁾.

У тѣсной связи съ кириловскомъ азбукомъ, па у некомъ одношеніи и у препирци съ ньоме, што се старине тиче, налази се глаголка азбука. Зато мы морамо изложити овдѣ о ньой най-главнѣе изводе, кои су у наше време о ньой учи-нѣни.

¹⁾ Назови: 1. S. F. Frisch Origo characteris Slavonici vulgo Cyrillici, et glagolitici. Berol. 1727. 4. — S. P. Kohl Introductio in rem liter. Slavorum. — Cl. Grubissich in orig. et histor. alphabeti Slavonici glagolitici vulgo Hieronymiani disquisitione. Venet 1766. 8. F. Durich Dissert. de Slavobohemica S. Codicis versione, Pragaе. 1777. 8. (§. 3.). — Abhandlungen einer Privatgesellschaft u. s. w. ir. Bd. 1775. 8. стр. 164—199. von Voigt. — Abhandlungen der Böhm. Gesellschaft der Wiss. auf das iahr 1785. Prag. 8. von Dobner. — K. G. Anton's erste linien e. Versuchs üb. d. alten Slaven. 2 thail. стр. 103. и далѣ. — A. Linhard Vers. e. Gesch. v. Krain II. ча. Laibach. 1788. 8. стр. 357—358. — Ch. F. Schnurrer Slaw. Bücherdruck in Würtemberg im XVI iahrh. Tüb. 1799. 8. S. Ch. Engel Gesch. d. ungr. Reichs. 1798. II стр. 472. III. 457. — J. Dobrovsky Glagolitica, üb. d. Gla. liter. Prag. 1807. 8. — Gla. Closianus id. est codicis gla. inter suos facile antiquissimi etc. Bartholomaei Kopitarii. Wendobonae. 1836 in fol. — Прейсъ: о Глагольской письменности. Ж. М. Н. П. 1843 Мартъ.

Познато е, да неки Словени, кои живе поредъ ядранскогъ мора, а наине: Далматинци и Хорвати имаю особитогъ реда азбуку, коя по свойству и реду с ова слаже се съ кириловскомъ; но разликуе се одъ нѣ доста чуднимъ изгледомъ. О постанку ове азбуке доста е было писато іоушъ до абата Добровскогъ, кои е првый утврдио, и може се рећи, сасвимъ ово питанъ рѣшио. Пріе нѣга много е кварио, съ єдне стране лажный патриотизамъ, а съ друге недостатакъ у правимъ датама и фактовима. Осимъ тога нїе достаяло дубокомислене и непристрасне критике, коя бы основана была на тврдимъ начелама ума — философски образованогъ, коіомъ е Добровскій владао.

Владаюће народно миѣніе у Далмаціи, кое се одъ старина води и іоушъ до нашегъ времена трае, то е, да е глаголску азбуку или буквицу пронашао блаженный Іеронимъ, црквеный отаць IV вѣка, кои е, као што они мисле, быо родомъ далматинаць, о чему смо мы у првой глави ове наше књиге говорили. Миѣніе ово распространили су были глаголити (т. е. далматински свештеници, кои црквену службу свршую по догматима и обредима западне цркве, но по књигама словенскимъ езикомъ написанима). Да примѣтимо іоушъ, да првимъ документалнимъ споменикомъ овогъ миѣнія есу рѣчи папе Инокентія IV налазеће се у нѣговој були, кою е онъ 1248 године єдномъ одъ єпископа те стране дао (episc. Scemensi). Одобравајући употребљаванъ словенскогъ езика и књига при богослуженю, папа вели: *porrecta nobis tua petitio continebat, quod in Slavonia est litera specialis, quam illius terrae clerici se habere a Beato Hieronimo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis*, т. е. „послато намъ одъ

тебе прошење садржавало е, да у Славонији (у Далмацији и Хорватској) има особита азбука, коју црквенослужитељи те земљи при свештенослуженју употребљавају, утврђујући, да они јоу одъ блаженогъ Иеронима имаю“. Миѣніе ово сачувало се и трајало е до прошлогъ столѣћа, кадъ су се започела прва критичка нагађања и испитивања о начелу глаголске азбуке.

Графъ Грубисихъ вели, да су ова слова најпріе започела се у Фригији и Тракији, и доказуе, да она почетакъ свой одъ гетски и готски руна воде. Но јошъ у првој половини прошлогъ столѣћа започели су учени люди двоумити о томе, — е ли глаголска азбука тако стара по постанку, и заиста ли она води свой почетакъ одъ бл. Иеронима? Еданъ одъ првы, кои су о томе почели двоумити быо е Асеманіе. У своима *Kalend. Slav. T. IV* (стр. 408), онъ вели: *falsa haec Slavorum traditio inde orta, quod, S. Hieronymus Dalmata fuerit, ceterum literas Slavicas excogitasse Cyrillum, non Hieronymum, res est certo certior.*

Колъ, у другој књижи свогъ сачинѣнія „*introduction*“ написао е о глаголској азбуци 6 параграфа; но по праведној примѣдби Добровскогъ ништа ніе доказао, као годъ и Асеманіе, премда е више говорио него овај послѣдній. Фришъ е мислио, да е глаголска азбука постала одъ кириловске, на тај начинъ, што преписиватељи у различна времена мало по мало негда съ намѣромъ, а негда безъ намѣре по немарности украшавали су кириловску азбуку и такимъ начиномъ покварили е. Миѣніе ово примили су Колъ, Фойгтъ, Шлецеръ и други, кои су држали, да е ова азбука створъ доцнѣгъ некогъ преобразователя.

При свршетку прошлогъ столѣћа появилось се е мнѣніе обата Добровскогъ, овогъ заиста найдаровитіегъ и найученіегъ одъ своіу словенолога, кои су до нашегъ времена живѣли. Нѣгово е мнѣніе ово: глаголска азбука односи се XIII столѣћу (у првомъ свомъ сачинѣнію нѣнѣ почетаць онъ е вѣкъ и по раніе метнуо). Она е измишлѣна у Далмацији или Хорватској, съ томъ намѣромъ, да бы се словенско богослуженѣ у овимъ земляма сачувало, кое се е тамо рано увукло скупа са пріеводомъ св. Писма, кои су Кирилъ и Методіе направили; но да бы уедно съ овомъ разликомъ слова удалити Далматинце и Хорвате одъ употребляванія при литургіи кириловски нѣига, у кои-ма е точный пріеводъ текста источне цркве. Ево нѣгови рѣчій у изводу ¹⁾.

„Ніе могло быти другогъ згодніегъ времена ради уведенія прве словено-римске литургіе, него почетаць XIII столѣћа, кадъ су 1204 године столицу византійске имперіе Французи были покорили, и кадъ се е родило прво надалѣ Грке и Словене грчке вѣре са латинскомъ црквомъ сединити. Ніе лако было епископу словену (родомъ), кои е одъ Инокентія IV добио дозволѣніе іеронимовска слова употреблявати — наћи тако уступаюћегъ папу, као што се е овай првосвещеникъ показвао. Онъ е пристаю и Русима, у црвеной Русіи живѣћима црквену службу оставити на народномъ езiku и по грчкомъ обреду, само нека оңи у римску цркву прећу. Іошъ добровольніе онъ е на захтѣванѣ сцеменскогъ епископа (epis. Scemensis) одобрио римско-словенску литургію. Но пріе 128 година папа Григоріе VII држао е за преступлѣніе, што су жители Бохе-

¹⁾ Glagolitica. стр. 16 и да.

міє желили литурфію на словенскомъ ѡзнику слушати. Инокентіє IV много є више уступао. Нѣгово пристаѣнѣ премда и нїє безъ икакве погодбе; али при свемъ томъ приуздоковало є, те се є одъ тогъ времена, т. є. одъ 1248 г. глаголска литурфія мало по мало у Адриатики распрострањила. Народна поноситость Далматинаца и Хорвата задовољавала се є тиме, што су мислили, да є слова, коима су глаголати писали, пронашао врло знатный црквеный учитель бл. Іеронимъ, за кога они мисле, да є нѣиѣ землякъ. Ово нагаѣанѣ іошѣ више чинило имъ се истинитіє, што они ни мало нису двоумили, рѣчи овогъ црквеногъ учителя *linguae meae hominibus* ¹⁾, налазеће се у єдномъ нѣговомъ писму къ Софронію заиста Далматинцима однієти. То су они желили, па зато су радо и вѣровали. Но као што є Іеронимъ са овимъ рѣчима хтѣо да каже о Псалтиру, кои є онъ „людма свогъ ѡзика, по тексту 70 толковника“ предао; то нїє могло бити, да се не нађе лакомислены Далматинаца, кои, видећи Псалтирь удешєнь по іеронимовомъ тексту, и написанный новима не виђенима дотлїє словима, ни су нимало двоумили, него су нѣга за подлинный прїєводъ бл. Іеронима признали. Тако се є то у самой ствари догодило. Тай Псалтирь быо имъ є предъ очима, а може бити, да се и сада гдѣгодъ налази. Овай Псалтирь написао є са глаголскимъ словима на пергамену 1222 године, за време папе Хоноріа некій Никола клирикъ (*clericus*) на острову Арби. У првой половини XVII столѣѣ Леваковиѣ га є виђао и доста пространо описао. Нѣгово описанїє превео є одъ рѣчи до рѣчи Караманѣ и Асеманїє. Но стварь є у томъ, што Никола, у предговору на овай Псалтирь, говори, да га є онъ одъ

¹⁾ Ви. прву главу.

рѣчи до рѣчи преписао изъ другоꙋ старіеꙋ словенскоꙋ Псалтира, кои е написанъ быо по заповѣсти Тодора послѣднѣꙋ архіепископа салонскоꙋ. Леваковићъ и Караманъ (види ниже) ово свѣдочанство примаю за истинито, и односе Тодора, као послѣднѣꙋ епископа Салоне, коя е 640 године была разрушена, VII столѣѣу, и мисле, да е овай старый Псалтирь быо іеронимовъ прѣводъ, тимъ више, што е Кирилъ на 200 година послѣ живѣо. Такимъ пакъ увѣраваньима, као што е то преписивателя Николе у предговору на нѣговъ Псалтирь, нетреба свагда сасвимъ вѣровати. Асеманіе двоумио е іошъ, да нѣ у томъ старомъ Псалтиру речено было само о архіепископу Тодору; па да е Никола самъ своевольнѣо направно такавъ изводъ, да е тай Тодоръ быо послѣднѣꙋ архіепископъ салонскій. Осимъ тога Асеманіе приводитъ доцнѣꙋ Тодора архіепископа салонскоꙋ, кои е около 880 и 890 године живѣо, за време кога могуће е, да е прототиꙋ николиноꙋ Псалтира быо написанъ, тимъ више, што су архіепископи Спалате, куда е 640 године архіепископска столица изъ Салоне была пренешена, іошъ дуго послѣ тога салонски архіепископи звали се. Ако е тако, а оно Псалтирь, изъ кога е Никола, као подлинника преписивао, може быти да е позаймѣнъ изъ кириловскоꙋ текста. Тако е объяснявао ово питанъ Асеманіе, кои никако нѣ хтѣо допустити, да е до Кирила быо словенскій прѣводъ кнѣига св. Писма. Познато е, како е Леваковићъ и бывши у нѣгово време терлецкій епископъ, неразумѣваюћи еврейскоꙋ звика, словенскій Псалтирь Бревіарія одъ 1648 удесили су по Вулгати; исто е тако могао и Никола изъ Арбе, или ко му драго другій, разумѣваюћи латинскій, кириловскій прѣводъ Псалтира измѣнити по Вулга-

ти у онихъ мѣстима, у коима се в оваѣ пріеводѣ удалявао одъ нѣ. Никола изъ Арбе, едѣнъ одъ првы глаголски кнѣжевы людѣ, съ намѣромъ направно е ово натежанѣ и навлащѣ в навео посѣдицѣ архіепископа салонскогъ око 640 годиде, да читателя на ту мисао доведе, да е іошъ пріе Кирила пріеводѣ свештены кнѣига на словенскомъ азѣку быо, кои е съ Вулгатомъ еднакъ быо, и да га такѣмъ начинѣмъ убѣди у истини глаголскогъ преданія о блаженѣмъ Іерониму, да е онъ првыи установитель словенске литурѣе у Далмациѣ.

„Ко ће, наставля Добровскій, допустить преварити се подозрительнимъ свѣдочанствомъ Никола изъ Арбе? нико, кои е у томъ убѣженѣ, да пріе Кирила нѣ было ни словенске азбуке, ни словенске литурѣе. Само простодушный Алтеръ недавно дозволио е себи повести се по томъ мнѣнію, да е стара римско-словенская литурѣя іошъ пріе Кирила постојала у Солуну, у којој се и самъ онъ поучавао, и да е много пређе нѣга было на словенскомъ азѣку св. Писмо, кое е преведено было съ итали, а не съ грчкогъ текста. Добнеръ исночетка такође пристао е на то, да пређе Кирила нѣ было никакве словенске кнѣжевности; литурѣе и редакціе Библие. Но кадъ самъ я, вели Добровскій, у 1782 години объяво, да су глаголска слова доцнѣ пронађена, и да су они преварили съ тиме, што су ѣ бл. Іерониму приписали, онъ (Добнеръ) се е заузео, да гмѣлите одъ окривляваня у прѣвари заштити. Да бы одъ нѣм отклонно подозрѣнѣ у томе, да су они навлащѣ словенска слова замѣнили, Добнеръ одважно се е окривлявати Словене грчке вѣре у томе, да су они права стара словенска (т. е. по нѣговой изнова замѣшлѣной гипотези — глагодока) слова из-

миѣниди и мѣсто нѣи мало по мало грчка увели, премда су сачували неке изгледе старо-словенски (т. е. глаголски) слова. Одъ свуда, гдѣ е годъ што могао наћи, онъ е безъ разбирания и испитиваня сабирао, само што е могло, па ма и издалека потврдити нѣгово дотлѣ не чувено миѣнѣ. Не гледајући на то, онъ е свему томе умѣо такавъ видъ дати, да ова нѣгова нова хипотеза некима не ученимъ читателѣима могла се е наликъ на истину показати. А др. К. Г. Антонъ мислио е, да е Добнеръ свою хипотезу доказао, као што е склонѣнъ на то, да е глаголска азбука старія одъ кириловске, онъ е лако нѣгово миѣнѣ примио, и, оснивајући се на форми слова у првој одъ овы азбука, признао е, да е глаголска азбука старія и одъ самогъ Іеронима, и да е она првобытна азбука. Тако далеко своя нагађаня ни Добнеръ нѣ пружао, кои е при свемъ томъ знао, да словенска књижевностъ не пружа се далѣ одъ IX вѣка. Миѣнѣ Добнера примио е и Шимекъ, кој му е братъ по ордену и професоръ у Бечу быо“. Да примѣтимо јошъ, да Лингардъ, нагађаня кога Добровскій разбира и изясњава у свомъ сачинѣнию *Glagolitica*, глаголска слова производи одъ грчки, него само вели, да су она у V столѣћу постала одмахъ послѣ іеронимове смрти.

Треба признати, да нагађаня абата Добровскогъ у обштимъ своимъ положенѣима изведена су просто и естествено, па зато се е нѣгово миѣнѣ одмахъ распространило и постало обште. Само у некимъ одѣлитимъ случајима миѣнѣ и изводи нѣгови врло су слободни: тако на прилику, нема оцнова да се може мислити, да е башъ Никола изъ Арбе глаголска слова пронашао. Врло е наликъ на истину, да е онъ неку малу измѣну учинио; но поетанамъ глаголски слова треба е-

дносити XIII, а не XI и XII столѣћу, зато ерѣ папа Инокентіе IV говори о тима словима, као такима, која су међу Далматинцима већ распрострањена. У најновије време послѣ смрти Добровскогъ питањѣ о постанку глаголске азбуке опетъ се њ изнова започело, но већина гласова на његовој страни остае.

У 1830 години, Копитаръ надзиратель палатинатске библиотеке у Бечу, пронашао ѣ еданъ на пергамену глаголскій рукописъ, у коме се налазе одломци изъ св. Іована златоустогъ и слово св. Ђефанија. Овај рукописъ припада графу Клоцу (Glagolitica Closianus). Оснивајући се на палеографіјскимъ датама и на особитостима језика, Копитаръ каже, да клоцевъ рукописъ по старини може се поредити са најстаријимъ споменикомъ кириловске књижевности — остромировимъ Евангелијемъ, и да се ѣ глаголска азбука употребљавала несамо кодъ Далматинаца, него и кодъ Бугара. Поводъ, зашто ѣ онъ ово послѣднѣ мнѣніе изрекао, био ѣ *прво* натписъ, који се на глаголскомъ парискомъ кодексу налази *abecedarium bulgaricum*; а *друго*, што се у кириловскимъ рукописима глаголска слова налазе. На основу ови рѣчјѣ, Копитаръ много ѣ далѣ пружио своя нагађања. Онъ ѣ допустио, да у Бугарској, Далмаціи и уопште кодъ Словена источне и западне вѣре, који живе поредъ Дунава, употребљавале су се двѣ азбуке: једна кириловска у црквеној, а друга глаголска у свѣтској књижевности, и да су кириловску Грци пронашли, него доцније одъ глаголске. И као што ѣ кириловска азбука у свакидашњимъ употребљѣњу у црквама била, па збогъ тога и истиснула ѣ глаголску азбуку изъ подунавски земаља. Мнѣніе копитарово основно ѣ опровергао г. Прейсъ, који ѣ преподавао словенске

говоре у петробуршкомъ университету. Ево нѣ-
говъ рѣчій у изводу: „1. Могуће е, да су глагол-
ска слова истиснута была изъ Бугарске; но то
іошъ не доказуе, да су она у обштемъ употре-
блѣнію у той земљи была. Зашто се пакъ глагол-
ска слова у кириловскимъ споменицима налазе,
то е могло одъ волѣ преписивателя зависѣти. У
кириловскимъ споменицима налазе се слова са-
свимъ непознатогъ происхождѣня. У глаголскимъ
пакъ рукописима често зачелна слова узета су
изъ латинске, а по некій путь и изъ кириловске
азбуке. При томъ, ако су се већъ у народу гла-
голска слова употреблявала, то кака е потреба
была Кирилу, да онъ измишлява нову азбуку, коя
бы као и свака новостъ могла сметати у нѣговомъ
великомъ дѣлу? Бугари мрзили су на Грке, и да
су они свою народну азбуку имали, то небы грч-
ку примали. До данашнѣхъ времена много е бу-
гаро-кириловски рукописа пронађено, но нема ни
едногъ глаголскогъ кодекса, кои бы у Бугарској
быо написанъ. При томъ сви познати досада
глаголски споменици удалѣни су одъ обштегъ
начела црквено-словенскогъ езика и управо нась
у свою постойбину у приморску Хорватску воде.
2. Рѣчи у парискомъ кодексу: „absenarium bulga-
ricum“, по свой прилици, значе „неразговѣтна сло-
ва“; ерѣ доиста Французу могла се е показати
неразговѣтна кнѣига, коя е са искривуданимъ гла-
голскимъ словима была написана. Осимъ тога
познато е, да име „бугаринъ“ одъ првогъ крсто-
носногъ похода Французи употреблявали су у
найнеприличнѣмъ значеню. 3. Монахъ Храбръ ро-
домъ бугаринъ, вели, да пређе грчки и латински
слова Словени употреблявали су чрте и зарѣзо-
тине, а то никако не може се мислити, да е гла-
голска азбука. 4. Ніе познато, на чему оснива

Копитаръ свое мнѣніе, да су глаголска слова словенска, а кириловска грчко-словенска. Ово прво нѣгово мнѣніе нѣ ни на чему основано и ни чимъ нѣ доказано; а кириловска азбука у такомъ е смислу грчко-словенска, у какомъ грчка-финиійско-грчка“. „Заръ су потребна была, пита далъ г. Прейсъ, за словенску азбуку слова: *ѿ, ѡ, ѡ* и два *и (и ѡ)*?—а сва се она у глаголской азбуци налазе“. „Откуда су она узета него изъ грчке азбуке“, и притомъ да примѣtimo и мы, заедно съ Добровскимъ, да су узета посредствомъ кириллице. „Изгледъ глаголскогъ слова *ѿ*, заръ нѣ грчкій? Заръ слово *ѡу* нѣ грчка комбинація? Притомъ, зашто е потребно было бугарину измишлявати такавъ знакъ, кои за нѣговъ говоръ нѣ потребанъ? а такавъ е хорватскій знакъ *ј*“.

Уобщте са тимъ, што ће Бугарима глаголска слова навезати, Копитаръ мисли да докаже, да су она была првобитна кодъ свію Словена; но нѣгова нагађаня сву силу губе предъ основнимъ опроверженьима г. Прейса, кои на краю гонори: „Нѣ праведно глаголску азбуку само словенскомъ називати: она е по тима истимъ правима грчка, по којима и кириловска. На послѣтку, прибавля онъ, показиваюћи неосновность и филологійски извода Копитара на основу клоцевогъ рукописа, не треба сметати съ ума и те врло важне околности, што се у самой Далмаціи до XIII столѣћа ни єдне рѣчи о глаголской азбуци не говори, а да су се кириловска слова пређе у той земљи употреблявала, о томе и двоумити не треба. Свѣдочанство у томе може бити була папе Іована X одъ 925 године и наредба солинскогъ сабора држаногъ 1059 године, којомъ е забранѣно богослуженѣ по кнѣигама методіевимъ, кои се по рѣчима папе Іована X у брою светы не нала-

зи. На томъ истомъ солинскомъ сабору Методіа объявляѣтъ, а за еретика, а и сама ѿбога слова названа су готска, т. е. еретичка (Готы были ехариіани)⁴. Такимъ начинѣмъ копитарова нагаѣаня недонавана остаю.

Яковъ Гримъ такође признає првобытность глаголске азбуке. У старо доба писали су одъ десне руке къ лѣвой. По овомъ начину писаня удесно съ найлакшимъ покретаніемъ руке, правостоеѣ чрте слова метале су се свагда съ десне стране, а съ лѣве придодавани су они знаци, кои су одличность свакогъ поединогъ слова были. Кадъ су започели писати одъ лѣве руке къ десной, правостоеѣ чрте слова были су на лѣву страну пренешене, а оне криве, коє су одличность свакогъ слова показивале — на десну. На томъ основу, Гримъ признає, да глаголска азбука веѣ тиме показує свое првоначелно; найстаріє происхоѣеніє; ерѣ се у нѣой ове криве чрте слова съ лѣве стране (ѡ) налазе, као у првобытнимъ азбукама. Очевидно є, да ова примѣдба Грима нема никакве научне важности. И заиста све європске азбуке по изгледу и по реду слова уобште налице или управо на грчку азбуку, или латинску. Изъ овогъ общтегъ правила изузима се азбука малогъ словенскогъ племена, коє готово нѣє іошѣ никакву ролу ни у свѣту политичкомъ, ни у свѣту умномъ играло. Меѣутімъ, по изгледу слова, ова азбука врло є сложена и нашарана, а што се реда тиче она є наликъ на грчку азбуку. Изъ ове послѣднѣ околности, лако се може увидѣти, да є она доцнѣє пронаѣена; а то се исто показує и изъ првогъ, т. е. што су слова у нѣой съ намѣромъ нашарана и украшена была. Кодъ свію образованъ народа європе само се єдна грчко-латинска азбука употре-

блява, са некима видоизмѣнѣњима, која су се у то време догодила, кадъ су се они упливу старе образованости подчинили. Далмація ніе се могла у томъ случаю изузети. Доцнѣ грчка слова Константинъ и Методіе удесили су за словенскій ѡзикъ, исто тако, као што є на неколико столѣћа предъ тимъ учинѣно было на западу са латинскимъ словима. Измѣнѣна по изгледу и удешена за словенскій ѡзикъ, грчка азбука заостала є кодъ своіу истиниты Словена. Нека словенска племена, збогъ западногъ уплива примила су латинска слова, а нека пакъ нѣмачка. Откуда є произашла послѣ тога глаголска азбука, која се изъ овогъ общегъ правила изузима? Послѣ своіу овы саображеня, происхожденѣ нѣно до неволѣи постає подозрително, случайно и принуђено околностима времена, што є врло добро Добровскій погодио.

Како є постала и како се є распространила по словенскимъ земляма поредъ ядранскогъ мора тако названа глаголска азбука? На основу предположеня и примѣдбій Добровскогъ, кое є г. Прейсъ своимъ возраженѣима противъ новы копитаровы хипотеза поткрѣпио, мы можемо одговорити на ово питанѣ овако: кадъ су у IX столѣћу Константинъ и Методіе панонскимъ и моравскимъ Словенима богослуженѣ на нѣиномъ народномъ ѡзику преподали, тада є оно увукло се и распространило и по Хорватској и Далмаціи. Нераздѣлѣность источне и западне цркве у IX и почетку X столѣћа много є томе помогла, тимъ више, што богослуженю на словенскомъ ѡзику у IX вѣку папа Адріянъ II и Іованъ VIII нису были противни, но само су гледали, да свою духовну власть надъ Словенима задрже. Ученици методіеви, вели г. Прейсъ, распространявали су словени-

замъ. Хорвати (Кроати) и Срби (Далматинци) во-
лили єу примити ако и туђъ словенскій говоръ
при свештенослуженю, него грчкій или латинскій
езикъ. Предположенъ тогъ ученогъ, кое уоста-
ломъ и онъ самъ за врло слободно признає, да
су римски миснонери, кадъ су їй изъ Бугарске и-
стѣрали (878—889), преселили се у Далмацію
и настоявали о томе, да се овдѣ црквено-словен-
скій езикъ распрострањива — врло є наликъ на
истину. Међутїемъ раздѣлїи црквї у првой по-
ловины X вѣка почело се є яко одликовати, не-
трпимостъ римскогъ свештенства све више и ви-
ше увеличавала се є; а у Риму їошъ є скорашњъ
было преданїє о томе, да словенско богослуже-
нъ, кое є међу Словенима живлѣнїма у Германїи
и Адријатики дошло съ истока изъ Византїє. У то
време загрмиле су римске буле. У слѣдству бу-
ле папе Іонана X у 925 години на сплетскомъ са-
бору словенско богослуженъ строго є было за-
бранѣно. Ова иста забрана послїє 134 године бы-
ла є поновлѣна на сабору у Солину (близу Сплета),
кои є 1059 године быо држанъ. То повтораванъ
єдне и исте забране, кое є єднимъ вѣкомъ
и по на сплетскомъ сабору объявлѣно, показує, да
се є словенско богослуженъ све єднако кодъ при-
морско-адрански Словена употреблявало. Оно се
є и послїє тога кодъ нѣи употреблявало, као што
то доказую приведене горе рѣчи папе Інокентїя
IV; премда у нѣгово време у самой ствари гла-
голити учинили су были превртай у словенскомъ
богослуженю, и по томе нѣгове рѣчи, изъ други
новы видова могу се узети на користъ далматин-
скогъ текста литур҃їє.

Но како му драго, али у време ове борбе
кирило-словенскогъ богослуженя съ римскомъ
влашћу, а наїме одъ послѣднїхъ половине XI па

до почетка XIII столѣћа добила су свој поче-
такъ глаголскѣ слова. Овај периодъ ми зато на-
значаемо, ерѣ съ ѣдне стране папа Инокентіе IV
у својой були одъ 1249 годѣне говори о іерони-
мовскимъ словима, као о таној ствари, нѣма е у
нѣгово време постојала; а съ друге зато, ерѣ у
забрани солинскогъ сабора, коѣ е 1059 годѣне др-
жанъ — већъ се упомињъ о Методиу и нѣговымъ
словима. У томъ периоду, и по свој приици, у
XII столѣћу састављѣна е была глаголскѣ азбука
изъ ова два узрона. Словени живѣли побредъ я-
дранскогъ мора, као и нвини источни едноплеме-
ници хвалѣли Бога и служѣли литурѣію народ-
нимъ езикомъ по кириловскимъ кнѣгама, много
су се нашли тада увређени, надѣ су имъ папѣ
тако богослуженѣ почели забранѣвати. Далма-
тинско пакъ свѣштенство, као што е было обра-
зовано по духу западне цркве, одъ свѣгъ срца
было е римскомъ прѣстоу привржено; но скупа
было е и својой народности привезано, и зато
измислило е начинъ умирѣти ову борбу, и такимъ
начиномъ и ѣдномъ и другомъ удовѣлѣворѣти.
Осимъ тога, у кириловскимъ кнѣгама оно е уви-
ђало нека несагласіѣ съ догматима западне цр-
кве, збогъ чега е и было укоравано. И зато оно
е осѣћало, да е потребно промѣну учинѣти у
словенскомъ богослуженію кодъ Хорвата и Дал-
матинаца. Тада се е међу свѣштенствомъ поро-
дила мисао удовѣлѣворѣти и патриотичкой желью
својѣ земляка, кои су желили, да богослуженѣ и
читанѣ кнѣга на свомъ народномъ езикѣ сачуваю,
и уедно отклонѣти ѣѣ одъ уплива источне цркве
и у католицизму држати. Такимъ начиномъ, они
су саставили литурѣію и остале црквене кнѣге
на словенскомъ езикѣ, но по догматима западне
цркве и по тексту Вулгате. При томъ, само се

собомъ разумѣва, да су они за основу узели кирилловскій текстъ, само су га намѣнили и удескали по Вулгати. Да бы ѿ ѿишъ више удалили одъ Словена источне цркве и Грца, они су написали новыи словено-католичкій текстъ црквены кнѣига, са новима вѣшто-составлѣнимъ словима. Далѣ, као што су Словени грчке вѣре за свое првоучителѣ держали Константина и Методіа; то и далматско-католичко свештенство, да бы такође удоволетворило народной поноситости свой земляка — приписало є овай свой новыи словенскій текстъ Вулгате и ова нова слова бл. Іерониму, кои, као да є родомъ далматинацъ быо. Римско свештенство дуго време подозрѣвало є ову нову глаголску литургию, као што то доказує була папе Инокентія IV, у којой онъ забранує распространявати ту литургию по онимъ мѣстима, гдѣ ѿишъ она нѣ была допра. Доцнѣ, кадъ су се увѣрили, да є она сагласна съ догматима католичке цркве, оно є на ню крозь прсте гледало и пропаганда печатала є глаголске кнѣиге.

Глаголити имаю и свою кнѣижественость, но она се само изъ єдны богослужебны кнѣига састои. Найстаріи є споменикъ глаголске кнѣижествености, по мнѣнію Копитара, рукопись, кои припада графу Клоцу, и у нѣму є, као што смо о томє єданпутъ казали, одломакъ изъ сачинѣнія Іована златоустогъ и єдно слово св. Епифанія. Копитаръ односи овай рукопись половини XI столѣћа. Послѣє тога иде Псалтирь клирика Николє изъ острова Арбе, кои се 1222 години односи; но подлиникъ овогъ Псалтира погрѣшно наїдоцнѣи глаголити бл. Іерониму приписую. Осимъ тогъ Псалтира, кодекса, у коме су читаня євангелска на данє недѣльне и празничне, Мисала и Брєвія, нема више никаквы глаголски рукописа. Доц-

ніе пакъ сва Библия преведена е на далматинскій языкъ, и не гледаючи на то, што се е еданъ тамошній свештеникъ старао да е 1577 године са глаголскимъ словима напечата — то му ніе испало за рукомъ. То се е исто догодило и съ пріеводомъ Вартоломея Касія 1640 и Стефана Роза 1750 године. Гдѣ се сада налазе подлини рукописи овы пріевода, незна се.

У 1483 години появила се е на свѣтъ прва печатана глаголска кнѣга. То е было Мисалъ in fol. безъ означеня мѣста печатаня. Да примѣтимо, да е ова кнѣга была прво печатано дѣло на црквено-словенскомъ езику. Она е была напечатана на осамъ година раніе одъ првы кириловски кнѣга: Псалтира, Октоиха и Часловца, кое су 1491 године у Кракову было напечатане. 1507 године магистаръ Георгіе, родомъ изъ Венеціе, обрати се съ молбомъ къ архимандриту Силвестру Бедричићу (Bedriccich) и посредствомъ нѣга у Зенгу напечата три глаголска сачинѣнія. У 1528 години напечатани су были у Биндони и Пизани у Венеціи Мисалъ и Азбука in 4; а у 1531 трећій Мисалъ, кои е Симонъ Козичић (Cosicich) єпископъ модрушкій у Финуу напечатао. Кадъ се екземплари ове кнѣге разпродаду, Іованъ Ачалић єпископъ зентскій заповѣди, те се она по другій путъ подъ надзоромъ минорита (Францисканца) Франца Главинића напечата. Тада су израженя и языкъ тогъ Мисала были поправлѣни по старомъ рукописномъ Мисалу, кои се у библиотеци ерцхерцога Карла аустрійскогъ налазио. Къ половини XVI столѣћа односе се кнѣге, кое су Антонъ Далмата и Стефанъ Консулъ (St. Consul) превели и са глаголскимъ словима напечатали у Тубингину и Урашу (1564—65). Ове кнѣге написане су говорнимъ языкомъ и озна-

чене су кодъ Копитара у нѣговой краинской Граматици. Осимъ тога, са глаголскимъ словима печатало се е и у Риму. Слова за ту печатню пропаганда добила е око 1621 године на даръ одъ Фердинанда II. У Риму се јошъ и досадъ печатаю глаголски Мисали за глаголите, кои у Далмацији и Истрији живе. У саданѣ време, каже Шафарикъ, у својој исторіи словенски литература, то е едина глаголска књигопечатња. По нѣној оскудости, на далматинскимъ островима глаголске књиге преписую, или употребљаваю кириловске изъ Русіе донешене. Има јошъ едно писмо са глаголскимъ словима писано у половини прошлогъ столѣћа. То е званичный актъ између аустријске и турске пограничне власти.

Кадъ у почетку XVII столѣћа нестане више оны Мисала, кои су дотлѣ издани, онда пропаганда съ дозвољѣнѣмъ Урбана VIII избере Рафаила Леваковића за коректора и реформатора црквены књига на илирскомъ езику (*corrector et reformatior librorum ecclessasticorum linguae illyricae*) и даде му званіе почесногъ архіепископа (*Titular-Erzbischof*) охридскогъ. На нѣгову молбу покљонио е Фердинандъ II пропаганди слова за глаголску књигопечатню. Првѣй свой Мисаль Леваковићъ напечатао е 1631 године. Послѣ тога, кадъ онъ нађе еданъ старѣй Псалтирь, а особито, кадъ се съ Методиѣмъ Терлецкимъ епископомъ хелмскимъ упозна, онъ примѣти, да у ономъ Мисалу, кои е онъ издао, нѣ чистѣй словенскѣй езику, шта више, да се е у нѣга много просто-народны далматински израженя увукло. Зато 1648 године, онъ по другѣй путъ съ дозвољѣнѣмъ папе Иннокентія X напечата Мисаль заедно са Псалтиромъ. У 1668 години по другѣй путъ буде напечатанъ овај Брѣвјаріе подъ надгледанѣмъ аба-

та Пастриція (Пастрића) съ додаткомъ 21 Officis de praescripto и 12 Officiis ad libitum. Иосифъ Пастриціе († 1708), родомъ изъ Спалате, кои е одъ свегъ срца заузетъ быо испитиванъма о привено-словенскомъ езику, при томъ издаваню велѣ: *miror sane tot seculis squaluisse nostras regiones in praecipuo coronae nostrae radio, nempe in litterali dialecto. Quoties enim antiqua manuscripta pervolvi Breviaria, tot erroribus conspersas lineas et in Orthographia et in Grammatica reperi, ut stomachum mihi moveret.* У 1706 година и Леваковића Мисалъ по другій путь быо е напечатанъ.

Было е пакъ и таковы людій, кои су радили, да се глаголско-словенска литурѣя нераспространява. Такавъ е быо Петаръ Маріановићъ зенгскій и модрушкій епископъ и савѣтникъ Фердинанда III. У Фиуму и по другима мѣстима свое простране епархіе, онъ е заповѣдио, да се латинскій езыкъ изучава, и ни едногъ свештеника ніе хтио запопити, ако баръ найпосліе латински читати ніе знао. Збогъ тога су се тужили на нѣга у Римъ, као на гонителя словенскогъ богослуженя. Кардиналъ, кои е начелникъ надъ пропагандомъ быо, чинио е 1654 године нѣму по томъ поводу представлѣня, на коя е онъ ученимъ сачинѣнъмъ одговорио. Онъ е писао: Тако, као што на словенскомъ езику нема више ништа, осимъ Мисала и Бревіарія; па зато свештеници, ограничаваюћи се само тимъ кнѣгама и незнаюћи латинскогъ езыка; за неволю остаю безъ богословски знаня, и не могу управляти религиознимъ убоѣженъма несамо свой парохіана, него и своимъ собственима. Но сво ово старанъ Маріановића было е узалудно, не гледаюћи на то, што е оно законито было. Римско свештенство мислило е, да ће словено-католичкимъ богослуженъмъ

примамити къ себи Русію и оне Русе, кои су у Польской живѣли; па зато є трпило и подржавало тако богослуженѣ, не гледаюћи ни нашта. Велике услуге као годѣ и Леваковићъ принели су глаголской книжевности єпископъ Змаєвићъ и Караманъ.

Викентіє Змаєвићъ, визитаторъ Албаніє, а посліє тога архієпископъ и Commissarius Apostolicus у Албаніи, Србији, Македоніи, Бугарској и Босни, потпомагао є развитакъ народногъ и книжевногъ єзика Далматинаца и Хорвата, и склонявао є на то ученогъ Дела-Бела и рагуске стихотворце, као: Ивана Гондола, Юніа Палмота, Игњата Джорджи; а такође старао се є и на користъ старословенскогъ црквеногъ єзика. Онъ є заведео словенску семинарію у Зари, и измолио є за ню у Венедикта XIII и XIV различна права и поклоне. Кадъ су наново Мисалъ издавали, онъ є настаивао, да се текстъ нѣговъ исправи, и ово дѣло поручио є Караману родомъ изъ Спалате.

Матіє Караманъ, са сагласіємъ пропаганде 1732 године путовао є у Москву у званію мисионера, съ томъ намѣромъ, да тамо словено-рускій єзикъ изучи. По повратку своємъ отуда, Караманъ є био примѣнъ у collegio urbano и надгледао є, да се правилно Мисалъ издає. Осимъ нѣга, јошъ су надъ тимъ дѣломъ постављена была два ревизора, кои су єданъ посліє другогъ были: генералъ прокураторъ словенски базилиита (ruthenischen Basiliten) Максимиліанъ Завадскій, консулаторъ литовске провинціє, и Цезарео Гебновскій, архимандритъ онуфрійскій; а посліє Инокентіє Пієховићъ (Piehowicz), минскій архимандритъ, и Силвестаръ рудницкій, єпископъ луцкій. Но дѣло ово ніє се ограничило само єднимъ печата-

нѣмъ (1740 г.) Мисала. На одѣлитої конгрегаціи 1742 године у мѣсецу Септемврїю држаной, пропаганда подѣ пресѣдательствомъ папе, одредила є, да се у Collegio urbano оснує словенска катедра, и да бы се ова катедра утврдила, опредѣлила є, да се цѣла Библия преведе. Карамана збогъ нѣговы заслуга, поставили су за абата надѣ два манастира, кои су по настояваню Змаєвића подѣ семинарію потпадали, за єпископа острова Озеро и апостолскогъ визитатора колегіє у Асизи, Лорето и Фермо, а послѣ три године за архієпископа зарскогъ († 1771), гдѣ се є онъ у своіой семинаріи, кою є онъ волио, могао трудити на користь старо-словенскогъ, црквеногъ єзика. Да примѣтимо, да су старе глаголске Мисале Далматинци болѣ разумѣвали, него оне, коє є Караманъ издавао; збогъ тога, што є у нѣма єзыкъ много ближїи быо народномъ єзику. Караманъ, мислећи, да се є само у рускимъ црквенимъ кнѣигама у свой чистоти старый словенскїй єзыкъ сачувао, врло є много рѣчїй изъ рускогъ єзика у свой Мисаль унио, тако, да су га далматински свештеници нерадо примили. Найвѣрнїи и найусрднїи помоћникъ карамановъ быо є *Matije Sović*, кои є у 1774 години у званїю архиѣакона острова Озеро умрѣо. Онъ є саставио нову редакцію Граматике Смотрицкогъ съ латинскимъ прїєводомъ, коя є у рукопису заостала. У нѣой особито є важанъ предговоръ, у комъ Совић напоминѣ о многима словенскимъ рукописима, одѣ койї, неки су у самогъ нѣга были, а неки пакъ были су му познати. Противникъ карамановъ быо є рагузинскїй свештеникъ *Стефанъ Роза*, кои є противъ нѣга викао и настоявао, да се народный єзыкъ у црквенимъ кнѣигата употребљава. Знатанъ є іошѣ єпископъ *Качић* (Cacic), кои є семина-

рію у Алмису завео, съ намѣромъ потпомагати теорійско познаванѣ народногъ езика.

Употребляванѣ народногъ езика у црквеной књижевности кодъ глаголита было є узрокъ, те съ єдне стране у Далмацію ніє продрла реформація, не гледаюћи на покушаваня Трубера, Антона Далмате и други; а съ друге — дотѣриванѣ общте-народногъ езика ніє се могло тамо раніє одъ XVI вѣка почети. При свемъ томъ, многи католички свештеници покушавали су да далматинскій говоръ у књижевно употребляванѣ уведу ¹⁾.

„Глаголска књижевность, вели г. Прейсъ, іошъ очекує свога историка. Одъ остатака нѣны врло є мало издано; а остало налазисе или по библиотекама, или у рукахъ поєдины лица, коя често свое богатство не знаю цѣнити Томе іошъ треба придодати и ову околность, коя смета и старой и новой глаголской књижевности. Изишли су Мисали на народномъ езiku, но са латинскимъ словима напечатани. Такимъ начиномъ млади свештеници служе литур҃ію, но не по глаголскимъ Мисалима, него по новомъ прієводу. Само іошъ на островима Далмаціє неке мале и врло сиромашне населби не слушаю небеске истине на езiku Кирила и Методія. Но може бити, да ће и овдѣ посліє некогъ малогъ времена о глаголской литур҃іи само єданъ споменъ остати.

¹⁾ О осталимъ судьбинама глаголске књижевности мы смо узели изъ шафариковогъ сачинѣнія: *Geschichte der slavischen Sprache und litteratur nach allen Mundarten*. Ofen. 1826.

Д О Д А Т А К Ъ

КЪ ОПИСАНІЮ СТАРЫ СРБСКИ НОВАЦА.

(одъ Дра Янка Шафарика.)

(Види: Гласника овога Св. III стр. 189 до 261; св. V стр. 212 до 221. Св. VI стр. 190 до 208; св. VII стр. 194 до 230.)

Продужуемо наше сабиранѣ и описиванѣ драгоцѣнны' остатака Србске Нумизматике, саобщтавајући нашимъ читаоцима любеѣнимъ споменике славне и среѣне народне прошлости, опетъ 22 комада новаца, начертана на три таблице. Међу овимъ новцима има прво таковы' кои су истина веѣъ у нашој овој збирки описани, али не по оригиналу, него само по другимъ списательима и кодъ нѣи налазеѣнимъ се чертежима, о коима намъ ови неказую ништа где су ѣи видели, гдели се оригинали нѣови сада налазе; еръ у смотреню овакы' новаца наше е начело то, да се они наново опишу и начертаю по нѣовомъ подлинику, како намъ оригиналъ до руку доѣе. Таковы' су на таб. I бр. 1, и на таб. III бр. 1. Друго има овде таковы' новаца, кои су у Гласнику веѣъ саобщтени, али по оригиналу врло яко оштеѣеномъ; и оваке новце налазимо за нужно опетъ начертати, описати и нашимъ читаоцима саобщтити, кадъ намъ у добро одржавшимъ се ексемплярима у руке дођу; такавъ е новацъ на таб. III подъ бр. 3. Треѣе саобщтавамо овде новце кои су нове врсте познати родова, или баръ нове феле веѣъ познати врста новаца, разликујуѣе се одъ

нѣма подобны' комада исты' владателя, или по ликовима, или по надписима, или баръ по поединимъ писменама, знацима и т. д. кои' на онима неша, а на овима се налазе; ерѣ е то у нумизматики довольно, за установленѣ нове феле, а такви су овде саобштени новци по већой части. Найпосле четврто можемо се опетъ дичити и са неколико комада досадъ сасвимъ непознати и овде први путъ описаны родова' србски новаца, одъ коы' су неки врло любопитни и важни, као што ће се изъ нѣовогъ описанія видити моћи. Такви новци есу на таб. I. бр. 5 и бр. 8; на таб. II бр. 3, 4, 5, и 6; а на таб. III бр. 4, 5 и 6.

Сви овде саобштени новци есу сребрни и оригинали нѣови налазе се у разнимъ рукама, као што ће се при свакомъ поединомъ казати.

НОВАЦЪ СТЕФАНА УРОША I. ВЕЛИКОГЪ.

Краля одъ г. 1241 до 1272.

Таб. I. бр. 1. Новацъ сребрнъ, добро сачуванъ.

Овай новацъ подобанъ е сасвимъ новцима овога краля, описанимъ у Гласника св. III на таб. II подъ бр. 20, 21, и 22, али показуе ту особиту и любопитну разлику, да на наличію до светителя краљу барякъ пружаюћегъ, стоій име VRO-SIVS, а до краля: STEFAN REX; сасвимъ противно ономъ, како е на свима тима новцима и по свој врилици то е сама погрешконъ онога по-стало кои е печатъ резао, премда бы се могло читати и: STEFAN VROSIVS REX.

Оригиналъ налази се у приватнимъ рукама у златномъ Прагу.

НОВАЦЪ СТЕФАНА УРОША II МИЛУТИНА.

Краля одъ г. 1275 до 1321.

Таб. III бр. 1. Новацъ сребрниъ, врло лепо сачуванъ, 24 грана тежакъ.

Овай врло лепъ новацъ саобштили смо по Луценбахеру у Гласника св. III на таб. IV бр. 37. Овде е садъ представлѣнъ, као што смо га вѣрно снимили са оригинала налазећегъ се кодъ господина К. Янковића, Окружногъ Началника Краинскогъ.

НОВЦИ СТЕФАНА ДУШАНА.

Цара одъ г. 1347 до 1356.

Таб. I. бр. 2. Новацъ сребрниъ, добро сачуванъ, 15 грана тежакъ.

На лицу: Исусъ Христосъ стоећи, десномъ благословъ дае, левомъ држи евангеліе, до нѣга исподъ пружене десне руке четири звезде у реду отвѣсномъ, до леве стране петъ звезде исто тако у реду положены, око свега овална черта, изванъ ове IC XC .

На наличію: Царъ и Царица стоећи, са митрама на главама у дугомъ одѣлу, држе међу собомъ еднострукій дугый крстъ; а другомъ рукомъ држе скиптаръ; око края новца латинскій надписъ: STEFANVS IPATOR ELENA IPATX = Stefanus imperator Elena imperatrix, то есть: Стефанъ Царъ Елена царица.

Овай лепъ новацъ найвише наличи на новце Душанове саобштене у Гласника св. VI таб. I подъ бр. 3- и Св. VII, таб. II бр. 9, 10 и 11 али

се одъ свію нѣи толико разликуе, на лицу звездема и што ту нема никакви писмена ни други знакова, а на наличію єднострукимъ крстомъ и особито подпунимъ и исправнимъ надписомъ, да се мора као нова врста овога рода новаца Душанови сматрати.

Оригиналь налази се у збирки ревностногъ любителя и скупителя старина Госп. Мачаія, варошкогъ физикуса у Шабцу.

Таб. I. бр. 3. Новацъ сребрнѣ; врло добро сачуванъ, имаюћи тежину одъ 16 грана.

На лицу: Исусъ Христосъ стоећи, десномъ пружиномъ благословъ дели, левомъ држи евангеліе; до главе: ІС. ХС. лево и десно, по три звезде са петъ зрака; доле иза ногу низка столица.

На наличію: Царъ и царица подъ крунама у богато украшенимъ дугимъ алынама стоећи, држе међу собомъ двострукій дугый крстъ, когѣа дољни край забоденъ е у крунисану главу човечію, (или леопардову?); другомъ рукомъ држе скиптаръ; до нѣи подъ десномъ рукомъ цара скраћенъ надписъ: СФ, а до царице ЦР са изопаченимъ Ц, кои значи: Стефанъ царъ; надъ овимъ надписима и подъ нѣима знакъ као тролистакъ детелине.

И овај новацъ Душановъ разликуе се одъ свію досадъ познати иначе подобни, нарочито одъ описанѣ у Гласника св. III таб. V. бр. 59 и св. VII таб. II бр. 8. особито ономъ главомъ изъ кое се крстъ подиже, твори дакле нову врсту овога рода новаца. Оригиналь налази се кодъ Друштва Србске Словесности, и послатъ е одъ ревностногъ

скупителя стары споменика Г. Хаџи Јордана К. Т. изъ Скопља.

Таб. III бр. 2. Новацъ сребрнъ, врло лепо сачуванъ, 22 грана тежакъ.

Овай знаменити новацъ сасвимъ е подобанъ ономе, кои смо по Луценбахеру у Гласника св. III, на табл. V подъ бр. 58, саобштили у доста рђавомъ и неясномъ чертежу, на коемъ су особито она два анђела Цару круну на главн држећа тако неясно начертана, да изгледаю више као неке ките са круне висеће; зато смо га овде на ново дали изобразити вѣрно снимлѣнъ са оригинала налазећега се кодъ Господ. К. Јанковића, Началника Краинскогъ Окружія.

Таб. III. бр. 3. Новацъ сребрнъ, врло добро сачуванъ, 20 зрана тежакъ.

Овай новацъ саобштили смо у Гласника Св. III на таб. VI подъ бр. 62 по пребиеномъ оригиналу, одъ коега се половина изгубила, а само половина сачувала и нама у руке дошла; но почемъ намъ е садъ дошао до руку врло лепо сачуванъ цео комадъ, налазећи се у притяжанію Господина К. Јанковића Началника Краинскогъ Окружія, нисмо могли пропустити, да и овай вѣрно снимлѣнъ у збирку нашу неставимо, ербо желимо, да она буде колико е годъ могуће подпуна.

НОВАЦЪ ЦАРА УРОША МЛАДОЦЪ.

Одъ г. 1356 до 1367.

Таб. I. бр. 4. Новацъ сребрнъ, добро сачуванъ, тежакъ 14 грана.

Новацъ овай подобанъ е новцу Цара Уроша описаномъ већъ у Гласника Св. VII, на стр. 212.

а начертаномъ на таб. VI подъ бр. 35, али творъ нову фелу ове врсте, и разликуе се вештествово одъ наведеногъ новца тымъ што на овомъ: на лицу има Ц у монограму и што предъ прсима коня има малый кружићъ, а нема подъ конѣмъ оне звезде одъ седамъ точки; на наличію пакъ, на овомъ е шлемъ на десно окренуть, надписъ другіе расположенъ и много исправій: + IPRA-OR : VROSIVS : = Imperator Vrosivs, т. е, царъ Урошъ. Оригиналъ налази се кодъ Друштва Србске Словесности, међу новцима послатимъ одъ Г. Хаџи Јордана К. Т. учителя Скопљанскогъ.

НОВЦИ ВУКА БРАНКОВИЋА.

Одъ год. 1389 до 1398.

Таб. I. бр. 5. Новацъ сребриъ, доста добро сачуванъ, 8 грана тежакъ.

На лицу, Исусъ Христосъ на престолу седећи.

На наличію; у целомъ полю надписъ у четири равновѣсна реда расположенъ овако: ДВЛКОВЪ ДИНАРЪНИА; кое се има читати: Власъ Динаръ; а шта оно Д напредъ значи, или то Деспотъ, или е было ту іошъ и Г, па да значи господинъ, то се неможе извѣстно знати. Овай новацъ сачинявајући новъ родъ Вукови новаца послао е за нашъ народный Музеумъ г. Стеф. Верковићъ.

Таб. I. бр. 6. Новацъ сребриъ, доста добро сачуванъ, 7 грана тежакъ.

Новацъ овай подобанъ е описаномъ већъ у Гласника св. VI на стр. 204 и изображеномъ на таб. III подъ бр. 20. новцу Вуковомъ, али се ве-

штествено одъ нѣга разликуе величиномъ, и две-ма звездама налазењима се подъ десномъ рукомъ Вуковомъ на наличію, зато е ово нова фела ове врсте Вуковы новаца; оригиналъ налази се у народномъ нашемъ Музеуму, куда га е послао Г. Ст. Верковићъ.

Таб. I. бр. 7. Новацъ сребрниъ добро сачуванъ, 10 грана тежакъ.

Ово е нова фела новаца Вука Бранковића, разликујућа се одъ она два подобна, у предходењимъ овде врстама наведена новца, по томе што на овомъ Вукъ држи барјачићъ, на три крила разделѣнъ, докъ на онима држи скиптаръ са крстомъ на вр'у. Овога новца оригиналъ добило е Друштво Србске Словесности одъ господ. Хаџи Јордана К. Т. изъ Скопља.

Таб. I. бр. 8. Новацъ сребрниъ, врло добро сачуванъ.

На лицу: Исусъ Христосъ седећи на престо-лу кои е на оба края седишта по ѣднимъ цветомъ одъ крина украшенъ, до главе съ обе стране као обично: ІС. ХС.

На наличію: у средъ новца надписъ: + ВЛКЪ подъ титломъ у две хоризонталне врсте, украшенъ са граномъ цвета на краю, и са точкама на левој страни и доле,

Ово е новoga рода новацъ Вука Бранковића, саобштенъ нама изъ златногъ Прага где се оригиналъ нѣговъ у приватнимъ рукама налази.

НОВЦИ ЋОРЋА БРАНКОВИЋА.

Деспота одъ г. 1427 до 1457.

*Таб. II. бр. 1. Новацъ сребрнъ, добро сачуванъ, те-
жакъ 16 грана.*

Овај новацъ саобштили смо у Гласника св. III где е описанъ на стр. 241, а изображенъ на таб. VII бр. 81. али само по чертежу доста рђаво одржаногъ комада, саобштеномъ у Србскомъ Лѣтопису за год. 1826 Св. II подъ бр. 8; но како смо садъ добили врло лепо сачуванъ оригиналъ, налазећи се у збирки господ. Мачајя у Шабцу, зато смо га, овде вѣрно изобразили.

Найсродниі овоме новцу Деспота Ћорђа есте онај кои смо у Гласника св. VI, на таб. III подъ бр. 21 читаюћемъ србскомъ обществу представили, но коега описаніе погрешкомъ е на стр. 205 изостављено; зато га овде накнадно додаемо.

Ово е новацъ сребрнъ, доста добро одржанъ, на лицу имаюћи ликъ Христа Спасителя стоећегъ, десномъ благосиляюћегъ, левомъ евангелиѣ држећегъ, окруженъ овалномъ чертомъ одъ точки састављеномъ, изванъ кое лево стоїи ІС. а десно ХС.

На наличію, у средини лавъ на лево ступаюћи, око нѣга у кругу надписъ: ГОСПОДИНЪ ГЮБГЪ. са погрешно извртутимъ Р.

Ово е особитогъ рода досадъ непознатъ новацъ Деспота Ћорђа, а оригиналъ нѣговъ налази се у нашемъ народномъ Музеуму.

Таб. III. бр. 4. Новацъ сребрнъ, врло добро сачуванъ, 13 грана тежакъ.

На лицу: у целомъ полю у три хоризонталне врсте надписъ: ГНЪ ДЕСПОТЪ ГЮРГЪ, то есть: Господинъ Деспотъ Ћурђъ; при чемъ е Ъ са Н и Ю са Г уедно састављено.

На наличію: у средъ пола лавъ на лево корачаюћи, изъ грба Бранковића; око нѣга на краю новца надписъ: СЕМЕДЕРЕВО то есть: Смедерево.

Овога новца место е до сасвимъ подобногъ саобштеногъ у Гласника св. VII на таб. V подъ бр. 28 новца, одъ кога се само другчимъ расположеніемъ надписа на наличію, а особито тимъ разликуе, што е овде сасвимъ ясно написано: СЕМЕДЕРЕВО, а на ономъ: СМЕДЕРЕВО; на зато е овај већъ друга фела исте врсте новца. Оригиналъ поклонио е Господинъ К. Јанковићъ, Окружни Началникъ краинскій народномъ Музеуму.

НОВЦИ ЋОРЋА БАЛШЕ,

Дукс Драчкогъ око год. 1400.

Таб. II бр. 2, Новацъ сребрнъ, врло добро сачуванъ.

На лицу: у средини светитель стовѣи, окруженъ овалномъ чертомъ одъ точки; изванъ ове око края новца надписъ: :: SLAVR :: ENCIVS : . = Sanctus Laurentius, то есть: Светый Лаврентіе или Ловрѣта, патронъ трогирскій.

На наличію: у средини грбъ дома Баошићъ, то есть на штиту глава курияка, а горе надъ крунисанимъ шлемомъ опетъ иста глава курияка; иза шлема у полю фигура као пола звезде или половина зубчастогъ точка; око края надписъ: .M. BALS. CDGOI = кои се има читати: Moneta Bal-se Comitis de Georgio; то есть: Новацъ Баоше кнеза одъ Ћорѣа, ваљда Светогъ Ћорѣа; еръ на подобномъ новцу, кои е изишао у Гласника св.

V на стр. 220, а на табл. II подъ бр. 12) стой: M. BALSE S. GORGI. кое се исправниѣ има читати: moneta Balse Sancti Georgii; то есть: Новацъ Баоше одъ Светога Ђорђа, као што то посведочава, одма овде слѣдуюћи новацъ истога Баоше. Одъ наведеногъ овде подобногъ новца Баошиногъ истогъ рода, разликуе се овај садашњи надписомъ и на лицу и на наличію другоячимъ. Оригиналъ овога новца налази се у приватнимъ рукама у Златномъ Прагу.

Таб. III бр. 8. Новацъ сребрниъ, доста добро сачуванъ, 14. грана тежакъ.

На лицу: у средъ поля стой Светитель у дугомъ одѣлу, левомъ рукомъ држи книгу на прсима, десномъ пруженомъ држи кадионицу и надъ њомъ трицвѣта руже; око главе има кругъ светительскій одъ точкѣ; око целогъ лика овална черта састављена одъ нанизаны као брѣшница четвороугolni фигура; око нѣга на крају новца надпись: S. LAVRE. . NCIVS. M. = Sanctus Laurentius Martyr, то есть: Светый Лаврентіе мученикъ.

На наличію: у средини грбъ Баошића, у штитѣ глава курыка, а надъ крунисанимъ шлемомъ иста глава курыка, имаюћа на овомъ новцу око врата литаръ; иза шлема фигура као велико Е, а око края новца надпись: S. BALSE DE GEORGIO. S. . . . MRI. Неможе се никако све прочитати, но што в'читко то читамо: signum Balse de Georgio; то есть: знакъ (или грбъ) Балше одъ Ђорђа.

Оригиналъ овога новца, кои твори новъ родъ Баошини новаца, дошао: е у нашъ народный Музеумъ одъ Госп. Ст. Верковића.

НОВЦИ СРБСКИ НЕИЗВѢСТНИ.

Таб. II. бр. 5. Новацъ сребрнѣ, vrlo добро сачуванѣ, 8. грана тежанѣ.

На лицу: Исусъ Христосъ седећи на престолу безъ наслона, левомъ рукою држи евангелиѣ, десномъ пруженомъ благосиля; око главе венацъ светительскій и као обично: ІС. ХС. до левогъ рамена у полю фигура као писме: С, но когва рогови доле су окренути.

На наличію: у целомъ полю хоризонтално у два реда надписъ: СКОПЬѢ то вѣсть: Скопѣ, горе три праве черте: III, на обадве стране по една звезда, а доле три точки, око свега кружна черта одъ точки.

Овай досадъ непознатый новацъ по целомъ свомъ изгледу принадежи у време Душаново или јошъ доцнѣ, и ми га држимо за новацъ славнога у то време града Скопља на рѣки Вардару, у комъ е Царъ Стефанъ Душанъ често и самъ резидирао. У кое е време овај новацъ управо кованъ, то се строго опредѣлити не да, ако не бемо одъ онога писмена: С, кое се на лицу до левогъ рамена Спасителѣвогъ види, заключити на цара Стефана самогъ. А да су у време Србскогъ царства важни градови новце подъ своимъ именама заиста ковали, то посведочаваю многи новци, на којима се имена градова Котора, Новогбрда, Смедерева, Рудника читати могу, и одъ комъ смо и ми већ у овой збирки више комада саобштили.

Оригиналь овога новца чува се у збирки Друштва Србске Словесности, куда е одъ Госп. Хаџи Јордана К. Т. изъ истога Скопља послатъ.

Таб. II бр. 6. Новацъ сребрнѣ, доста добро сачуванъ, 14. грана тежакъ.

На лицу: у полю шлемъ на десно окренуть; надъ нѣмъ обычно украшеніе круну представляюще, надъ овомъ тане са звездомъ, изъ кога се подиже перяница; лево и десно по четири точке у накрстъ; око свега кружна черта зубчаста, изванъ ове око края новца надписъ, кои е тако излизанъ, да се никако прочитати неможе, али се изъ повдини слова види, да е србскій.

На наличію, владатель на коню яшећи, десно окренуть, са митромъ или круномъ висећимъ ланчићима украшеномъ на глави и скиптромъ у десной руци, у украшеной дугой альнини; до нѣга скраћенъ надписъ, лево: *Ⲣ̃*. десно: *Ⲙ̃*. предъ ко нѣмъ и подъ нѣмъ две фигуре трolistу детелине подобне.

Овај новацъ по целомъ свомъ изгледу спада у време после цара Душана, и сасвимъ е подобанъ осимъ надписа некимъ новцима овога цара и нѣгову' најближи наслѣдника'. Пре Душана нѣ кованъ, еръ се на овога цара новцима најпре pojavlyю знаци благородства, на лицу овогъ новца наодећи се, то естъ шлемъ са круномъ, ябукомъ и перяницомъ, као што се они видити могу на новцима Душановимъ у Гласника св. III, таб. IV. подъ бр. одъ 42 до 53, и у свезки VI. таб. I. бр. 1; а после и на новцима доцни владѣтеля као сына нѣговогъ Цара Уроша, у св. III на таб. VI бр. 63 и 65, и св. VII. таб. III одъ бр. 15 до 19. и таб. VI. бр. 35, 36 и 37. и на новцу царице Блене св. VII. таб. VI. бр. 38. и кнеза Лазара у Св. III таб. VI. бр. 70. Исто тако и владѣтель на коню на србскимъ новцима првѣй путъ се види подъ

Душаномъ, на саобличенимъ у Гласника Св. III таб. V бр. 60 таб. VI бр. 61 и 62. Свезки VII таб. III бр. 14 новцима овога цара; а после тога налази се доста често на новцима нѣговиъ наслѣдника на пр. Цара Уроша, у Св. VII таб. III бр. 19, и таб. VI бр. 35, 36 и 37, царице Блене Св. VII. Таб. VI бр. 38, кнеза Лазара Св. III. таб. VI бр. 70. Тако дакле овај новацъ највѣроватније спада у време одъ Душана до Лазара. По скраћеномъ надпису КР. В^М. неможе се онъ ни едномъ одъ горе именовани сръбскы владѣтеля приписати, еръ се овај надписъ по нашемъ миѣнію мора читати краљ Владимиръ. Изъ трonoшкогъ лѣтописца, (види Глав. VII §. 32, на стр. 66. Гласника Свезке V-те) дознаемо, да е Душанъ имао едного ванбрачногъ сына, еръ тамо стои да е Царъ Стефанъ Угљѣшу установио владаромъ надъ Яниномъ и новодобивеномъ Греціомъ „до возраста сина, егоже имѣлъ тамо во анини, ѿ благороднѣ дѣвци; но не вѣнчанѣ, котори уѣиъ вистѣ, наважденѣмъ жени своѣа слѣгою или воѣмъ; а тай сынъ нѣговъ звао се Владимиръ, и владао е као удѣльный кнезь а може быти и са титломъ краля надъ областима Епира и Албаніе у Елбассану, као што то посведочаваю слѣдуюће овде речи истогъ трonoшкогъ лѣтописца у Глав. VII. §. 33. „Родиже силнѣи Стефанъ со сестрою вѣкашиновою сего послѣднаго Уроша которѣи уѣиенъ ѿ уака вѣкашина, коего по сѣбѣ штавилъ наслѣдника. Имѣже повочнаго сина Владимира, емѣже дѣтѣ кнѣжѣнѣ албанское, *) иже потомъ наважденѣмъ жени своѣа

*) Кодъ госп. Любомира Ненадовића налази се еданъ преписъ истогъ овогъ лѣтописца, донешенъ ове године изъ монастыра великы Дечана Пречестнымъ Господиномъ Архимандритомъ исте свете обители Серафимомъ, у коѣмъ на ономъ месту

чрезъ са ливентла, дворнагоже началника бому увнениъ възлз; радимже егш великихъ добродѣтелй по смърти тѣло егш богъ оправдалъ и во свѣтыхъ почитоується. —

После тога іошъ се еданпутъ споминѣ у и-стомъ Троношкомъ Лѣтописцу овай Владимиръ, и то у Главѣ VII §. 34, гдѣ се наводе кнезови Србски кралоу Вукашину противни, а међу нѣма и онъ се именуе: „еже на концѣ увидѣша князи серв-стѣи скоро сѣи ѿ него ѿстѣпиша; князь Лазарь гревлановичъ; князь Юргъ всгдановъ; князь Байшша швоихъ зѣтъ; князь Бладимиръ алванскѣи, князь Вѣкъ вранковъ“, и т. д.

Судећи по изгледу овога новца и по подобности нѣговой са другима нѣму современнымъ србскимъ новцима, и осниваюћи се на горе наведенимъ речима нашегъ трonoшкогъ лѣтописца, а наипосле ништа незнаюћи за другогъ каквогъ кнеза или краля Владимира у томъ веку, у кои овай новацъ по овцма своимъ свойствама спада, ми га приписуемо овомъ Владимиру, ванбрачномъ сину Душановомъ, кнезу и Господару Албаніе, кои се у време растрoвня Царства Србскогъ подъ Вукашиномъ а особито после овога смрти, око год. 1370 до 1375 лако могао и кралѣмъ назвати; као што е то на примеръ и Вукашиновъ сынъ Марко учицію. Све ово моћи ће се онда савршеніе обяснити кадъ се нађе екземпляръ овогъ новца тако добро сачуванъ, да се надписъ на обадве стране може прочитати.

стоій: „кнаженіе алванское“. Знаменито е то да на концу овогъ Дечанскогъ рукописа стоій додаткъ посведочаваюћи, да е преписанъ изъ старогъ оригинала налазећегъ се у патриаршіи Пећској. И тако е врло лако могућно да е и троношкѣи рукописъ изъ оногъ истогъ старогъ подлинника Пећскогъ преписанъ.

Оригиналъ овогъ знаменитогъ новца послао є у нашъ народный Музеумъ Госп. Стеф. Верковићъ, а нашао га є негде у старой Србій.

Таб. III. бр. 5. Новацъ сребрнъ, доста добро сачуванъ 8 грана тежакъ.

На лицу: Исусъ Христосъ на престолу безъ наслона седећи, надписа нема никаквогъ, само неке праве черте и мале кружчиће, кои се чине бити одъ невештогъ майстора резавшегъ печать, изопачена слова надписа ІС. ХС.

На наличію: у целомъ полю у два реда надписъ, но кои ми никако неумемо прочитати, само се толико види да су слова србска или славенска, ясно се даю на пр. разликовати; М, Н, Ъ; Зато и неможемо поуздано рећи да є овај новацъ за цело србскій, може бити да є и бугарскій или влашкій; али смо држали за добро предати га јавности и пријмити га у нашу збирку, макаръ и само као особитостъ нумизматичну, и међутимъ докъ се необјасни.

Налази се у збирки Господ. Стеф. И. Верковића.

НОВЦИ БОСАНСКОГА БАНА МЛАДЕНА.

око год. 1320.

Таб. II. бр. 3. Новацъ сребрнъ, добро сачуванъ, 21. гранъ тежакъ.

На лицу: Исусъ Христосъ на престолу седећи, са надписомъ ІС ХС до главе, сасвимъ као што бива обично на старіимъ србскимъ и мѣтачкимъ новцима.

На наличію: Светитељ стоећи на лево окренути, са венцемъ славе око главе, књигомъ у ле-

вой руци, десномъ предае барякъ стосѣмъ предъ нѣмъ гологлавомъ бану, имаюћемъ дугу украшену доламу; око края новца надпись латинскій; до светителя: DVX PAVL до бана: MLADEN; а између главе банове и мотке баряка отвѣсно: BAN; кои надпись читамо: Dux Paulus Mladen banus; то естъ: Войвода Павле Младенъ Банъ.

Таб. II. бр. 4. Новацъ сребрнъ, добро сачуванъ.

На лицу: сасвимъ као предходећи.

На наличію: фигуре сасвимъ као на предходећемъ; то естъ Светитель дав бану барякъ у руку; али надпись е другъ, и то до Светителя: DUX PAUL до бана: SECUNDUS, а између бана и мотке баряка, отвѣсно: BAN MLAD. кои надпись може се читати: Dux Paulus secundus Banus Mladen.

Оба два ова новца по целой своіой форми сасвимъ налице на новце краля Уроша I великогъ, и Стефана Драгутина, и на млѣтачке новце изъ 13 и 14 столѣтія.

Мы іѣ приписуемо босанскоме бану Младену, кои е у време србскогъ краля Стефана Уроша Милутина (одъ г. 1275—1321) и Унгарскогъ краля Карла Роберта (одъ г. 1320—1342) быо босанскій банъ. Енгелъ у своіой Исторіи Србіи *) преповеда о нѣму, да е ступіо у саюзъ са Унгарскимъ краљемъ Карломъ Робертомъ, са овога сродникомъ Филипомъ краљемъ Албаніе и Дукомъ Драчкимъ и са некимъ кнезовима србскимъ противъ Србскогъ краля Милутина, зато што е овай освоіо одъ другогъ Дуклю или Діоклею, а одъ

*) Види: Engel I. C. Geschichte von Serbien und Bosnien, Halle 1801 4-то на стр. 252 и слѣд.

првогъ Мачву или Банатъ Мачовскій, и да су год. 1319 на Милутина ударили, а банъ Младенъ и некій Павле кнезь Бребирскій да су Босну заузели. После тога чини се да е овај банъ Младенъ одъ Унгарскогъ союза одступио и на страну србску прешао, ерѣ Енгелъ (на стр. 257) казуе да га е Карлъ Робертъ год. 1322 у време владани Стефана Дечанскогъ побѣдио и заробио, и да е на нѣгово мѣсто за босанскога бана постаѣио Стефана Котромановића.

Пытанъ е дали су овде именовани банъ Младенъ и войвода Павле Бребирскій два разна лица, или су то два имена мирско и црквено едногъ истогъ лица, и ако е прво истина, дали нѣ Павле сынъ Младеновъ; ерѣ на овимъ нашимъ новцима оба два та имена заедно стое, и тако, ако су то сасвимъ различна два лица DUX PAVLUS и MLADEN BAN, изъ ови новаца бы се дадо заключити, да су заедно владали и заедно новце ковали. Али бы могао бити тай PAVLUS SECUNDUS BAN MLADEN, и сынъ Бана Младена, дакле Младеновићъ и тада бы ово были нѣгови новци.

Оригиналъ првогъ новца имао е доброту саопштити намъ Господ. Подечитель Финансiе Юв. Марциновићъ, водъ кога се и садъ налази, а другъ саопштень намъ е изъ Златногъ Прага, где се у приватной Збирки чува.

НОВЦИ БУГАРСКИ.

Таб. II. бр. 7. Новацъ серебрянъ.

На лицу: Исусъ Христосъ стоећи, са оба две пружене руке благосиля; око главе венца славе, до главе съ обе стране врло рѣвно царабень

надписъ ІС. ХС. доле иза лика Спасителявогъ сто-
лица безъ наслона; на оба две стране у полю
слова, на десной: С, на левой: Ж.

На наличію: Два лица вальда Царъ и Цари-
ца подъ крунама, у богато украшеномъ одѣлу
стов, успоредъ, едномъ рукомъ држе скиптаръ а
другомъ су се подбочила; међу њима дуга мот-
ка, доле на три крака разделѣна, а горе у неку
главу забодена; до ове доле съ обе стране по
една звезда; на страни, до ликова и десно и ле-
во и до глава нека писмена сложена, но нераз-
говетна.

Овај новацъ по суровомъ послу и целомъ из-
гледу судећи мора бити врло старъ; на лицу на-
лазеће се писме: С показуе вальда на име цареве,
и онда бѣ то лако могао бити по нашемъ мнѣ-
нію и самъ Царъ бугарскій *Самуилъ*, кој е вла-
дао о год. 976 до 1014. Брѣ за Светослава вла-
дашегъ одъ г. 1294 до 1322 чини намъ се бити
цео изгледъ овогъ новца престарѣ.

Оригиналъ налази се у приватнимъ рукама у
Златномъ Прагу.

Таб. II. бр. 8. Новацъ сребрнѣ.

На лицу: Ликъ Христа Спасителя до пояса,
са оба двема рукама за благосилянѣ подигнутима.

На наличію: Владѣтель са митромъ на глави
у богато украшеномъ одѣлу стоїи, у десной ру-
ци држи крстѣ, левомъ се подбочіо; на десной
страни до њѣга писме као С са роговима горе о-
кренутима.

Овај новацъ незнамо коме да припишемо,
но по целомъ изгледу више наличи на бугарске
новце него на србске; лако е могуће, да е онај

знакъ такођеръ прво писме имена Самунлъ, и да е ово манъи или ситни новаци истога са пређашњимъ цара Самунла, еръ е карактеръ целогъ посла на оба два новца истоветанъ. И овај намъ е изъ Златногъ Прага саобштенъ.

Съ оволико само прилога могли смо ове године нашу благајницу стары' србскы' новаца умножити; мы искрено желимо, да се на годину наша ова збирка већма обогати, и са таквимъ комадима умножи кои ћеду сјајностъ и важностъ нѣну знатно узвисити а наше читателъ, любеће старе споменике славне србске прошлости јошъ већма обрадовати; зато и овде молимо свакога, коме бы Србски новци особито досада непознати до руку дошли, да има доброту саобштити намъ њ, како бы смо њ могли у нашемъ Гласнику јавности предати, и како бы Срби у овомъ свомъ лѣтопису, колико е годъ могуће подпунію збирку овы свои' драгоцѣны' историчкы' споменика' имати могли. —

X.

КЛИМАТИЧНА ОДНОШЕНЯ ЗЕМЛЪ.

Klimatische Landesverhältnisse.

Одъ Владимира Якишиа, державны наука Професора у кн. Серб. Лицею.

Von Vladimir Jakschitsch, Professor.

За нашъ ученый свѣтъ одъ не мале радости быће та вѣсть, да смо, одъ давногъ времена питану, желю одъ части постигли: имамо сирѣчь погодописна извѣстія не само изъ едногъ Бѣограда већъ и изъ десетину другій мѣста нашегъ отечества. Кои се іоле са Климатологіомъ занима, съ мѣста ће признати, да за землю одъ 800 четвороугольны миля, и онако разнообразногъ геологичногъ свойства, као што е Сербія, никако еданъ станъ погодописны сматраня доволянъ быти неможе, и на овоме постигнуте числене вредности само съ предосторожношћу употребителне быти могу. Ова ме е мысао руководила кадъ самъ, послѣ нѣколикогодишнѣгъ метеорологичногъ наблюдаваня овдѣ у главномъ граду Сербіе, рѣшио се, да свойствену мрежу одъ погодописны станова у нашемъ отечеству исплетемъ. За садъ самъ, хвала Богу, са пола посла готовъ, а са свершеткомъ текуће године надамъ се да ћу и са цѣлимъ погодописнымъ редоставомъ сасвимъ готовъ быти.

Са заводенѣмъ погодописны сматраня одъ превелике су важности два предходна условія, коя никако изъ вида изгубити нетреба. Перво є то, да єстєвена за сматранѣ потребна оруѣа одъ извѣстне мѣре и меѣу собомъ єдногласна буду, тако, да сви топлотописи н. п. єднаку топлоту у єдномъ опредѣленомъ часу, сви кишомѣри на єдной точки ставлѣни єднаку множину нахватанє кишнице, за време кишногъ падежа, назначе. Да бы овой потреби што више одговоріо, приликомъ мога прошлогодишнѣгъ по западної Европи путованя, многе самъ у науцы славне мужеве поодіо и о моїой предстоєћой намѣри извѣштавао. Искрени савѣти оскудѣвали нису кои су ме іошть и више на овако лѣпо дѣло побужавали и снагу ми уливали, да свакогъ рода сметнѣ савладамъ. Стигавши найпослѣ у Бечъ обратимъ се управо на тамошнѣ „Средоточно метеорологично заведеніє“, и одъ нѣга нужне иштрументе за снабденѣ двадесетъ у нашемъ отечеству мѣста заиштемъ. Готовине у нѣма при руцѣ небы, те се тако наручбине механику даду, кои є и за све остале штаціє Аустрійскогъ царства подобне понаправляю. У овомъ наручиваню мою топлу благодарностъ на пріятельскої услуги Г. помоћнику поменутогъ заведенія Лукасу одати морамъ, кои се є, и самъ у физикалнимъ наукама похвално Европи познатъ, онако некористолюбиво за удѣйствиє мога смѣра заузимао.

Почемъ се, као цто наведено, поглавито изискує, да оруѣа сва єдногласна и поуздано израѣена буду, то и цѣє другчіє испасти могло, но да самъ крозъ годину дана текъ половину одъ исты получить могао. Осимъ тога нѣколко топлотописа, на путу збогъ свогъ нѣжногъ створа, по-

кваривши се, морао самъ опетъ натрагъ на оправку шилати, пакъ тоє узрокъ, што са нѣмѣ три стана іоштъ нѣ снабдена нису,

Второ, не манѣ важно, изискиванѣ за полученѣ употребителны погодописны вредностѣ тоє, да особе, са свакидашнѣмъ бѣлежѣмъ обтереженѣ доста моралне снаге имаю, да савѣстно и поштенѣ своѣмъ позыву одговоре. Поредъ добре волѣ и заузимања личногъ за у рѣчи стовѣій посао, и друго не манѣ важно обстоятельство у разсужденѣ узети треба, а то є: свободно време. Прекидана са нѣколико дана бѣлеженя подъ никакимъ се изговоромъ, докле су само оруђа у употребителномъ стану, неизвинюю, пакъ зато бѣлежителѣ повећой части у мѣсту сматрања живити мораю а у време одсутства или нибудъ какѣ препоне у послу вѣштѣмъ и честѣмъ особама заступлѣне быти имаю. Гдѣ смо тако срећни, да и мы, као и сва Европа жицѣписне станове имамо, ту самъ се и я као и други предузиматели съ нѣма послужіо и бѣлеженѣ имъ поверіо, чега су се нѣни рукователи драге волѣ примили. На другимъ точкама за найпаметнѣ держао самъ, да се на мога реда деружство обратимъ, и за нѣи сасвимъ ново занимање да имъ препоручимъ; а то су основны школа учѣтели. На велико мое задовољство и распространѣ полезны наука, они су се съ великомъ охотомъ препоруче примили безъ икаквогъ изузетка. Благо Сербѣи кодъ оваки мужева! Г. Максимиліанъ Ханткенъ, рударскій земљомѣръ, у Майданпеку, одпочевши іоштъ одъ ове нове године климатичнѣ появе бѣлежити приміо се и ове нове понудѣ, као и съ не манѣ ревности и Г. Стефанъ Мачай градскій лѣкаръ у Шабцу.

Да бы бѣлжители у свомъ, за већу часть новомъ, послу стална правила имали, то самъ за необходимо держао, да разумително и кратко, но безъ штете за сходно рукованѣ, наставленѣ напишемъ. Ово е не само за нѣи, већ и за стране књижевнике полезно, кои погодописный редоставъ сматраня проучавати желе, пакъ зато самъ га и за печатню узъ овай саставакъ намѣнуо. Безъ сумнѣ ће и преведенѣ быти морати, почемъ самъ о нѣму са стране већ препитанъ быо, а за наше погодописателѣ важанъ е већ и збогъ тога, што е савершеніи одъ оногъ у рукопису привремено предатогъ имъ и што се као онай тако лако изгубити и исперляти неће, уживаюћи притомъ веће научно вѣдомство.

Кадъ самъ приликомъ мога научногъ путовања са мужевима у науцы властнымъ састаю се више него едаредъ запитанъ самъ быо, зашто моя метеорологична бѣлжация одъ Бѣограда, коя су у многомъ смотреню онако занимљива, у обширности печатао нисамъ. Мѣсечне средине превеликій просторъ у появива естественима заузимаю, него да бы се изъ нѣи пожелани резултати за науку лако извѣсти могли, гдѣ напротивъ свакидашнѣ на видикъ ставлене вредности текъ многе природне тайне, обяснити у станю су. У старімъ временима радило се, као и я што самъ почео, данасъ пакъ сви метеорологични иншти-тути: у Руси, Белгii, Французской и т. д. само обширно свое получене податке явности предаю; метеорологично Дружество у Францунской у овомъ е погледу верстне послове издало. Я самъ на овай позивъ съ тымъ пре пристао, што самъ поредъ стручногъ вѣдомства савѣто-даваца, тога миѣнiя, да нашъ дружственный органъ

небуде само збирка научны одломака, већ депозитъ свестраны научны испытываня, коя ће позномъ потомству јошть и више прилике за мудрованъ подати моѣя. Тако и. п. нѣки списатели сачињаваю десетодневну средню топлоту одъ выше година одъ извѣстны мѣста, прускій институтъ саставля и петодневну, за педесеть станова у пруской Монархій. И заиста кои небы радъ было знати подробно оне погодне промѣне, коє причиняваю, да у нѣкимъ годинама много, но среднѣгъ качества вина добывамо, у другимъ мало, но изредногъ, а у трећимъ и мало и лошегъ? Зашто є една година слабовѣсна а друга изобилна? Шта є причина да є у єдномъ на западу лежеѣмъ наше землѣ Окружію ове године доста сѣна накошено, а у средини землѣ по четири пута скуплѣ се него обично продає? Зашто найпослѣ да Љпеница сада скоро періодично пресушує, а за време мога школованя у Крагуевцу одъ 1832—1838, само 1834. године? — Ово су све такви появи, кои се велимъ изъ свакидашнѣхъ премѣне у воздухокружію проучавати мораю, а никак се изъ подужи средина достовѣрно обяснити немогу. —

Да бы пламтећу желю многій науколюбитель задоволио и водоравно съ њима се на єдномъ полю испытываня ставіо, то самъ науміо, да у Бѣограду многъ постигнуте климатичне вредности одъ 1851—1854. као и оно за 1855 годину важеће и одъ могъ ученогъ садруга Г. Вука Маринковића, за време мога прошлогодишнѣгъ одсутства записане, у свомъ пространству обљоданимъ. Трилѣтіє, иначе доста занимљиво, одъ 1848—50 изъ тогъ самъ узрока изоставіо, што за исто време съ кишомѣромъ, дакле съ весма важнимъ деломъ, бѣлежена никаква чиніо нисамъ.

Како што е веќе и у прошлымъ годинама напоменуто, за мѣсецословъ узетъ е новыи, топлота е мѣрена са стораздѣленнымъ самописомъ — топло-тописомъ, а величина атмосферскогъ талѳа из-ражена е у паризскимъ линіама.

Увѣренъ будући, да ће у текућој години до-сада получени погодописни податцы за любите-лъ отечествене климатологіе одъ доста велике занимливости быти, то у слѣдуюћемъ ставлямъ у Маю и Юнію получене, на разнимъ становима вредности. Осимъ гореименовати погодописате-ля у Майданпеку и Шабцу слѣдуюћи су были у другимъ нижеизчисленымъ градовима. Телеграфи-сте у Крагуевцу и Ягодини ГГ. *Живко Стоиловичъ* и *Стефанъ Николаевичъ*. Къ томе господа старій учительи: у Брусницы *Стефанъ Костицъ*; у Валь-ву *Стефанъ Мирославичъ*; у Карановцу *Андрей Буђевацъ*; у Лозницы *Милошъ Гавриловичъ* у Па-ланки *Александръ Радовановичъ*; у Пожаревцу *Живанъ Ковачевичъ*; и на Убу *Михаилъ Николитъ*.

Климатичка одрженија землѣ у години 1856.

Klimatische Landesverhältnisse im Jahre 1856.

Станъ	Сѣверна ширина.	Вышина надъ моремъ.
Beobachtungstation.	Nördliche Breite.	Erhöhung über den Meeresspiegel.
Бѣоградъ	44°50'	250'
Belgrad		
Убъ	44°31'	301'
ub		
Паланка	44°20'	250'
Palanka		
Шабацъ	44°49'	360'
Schabatz		
Лозница	44°38'	381'
Loznica		
Карановацъ	43°40'	495'
Karanowatz		
Крагуевацъ	43°59'	507'
Kragujevatz		
Брусница	43°59'	646'
Brusnica		
Майданпекъ	44°20'	1010'
Maidanpet		
Сербія	44°21'	467'
Serbien		

Май. Т о п л о т а Юній

Mai. T e m p e r a t u r 100° Juni

наивнша наивнша сред. наив. наивнша средна.

höchste niedrig. mittlere höchste niedrig. mittlere.

Бѣоградъ	23 01°	14 00°	18 50°	27 27°	19 66°	23 46°
Belgrad						
Убъ	—	—	—	27 18	17 37	22 27
ub						
Паланка	20 42	14 40	17 41	24 20	19 27	21 74
Palanka						
Шабацъ	20 47	14 16	17 32	24 88	17 69	21 29
Schabatz						
Лозница	19 86	14 44	17 15	22 40	18 95	20 65
Loznica						

Карановацъ	20-15	12-63	16-39	24-62	16-87	20-75
Karanovacъ						
Крагуевацъ	20-84	13-02	16-93	24-43	16-85	20-64
Kragujevacъ						
Брусница	19-19	11-66	15-43	23-35	15-07	19-21
Brusnica						
Майданпекъ	18-45	9-70	14-07	23-94	10-63	17-28
Maidanpet						
Сербія	20-33	13-00	16-67	24-70	16-93	20-81
Serbien						

Изъ овдѣ ставлѣне скривали топлоте воздуха легко ће свакий увидити моћи, како велико дѣйство на исту узвышеніѣ надѣ огледаломъ мора єдногъ мѣста справъ другогъ има. Майданпекъ, кои є четири пута одѣ Бѣограда вышій, само 70% овога топлоте има при свемъ томъ, што много южниє одѣ нѣга лежи. Назначаваніѣ вышина мѣста надѣ огледаломъ мора узаймлѣно є познатомъ геологичномъ дѣлу ученогъ Француза, Ами Бує, кои є крозь три године, одѣ 1836—1838, по научной цѣли, по Турской путовао. Высину Майданпека опредѣлио є Г. инженирь Ханткенъ. Употреблѣни знаци толкую слѣдуюће: ○ безоблачно, ◐ прозрачно, ● облачно, ⊕ гремявина, ☼ градъ и ☼ магла.

У обште као да одстоянѣ одѣ равнителя кодъ насъ одѣ никаквогъ уплива на топлоту нїє, но само вышина надѣ моремъ. Притомъ кадъ само и ову у рачунъ узмемо, то намъ одма знатна разлика између дневне и ноћне температуре у очи пада. Тако є н. п. дневна температура, или найвыша само са 14½% у Бѣограду выша него у Майданпеку; ноћна є пакъ готово двапутъ яча или правилнїє са 85%. Кадъ оба мѣсеца: Май и Юнїй у рачунъ узмемо, то смо за перва четири односно петъ градова средню топлоту одѣ 19-88°

имали, а за друга три, односно четири само 17 86° дакле 20% мањ топлоте. Погледамо ли пакъ на нѣкину висину надъ моремъ, то онда примѣчаемо, како су први градови само 305 стопа високи, а други управо двапутъ вышій; или 607 стопа. О овомъ весма важномъ появу на годину пространіе говорити мыслимъ.

Станъ Beobachtungsort	Май.		Mai.	
	сузый trockenes	Влагомеръ. Фигурometer влажный feuchtes	влага Feuchtigkeit.	напонъ. паре. Spannkraft. миллм. millim.
Бѣоградъ Belgrad	19-90°	16-55°	70-47°	12-10°
Брусница Brusnica	17-01	13-92	69-88	10-11
Ягодина Jagodina	18-24	14-37	64-62	10-07
Лозница Loznica	18-04	15-10	72-64	11-18
Сербія Serbien	18-30	14-98	69-40	10-87

	Юній		Juni	
Бѣоградъ Belgrad	23-62	20-06	71-23	15-20
Брусница Brusnica	20-75	17-60	72-74	13-13
Ягодина Jagodina	22-27	19-08	73-34	14-47
Лозница Loznica	21-15	18-18	74-42	13-13
Майданпекъ Maidanpet	17-42	15-69	88-62	13-44
Сербія Serbien	21-04	18-12	75-07	13-87

Са влагомѣромъ много е теже руковати него са икономъ оруѣмъ нарочито у первымъ мѣсецима, пакъ то и есте узрокъ, зашто за сада само изъ четири мѣста податке ставити можемо. Кодъ влаги за сада сталны правила нема по коима се управляю, будући е у Маю Ягодина найманѣ одъ исте имала, а у Юнію опетъ Бѣоградъ. Ово исто важи и за напонъ водене паре, кои е у милиметрима израженъ и кога е у Бѣограду у оба мѣсеца найвыше было, као што е Бѣоградъ за исто време и найвышу, топлоту показао. — Узмемо ли пакъ цѣлу Сербію, у разматранѣ то се увѣравамо, да е 30% до ситости атмосфере съ влагомъ недостояло.

Станъ.	Кишни дави.		Талогъ.		Гремлявица.	
Beobachtungsstation.	Regentage		Niederschlag		Gewitter	
	Май	Юній	Май	Юній	Май	Юній.
	Mai	Juni	Mai	Juni	Mai	Juni.
Лозница	9	11	31.24	35.58	4	8
Loznica						
Валѣво	12	12	28.36	35.42	3	6
Valjevo						
Паланка	12	10	17.62	29.16	6	7
Palanka						
Ягодина	9	9	13.84	25.74	8	7
Yagodina						
Пожаревацъ	10	8	32.10	22.08	4	5
Pozarevac						
Карановацъ	10	12	16.00	19.50	5	10
Karanovac						
Крагуевацъ	10	10	12.40	16.92	3	7
Kragujevac						
Бѣоградъ	10	10	33.71	15.48	4	7
Belgrad						
Брусница	10	7	17.46	14.14	4	8
Brusnica						
Майданпекъ	—	9	—	13.08	—	2
Maidanpek						
Шабацъ	10	9	20.3	7.66	3	6
Schabatz						
Сербія	10	10	22.29	21.34	4.4	6.7
Serbien						

У овомъ прегледу одъ найважніи є послѣд-
ца за насъ величина измѣреногъ талого. Кодъ ни
ѣдне части климатичны бѣлеженя овако велике
промѣне нема као кодъ ове. За Майданъ, гдѣ
су бѣлеженя позніє одпочета, немамо података
за Май, а изъ Уба оскудѣваю оба мѣсеца, но не
небреженіємъ Г. осмотрителя, већъ другомъ, у
нѣговой власти настоєћомъ, причиномъ.

Май мѣсець быо є сушанъ у Крагуевцу, Я-
години, Карановцу, Брусници и Паланки, у дру-
гимъ мѣстима среднѣ кишовитъ. У *Юнію* пакъ о-
симъ Лознице, Валѣва и Паланке свудає необы-
чно яка суша, безъ велике жеге, владала а по-
найвише у восточнымъ краєвима отечества. У Я-
години продужила се ова суша и у Юлію, тако,
да є тамо за три мѣсеца само 54''' кише пало,
а у Лозници готово трипутъ выше, или 121'''
Цѣла пакъ земля имала є у оба овдѣ сматрана
мѣсеца само двѣ трећине обычногъ свогъ талого.

Ово су податцы, коє самъ за сада о климато-
логій наше землѣ написати за нужно держаю, за
сада доста, а другій путъ быће и више и савер-
шеніє, обимаюћи цѣло наше отечество.

НАСТАВЛЕНЪ ЗА ОСМОТРИТЕЛЬ ПОГОДОПИСНЫ БЪЛЕЖЕНЯ У СЕРБИИ.

У В О Д ъ.

Слѣдуюћи примѣру образоване Европе и Сербіи племенитый задатакъ рѣшити има, да изученія, богатія и силнія достане. Нѣгуюћи полезне науке неутрудно и постоянно, моћи ће до пожелане цѣли dospѣти. Мужеви верстни, у правомъ смыслу свободу свога рода любећи мораю са пожертвованіемъ и самогъ себе прегораваніемъ предначити, изгледаюћи за награду единствено духовно спокойство и лѣпо име послѣ краткогъ овоземногъ живота. У редъ науко и отечестволюбивы занимаія спадаю и испытыванія тайны естества єдногъ предѣла, са непрочислимымъ благодѣтельнымъ послѣдицама, коє отудъ за истый проистичу. Метеорологична наблюденія, савѣстно извершавана, у станю су такође державну задругу до великогъ савершенства довести и нѣинимъ бѣлежителыма лѣпо моралну награду стећи. Ликъ єзгре сербске просвѣте, побуђенъ тежнѣомъ за наглимъ развіаніемъ милогъ намъ очечества, повѣрава духовобогатимъ юнацима у години 1856 занимливый посао испытыванія чудноваты свойства нашегъ поднебія. Онъ се узда у неугасиму ревность свойї саграђана питаюћи се надеждомъ, да ће основательны пожелательны бѣлеженя исто тако охотно дѣйствовати одпочети, као што ће нѣкада нѣюви потомцы исте послове разгранитиє извершавати умѣти, дивеће се међу тимъ постоянномъ прилѣжанію и некористолюбивомъ пожертвованію свойї дредшественика.

Погодописни у нашемъ отечеству предузети имаюћи се послови обузимаю петъ главны частіи:
1.) Топлоту воздуха. 2.) Станѣ неба 3.) Влаж-

ность воздуха 4.) Атмосферскій талогъ, са своимъ разнымъ видовима и 5.) Воздушне появе.

1. Бѣлеженѣ топлоте воздуха.

Ово бива посредствомъ едногъ на сто степеній раздѣлѣногъ топлотомѣра, тако названогъ топлотописа, (термометрографа) изъ узрока, што самъ собомъ помоћу вѣштогъ механизма, крозъ данъ и ноћ случившу се найвишу и найнижу топлоту назначава. Съ њиме треба на слѣдуюћий начинъ поступати:

1. Поставити га о клинцу обѣшена на таковомъ мѣству гдѣ никако сунце недопире.

2. О залазку сунца свакогъ вечера погледати: на колико су цѣлы или половине степеній десни краєви *горнѣ*, — найвећу хладноћу и *долнѣ*, — найвећу топлоту, крозъ 24. часа означавајући, — *сказальке* стали. Затимъ записати нађене численне вредности.

3. Нагнувши лагано оруђе, съ лева на десно, дотерати обе *сказальке* на *крайнѣ* *точке* *винскогъ* и *живиногъ* *стубца* и тако оставити га на миру до слѣдуюћегъ вечера.

4. У случаю, ако се послѣ залазка сунца преко ноћ тако яко топлота воздушна понизи, да слѣдуюће подне хладнѣе се покаже и то далеко яче него предходећегъ вечера, то треба *сказальку хладноће*, — *винскогъ стубца* *другогъ дана у ютру* забѣлежити и оруђе на ново навернути да *сказальке* на крайности обе течностій доспу, пакъ у сутонъ текъ видити *сказальку топлоте*, — *живиногъ стубца*, — и оруђе тако у редъ довести, као свакогъ вечера, — Овакве нагле промѣне у температури недогађаю се често, едва у мѣсець дана еданпутъ, али ипакъ съ ума ий сметати не треба.

5. Како кадъ прѣви напуниѣне еѣ виденомъ силомъ, тано и кадъ оне съ живомъ, треба увѣнѣ мотрити: едали су десни мравви сказыльке съ леве или съ десне стране *нуле* застали. Докле годъ сказылька у винскомъ стубцу съ *десне*, а у живиномъ съ *лѣве* стране *нуле* стои, дотле влада *топлота* (положна) и бѣлежи се са знакомъ: +, а кадъ обратно горня сказылька съ *лѣве* а дольня съ *десне* стране *нулине* *точке* застаети почне, онда имамо *хладноћу* (одрицателну топлоту) и ова се бѣлежи са знакомъ: — Изъ узрока, што преко године нѣ пета часть хладна нѣ, то е сасвимъ и излишно у време топлоте знакъ + ставляти, ерѣ ово се неѣ подранумѣва, али у време мразева знакъ — увѣкъ ставляти треба.

II. Назначаванѣ станя неба.

У главномъ свойство неба може быти:

1. Сасвимъ *ведро*, кадъ се сирѣчь *нимало* одъ излазка пакъ до залазка сунца облака на небу не понаже.

2. *Облачно*, кадъ одъ ютра пакъ до сутоня сунчани зрацы таму пробити немогу, и

3. *Прозрачно*, кадъ е часъ *облачно* а часъ *ведро*, или кадъ *е* до подне *облачно* а послѣ подне *ведро* и *облачно*; у обште кадъ се станѣ неба преко данъ промѣни.

4. Оне дане треба такоѣ у второй процѣпъ, дакле меѣ прозрачне ставити, кадъ се весма мало облака на небу преко данъ покаже и то као каква тавка мрежа растегнута по горизонту или као мали яганѣци, една примѣтни. Ово су таквогъ свойства дани, кой се више сасвимъ ведрыма него прозрачнымъ приближую и зато треба иѣ одъ осталы разликовати, кое пакъ бѣва кадъ се ставѣной единицы, *една мала нула одозго дода*
Н. п. 1°.

5. Нерѣдко се догађа, да е до *залазна сунца* преко данъ ведро, потомъ се наоблачи и ниша се изліе, а одъ поноћи опетъ се разведри и сутра данъ нимало облака на небу непокаже се. У оваковомъ случаю треба *оба дана као ведра* записати, еръ станѣ неба важи само преко данъ а не и преко ноћъ, али зато нетреба заборавити назначити, да е *первогъ дана кишовито* било и колико е кише измѣрено.

6. Нетреба никако заборавити да се свакій данъ у кой одъ овде назначены процѣпа стави. еръ добивени скупови одъ ова три процѣпа мораю намъ точно число дана *сваногъ окомчаногъ мѣсеца* дати.

III. Записиванѣ влажности воздуха.

Ово бива помоћу влатомѣра на слѣдуюћій начинъ:

1. Оруђе за мѣренѣ влаги састои се изъ две живине цѣви, два стораздѣлна топлотомѣра, и мора се гдѣ годъ у сѣнѣ близу *гореописаногъ топлотописа* ставити, нао да га се никако, ма у кою доба године, сунчани зрацы коснути немогу.

2. Исподъ њдне цѣви са обвѣномъ кругломъ налазећу се *тучану чашицу* треба увѣкъ съ *водомъ напунѣну* держати, и неизоставно доливати ю на полъ часа пре него што ће се степени записати.

3. Степене треба прочитати и забѣлежити и ѣ *о залазку сунца*, одма послѣ прибѣлежены степени топлотописа.

4. Бѣлеженѣ мора бити подробно, *зависне* лопте степень у процѣпѣ *мокрогъ а независне* у онай *суво* еъ влагомѣра, кой свагда вышій одъ пер-

вогъ быти мора, ставляюћи. Кадъ се *половине* покажу такође иъ записати треба као и кодъ топлотописа.

5., Докле годъ крайна живина точка надъ нуломъ стои дотле в топло, кое се, као и кодъ топлотописа што в наведено са знакомъ $+$ бѣлежи, сиѣели пакъ жива исподъ нуле, то се онда има ставити знакъ хладноће, —. Упрочемъ первый се знакъ обычно неставля, еръ найчешће владаюћий по себи се већъ разуме, напротивъ второй треба увѣкъ да се назначава.

6. Кадъ у чашицы нимало воде нема и керпа в сасвимъ сува онда степени обадва топлотмѣра единако високи быти мораю и онда су оруѣа поуздана, недогодили се пакъ ово, то онда записати треба, са колико в степеній обмотаный топлотмѣръ нижій одъ сувога и ово одма главному погодописателю явити. У редовномъ пакъ положеню са толико ће навлаженный топлотмѣръ ниже стояти одъ сувога у колико манъ влаги у воздуху има. Ово быва особито на якимъ жегама и силнимъ вѣтровима.

IV. Скуплянѣ атмосферскогъ талогоа.

Овай се сабира помоћу водомѣра, састовѣегъ се изъ едногъ *четвороугольного* сасуда, кога в ушѣе равно едной паризской стои; у кон талогъ пада и изъ кога после крозь едну цѣвъ у еданъ вальку подобный *лонацъ* слива се, поради предупреѣеня испареня воде кадъ би се нѣшто сунчани зрацы у нъой огледати могли. Скуплянѣ талогоа найзаплетеніе е; но збогъ свое превелике важности за велику привреду вестества и брижливо рукованѣ изискуе, кое се у слѣдуюћемъ састои;

1., На єдномъ сасвимъ свободномъ мѣсту на двору, подалѣ одъ зданія и дєрвєѣа, треба єданъ четвертастый стубъ у землю побити, уопречцу одъ єдне и висиномъ одъ чєтири стопє надъ земльомъ. На двє противоположенє стране, на верху стуба, прикую сє и надлєжнє двѣ желѣзнє шипкє, за коє сє четвертастый сасудъ закахи. На изливной цѣви овога обѣси сє са вертимушкомъ напоменутий лонацъ, доста яко, да неспадне.

2., Послѣ свершеногъ падежа кише или снѣга, треба, ако є киша была лонацъ одвити и у размѣрену чашу сакуплѣну воду усуги, ако ли є пакъ снѣгъ нападао, то треба оба сасуда издигнути, у топлу їй собу угети и дотлє їй тамо держати, докъ сє снѣгъ сасвимъ неистопи. По томъ истоплѣный снѣгъ у чашу усуги.

3. Мѣрєѣа чаша зарѣзана є на *два мѣста* са два велика числа и ова означаваю высину падше воде, у парискимъ *линіѣма*, изражену. Свака одъ овы линіѣ подраздѣлѣна є опєть на *дєсєтє части* линіѣ, а ове опєть на *пєть части*, тако да єдна цѣла линіѣ *пєтдєсєть урѣза* има. Тако н. п. кадъ є высока вода у чаши до урѣза са велико єданъ назначєногъ, и їоштъ сєдамъ малы, то треба овако записати: $1\frac{7}{10}$; недопирєли пакъ вода до велико єданъ, но само до урѣза са чєтири назначєногъ и їоштъ два вишє, то треба записати да є сакуплѣно водє: $\frac{42}{50}$ линіѣ. Т. Ё. у первомъ примѣру число 1. знали *цѣлу линію*, и иза ове треба ставити разбїєнїє $\frac{7}{10}$; а почємъ у второмъ примѣру цѣлы линіѣ нєйма, то ѣсє само числїтєль 42 ставити и одоздо именїтєль 50, $= \frac{42}{50}$; будуги є на оволико частїй свака линіѣ подраздѣлѣна.

4., Свагда треба чинити разлику измѣну водє происходѣє изъ *кишє*, одъ оне добивєнє одъ

снѣга и перва ће се ставляти у процѣпъ лѣ-
вый а втора у процѣпъ десный.

5.. Нѣкій пута догађа се, да е киша са снѣ-
гомъ измѣшана, кое обично съ пролеђа и съ есе-
ни бива. У овакомъ случаю треба мотрити ка-
киогъ е вида талогъ при престанку паданя быо,
пакъ овай опредѣлюе онда, да ли ће се у про-
цѣпъ кише или снѣга высина сакуплѣне воде за-
бѣлжити.

6., Наравна е стварь, да у кишомѣрь свакій
данъ загледати треба, као и у преднаведена два
оруђа за топлоту и влагу описана.

Ова се смотреность зато препоручуе, што
бы се при слабомъ ноћномъ кишномъ падежу,
лѣти земля нагло засушила, па бы се тако ки-
шный данъ, макаръ и одъ $\frac{1}{60}$ линіе быо, пропу-
стио, а друго обмана бы зими и већа была, кадъ
снѣгъ на земљи лежи, пакъ се знало небы ели
ноћу снѣга падало или не, кадъ бы сирѣчь у ю-
тру сувчани зраци атмосферу опетъ загреали
пакъ и снѣгъ нападши берзо истопили.

7., За време паданя талого, ако бы ово
одъ ютра и до меркла мрака траяло, ипакъ у
водомѣрь дирати нетреба но текъ слѣдуюћій данъ
само што ће се у подобномъ случаю са затво-
рителномъ у протоколу означити да е сакуплѣ-
на множина воде производъ одъ дводневногъ па-
даня. Међутимъ што се више може треба се по-
старати да свакій данъ и свой надлежный та-
логъ добие.

8., Често се догађа, да киша и послѣ сѣд-
шегъ сунца, дакле и чинѣны бѣлеженя, падати
начне пакъ се дуже или краће време продужи. У
оваковомъ случаю, ако е киша само до *предъ*

по ноѣ падала пакъ престала, треба добивену множину за онай данъ урачунати кои предходи, продужили се пакъ киша и до послѣ по ноѣ или и до узору слѣдуюћегъ дана, то измѣрена множини за овай данъ и важи, а не за предходеій.

V. Назначаванѣ воздушны поява.

Воздушни появи (метеори) многочислени су; но мы за сада слѣдујѣ за назначаванѣ препоручуемо.

1., *Кишу*, ако ѣ ова и само *петдесету* часть линіѣ изнети, то ю треба приблѣжити у дотичный данъ рачунаюћи овай одъ по ноѣ до по ноѣ.

2., *Снѣгъ* тако исто, управляюћи се по горенаведеномъ, кадъ бы нѣшто крозъ еданъ часъ киша, али затимъ крозъ последний снѣгъ, макаръ и крозъ краѣ време, падао.

3., *Маглу*, коя бѣва обычно на краєвима зиме. Ову треба записати, ако ѣ само и полъ часа у ютру траяти, али кадъ се нѣшто сасвимъ танкій *туманъ* ютромъ на зренику неба покаже, то га нетреба за маглу усвоити, но изоставити. — Исто тако нетреба ни ону маглу за такову примити, коя се ютромъ надъ оближњимъ планинама или надъ рѣкама или и надъ поединимъ мѣстима покаже, већъ само ону, коя се и у погодписномъ стану дуже или краѣ време примѣтити дає. Кадъ ѣ магла дуготрајућа и густа, то ю треба стопившу се у воду, посебно заблѣжити.

4., *Градъ*, кои ѣ често нешкодливъ, но гдѣ кои путъ и одъ велике пагубе за нѣжна растѣ-

нія, у комъ се случаю у особено примѣчаніе ставити има. До душе увѣкъ е готово градъ съ кишомъ пропраћенъ, пакъ се съ овога водомъ и измѣрити мора, али ако бы се догодило, да бурно проуи и безъ кише, то получену изъ нѣга воду, као и кодъ магле што е наведено, за себе ставити треба. Сасвимъ крупный градъ посебно навести треба.

5., *Гремљину*, но кою са самымъ *сѣванѣмъ муни* или *сѣтлацима* промѣнути нетреба но онда право име заслужуе, кадъ се звукъ у въздуху чуе. Почемъ се овай одъ осмотрителя нѣкій редъ и пречути може, то ће добро быти, да се и друга достовѣрна лица сврхъ тога саслушаю.

6., *Вѣтаръ* обычный назначавати такође треба и онъ се примѣчава на колебаню оближнѣи древета и звуку, кои одъ себе дае, али сасвимъ *тихе вѣтрове* изоставляти треба. Правацъ вѣтра има се такође ставити са писменима В. З. С. Ю. т. е. восточный, западный, сѣверный и южный, кои се кодъ народа: кошава, горнякъ, маджарацъ и югъ зову. Почемъ су наше церкви све къ востоку окренуте, тое и осмотрителѣма лагка стваръ правый предѣлъ неба погодити.

7., Мотрити валя на оне вѣтрове, кои су сувише яки, да се *олујомъ* назвати смѣду, и ови ће се у еданъ процѣпъ кодъ метеора ставити.

8., *Слану* и *инѣ* кои се метеори обично у почетку и на краю зиме видити могу.

9. Досадъ изложене метеоре треба све найточнѣе бѣлжити кадъ се годъ само покажу, было то даню или ноћу. Тако исто и онакве природне появе изоставити нетреба, кои се кодъ насъ рѣдко догађаю, као што су: сѣверне свѣтлости,

землѣтреси, червене и пешчане кише, водене мѣзъ облака спуштаюће се трубе, огньни змаєви и т. д.

Обшта правила.

Поредъ горензложени правила за метеорологичне осмотрителѣ нашегъ отечества, юшѣ и слѣдуюћа се као допунителна, к' цѣлисходниѣмъ рукованю наводе.

1. Свакій осмотрителѣ дужанъ є и по єдногъ пріятеля изнаћи, кои ће га у време болести, одсутства или иначе какве препоне достойно у бѣлеженю заступити моћи. Овакавъ заступникъ мора подобателно у рукованю орућа извѣштень быти.

2. Осимъ дотичны бѣлежителя да никомъ дозвољно nebude у оруће дирати, нити одъ нѣмъ какво нибудь употребленѣ чинити.

3. Поводомъ тымъ, што се сва Европа у подобнымъ пословима новымъ поправљенымъ Грегоріанскимъ — римскимъ — мѣсецословомъ служи, господи отечественымъ осмотрительима препоручує се, да се такође новымъ календаромъ ползую, будући є на овай начинъ сравњиванѣ са податцима остале Европе олакшано.

4. Сматраня са свима естѣствословнымъ орућама имаю се посведневно чинити, неизоставляюћи ни єданъ данъ, єрѣ само на овай начинъ поступаюћи имаємо съ временомъ достовѣрне податке за сачиняванѣ наше климатологіє.

5. Достављени протоколи имаю се сматрати као собственость града наблюдаваня, но да бы они чисти были, то се бѣлежителѣима препоручує, да за своя свакидашня записиваня другій чистый папиръ узму и онако исто изленьираю и

напишу, као што е у повезаномъ протоколу стављено. Съ концемъ свакогъ мѣсеца по новому календару, исписат' ће они изъ привремены листова у главный протоколъ, кои ће се у чистоти обдѣржавати.

6. Ако бы кои одъ осмотрителя у когъ ии-будъ одѣлку свой сматраи у забуни бы, то се одма побринутн има, да кою одъ особа приице, коя е у физики основно извѣштена, ииначе окружне лѣкаре, ерѣ сва неистинита, насумице стављена, числа мораю изостати.

7. Почемъ е у нашемъ отечеству двадесетъ точкѣй сматрана изабрано, то ће помоћу едногласны физикальны оруѣа средоточномъ мѣсту скупляи верло лако бити и неистините податке, нѣкѣй мѣста, са онымъ оближнѣи станова испоредити и опровергнути иѣ, зато се свойски осмотрительима препоручув, да подобне неприлике избѣгнути потруде се.

8. Сви осмотрительи погодописны послова, нашегъ отечества дужни су съ концемъ свакогъ мѣсеца достовѣрне изводе изъ свои протокола сачинити, пакъ и несакупивши средня мѣсечна числа, управо на „Дружество Сербске Словесности“ преко поште, ништа неплативши, съ надписомъ на страни споляишнѣгъ наслова. „Погодописно извѣстѣе за мѣсець . . . одъ Н. Н. у Н.“ послати иѣ.

9. Кадъ бы кои одъ бѣлѣжителя у слѣдству болѣсти, премѣштаниа по потреби службе или причиниомъ тѣлесногъ каквогъ недостатка спреченъ быо погодописне послове да продужи, то се у интересу науке постарати има, да у своме мѣсту обитаваи онакву особу изнаѣ, коя ће иѣ ревнсно и брижљиво одправляти хтѣти, пакъ потомъ се отоме и „Дружество Сербске Словесности“ неодожно извѣстити има.

Господа осмотрителѣ нека овдѣ изложено наставленѣ, цылаюће на савѣстно испуњаѣнѣ повѣрене имѣ дужностей, прочитаю и къ сердцу при-
ме, а и често повторити не пропуште. Они се на
новый за нѣи посао позиваю одѣ стране напред-
ка наука у обште, одѣ стране милогѣ намѣ оте-
чества понаособѣ, да и на овомѣ необраћеномѣ
полю полезне плоде саберемо и изображенной Е-
вропи надарѣ поднесемо. Ова ће намѣ нашѣ трудѣ
достойно оцѣнити, те и наше отечество и у поли-
тичномѣ смотреню више уважавати постарати се и
приличнѣ му мѣсто у породици европски держава
са временомѣ назначити хтѣти, него што в то до-
сада, предразсудомѣ руковођена, учинити стара-
ла се. Осимѣ тога извершителѣ гореизложены
послова препоручую се и самомѣ нашемѣ Высо-
комѣ Правителству, коє лѣпе науке у народу на-
говати за свою перву и найсветію дужность дер-
жи. Безѣ сваде сумнѣ дуговременно одправляна
дужность погодописны бѣлежениа стећи ће своимѣ
виновницама не само лѣпо име међѣ саграђанима,
већѣ славу и кодѣ найпознѣегѣ сербскогѣ потом-
ства, пакѣ и само Высоко Правительство рачуна-
ће ю међѣ похвална свойства, за далѣ произве-
сти се имаюћегѣ новогѣ чиновника, коє ће толи-
ко вредити, као знанѣ каквогѣ страногѣ языка и
ли и самогѣ вышегѣ школскогѣ изображениа.

У Бѣо граду 9. Априліа 1856.

*Предсѣдатель Дружства
Сербске Словесности,
Попечитель Просвѣщенія и
Правосудія, Подполковникѣ,
Кавалѣръ,*

СТЕФАНЪ МАРКОВИЧЪ.

*Членѣ Дружства
Сербске Словесности
Владиміръ Якшичѣ.*

ГОДИНА 1851. Jahr.
АПРИЛІЙ. April. МАЙ. Mai.

Д з н ь. Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien.		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien.	
1	10.0	5.6	○	—	—	18.5	9.3	○	—	—
2	7.5	-0.5	●	—	—	20.1	9.8	○	65	—
3	10.5	1.4	●	—	—	21.8	11.0	○	—	—
4	13.9	5.6	●	—	—	19.5	14.5	○	3.00	—
5	14.0	8.2	●	—	—	22.9	11.9	○	—	—
6	11.5	5.0	○	97	—	20.7	14.2	○	—	—
7	10.2	4.9	●	3.65	—	18.5	13.1	●	—	—
8	15.0	7.5	●	1.20	—	23.3	13.0	●	—	—
9	15.5	7.4	●	—	—	31.5	20.4	●	16	—
10	13.5	7.0	●	—	—	31.5	19.7	○	06	—
11	14.4	7.3	○	—	—	29.5	20.0	○	—	—
12	16.3	5.0	○	—	—	35.1	20.6	○	—	—
13	16.5	6.1	○	—	—	26.5	20.5	○	—	—
14	17.3	6.2	○	—	—	18.3	16.4	●	71	—
15	20.1	8.6	○	—	—	12.6	9.7	●	4.14	—
16	22.3	11.7	○	—	—	19.1	11.0	○	—	—
17	12.5	11.8	●	86	—	21.5	15.0	○	8.97	—
18	19.5	11.0	○	—	—	17.9	12.5	○	1.28	—
19	22.3	11.1	○	—	—	19.0	10.8	○	20	—
20	24.0	13.1	○	—	—	21.3	13.9	○	43	—
21	27.2	16.0	○	—	—	13.0	8.6	●	3.14	—
22	27.5	17.0	○	17	—	11.0	7.2	●	3.97	—
23	28.3	17.0	○	—	—	9.6	7.6	●	4.00	—
24	25.9	17.2	○	91	—	9.5	7.6	●	13.43	—
25	28.1	15.8	○	—	—	13.3	7.6	○	85	—
26	22.8	16.7	○	1.43	—	17.1	7.9	○	—	—
27	19.0	12.9	○	2.63	—	23.5	12.2	○	—	—
28	25.6	13.2	○	—	—	23.8	16.7	●	14	—
29	19.5	17.1	●	4.45	—	25.1	17.4	○	2.43	—
30	18.5	10.1	○	4.32	—	16.1	12.6	●	1.86	—
31	—	—	—	—	—	16.7	11.6	●	1.14	—
Mѣс- Monat	18.31	9.90	—	20.59	—	20.25	13.04	—	50.54	—
○	—	—	6	—	—	—	—	5	—	—
●	—	—	16	10 Дана	—	—	—	13	19 Дана	—
●	—	—	8	" Tage "	—	—	—	13	" Tage "	—
Свѣта Zusam.	14.11	30	10.	20.59	16.65	31	19.	50.54		

ГОДИНА 1851. Жаң.

ЮНИЙ. Juni.

ЮЛИЙ Juli.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.			
	Линія Linien									
1	19.3	13.7	○	—	—	24.1	14.6	○	—	—
2	20.2	11.1	○	—	—	26.1	17.6	○	—	—
3	22.1	13.5	○	—	—	28.5	19.2	○	—	—
4	26.5	14.8	○	—	—	32.1	22.2	○	—	—
5	26.9	17.4	○	—	—	30.7	20.8	○	06	—
6	25.7	17.8	○	1.14	—	31.3	21.0	○	1.71	—
7	26.7	16.3	○	—	—	26.3	26.8	○	—	—
8	27.5	16.6	○	—	—	28.5	18.0	○	—	—
9	21.9	17.8	●	2.97	—	26.0	20.2	○	51	—
10	30.5	18.2	○	—	—	20.7	18.9	●	5.25	—
11	27.0	21.0	○	—	—	21.7	17.2	○	2.68	—
12	25.5	17.0	○	—	—	14.5	11.5	●	2.45	—
13	30.3	18.6	○	—	—	17.1	9.7	●	—	—
14	31.1	22.2	○	—	—	23.7	13.2	○	06	—
15	32.2	21.8	○	4.80	—	27.9	16.6	○	51	—
16	23.0	17.3	○	—	—	23.8	16.3	○	1.02	—
17	27.0	18.6	○	—	—	29.7	18.2	○	—	—
18	17.7	12.5	●	1.43	—	36.3	22.5	○	—	—
19	20.0	9.8	○	—	—	34.5	24.0	○	1.25	—
20	23.0	12.4	○	—	—	21.3	13.8	●	—	—
21	29.4	16.4	○	—	—	26.7	16.8	○	—	—
22	31.4	20.9	○	—	—	30.8	20.1	○	—	—
23	32.8	21.8	○	—	—	32.7	22.2	○	—	—
24	30.0	22.2	○	—	—	36.5	24.2	○	34	—
25	18.5	17.0	●	4.00	—	34.1	24.2	○	—	—
26	23.3	14.6	○	—	—	35.9	24.2	○	—	—
27	23.3	15.2	○	—	—	35.5	27.4	○	2.68	—
28	18.5	12.5	●	4.29	—	27.1	15.4	○	—	—
29	20.2	13.4	○	5.37	—	18.7	14.8	●	5.88	—
30	21.3	13.7	○	3.77	—	25.9	16.0	○	—	—
31	—	—	○	—	—	31.0	19.6	○	—	—
Мѣс. Monat	25.09	16.54	—	27.77	—	27.73	18.62	—	24.40	—
○	—	—	10			—	—	11		
●	—	—	16	8 Дана	—	—	—	15	13 Дана	—
●	—	—	4	" Tage "	—	—	—	5	" Tage "	—
Свѣта. Zufam.	20.82		30. 8.		27.77	23.18		31	13	24.40

ГОДИНА 1851. 3 а 3 r.

АВГУСТЪ August

СЕНТЕМВРІЙ September

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Wetterstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Wetterstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien	
1	30.0	23.0	○	23	—	19.2	12.0	○	17	—
2	28.1	19.2	○	34.40	—	17.5	10.8	○	—	—
3	22.2	19.2	○	1.02	—	22.0	13.2	○	—	—
4	23.5	19.0	●	7.37	—	24.9	15.3	○	—	—
5	24.7	19.2	○	—	—	23.7	17.2	○	1.43	—
6	23.3	18.5	○	17	—	23.8	15.0	○	—	—
7	26.0	19.3	●	—	—	25.2	17.8	○	—	—
8	24.5	21.0	○	06	—	13.5	13.0	●	4.17	—
9	30.0	19.0	○	6.57	—	14.7	11.6	○	4.63	—
10	26.2	19.3	○	—	—	14.3	9.7	○	1.37	—
11	25.7	19.4	○	57	—	15.3	8.2	○	1.14	—
12	24.5	18.7	○	29	—	16.2	10.8	○	1.65	—
13	26.1	17.0	○	—	—	18.5	11.5	○	1.48	—
14	25.7	16.7	○	—	—	18.9	13.2	○	1.17	—
15	26.7	16.6	○	—	—	16.0	14.8	○	5.03	—
16	26.1	18.3	○	—	—	17.5	9.7	○	—	—
17	28.5	19.0	○	—	—	16.9	10.4	○	—	—
18	31.5	19.2	○	—	—	22.3	12.0	○	—	—
19	24.5	20.5	●	10.57	—	24.9	14.0	○	—	—
20	22.0	18.4	●	06	—	23.5	16.5	○	3.03	—
21	18.5	15.3	●	7.65	—	25.3	17.8	○	—	—
22	22.5	16.0	○	—	—	23.5	15.2	○	—	—
23	25.6	17.8	○	—	—	20.5	15.4	○	65	—
24	28.2	20.0	○	—	—	20.5	16.5	○	17	—
25	28.1	19.2	○	—	—	21.4	15.8	○	11	—
26	20.2	17.5	●	—	—	20.3	14.8	○	57	—
27	20.8	15.3	○	2.31	—	23.1	14.0	○	—	—
28	24.0	15.6	○	—	—	25.8	17.2	○	11	—
29	26.8	17.0	○	—	—	28.3	19.5	○	57	—
30	20.0	17.2	●	2.17	—	24.5	18.1	○	—	—
31	15.5	13.1	●	17	—	—	—	○	—	—
Mb. Monat.	24.85	18.21	—	72.61	—	20.73	14.03	—	25.45	—
○	—	—	7			—	—	9		
●	—	—	16	15	Дана	—	—	16	17	Дана
●	—	—	8	"	Tag	—	—	5	"	Tag
Свѣта. Zusam.	21.53	31.	15.	72.61		17.38		30.	17.	25.45

ГОДИНА 1851. Заг.
ОКТОВРІЙ. October. НОЕМВРІЙ. November.

Д а н ь. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Wetterstand	Кша	Свѣтъ	Топлота Temperatur		Станъ неба Wetterstand	Кша	Свѣтъ
	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	☉	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	☉
				Л и н і я. Linie n.					Л и н і я. Linie n.	
1	26.1	17.2	☉	.80	—	21.0	18.0	☉	.11	—
2	27.5	18.4	☉	—	—	26.3	19.5	☉	.43	—
3	27.4	18.2	☉	—	—	21.9	15.2	☉	—	—
4	26.7	18.8	☉	—	—	20.0	13.0	☉	—	—
5	17.5	16.6	☉	} 13.78	—	8.5	5.6	☉	.75	—
6	16.8	13.6	☉		—	10.5	3.2	☉	2.68	—
7	19.1	12.1	☉	—	—	10.5	5.0	☉	—	—
8	18.3	12.6	☉	—	—	15.5	6.2	☉	—	—
9	19.9	11.8	☉	—	—	16.7	10.8	☉	—	—
10	16.9	9.8	☉	—	—	19.3	13.0	☉	—	—
11	17.3	9.7	☉	—	—	17.3	14.2	☉	—	—
12	18.6	10.8	☉	—	—	17.5	12.7	☉	—	—
13	21.5	12.2	☉	—	—	15.3	10.0	☉	—	—
14	18.5	12.0	☉	—	—	12.0	8.0	☉	} 9.46	—
15	21.7	12.8	☉	—	—	8.5	7.2	☉		—
16	21.7	12.8	☉	—	—	5.8	5.0	☉	.11	—
17	22.9	13.4	☉	—	—	6.0	1.0	☉	—	—
18	23.3	16.0	☉	—	—	13.0	6.0	☉	—	—
19	16.3	14.0	☉	—	—	7.5	7.0	☉	.40	—
20	23.7	13.2	☉	—	—	1.0	0.5	☉	.80	—
21	22.1	13.8	☉	—	—	9.3	1.3	☉	—	—
22	21.8	14.5	☉	—	—	5.3	1.0	☉	.23	—
23	18.7	14.2	☉	—	—	-0.5	-1.0	☉	—	4.80
24	16.0	7.8	☉	—	—	0.7	0.8	☉	—	—
25	14.4	6.9	☉	—	—	1.5	0	☉	.17	—
26	15.2	8.3	☉	—	—	1.7	-0.1	☉	—	.40
27	13.5	7.2	☉	—	—	1.5	-0.2	☉	.57	—
28	11.7	9.0	☉	.40	—	3.7	0	☉	1.37	—
29	17.0	7.3	☉	—	—	2.9	-0.5	☉	4.11	—
30	21.7	10.7	☉	—	—	3.5	0.5	☉	—	—
31	22.0	14.8	☉	—	—	—	—	—	—	—
Mѣс. Monat	19.87	12.56	—	14.98	—	10.12	6.10	—	21.19	5.20
☉	—	—	18	} 4 Дана —		—	—	4	} 14 Дана 2	
☉	—	—	10			—	—	7		
☉	—	—	3	} " Tage "		—	—	19	} " Tage "	
Свѣта. Summ.	16.22		31	4. 14.98		8.11		30	16. 26.39	

ГОДИНА 1851. Жаңы.
ДЕКЕМВРІЙ. December.

ГОДИНА 1852. Жаңы.
ЯНУАРИЙ. Janvier.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Снагъ неба Himmelstand	Кшпа Regen	Снѣга Schnee	Топлота Temperatur		Снагъ неба Himmelstand	Кшпа Regen	Снѣга Schnee
	найв. höchste	найн niedrig.				найв. höchste	найн niedrig.			
Линія Linien				Линія Linien						
1	3.0	-1.4	○	—	—	-0.5	-5.2	○	—	—
2	1.0	-1.5	●	—	5.25	-0.4	-4.3	○	—	—
3	-3.3	-5.8	●	—	—	0	-6.4	●	—	—
4	-1.5	-3.2	●	—	—	2.5	-0.2	○	51	—
5	-2.5	-4.2	●	—	.23	1.0	1.0	●	80	—
6	-3.7	-7.0	●	—	—	1.0	-3.5	○	—	—
7	0.3	-3.6	●	3.77	—	-0.5	-4.6	○	—	—
8	2.3	0	●	—	—	-3.5	-4.5	○	—	—
9	3.2	-0.8	●	—	—	-4.5	-8.3	○	—	—
10	4.3	0	●	.65	—	-5.5	-4.4	○	—	—
11	6.0	2.5	○	.33	—	2.2	-1.0	○	—	23
12	6.0	3.0	○	—	—	1.5	-1.2	○	33	—
13	2.5	1.0	●	—	—	6.1	-1.0	○	—	—
14	-1.7	-3.0	●	—	—	7.1	0.8	○	—	—
15	1.7	-2.0	●	.11	—	6.1	2.8	○	—	—
16	0.7	-0.2	●	—	—	6.6	3.0	●	—	—
17	-0.5	-1.0	●	—	—	6.5	3.2	●	68	—
18	-1.5	-2.6	●	—	—	5.1	4.0	●	1.31	—
19	-2.5	-3.8	●	—	.63	3.2	1.8	○		—
20	-2.0	-3.3	●	—	—	2.5	-0.5	●	—	—
21	-2.0	-2.0	●	—	—	2.3	-1.0	○	—	—
22	-0.9	-3.0	●	—	—	4.5	-0.2	○	—	—
23	-2.0	-3.5	●	—	—	7.5	3.0	○	—	—
24	-1.8	-3.4	●	.28	3.71	5.5	5.5	●	3.20	—
25	-3.7	-4.6	●	—	—	5.3	1.2	○		—
26	-3.0	-4.2	●	—	—	-0.5	-1.2	●	—	—
27	-3.1	-5.4	●	—	—	-0.5	2.5	●	06	—
28	-5.0	-5.0	●	—	8.57	1.9	-0.8	●	06	—
29	-7.1	-6.7	●	—	—	-0.5	-1.5	●	—	—
30	-7.2	-9.6	●	—	—	0.2	-1.6	●	—	—
31	0.2	-6.0	○	—	.23	3.5	0.5	○	—	—
Мѣс. Monat.	-77	-2.91	—	5.14	20.62	2.47	-0.47	—	6.96	.23
○	—	—	1	3 5 Дана 6		—	—	5	12 10 Дана 1	
●	—	—	3	5 Дана 6		—	—	12	10 Дана 1	
●	—	—	27	7 Tage		—	—	14	7 Tage	
Свѣта Zufam.	-1.84		31	11. 25.76		1.00		31	11. 7.18	

ГОДИНА 1852. Jahr
ФЕВРУАРІЙ. Februar. МАРТЪ. März.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Stärke des Windes	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Stärke des Windes	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien	
1	1.1	-0.8	●	.34	—	5.4	-0.2	○	4.56	—
2	2.5	-0.7	●	—	—	9.9	0.4	○	—	—
3	1.5	-0.2	●	—	—	10.0	4.0	○	—	—
4	1.3	-1.8	●	—	—	-0.5	2.8	●	—	.86
5	4.2	-1.0	○	.17	—	-0.5	-3.6	●	—	.63
6	8.8	2.0	○	.23	—	3.5	-1.0	●	—	—
7	4.7	4.0	○	2.34	—	1.5	-1.0	○	—	—
8	6.5	-0.8	○	—	—	1.5	-1.0	●	—	—
9	8.7	0.	○	—	—	3.7	-1.4	●	—	1.54
10	10.3	2.0	○	—	—	1.5	-1.8	○	—	.51
11	9.5	4.0	○	1.14	—	2.2	-3.0	○	—	.51
12	15.7	7.2	○	—	—	0.3	-4.0	○	—	—
13	13.5	6.0	○	—	—	-0.7	-4.5	○	—	.06
14	2.2	1.5	●	—	—	0.3	-5.4	○	—	—
15	1.5	-1.0	●	—	—	-0.7	-7.5	○	—	—
16	5.5	0	●	—	—	0.1	-3.8	○	—	—
17	7.5	1.0	○	—	—	4.6	-2.7	●	—	.11
18	7.5	0.5	○	.45	—	5.0	-3.4	○	—	—
19	3.0	1.8	●	1.71	—	6.5	.02	○	—	—
20	-0.5	-3.5	●	—	.11	6.7	-1.4	●	—	—
21	0	-2.2	●	—	1.94	6.9	-0.5	○	—	—
22	-1.5	-3.0	●	—	6.97	8.9	-1.0	○	—	—
23	0.5	-3.0	●	—	.57	4.0	-2.5	○	—	—
24	0.7	-1.2	●	—	—	9.7	-4.4	○	—	—
25	-0.7	-3.8	○	—	—	1.9	-4.0	●	—	1.65
26	-0.7	-5.6	○	—	—	-1.5	-2.8	●	—	1.25
27	0.3	-6.3	○	—	—	5.5	-3.8	●	—	—
28	-0.7	-3.8	○	—	—	11.0	.0	○	.11	—
29	4.5	-1.4	○	—	—	13.5	6.2	○	—	—
30	—	—	—	—	—	15.3	8.4	○	—	—
31	—	—	—	—	—	17.5	9.5	○	—	—
Мѣс. Monat	4.05	-0.35	—	6.38	9.59	4.97	1.08	—	4.67	7.12
○	—	—	6	7 Дана 4		—	—	2	2 Дана 9	
●	—	—	10	" Tage "		—	—	20	" Tage "	
●	—	—	13	" Tage "		—	—	9	" Tage "	
Свѣта Summ.	1.85		29	11. 15.97		1.94		31	11. 11.79	

ГОДИНА 1852. Ж а ъ т
АПРИЛІЙ. April. МАЙ. Mai.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша	Снѣгъ	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша	Снѣгъ
	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	Schnee	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	Schnee
1	18-9	7-2	○	—	—	21-0	9-5	○	—	—
2	18-5	7-8	○	—	—	13-5	11-5	●	7-03	—
3	18-5	9-2	○	—	—	11-3	6-5	●	—	—
4	17-0	8-5	●	28	—	12-5	8-0	○	17	—
5	16-5	8-0	○	—	—	17-0	9-0	○	—	—
6	16-5	8-0	○	—	—	16-5	10-4	●	8-91	—
7	17-2	6-0	○	—	—	12-1	7-6	○	—	—
8	22-0	6-0	○	—	—	13-5	6-2	○	2-11	—
9	10-5	8-2	○	—	—	12-0	6-8	○	—	—
10	6-0	0-5	○	85	—	12-6	5-8	○	—	—
11	4-1	-1-5	●	—	—	18-3	8-0	○	—	—
12	9-3	1-2	○	—	—	23-3	10-1	○	3-08	—
13	10-9	1-8	○	—	—	19-9	13-5	○	1-48	—
14	13-5	5-0	○	—	—	21-4	13-8	○	1-14	—
15	15-5	4-8	○	1-31	—	21-8	13-7	○	1-66	—
16	5-0	3-8	○		—	19-5	8-3	○	—	—
17	5-5	0	○	—	23	20-9	11-0	○	—	—
18	1-5	-1-0	●	—	8-00	24-8	12-3	○	—	—
19	3-5	-1-2	●	—	3-14	27-6	15-5	○	—	—
20	3-5	1-8	●	1-31	—	27-7	17-3	○	—	—
21	-0-5	-1-8	●	—	20-00	24-6	20-2	○	—	—
22	0-3	-1-8	●	—		25-3	15-9	○	—	—
23	2-1	-1-2	●	—	—	27-3	17-3	○	—	—
24	4-3	3-5	●	—	—	28-7	17-5	○	—	—
25	3-5	1-0	●	1-14	—	28-7	19-6	○	—	—
26	9-5	1-2	○	—	—	30-5	21-5	○	—	—
27	13-5	4-4	○	—	—	31-9	18-8	○	—	—
28	16-1	6-2	○	—	—	34-6	21-0	○	—	—
29	14-1	4-2	○	—	—	30-5	22-0	○	—	—
30	14-1	5-2	○	—	—	31-7	22-0	○	3-14	—
31	—	—	○	—	—	22-5	21-0	○	8-23	—
Мѣс. Monat.	10-36	3-57	—	4-89	31-37	22-05	13-60	—	36-95	—
○	—	—	8	6 Дана 5		—	—	6	10 Дана	
●	—	—	11	„ Tage „		—	—	22	„ Tage „	
●	—	—	11	„ Tage „		—	—	3	„ Tage „	
Свєга Zusam.	6-97		30	11. 36-26		17-83		31	10. 36-95	

ГОДИНА 1852. Забр.

ЮНИЙ Juni.

ЮЛИЙ Juli.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien	
1	20.0	11.2	○	—	—	32.3	20.8	○	—	—
2	22.2	13.2	○	—	—	31.3	21.0	○	—	—
3	23.3	15.7	○	—	—	21.5	19.0	●	2.34	—
4	25.3	15.8	○	—	—	26.0	19.0	○	40	—
5	26.5	15.8	○	—	—	30.6	24.0	○	—	—
6	24.8	18.0	○	—	—	28.1	18.4	○	28	—
7	25.3	16.8	○	23	—	25.5	16.6	○	40	—
8	28.3	16.8	○	—	—	27.5	16.0	○	—	—
9	30.5	19.0	○	—	—	28.5	19.4	○	—	—
10	32.1	21.6	○	—	—	26.5	18.8	○	8.05	—
11	29.0	22.0	○	—	—	24.5	17.1	○	7.08	—
12	31.5	21.2	○	92	—	27.7	17.8	○	40	—
13	26.5	21.0	○	45	—	29.5	19.8	○	—	—
14	25.9	16.0	○	—	—	32.0	21.2	○	—	—
15	19.5	16.0	○	5.37	—	33.7	21.8	○	—	—
16	17.9	12.4	○	—	—	32.8	23.2	○	—	—
17	24.5	13.7	○	—	—	34.2	23.7	○	—	—
18	28.9	17.4	○	—	—	36.7	24.7	○	—	—
19	27.5	20.0	○	74	—	36.0	26.1	○	5.25	—
20	27.3	18.5	○	—	—	29.3	21.0	○	4.11	—
21	27.9	18.2	○	—	—	28.5	19.8	●	—	—
22	29.4	18.0	○	—	—	27.9	20.5	○	68	—
23	32.2	20.8	○	—	—	26.2	17.4	○	1.36	—
24	34.3	22.8	○	—	—	23.3	16.0	○	3.08	—
25	32.4	24.1	○	06	—	28.0	16.0	○	3.31	—
26	29.3	19.9	○	—	—	25.1	19.6	○	5.48	—
27	31.5	20.0	○	—	—	26.2	18.8	○	2.05	—
28	35.7	23.2	○	—	—	26.8	17.8	○	—	—
29	28.5	24.0	○	23	—	26.5	18.3	○	—	—
30	29.5	20.0	○	—	—	27.2	16.3	○	—	—
31	—	—	—	—	—	28.1	19.0	○	—	—
Мѣс. Monat.	27.58	18.44	—	8.00	—	28.97	19.50	—	44.27	—
○	—	—	14			—	—	6		
○	—	—	16	7 Дана	—	—	—	22	15 Дана	—
●	—	—	—	„ Tage „	—	—	—	3	„ Tage „	—
Свѣта. Zufam.	23.01		30	7.	8.00.	24.23		31	15.	44.27

ГОДИНА 1852. Годъ.

АВГУСТЪ. August.

СЕПТЕМВРІЙ September.

Данъ Tag	Топлота Temperatur		Слабъ неба himmlisch	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ неба himmlisch	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.			
1	29.3	18.3	○	—	—	27.9	20.5	●	29	—
2	31.6	19.6	○	—	—	24.2	16.4	○	—	—
3	31.0	21.0	○	—	—	26.0	17.7	○	1.31	—
4	35.0	21.2	○	2.80	—	25.2	16.9	○	—	—
5	31.9	22.0	○	—	—	20.3	16.5	○	—	—
6	34.8	24.2	○	—	—	20.5	15.4	●	1.03	—
7	33.9	25.6	○	1.71	—	25.5	16.7	○	—	—
8	32.0	20.8	○	—	—	19.3	16.5	○	.68	—
9	33.9	21.6	○	—	—	19.7	17.4	○	—	—
10	37.5	24.5	○	—	—	20.5	18.0	○	—	—
11	29.3	20.8	○	.11	—	21.5	19.0	○	—	—
12	33.0	20.5	○	—	—	18.5	17.0	○	9.14	—
13	36.2	22.3	○	—	—	25.5	17.0	○	—	—
14	29.6	21.7	○	.63	—	24.5	16.0	○	—	—
15	26.3	17.4	○	—	—	20.0	16.0	●	1.08	—
16	28.6	18.9	○	2.74	—	25.3	15.8	○	—	—
17	20.5	17.0	●	—	—	25.8	19.0	○	—	—
18	26.7	15.5	○	—	—	21.6	17.0	○	1.60	—
19	28.7	16.7	○	—	—	26.7	14.5	○	—	—
20	30.3	18.0	○	2.74	—	29.0	17.8	○	—	—
21	23.5	17.0	○	.11	—	30.2	19.1	○	—	—
22	24.0	17.7	●	4.57	—	21.5	18.7	●	8.57	—
23	25.6	17.7	●	3.03	—	15.9	11.9	●		—
24	25.2	16.2	○	—	—	11.5	11.0	●	12.97	—
25	24.9	15.0	○	—	—	19.5	10.5	○	—	—
26	26.1	16.0	○	—	—	23.3	12.7	○	—	—
27	29.7	16.9	○	—	—	21.9	14.2	○	.06	—
28	31.1	19.3	○	—	—	24.3	15.4	○	—	—
29	31.0	19.2	○	—	—	27.9	16.5	○	—	—
30	29.7	19.2	○	—	—	28.9	19.8	○	—	—
31	29.8	18.6	○	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat.	29.50	19.34	—	18.44	—	23.58	16.36	—	36.73	—
○	—	—	19			—	—	5		
●	—	—	9	9 Дана	—	—	—	18	11 Дана	—
●	—	—	3	" Tage "	"	—	—	7	" Tage "	"
Свѣта. Sonn.	24.42		31	9. 18.44		19.97	31	11. 36.73		

ГОДИНА 1852 ЖѢР.
ОКТОБРІЙ October. НОЯМВРІЙ November.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Кша	Снѣгъ	Топлота Temperatur	Слабъ неба Himmelsstand	Кша	Снѣгъ					
	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	Schnee			Regen	Schnee					
					Линія Linien									
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien				найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien			
1	26.7	15.9	○	—	—	15.5	9.4	○	1.48	—				
2	29.6	17.1	○	—	—	13.9	7.0	○	—	—				
3	27.7	18.2	○	—	—	7.8	0.5	○	—	—				
4	14.6	12.4	●	3.08	—	7.0	1.3	○	—	—				
5	22.6	11.9	○	—	—	10.4	3.1	○	—	—				
6	21.1	12.0	○	—	—	12.1	4.4	○	—	—				
7	15.5	12.1	●	—	—	9.6	6.8	●	—	—				
8	16.6	10.1	○	12.23	—	10.5	6.6	○	—	—				
9	18.0	10.1	○	—	—	14.2	4.0	○	—	—				
10	20.5	11.8	○	—	—	13.5	9.0	○	—	—				
11	24.1	13.4	○	—	—	7.7	7.6	●	1.37	—				
12	18.7	15.0	●	1.54	—	14.3	6.1	○	—	—				
13	12.5	11.1	●	4.68	—	13.9	8.6	○	—	—				
14	12.9	9.8	●	3.60	—	13.0	5.2	○	.11	—				
15	12.0	9.0	●	1.43	—	13.5	9.8	○	2.11	—				
16	14.7	8.2	●	—	—	16.7	8.9	○	—	—				
17	10.7	5.2	○	—	—	22.4	13.0	○	—	—				
18	8.3	6.2	●	—	—	19.5	15.2	●	.40	—				
19	5.3	4.3	●	—	—	19.3	11.6	○	—	—				
20	8.0	-0.4	○	.80	—	15.9	8.6	○	—	—				
21	10.3	1.0	○	—	—	18.6	11.0	○	—	—				
22	12.9	3.8	○	—	—	15.2	13.4	●	.91	—				
23	14.5	5.5	○	—	—	15.3	10.6	●	—	—				
24	18.3	6.4	○	—	—	16.3	11.8	●	.63	—				
25	19.7	11.5	○	—	—	13.0	10.0	●	1.03	—				
26	12.5	10.2	●	5.08	—	4.9	3.2	●	28.17	—				
27	14.2	9.0	○		—	—	6.9	3.1		○	—	—		
28	16.6	10.1	○	—	—	6.0	5.0	○	—	—				
29	16.5	13.8	●	6.86	—	10.5	5.0	○	—	—				
30	11.9	7.4	○	—	—	12.3	5.0	○	—	—				
31	14.9	10.3	○	2.80	—	—	—	—	—	—				
Мѣс. Monat	16.17	9.75	—	42.10	—	12.99	7.47	—	36.21	—				
○	—	—	8	11 Дана		—	—	8	9. Дана		—			
●	—	—	12	„ Tage		—	—	13	„ Tage		—			
●	—	—	11	„ Tage		—	—	9	„ Tage		—			
Свѣта Zusam.	12.96		31	11.	42.10	10.23		30	9.	36.21				

ГОДИНА 1852. Жаңр.
ДЕКЕМВРІЙ December.

ГОДИНА 1853. Жаңр.
ЯНУАРИЙ Jänner.

Д а н ь. З а д.	Топлота Temperatur		Слабъ неба himmeľstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ неба himmeľstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.	
1	12.1	7.0	○	—	—	-1.3	-3.0	●	—	—
2	12.9	7.6	○	—	—	3.0	-2.8	○	—	—
3	11.5	7.2	○	—	—	3.1	-2.0	○	—	—
4	10.3	4.3	○	1.08	—	-4.3	-5.5	●	—	—
5	9.5	3.1	○	—	—	4.1	-5.0	●	—	—
6	11.2	3.4	○	—	—	-4.3	-4.8	●	—	—
7	11.3	5.2	○	—	—	-4.5	-4.6	●	—	—
8	10.0	4.0	○	—	—	-1.3	-5.8	○	11	—
9	13.5	3.1	○	0.6	—	4.3	-1.2	○	—	—
10	9.5	4.7	○	—	—	2.5	1.6	●	2.28	—
11	9.2	2.8	○	—	—	5.3	0.5	●	11	—
12	7.3	2.8	○	—	—	8.0	4.2	○	—	—
13	4.5	-1.1	○	11	—	10.8	3.7	○	—	—
14	5.8	1.9	●	—	—	11.1	6.0	●	—	—
15	11.6	5.6	○	—	—	7.0	2.5	○	2.92	—
16	13.2	5.5	○	—	—	4.5	0.0	○	68	—
17	10.1	4.2	○	—	—	13.5	2.8	○	23	—
18	6.7	4.0	●	2.68	—	9.6	5.8	○	11	—
19	3.6	2.1	○	—	—	5.6	2.4	●	—	—
20	3.0	-1.8	○	—	—	1.7	5	●	2.56	—
21	5.3	-1.0	○	—	—	0.7	-1.2	●	—	1.08
22	3.8	-1.0	○	—	—	6.5	-2.3	○	—	—
23	4.7	2.6	●	1.54	—	4.3	1.1	○	40	—
24	3.5	-1.0	○	—	—	8.1	3.0	○	—	—
25	1.6	-4.6	○	—	—	9.6	4.2	○	17	—
26	3.5	-3.0	○	—	—	8.2	1.2	○	1.71	—
27	-4.2	-6.1	●	—	—	5.5	1.2	●	—	—
28	0.5	-6.5	○	—	—	9.0	0	○	1.54	—
29	2.3	-3.0	○	—	11	11.3	1.7	○	—	—
30	1.5	-1.3	○	—	—	7.3	1.4	○	—	—
31	2.9	-1.0	○	—	—	6.3	1.8	○	—	—
Msc. Monat.	6.82	1.58	—	5.47	11	4.74	0.24	—	12.82	1.08
○	—	—	12	5 Дана 1 " Tage "		—	—	2	13 12 Дана 1 " Tage "	
●	—	—	15			—	—	13		
●	—	—	4			—	—	16		
Свѣта. Summ.	4.20		31	65.58		2.49		31	13. 13.90	

ГОДИНА 1853. Жаңр
ФЕБРУАРИЙ Februar **МАРТЪ März**

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig				найв. höchste	найн. niedrig			
	Л и н і я Linien									
1	4.5	1.0	○	—	—	10.9	6.7	●	—	—
2	-3.5	-3.2	●	—	—	17.5	9.1	○	—	—
3	1.3	-5.0	○	—	—	2.5	1.2	●	—	6.39
4	0.3	-4.2	○	—	.68	9.3	-1.7	○	.57	—
5	2.5	-4.0	○	—	—	-0.5	0.	●	—	8.91
6	7.1	-3.0	○	—	—	4.5	-2.8	○	—	—
7	4.5	-1.6	○	—	—	2.5	-2.8	●	—	—
8	6.5	3.0	●	1.25	—	8.2	-1.1	○	—	—
9	11.5	3.0	○	—	—	11.5	1.7	○	—	—
10	18.5	6.2	○	—	—	10.7	0.1	○	—	—
11	12.6	5.2	○	—	—	10.3	1.6	○	—	—
12	12.3	6.8	○	4.29	—	11.5	3.7	○	—	—
13	6.5	6.1	○	—	—	12.3	0.5	○	—	—
14	11.9	1.6	○	—	.06	12.5	2.8	○	—	—
15	2.7	0.	●	—	—	15.5	3.7	○	—	—
16	4.9	-2.6	●	—	—	13.5	6.4	●	.97	—
17	-0.1	-0.8	●	—	12.62	17.3	9.0	○	—	—
18	4.5	-4.7	○	—	—	9.5	10.0	○	1.03	—
19	8.1	1.4	○	—	—	7.9	1.4	●	.68	—
20	6.0	2.3	○	.51	—	8.0	6.6	●	4.67	—
21	3.5	-1.8	○	—	—	-1.5	-3.5	●	—	.11
22	2.5	-1.6	●	—	.57	0.3	-3.7	●	—	—
23	-1.0	-2.9	●	—	2.86	5.3	-1.1	○	1.42	—
24	6.8	-6.6	●	—	.06	3.3	-2.3	●	—	.74
25	3.8	1.4	○	—	—	2.5	-1.2	○	—	.11
26	3.9	-3.6	○	—	.17	6.7	-0.8	○	.06	—
27	8.5	-5.6	○	—	—	11.3	2.1	○	—	—
28	11.5	1.9	○	—	—	4.5	3.5	●	14.90	—
29	—	—	—	—	—	0.7	0.5	●	—	—
30	—	—	—	—	—	7.6	0.4	○	—	—
31	—	—	—	—	—	11.1	4.8	○	—	—
Мѣс. Monat.	5.77	-40	—	6.05	17.02	7.97	1.77	—	24.30	16.26
○	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—
●	—	—	17	4 Дана	7	—	—	17	9 Дана	5
●	—	—	9	" Tage	"	—	—	12	" Tage	"
Свѣта Licht	2.68	28	11.	23 06	4.87	31	14. 40.56			

ГОДИНА 1853. Жаңы.
АПРИЛІЙ. April. МАЙ. Mai.

Дань. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.	
1	9.5	7.2	●	—	—	21.7	15.4	○	—	—
2	13.0	4.8	○	—	—	19.5	12.9	○	—	—
3	7.0	5.8	●	1.82	—	22.0	14.2	○	—	—
4	11.3	4.2	○	—	—	22.7	14.7	○	—	—
5	12.0	6.1	○	—	—	26.9	15.8	○	—	—
6	13.5	7.0	○	1.20	—	24.7	15.5	○	3.70	—
7	12.5	6.0	○	—	—	21.2	13.0	●	—	—
8	18.7	6.9	○	—	—	24.5	16.0	○	—	—
9	14.7	8.4	○	4.11	—	23.1	15.4	○	—	—
10	3.5	3.4	●	4.40	—	25.5	15.7	○	—	—
11	4.5	0.2	●	1.20	—	31.2	18.6	○	—	—
12	6.7	-0.3	○	—	—	34.0	21.2	○	—	—
13	13.3	2.0	○	.06	—	39.1	21.3	○	—	—
14	15.3	8.0	●	—	—	25.0	20.2	○	.11	—
15	0.3	-1.6	●	—	3.14	17.8	15.9	●	.40	—
16	1.3	-1.9	○	—	.17	17.1	14.2	●	.11	—
17	2.1	-1.6	○	—	.74	23.1	13.9	○	4.57	—
18	5.3	-1.6	○	4.11	—	18.0	14.2	○	.29	—
19	5.9	1.6	○	—	—	19.5	15.3	○	—	—
20	5.6	0	○	—	2.80	19.7	11.3	○	—	—
21	11.5	7.1	●	.11	—	20.3	13.8	○	1.54	—
22	10.1	4.7	○	4.57	—	20.8	13.6	○	—	—
23	18.7	6.2	○	.06	—	20.0	13.6	○	.46	—
24	11.7	10.8	●	4.80	—	22.3	14.2	○	—	—
25	11.9	5.5	○	—	—	22.7	15.1	○	—	—
26	14.5	6.0	○	—	—	20.7	15.7	○	.68	—
27	12.7	8.4	○	.06	—	24.3	13.4	○	—	—
28	15.0	6.4	○	—	—	27.5	15.8	○	—	—
29	15.1	6.8	○	—	—	26.7	17.4	○	—	—
30	16.0	11.7	●	1.25	—	26.0	19.8	○	.34	—
31	—	—	—	—	—	27.3	18.2	○	.11	—
Мѣс. Monat	10.42	4.61	—	23.81	6.85	26.25	19.03	—	40.52	—
○	—	—	3	—	—	—	—	11	—	—
●	—	—	17	11 Дана	4	—	—	16	13 Дана	—
○	—	—	10	" Tage "	"	—	—	3	" Tage "	—
Свєра Zusam	7.51		30	15. 30.66		22.64		30	13. 40.52	

ГОДИНА 1853. Ж а н ъ.

ЮНІЙ Juni

ЮЛІЙ Juli

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Сѣнъ неба Himmelstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Сѣнъ неба Himmelstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	Найн. höchste	найн. niedrig		Л и н і я Linien		найн. höchste	найн. niedrig		Л и н і я Linien	
1	24.5	16.8	○	—	—	36.3	25.4	○	—	—
2	26.4	17.8	○	—	—	36.2	26.7	○	—	—
3	30.1	20.6	○	0.06	—	16.5	15.2	●	8.00	—
4	25.6	19.4	○	0.17	—	22.1	13.4	○	—	—
5	23.3	17.9	●	1.03	—	21.9	14.7	○	—	—
6	23.7	17.8	○	0.52	—	22.9	15.7	○	—	—
7	26.5	18.0	○	—	—	27.4	18.1	○	—	—
8	28.5	18.5	○	—	—	30.9	20.8	○	—	—
9	28.1	20.2	○	—	—	33.0	22.2	○	—	—
10	25.0	14.2	○	0.17	—	36.2	24.8	○	—	—
11	25.9	23.4	○	—	—	36.0	26.2	○	—	—
12	27.0	19.2	○	3.76	—	27.1	20.2	○	4.74	—
13	21.1	19.8	●	1.77	—	27.1	20.2	○	—	—
14	25.7	17.3	○	0.85	—	30.5	20.5	○	—	—
15	26.9	18.4	●	—	—	33.0	20.7	○	—	—
16	25.1	19.5	○	—	—	33.0	24.4	○	—	—
17	25.7	16.2	○	—	—	34.9	24.8	○	—	—
18	26.9	18.3	○	—	—	35.3	26.1	○	—	—
19	23.5	18.0	○	1.60	—	35.3	27.6	○	—	—
20	23.0	19.7	○	0.11	—	25.3	22.7	●	—	—
21	26.3	19.7	○	—	—	25.6	16.6	○	—	—
22	27.6	21.5	○	3.48	—	26.7	18.2	○	—	—
23	25.2	19.1	○	0.11	—	28.3	18.8	○	—	—
24	25.9	19.4	○	25.18	—	24.1	20.8	○	3.32	—
25	23.7	20.8	○	—	—	28.0	19.4	○	—	—
26	25.8	16.9	○	—	—	31.3	21.0	○	—	—
27	24.3	17.0	○	1.71	—	32.0	22.4	○	—	—
28	29.1	20.1	○	—	—	33.3	23.7	○	—	—
29	33.0	22.0	○	—	—	36.5	24.9	○	—	—
30	34.1	24.0	○	—	—	30.0	26.5	○	1.77	—
31	—	—	—	—	—	32.5	23.0	○	—	—
Мѣс. Monat.	26.25	19.03	—	40.52	—	29.94	21.47	—	17.83	—
○	—	—	11	—	—	—	—	21	—	—
○	—	—	16	14 Дана	—	—	—	8	4 Дана	—
●	—	—	3	„ Tage „	—	—	—	2	„ Tage „	—
Свѣта Lufte	22.64		30	14 40.52		25.70		31	4. 17.83	

ГОДИНА 1853. Jahr.

АВГУСТЪ. August.

СЕПТЕМВРІЙ September.

Д а н ъ. Tag	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Stärke des Windes	Кисла Regen	Сила Stärke	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Stärke des Windes	Кисла Regen	Сила Stärke
	найв. höchst	наим. niedrig		Л и н і я Linien		найв. höchst	наим. niedrig		Л и н і я Linien	
1	29.9	23.8	○	—	—	35.4	23.2	○	—	—
2	33.9	22.2	○	—	—	34.9	22.5	○	—	—
3	34.9	25.2	○	—	—	33.3	25.8	○	—	—
4	33.0	24.1	○	—	—	24.0	17.1	○	06	—
5	33.7	24.4	○	—	—	27.0	16.7	○	23	—
6	26.2	23.6	○	.51	—	27.9	17.5	○	—	—
7	27.8	20.5	○	1.03	—	30.3	20.7	○	—	—
8	25.0	21.3	○	.11	—	29.3	19.7	○	—	—
9	18.9	16.4	●	16.00	—	25.1	18.5	○	29	—
10	20.3	14.6	●	7.13	—	25.5	17.4	○	—	—
11	18.0	15.8	●	9.41	—	23.5	16.0	○	—	—
12	18.0	17.0	●	—	—	24.2	16.1	○	—	—
13	23.3	19.4	○	—	—	23.6	14.6	○	—	—
14	24.7	15.6	○	—	—	24.1	15.1	○	—	—
15	29.2	16.8	○	—	—	24.3	13.2	○	—	—
16	26.3	20.7	○	.23	—	22.3	12.2	○	—	—
17	28.1	19.0	○	—	—	21.3	12.2	○	—	—
18	22.0	18.2	○	6.22	—	21.3	10.4	○	—	—
19	23.0	15.3	○	—	—	22.1	11.1	○	—	—
20	25.5	15.7	○	—	—	23.0	11.8	○	—	—
21	28.3	18.0	○	—	—	23.6	12.2	○	—	—
22	31.6	20.4	○	—	—	25.9	14.0	○	—	—
23	33.0	22.3	○	—	—	29.7	15.7	○	—	—
24	34.5	22.0	○	—	—	31.4	19.2	○	—	—
25	35.4	24.6	○	—	—	28.4	18.0	○	—	—
26	33.7	25.0	○	—	—	23.5	14.0	○	1.20	—
27	34.9	24.0	○	—	—	15.0	10.0	●		—
28	34.3	23.8	○	—	—	16.3	9.2	○	—	—
29	38.7	24.6	○	—	—	17.8	8.6	○	—	—
30	34.5	24.6	○	—	—	21.8	10.2	○	—	—
31	31.3	20.7	○	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	28.75	20.63	—	40.64	—	25.16	15.36	—	1.78	—
○	—	—	17	8 Данъ		—	—	19	5 Дана	
●	—	—	10	" Tage "		—	—	10	" Tage "	
●	—	—	4	" Tage "		—	—	1	" Tage "	
Свѣта Summ.	24.69		31	8	40.64	20.26		30	5.	1.78

ГОДИНА 1853. Jahr.
ОКТОБРИЙ. October. НОЯМВРИЙ. November.

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Сѣнъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Сѣнъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.	
1	24.5	12.8	○	—	—	12.5	5.8	○	—	—
2	29.7	17.6	○	—	—	11.0	4.2	○	—	—
3	20.5	13.7	○	—	—	10.5	4.3	○	—	—
4	10.7	6.5	●	6.40	—	10.5	2.1	○	.06	—
5	9.2	7.5	●	—	—	4.5	2.3	●	.06	—
6	16.2	5.3	○	—	—	7.5	1.0	○	—	—
7	21.2	9.3	○	—	—	8.3	6.4	●	1.08	—
8	21.0	13.7	○	—	—	10.1	6.8	●	—	—
9	21.0	17.5	○	—	—	8.5	7.0	●	8.28	—
10	23.5	18.8	○	—	—	7.9	2.3	●	1.08	—
11	23.5	20.0	●	—	—	0.5	-1.2	●	3.48	—
12	19.7	16.0	○	4.11	—	2.9	-1.4	●	—	—
13	22.9	14.8	○	—	—	4.3	1.3	○	—	—
14	23.5	14.3	○	—	—	6.5	-0.4	○	—	—
15	22.3	16.1	●	.63	—	5.4	0.8	○	.85	—
16	22.6	15.6	●	—	—	15.3	3.8	●	.06	—
17	20.3	17.1	●	2.80	—	15.5	9.4	●	—	—
18	20.3	14.2	●	—	—	8.5	7.6	●	.06	—
19	18.5	14.4	○	1.77	—	4.5	3.8	●	9.60	—
20	21.5	12.2	○	—	—	5.9	3.9	●	—	—
21	22.2	12.2	○	—	—	7.7	4.8	○	—	—
22	19.6	12.0	○	—	—	.5	0.5	●	—	3.88
23	18.8	9.4	○	—	—	1.1	-1.0	●	—	—
24	19.3	9.1	○	—	—	2.9	-0.4	●	1.88	—
25	16.0	8.8	○	—	—	2.9	0.5	●	—	—
26	16.6	7.0	○	—	—	2.3	-0.6	○	—	—
27	13.5	5.2	○	—	—	0.7	-1.1	○	—	—
28	18.8	5.0	○	.06	—	0.3	-0.8	●	—	—
29	18.8	5.2	○	—	—	-0.5	-1.4	●	.06	—
30	19.5	5.2	○	—	—	-0.6	-3.4	●	—	4.68
31	9.7	5.2	○	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	19.40	11.79	—	15.77	—	5.93	2.26	—	26.55	8.56
○	—	—	10	—		—	—	2	—	
○	—	—	14	6 Дана	—	—	—	8	13 Дана	2
●	—	—	7	" Tage "	—	—	—	20	" Tage "	—
Свєра. Zusam.	15.60		31	6. 15.77		4.10		30	15. 35.11	

ГОДИНА 1853. Жаңр.
ДЕКЕМВРІЙ. Dezember.

ГОДИНА 1854. Жаңр.
ЯНУАРИЙ Jänner.

Д а н ь. Tag.	Топлота Temperatur		Снагъ неба Himmelstand	Кыша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Снагъ неба Himmelstand	Кыша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н и я Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н и я Linien	
1	-0.8	-3.7	○	—	—	-10.6	-14.8	○	—	2.45
2	.3	-2.7	○○	—	—	-10.0	-12.2	●	—	—
3	1.3	-4.8	○○	—	—	-7.5	-15.4	●	—	—
4	-1.9	-6.6	—	—	—	2.9	-6.9	●	—	—
5	-6.5	-9.4	●	—	—	7.0	2.6	○○	—	—
6	-6.5	-8.6	●	—	—	9.4	3.0	○○	.40	—
7	-4.9	-6.2	●	—	—	9.0	4.8	○○	1.71	—
8	-5.0	-7.0	●	—	—	9.5	1.8	○○	—	—
9	-4.5	-6.4	●	—	.46	11.5	5.2	●	—	—
10	-3.1	-5.7	●	—	—	10.5	6.5	○○	2.92	—
11	-3.0	-3.4	●	—	—	11.6	4.2	○○	—	—
12	-2.6	-6.7	○○	—	—	6.9	3.8	○○	—	—
13	-6.3	-8.7	○○	—	—	2.3	2.3	●	.91	—
14	-2.5	-8.7	○○	—	—	2.8	1.6	●	.80	—
15	-2.0	-5.8	○○	—	1.31	6.9	1.7	○○	—	—
16	2.7	-2.8	○○	—	—	7.4	1.2	○○	—	—
17	2.2	-2.3	○○	—	—	6.3	3.3	○○	—	—
18	4.1	-2.8	●	2.9	—	1.1	0.8	●	.46	—
19	0.1	-2.8	○○	—	—	0.5	-0.5	●	—	—
20	5.9	-2.4	●	0.6	—	-0.5	-1.2	●	.05	—
21	6.7	-1.0	○○	.85	—	-0.5	-2.0	●	.40	—
22	3.2	2.2	●	7.42	—	-1.5	-2.8	●	.40	—
23	-0.3	-1.7	●	—	6.68	-1.4	-2.0	●	—	—
24	-1.5	-4.8	●	—	—	0.3	-3.1	○	—	—
25	-3.5	-6.8	●	—	—	2.1	-4.7	○	—	—
26	-5.7	-11.0	●	—	—	-2.5	-3.6	●	—	.63
27	-5.1	-6.8	●	—	3.70	-2.0	-4.0	●	—	1.25
28	-6.5	-8.2	●	—	—	-0.8	-2.1	●	—	—
29	-6.0	-8.6	●	—	2.28	-4.8	-7.2	●	—	—
30	-8.2	-9.8	●	—	1.08	-4.0	-7.2	●	—	—
31	-15.2	-16.4	○	—	—	-0.5	-3.8	●	—	—
Mhc. Monat.	-2.42	-5.79	—	8.62	15.51	2.0	-1.64	—	8.06	4.33
○	—	—	5	4 Дана 6		—	—	3	10 9. Дана 3.	
●	—	—	7	" Tage "		—	—	10	" Tage "	
●	—	—	19	—		—	—	18	—	
Свєра. Summ.	-4.10		31	10. 24.13		-0.18		31	12. 12.39.	

ГОДИНА 1854. Jahr

ФЕВРУАРИЙ. Februar.

МАРТЪ. März.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Слабъ небо himmeisland	Каша Regen	Сильнъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ небо himmeisland	Каша Regen	Сильнъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.			
	Л и н і я Linien									
1	7.9	-0.4	○	—	—	0.4	-3.7	●	—	.40
2	8.1	3.4	○	—	—	-1.0	-1.4	●	—	1.88
3	5.2	0.3	○	—	—	-0.8	-5.1	○	—	—
4	1.0	-0.8	●	.06	—	-2.3	-5.1	●	—	—
5	5.3	-0.2	○	—	—	4.0	-3.0	●	—	.40
6	2.5	-1.5	●	1.25	—	1.9	-1.6	●	—	—
7	2.6	2.3	○	—	—	2.2	-2.0	○	—	—
8	2.8	2.8	○	.40	—	1.3	-6.2	○	—	—
9	2.5	-1.1	○	—	.46	0.7	-4.7	●	—	—
10	-0.3	-1.2	●	—	3.93	9.0	0.6	○	.40	—
11	-2.0	-3.5	●	—	—	14.0	2.7	○	—	—
12	-4.3	-7.6	○	—	—	14.0	4.8	○	—	—
13	-6.5	-10.8	●	—	—	13.3	4.8	○	—	—
14	-6.5	-10.8	●	—	1.25	7.0	2.2	○	—	—
15	-5.8	-10.3	○	—	—	4.6	1.6	○	.23	—
16	-6.3	-11.4	○	—	—	5.9	-1.2	○	—	—
17	-1.0	6.0	○	—	1.03	2.3	-1.0	●	—	2.86
18	0.5	-4.3	○	—	—	0.5	-2.8	●	.23	—
19	2.4	-2.8	○	—	—	0.5	-1.7	●	—	2.56
20	1.3	-2.0	●	—	85	1.0	-1.4	●	—	.68
21	-1.5	-2.0	●	—	6.85	2.7	-0.7	○	—	.08
22	-3.0	-3.5	●	—	2.00	2.3	-2.5	○	.06	—
23	0.2	-4.2	○	—	—	0.6	-3.4	○	—	—
24	0	-4.7	○	—	.29	6.8	-0.5	○	.06	—
25	-0.2	-4.5	○	—	—	6.6	-1.4	○	—	—
26	1.0	-2.8	○	—	2.06	9.0	1.4	○	—	—
27	0.3	-4.2	○	—	.46	8.7	4.0	○	—	—
28	0.5	-4.8	○	—	—	9.2	0.4	○	—	—
29	—	—	—	—	—	10.4	.6	○	—	—
30	—	—	—	—	—	9.0	5.3	○	—	—
31	—	—	—	—	—	12.3	4.7	○	—	—
Мѣс. Monat	0.20	-3.43	—	1.71	19.18	5.03	-.53	—	.98	8.90
○	—	—	2	—		—	—	1	—	
○	—	—	17	3 Дана 10		—	—	21	5 Дана 7	
●	—	—	9	" Tage "		—	—	9	" Tage "	
Своя Summ.	— 1.62		28	13. 20.89		2.25		31	12. 9.88	

ГОДИНА 1854. У а ђ т.
АПРИЛИЈ. April. МАЈ. Mai.

Данъ. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Wetterstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur	Станъ неба Wetterstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.		
	Л и н і я. Linien.					Л и н і я. Linien.			
1	12·8	6·8	○	—	—	18·0	4·7	○	—
2	14·3	5·0	○	—	—	24·7	11·9	○	—
3	16·3	6·0	○	—	—	25·1	14·7	○	—
4	7·5	5·3	●	—	—	26·2	17·3	○	—
5	10·2	1·3	○	—	—	28·5	15·6	○	—
6	16·3	2·9	○	—	—	30·3	18·7	○	2·86
7	16·5	6·5	○	—	—	16·1	12·1	○	·74
8	16·7	8·0	○	—	—	18·3	11·7	○	—
9	15·9	4·4	○	—	—	22·8	11·9	○	—
10	20·1	8·2	○	—	—	24·5	14·8	○	—
11	19·9	7·6	○	—	—	28·3	15·4	○	—
12	19·9	7·7	○	—	—	27·4	18·8	○	—
13	6·9	2·3	○	—	—	22·5	18·4	○	2·39
14	8·5	2·6	○	—	—	24·6	17·0	○	—
15	11·8	0·8	○	—	—	22·5	12·2	○	·06
16	14·7	5·2	○	—	—	24·2	15·7	○	—
17	18·0	6·3	○	—	—	25·5	15·4	○	—
18	14·5	6·5	○	—	—	26·4	16·9	○	·17
19	17·1	5·6	○	—	—	24·4	16·7	○	·06
20	20·7	8·4	○	—	—	20·9	16·8	○	·06
21	25·6	12·3	○	—	—	21·1	11·3	○	—
22	18·1	14·6	○	·06	—	22·8	11·3	○	—
23	19·9	14·7	○	·17	—	27·3	14·7	○	·29
24	26·3	13·2	○	—	—	27·0	16·7	○	—
25	9·0	7·2	●	·80	—	29·5	18·9	○	2·11
26	7·3	4·0	●	2·80	—	22·1	16·8	○	·17
27	8·0	5·7	○	—	—	23·9	13·6	○	—
28	12·3	3·9	○	—	—	27·7	15·7	○	—
29	10·0	8·3	○	·74	—	22·3	18·7	○	2·17
30	11·5	6·3	○	·46	—	23·5	18·2	○	—
31	—	—	—	—	—	24·1	16·4	○	—
Мѣс. Monat	14·69	6·29	—	5·20	—	24·27	15·13	—	11·08
○	—	—	13	—	—	—	—	8	—
○	—	—	14	7 Дана	—	—	—	21	11 Дана
●	—	—	3	" Tage "	—	—	—	2	" Tage "
Сума Summ	10·40	30	7.	5·20	—	19·70	31	11.	11·08

ГОДИНА 1854. Јаџр.

ЈУНИЈ. Juni.

ЈУЛИЈ Juli.

Д а н њ Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кисла Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кисла Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien	
1	27.0	16.3	○	—	—	28.9	17.5	○	46	—
2	30.2	17.0	○	—	—	28.6	20.0	○	—	—
3	30.5	22.7	○	4.80	—	27.3	18.5	○	—	—
4	24.9	20.4	○	—	—	28.1	17.8	○	—	—
5	26.7	18.2	○	—	—	31.9	20.6	○	9.82	—
6	21.5	15.2	○	5.14	—	20.5	19.0	○		—
7	16.7	13.8	●	2.68	—	26.4	18.3	○		—
8	12.9	12.8	○	—	—	33.9	20.6	○	—	—
9	17.3	11.9	○	—	—	34.1	20.8	○	—	—
10	16.5	9.8	○	5.1	—	35.5	22.4	○	6.00	—
11	20.0	11.6	○	—	—	30.0	21.0	○	—	—
12	22.5	13.2	○	—	—	32.7	21.0	○	2.00	—
13	27.3	17.3	○	—	—	25.5	19.6	○	4.11	—
14	19.0	17.2	○	1.77	—	21.0	14.7	○	—	—
15	23.3	14.7	○	—	—	26.5	16.0	○	—	—
16	26.3	18.2	○	11.25	—	29.3	19.0	○	—	—
17	26.7	18.1	○	—	—	25.3	18.4	●	6.62	—
18	30.6	20.8	○	—	—	23.6	22.2	●	—	—
19	32.7	22.9	○	—	—	27.3	19.9	○	.06	—
20	33.9	23.9	○	—	—	31.3	23.0	○	4.91	—
21	36.2	23.8	○	—	—	29.3	21.1	○	.11	—
22	35.9	25.7	○	.06	—	29.3	25.6	●	15.82	—
23	26.7	21.7	○	—	—	27.8	20.5	●	—	—
24	25.9	20.5	○	2.00	—	29.6	20.8	○	—	—
25	27.8	25.8	○	1.48	—	31.1	20.6	○	—	—
26	29.0	24.1	○	—	—	31.2	21.2	○	—	—
27	29.1	21.4	○	—	—	29.5	22.3	○	.17	—
28	32.1	21.8	○	—	—	32.2	23.6	○	—	—
29	36.4	24.1	○	—	—	27.6	20.6	○	.74	—
30	36.0	23.0	○	—	—	26.0	18.4	○	—	—
31	—	—	○	—	—	26.5	17.3	○	—	—
Мѣс. Monat	26.72	18.93	—	29.69	—	28.64	20.12	—	50.82	—
○	—	—	10			—	—	13		
●	—	—	19	9 Дана		—	—	14	13 Дана	
●	—	—	1	„ Tage „		—	—	4	„ Tage „	
Свѣта. Zusam.	22.83		30. 9.	29.69		24.38	31	13.	50.82	

ГОДИНА 1854. Годъ.

АВГУСТЪ August

СЕПТЕМВРІЙ September

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Windrichtung	Капля Regen	Сила вѣтра Windrichtung	Топлота Temperatur		Сила вѣтра Windrichtung	Капля Regen	Сила вѣтра Windrichtung
	наиб. höchste	наим. niedrig.				наиб. höchste	наим. niedrig.			
Л и н и я Linien										
1	32.4	21.0	○	—	—	25.3	14.4	○	—	—
2	35.0	24.0	○	—	—	26.9	15.6	○	3.03	—
3	38.3	26.0	○	—	—	24.3	15.8	○	—	—
4	31.7	24.4	○	3.53	—	22.3	13.1	○	—	—
5	30.9	21.7	○	—	—	23.4	13.9	○	—	—
6	31.3	22.4	○	.46	—	25.4	13.6	○	—	—
7	34.0	21.3	○	.23	—	27.0	13.6	○	—	—
8	31.2	22.5	○	.40	—	12.5	11.2	●	2.22	—
9	27.1	21.1	○	—	—	14.0	8.1	○	.06	—
10	30.3	19.0	○	—	—	16.0	7.5	○	—	—
11	31.5	21.2	○	.23	—	14.0	7.2	○	—	—
12	25.3	22.6	●	2.86	—	19.0	9.6	○	—	—
13	21.5	18.5	●	2.06	—	20.4	9.8	○	—	—
14	22.9	19.2	○	2.92	—	24.5	7.2	○	—	—
15	27.8	18.8	○	—	—	26.5	9.5	○	—	—
16	31.6	19.7	○	—	—	29.7	13.8	○	—	—
17	32.3	20.6	○	—	—	32.1	16.9	○	—	—
18	32.9	21.0	○	1.65	—	32.0	18.0	○	—	—
19	23.5	14.8	○	—	—	26.0	17.0	○	—	—
20	24.1	15.3	○	—	—	26.3	15.8	○	—	—
21	23.9	15.8	○	—	—	28.2	15.0	○	—	—
22	22.9	17.1	●	3.60	—	26.5	17.3	○	—	—
23	24.2	14.8	○	—	—	14.0	14.0	●	7.06	—
24	17.0	14.5	○	6.00	—	13.7	11.0	○	.29	—
25	21.6	14.4	○	—	—	16.3	11.0	○	—	—
26	20.4	16.8	●	—	—	14.1	12.4	○	—	—
27	17.5	15.4	○	.74	—	11.8	9.5	○	—	—
28	19.3	11.5	○	—	—	12.5	11.1	○	7.53	—
29	21.6	13.6	○	—	—	12.8	10.5	○		—
30	21.9	16.2	○	.11	—	13.0	10.8	○	—	—
31	23.0	13.4	○	—	—	—	—	—	—	—
Mh. Monat.	26.74	18.61	—	24.79	—	21.02	12.47	—	20.19	—
○	—	—	11	—	—	—	—	16	—	—
○	—	—	14	13 Дана	—	—	—	6	8 Дана	—
●	—	—	6	" Tage "	—	—	—	8	" Tage "	—
Свѣта. Sufam.	22.68	31.	13.	24.79	—	16.75	30.	8.	20.19	—

ГОДИНА 1854 ЖѢР.
ОКТОВРІЙ October. НОГЕМВРІЙ November.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Слабъ неба himmeßan	Кша	Слѣзь	Топлота Temperatur	Слабъ неба himmeßan	Кша	Слѣзь
	найв. höcße	найн. niedrig.		Regen	Снѣгъ Schnee			Regen	Снѣгъ Schnee
	Л и н і я Linien			Л и н і я Linien				Л и н і я Linien	
1	17.3	10.5	○	—	—	13.4	4.0	○	—
2	20.0	9.0	○	—	—	7.9	1.0	○	—
3	21.2	10.0	○	—	—	7.5	1.4	○	—
4	20.8	9.5	○	—	—	6.5	1.3	●	—
5	16.7	12.8	○	1.77	—	4.7	5.6	—	2.34
6	23.5	14.0	○	—	—	7.2	4.5	●	—
7	26.0	14.0	○	—	—	6.5	5.6	●	2.3
8	14.0	18.0	●	1.94	—	5.6	5.6	●	1.71
9	10.2	6.5	○	—	—	4.5	3.0	●	—
10	15.5	4.5	○	—	—	8.5	3.0	○	—
11	14.0	4.0	○	—	—	1.5	1.5	●	—
12	11.0	8.5	●	2.06	—	4.5	3.0	●	17.02
13	10.5	10.0	●	—	—	4.5	-4.0	●	9.13
14	16.8	9.7	●	—	—	8.5	2.0	○	—
15	18.0	12.8	○	.29	—	4.5	-5.0	●	—
16	18.4	11.4	○	5.71	—	14.5	-3.0	○	—
17	18.2	12.2	○	1.82	—	14.5	9.0	○	—
18	21.2	10.8	○	—	—	14.5	12.0	○	—
19	21.7	12.8	○	—	—	12.5	12.0	○	—
20	24.5	13.6	○	—	—	6.5	6.0	●	—
21	27.5	17.5	○	—	—	6.5	3.0	●	12.84
22	23.2	15.5	○	.11	—	5.5	1.0	○	—
23	20.0	12.7	○	—	—	10.5	4.0	○	—
24	23.8	12.5	○	—	—	19.5	3.0	○	—
25	25.0	11.3	○	.23	—	18.5	8.0	○	—
26	26.0	16.1	○	—	—	12.5	8.0	●	1.14
27	23.1	12.7	○	—	—	10.5	5.0	●	—
28	12.5	11.3	●	—	—	7.5	3.0	○	—
29	12.2	4.9	○	—	—	6.5	-1.0	○	—
30	8.5	1.6	○	—	—	7.5	8.0	○	11.42
31	10.5	1.5	○	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	18.45	10.72	—	13.93	—	8.78	3.68	—	46.70 9.13
○	—	—	14	—		—	—	7	—
○	—	—	13	9 Дана		—	—	9	7. Дана 1
●	—	—	4	„ Tage		—	—	14	„ Tage
Сума Summ.	14.58		31	9.	13.93	6.23		30	8. 55.83

ГОДИНА 1854. Жаңр.
ДЕКЕМВРІЙ. December.

ГОДИНА 1855. Жаңр.
ЯНУАРИЙ. Jänner.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Снаъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снаъ Schnee	Топлота Temperatur		Снаъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снаъ Schnee
	найъ höchste	найъ niedrig.				найъ höchste	найъ niedrig.			
	Линія Linien					Линія Linien				
1	11.5	2.0	○	—	—	7.5	-3.0	○	—	—
2	6.5	5.0	●	—	—	4.5	-1.0	○	—	—
3	4.5	-3.0	○	.56	—	4.5	-2.0	○	—	—
4	10.5	0	○	—	—	4.5	-4.0	●	—	.06
5	8.5	2.0	○	—	—	8.5	-3.0	○	—	—
6	6.5	0	○	—	—	7.5	2.0	●	—	—
7	8.5	0	○	—	—	5.5	1.0	●	—	3.14
8	8.5	0	○	—	—	5.5	1.0	●	—	—
9	8.5	1.0	○	—	—	5.5	1.0	○	2.00	—
10	10.5	0	○	—	—	6.5	0	○	—	—
11	13.5	5.0	○	2.86	—	4.5	4.0	○	—	—
12	8.5	2.0	●	—	—	.5	-9.0	○	—	—
13	5.5	1.0	●	.57	—	3.5	-5.0	○	—	—
14	4.5	-1.0	●	1.14	—	4.5	-9.0	○	—	—
15	6.5	-2.0	●	1.14	—	-4.5	-9.0	○	—	—
16	15.5	2.0	●	.57	—	-.5	-9.0	●	—	1.14
17	9.5	2.0	●	—	—	-2.5	-10.0	●	—	3.15
18	15.5	-3.0	○	—	—	-3.5	-9.0	●	—	3.70
19	6.5	-3.0	●	—	—	-.5	-7.0	●	—	3.42
20	4.5	0	●	—	—	2.5	-4.0	●	—	4.57
21	2.5	0	○	3.42	—	12.5	-3.0	○	—	—
22	3.5	-2.0	○	1.14	—	10.5	-2.0	○	—	—
23	3.5	-3.0	●	.57	—	6.5	-4.0	○	—	—
24	4.5	-2.0	●	—	—	-2.5	-6.0	○	—	—
25	2.5	-5.0	○	—	—	-4.5	-12.0	○	—	—
26	8.5	-3.0	○	—	—	.5	-9.0	○	—	—
27	5.5	-3.0	○	—	—	-4.5	-7.0	●	—	1.71
28	3.5	0	○	—	—	-.5	-11.0	○	—	—
29	.5	-2.0	●	—	—	-6.5	-16.0	○	—	—
30	3.5	-5.0	○	—	—	-1.5	-15.0	○	—	—
31	6.5	-5.0	○	—	—	-5.5	-12.0	○	—	—
Мѣс. Monat.	7.05	-0.65	—	11.97	—	2.24	-5.55	—	2.00	20.89
○	—	—	16			—	—	10		
●	—	—	3	9 Дана		—	—	10	1. Дана 8	
●	—	—	12	" Tage "		—	—	11	" Tage "	
Свѣта Zustand.	3.20		31	9	11.97	- 1.66		31	9.	22.89

ГОДИНА 1855. Жаңы
ФЕВРУАРИЙ Februar **МАРТЪ März**

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Сила неб. Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Сила неб. Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig				найв. höchste	найн. niedrig			
	Л и н і я Linien					Л и н і я Linien				
1	-1.5	-10.0	●	—	1.14	5.5	3.0	○	—	—
2	-1.5	-7.0	●	—	4.56	18.5	-1.0	○	—	—
3	-3.5	-13.0	○	—	—	18.5	1.0	○	—	—
4	1.5	-13.0	○	—	—	21.5	7.0	○	—	—
5	5.5	-2.0	●	1.71	—	19.5	7.0	○	—	—
6	10.5	2.0	○	—	—	18.5	5.0	○	—	—
7	4.5	2.0	○	—	—	13.5	4.0	○	—	—
8	14.5	0	○	—	—	14.5	4.0	○	—	—
9	10.5	1.0	●	1.14	—	9.5	2.0	●	1.71	—
10	10.5	0	●	1.14	—	5.5	1.0	●	3.71	—
11	4.5	-5.0	○	—	8.57	2.5	-2.0	●	3.42	—
12	14.5	1.0	○	—	—	2.5	-4.0	●	—	—
13	16.5	10.0	●	—	—	3.5	-5.0	●	—	1.71
14	19.5	9.0	●	—	—	1.5	-5.0	●	—	1.14
15	17.5	13.0	●	—	—	-1.5	-2.0	○	—	—
16	-5	-6.0	●	—	2.28	3.5	-3.0	○	—	—
17	10.5	-6.0	●	—	—	14.5	0	○	—	—
18	15.5	5.0	●	—	—	21.5	3.0	○	—	—
19	10.5	-10.0	●	—	9.14	14.5	2.0	●	1.71	—
20	-7.5	-15.0	○	—	—	19.5	4.0	○	—	—
21	-2.5	-10.0	●	—	4.59	19.5	4.0	○	—	—
22	-2.5	-9.0	○	—	—	19.5	10.0	○	—	—
23	5.5	-10.0	○	—	—	18.5	9.0	○	—	—
24	4.5	-6.0	○	—	—	18.5	10.0	○	—	—
25	12.5	-5.0	○	—	—	16.5	9.0	○	—	—
26	10.5	1.0	○	—	—	12.5	10.0	●	1.14	—
27	9.5	1.0	●	—	—	23.5	12.0	○	—	—
28	8.5	-3.0	○	—	—	24.5	15.0	○	—	—
29	—	—	—	—	—	18.5	6.0	○	—	—
30	—	—	—	—	—	3.5	5.0	○	—	—
31	—	—	—	—	—	10.5	3.0	○	—	—
Мѣс. Monat.	7.11	-3.03	—	3.99	30.18	13.31	3.68	—	11.69	2.85
○	—	—	5	3 Дана 6		—	—	8	5 Дана 2	
●	—	—	7	„ Tage „		—	—	15	„ Tage „	
●	—	—	16	„ Tage „		—	—	8	„ Tage „	
Свѣта Summ.	2.04	28	9.	34	17 6	8.49	31.	7.	14.54	

ГОДИНА 1855. Забр
АПРИЛІЙ April. **МАЙ.** Mai.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.			
	Линія Linien									
1	8.5	6.0	●	—	—	18.0	12.0	○	—	—
2	3.5	4.0	●	—	—	24.0	8.0	○	—	—
3	4.5	5.0	●	—	—	24.0	19.0	●	—	—
4	18.5	5.0	○	—	—	30.0	15.0	○	—	—
5	22.5	4.0	○	—	—	33.0	15.0	○	—	—
6	20.5	12.0	○	—	—	33.0	15.0	○	—	—
7	18.5	10.0	●	1.71	—	30.0	15.0	○	—	—
8	18.5	11.0	○	—	—	24.0	15.0	○	—	—
9	14.5	8.0	○	—	—	23.0	13.0	●	2.86	—
10	13.5	5.0	○	—	—	8.0	5.0	●	1.71	—
11	13.5	8.0	●	3.42	—	24.0	11.0	○	—	—
12	10.5	8.0	●	.57	—	21.0	9.0	●	6.85	—
13	18.5	5.0	○	—	—	23.0	11.0	○	—	—
14	23.5	16.0	○	—	—	23.0	15.0	○	—	—
15	20.5	10.0	○	—	—	24.0	11.0	●	1.71	—
16	22.5	14.0	○	—	—	24.0	11.0	●	—	—
17	23.5	13.0	○	—	—	26.0	15.0	○	—	—
18	23.5	10.0	●	—	—	20.0	14.0	●	5.14	—
19	20.5	14.0	○	—	—	14.0	9.0	●	36.54	—
20	24.5	5.0	○	—	—	20.0	9.0	○	—	—
21	28.5	10.0	○	—	—	27.0	8.0	○	—	—
22	8.5	9.0	●	—	—	30.0	11.0	○	—	—
23	12.5	0	○	—	—	29.0	18.0	○	—	—
24	10.5	2.0	●	—	—	30.0	20.0	○	—	—
25	9.5	4.0	●	—	—	30.0	17.0	○	—	—
26	8.5	5.0	●	2.86	—	30.0	19.0	○	—	—
27	7.5	2.0	●	8.00	—	31.0	19.0	○	—	—
28	7.5	2.0	●	4.00	—	33.0	19.0	○	—	—
29	11.5	5.0	○	—	—	33.0	19.0	○	—	—
30	16.5	5.0	○	—	—	33.0	22.0	○	—	—
31	—	—	—	—	—	38.0	23.0	○	—	—
Мѣс. Monat.	15.50	7.24	—	20.56	—	26.13	14.26	—	54.81	—
○	—	—	8	6 Дана		—	—	16	7 6 Дана	
○	—	—	9	" Tage "		—	—	7	" Tage "	
●	—	—	13	" Tage "		—	—	8	" Tage "	
Свѣта Sum.	11.37		30	6. 20.56		20.20		31	6. —	

ГОДИНА 1855. Жаңр.

ЮНИЙ Juni.

ЮЛІЙ Juli.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.				найв. höchste	найн. niedrig.			
	Л и н і я Linien									
1	34-0	25-0	○	—	—	23-0	15-0	●	—	—
2	32-0	25-0	○	—	—	24-0	15-0	○	—	—
3	36-0	20-0	○	—	—	29-0	19-0	○	—	—
4	33-0	24-0	○	—	—	29-0	19-0	○	—	—
5	30-0	18-0	○	—	—	27-0	25-0	○	—	—
6	24-0	20-0	○	—	—	33-0	22-0	●	—	—
7	35-0	23-0	●	3-71	—	34-0	22-0	●	—	—
8	32-0	24-0	○	—	—	29-0	20-0	○	—	—
9	29-0	18-0	○	—	—	34-0	21-0	○	—	—
10	38-0	29-0	○	—	—	34-0	21-0	○	—	—
11	37-0	21-0	○	—	—	36-0	25-0	○	—	—
12	36-0	26-0	○	—	—	34-0	22-0	●	5-71	—
13	32-8	22-5	○	—	—	34-0	22-0	○	12-56	—
14	34-0	26-8	○	—	—	33-0	24-0	○	—	—
15	35-1	24-2	○	—	—	34-0	21-0	○	—	—
16	38-5	26-5	○	—	—	35-0	20-0	○	—	—
17	33-5	22-7	○	—	—	36-0	23-0	○	—	—
18	34-7	23-7	○	—	—	36-0	19-0	○	—	—
19	30-0	24-1	○	11-42	—	36-0	17-0	○	—	—
20	25-1	13-0	○	3-71	—	33-0	20-0	○	—	—
21	26-7	20-0	○	—	—	27-0	19-0	○	—	—
22	30-2	18-5	○	—	—	24-0	21-0	●	—	—
23	25-2	19-0	●	—	—	27-0	19-0	○	—	—
24	19-1	17-6	○	1-71	—	29-0	21-0	○	—	—
25	15-2	11-7	●	5-86	—	30-0	22-0	○	—	—
26	12-6	8-7	○	1-14	—	31-0	24-0	○	—	—
27	21-4	16-0	○	—	—	23-0	19-0	○	—	—
28	22-9	16-1	○	—	—	24-0	21-0	○	—	—
29	25-0	22-0	○	—	—	24-0	21-0	○	—	—
30	24-0	13-0	○	—	—	27-0	22-0	○	—	—
31	—	—	—	—	—	26-0	18-0	○	—	—
Mhc.										
Monat.	29-40	21-31	—	27-55	—	30-16	20-61	—	18-27	—
○	—	—	20	—	—	—	—	17	—	—
●	—	—	7	6 Дана	—	—	—	9	2 Дана	—
●	—	—	3	„ Tage „	—	—	—	5	„ Tage „	—
Счера.										
Zusam.	25-36		30 6. 27-55		25-38		31 2. 18-27		—	

ГОДИНА 1855. Jahr.

АВГУСТЪ August

СЕНТЕМВРІЙ September

Дань Tag	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien		найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien	
1	32-0	18-0	○	—	—	31-0	18-0	○	2-86	—
2	34-0	20-0	○	—	—	32-0	16-0	○	—	—
3	39-0	19-0	○	—	—	31-0	15-0	○	—	—
4	40-0	32-0	○	—	—	38-0	19-0	○	1-71	—
5	34-0	29-0	○	—	—	35-0	21-0	○	2-28	—
6	32-0	21-0	●	—	—	32-0	21-0	●	1-14	—
7	27-0	22-0	●	—	—	25-0	16-0	○	—	—
8	31-0	19-0	●	—	—	19-0	12-0	○	1-14	—
9	32-0	17-0	●	—	—	25-0	10-0	○	—	—
10	34-0	22-0	●	—	—	27-0	13-0	○	—	—
11	24-0	19-0	●	—	—	18-0	13-0	○	1-14	—
12	22-0	19-0	●	43-11	—	27-0	12-0	○	2-28	—
13	27-0	20-0	●	35-40	—	20-0	14-0	○	1-71	—
14	30-0	21-0	●	1-14	—	25-0	12-0	○	—	—
15	19-0	15-0	○	57	—	25-0	13-0	●	57	—
16	19-0	14-0	○	3-14	—	25-0	8-0	○	—	—
17	22-0	16-0	○	—	—	21-0	6-0	○	—	—
18	25-0	15-0	○	—	—	24-0	9-0	○	—	—
19	24-0	14-0	○	—	—	28-0	14-0	○	—	—
20	27-0	12-0	○	—	—	28-0	14-0	○	—	—
21	29-0	13-0	○	—	—	27-0	19-0	○	—	—
22	29-0	18-0	○	—	—	26-0	14-0	○	—	—
23	34-0	19-0	○	—	—	27-0	14-0	○	—	—
24	34-0	22-0	○	—	—	25-0	14-5	○	—	—
25	36-0	24-0	○	—	—	19-0	14-0	○	3-26	—
26	37-0	25-0	○	—	—	15-3	9-2	●	2-45	—
27	35-0	23-0	○	—	—	10-7	11-0	○	—	—
28	35-0	20-0	○	—	—	13-2	11-2	○	—	—
29	37-0	19-0	○	—	—	19-3	11-2	○	—	—
30	28-0	20-0	○	—	—	20-0	13-7	○	—	—
31	29-0	22-0	○	—	—	—	—	—	—	—
Mbc. Monat.	30-16	19-64	—	83-36	—	24-62	13-59	—	20-54	—
○	—	—	15	—	—	—	—	12	—	—
○	—	—	7	5 Дана	—	—	—	15	11 Дана	—
●	—	—	9	" Tage "	—	—	—	3	" Tage "	—
Свѣта. Sufam.	24-90	31	5.	83-36	—	19-10	30	11.	20-54	—

ГОДИНА 1855. Jahr.
ОКТОВРІЙ October

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомѣръ Hygrometer	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien		сувій trocknes	влаж. feuchtes
1	23.4	16.8	○	.29	—	21.0	18.5
2	20.8	16.7	●	4.00	—	18.0	17.0
3	17.0	14.6	●	2.28	—	16.5	15.5
4	19.2	13.8	○	—	—	20.5	18.0
5	21.4	12.4	○	—	—	20.5	18.0
6	24.7	15.2	○	—	—	22.0	18.5
7	22.2	16.0	○	—	—	20.0	18.0
8	22.5	16.0	○	—	—	21.0	17.5
9	25.5	20.5	○	—	—	20.5	17.5
10	24.5	19.5	○	.86	—	19.5	16.5
11	26.0	20.0	○	1.14	—	19.5	16.5
12	19.6	12.0	○	—	—	16.5	13.5
13	21.2	12.0	○	—	—	12.0	10.5
14	23.2	11.7	○	—	—	24.5	21.0
15	25.2	14.0	○	—	—	22.5	19.5
16	23.0	16.0	○	.06	—	17.0	15.5
17	18.7	13.0	○	—	—	19.5	16.5
18	22.4	14.8	○	—	—	19.0	17.0
19	24.5	16.0	○	—	—	19.5	16.5
20	25.4	11.0	○	—	—	22.5	20.5
21	22.2	15.3	○	—	—	18.0	15.5
22	22.0	11.8	○	—	—	15.5	13.5
23	21.4	12.6	○	—	—	17.5	16.0
24	21.0	12.2	○	—	—	16.0	12.5
25	19.2	12.8	○	—	—	18.5	15.5
26	20.7	11.4	○	—	—	18.5	15.5
27	23.0	12.1	○	—	—	17.0	13.0
28	19.6	13.4	○	—	—	17.5	14.0
29	19.0	13.6	●	—	—	19.0	15.0
30	22.8	16.4	●	.23	—	18.5	15.5
31	21.2	14.5	○	—	—	21.5	16.0
Мѣс. Monat.	22.01	14.45	—	8.86	—	19.03	16.26
○	—	—	14			—	—
●	—	—	13	7 Дана		—	—
●	—	—	4	" Tage "		—	—
Свѣта. Zufam.	18.23		31	7. 8.86		75.1°	

ГОДИНА 1855. Г а б р.

НОЕМВРІЙ November

Д а н ъ. Зап.	Топлота Temperatur		Сѣнъ неба Himmelsstand	Каша	Снѣгъ	Влагомѣръ	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Regen	Schnee	сувой troden	влаж. feucht.
				Л и н і я Linien.			
1	22.4	15.8	○	1.14	—	16.5	14.5
2	21.8	14.9	○	0.6	—	20.5	16.0
3	21.5	16.6	○	0.6	—	19.0	17.0
4	18.5	13.5	○	0.6	—	18.0	16.0
5	18.0	10.2	○	—	—	17.3	15.5
6	18.2	12.8	○	.57	—	16.5	14.0
7	11.0	13.2	●		—	12.0	10.5
8	11.8	10.9	●	4.11	—	13.5	12.0
9	11.8	10.2	●	—	—	12.0	11.0
10	10.0	9.0	○	.11	—	12.0	10.0
11	6.0	5.2	○	—	—	7.0	5.5
12	6.0	2.0	○	—	—	6.0	4.0
13	3.8	1.8	●	1.48	—	4.5	3.5
14	8.5	2.5	○	.91	—	9.5	7.5
15	9.5	7.3	○	—	—	10.0	8.0
16	8.5	6.5	○	—	—	8.0	6.0
17	8.7	5.0	○	—	—	7.5	6.0
18	8.9	4.2	○	—	—	7.5	6.0
19	4.1	2.2	●	—	—	5.5	3.5
20	1.2	.0	●	—	2.69	2.0	.5
21	1.0	.0	●	—	—	3.0	2.0
22	2.0	.0	●	—	—	4.5	3.5
23	4.2	2.6	●	—	—	7.0	6.0
24	8.3	4.0	●	.29	—	8.5	7.5
25	9.2	6.0	○	2.06	—	9.0	8.5
26	7.5	2.0	○	1.03	—	2.5	1.5
27	1.3	.5	●	—	—	3.0	2.0
28	1.5	-2.5	●	—	—	3.5	2.5
29	2.0	-1.6	○	—	—	3.5	2.5
30	1.2	-.8	●	—	—	1.5	1.0
31	—	—	—	—	—	—	—

Мѣс. Monat.	8.95	5.83	—	11.88	2.69	9.03	7.49
○	—	—	2			—	—
●	—	—	15	13 Дана 1		—	—
●	—	—	13	" Tage "		—	—
Свѣта. Zusam.	7.39		30	14.	14.57	80.4° —	

ГОДИНА 1853. Jahr.

ДЕКЕМВРІЙ December.

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.		сувой trocken	влаж. feucht.
1	2.5	-7	○	—	—	3.0	1.5
2	3.2	-1.8	○	—	—	2.5	.5
3	1.0	-1.8	●	—	1.14	1.0	.5
4	-2.2	-5.3	●	—	{5.54	-2.5	-3.0
5	5.5	-5.0	●	—		-2.0	-2.5
6	-1.4	-6.0	●	—	—	.0	-.5
7	-1.0	-3.8	●	—	5.43	.0	-.5
8	.0	-4.2	○	—	—	.5	.0
9	-.5	-5.8	●	—	.51	-3.0	-3.0
10	-4.8	-7.8	●	—	1.14	-4.5	-5.0
11	-4.6	-7.8	●	—	6.00	-3.0	-3.0
12	-6.5	-8.5	●	—	.17	-5.5	-6.5
13	-6.0	-9.0	●	—	—	-5.5	-6.0
14	-8.5	-13.5	○	—	.29	-5.0	-6.0
15	-6.6	-10.6	○	—	—	-6.5	-7.0
16	-5.5	-9.0	○	—	—	-1.5	-2.5
17	1.0	-6.5	○	—	—	.5	-1.5
18	-.2	-2.2	●	—	.29	-1.5	-2.5
19	-13.0	-14.5	●	—	2.00	-10.5	-11.5
20	13.8	-17.4	●	—	{5.71	-10.0	-10.5
21	-13.0	-14.7	●	—		-8.5	-9.0
22	-9.0	-13.8	○	—	—	-7.0	-7.5
23	-8.2	-11.0	●	—	—	-4.5	-5.5
24	-6.0	-9.0	●	—	—	-1.0	-1.0
25	-3.0	-8.6	●	—	.29	-2.5	-2.5
26	-.3	-4.6	○	—	—	.0	.5
27	-1.0	-7.5	○	—	—	-3.5	-4.5
28	-.7	-10.2	○	—	—	-2.0	-2.0
29	-7.8	-13.5	○	—	—	-5.5	-6.5
30	-10.6	-14.0	●	—	—	-6.5	-7.5
31	-8.0	-11.2	●	—	—	-7.0	-7.5
Мѣс. Monat	-4.39	-8.37	—	—	28.51	-3.31	-3.93
○	—	—	2			—	—
●	—	—	10	14 Дана		—	—
●	—	—	19	„ Tage „		—	—
Свєга. Zusam.	-6.38		31 14. 28.51			96.2°	

ГОДИНА 1856. Jahr.
ЯНУАРІЙ Jänner.

Д а н ъ. Tag	Топлота Temperatur		Сѣнь неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien.		сувой trocken	влаж. feucht.
1	-4.2	-10.2	●	—	—	-2.0	-2.5
2	-4.0	-6.2	●	—	—	-2.5	-3.0
3	-3.8	-5.8	○	—	—	-1.5	-1.5
4	0	-4.8	●	—	—	2.0	.5
5	1.6	-4.2	○	—	—	1.5	1.0
6	4.5	-3.2	○	—	—	5.0	4.0
7	7.2	3.0	○	—	—	7.0	6.0
8	12.0	8.5	○	—	—	10.0	9.0
9	14.4	9.5	○	—	—	11.0	10.0
10	13.6	6.8	○	—	—	12.0	11.0
11	17.5	10.7	○	—	—	15.5	13.5
12	14.4	8.4	○	4.91	—	11.5	10.5
13	2.1	0	●	—	2.62	2.5	2.0
14	-3.5	-7.6	○	—	—	.5	-.5
15	-3.0	-7.3	○	—	—	1.5	.5
16	.4	-5.4	○	—	—	2.0	3.0
17	2.0	-2.0	●	.06	—	3.5	3.0
18	3.8	-2.2	○	—	—	5.0	4.0
19	9.2	2.0	○	—	—	9.5	8.5
20	11.1	2.0	○	2.00	—	11.5	10.5
21	14.0	7.0	○	—	—	13.5	11.5
22	16.2	10.2	○	3.09	—	13.5	12.0
23	10.0	8.0	●	—	—	9.5	9.0
24	9.5	6.2	●	.11	—	8.5	8.0
25	13.0	4.6	○	.06	—	12.0	10.0
26	9.0	8.0	●	16.20	—	7.5	7.0
27	4.5	2.5	●		—	4.5	4.0
28	4.6	1.5	●	—	—	5.5	4.5
29	7.0	.8	○	—	—	7.5	6.5
30	7.1	.4	○	.86	—	8.5	6.5
31	1.0	-1.0	●	—	1.94	8.0	7.0
Мѣс. Monat.	6.17	1.30	—	27.29	4.56	6.61	5.66
○	—	—	1	9 Данъ 2		—	—
●	—	—	19			—	—
●	—	—	11	" Tage "		—	—
Свѣта Zusam.	3.73		31	11. 31.85		87.1°	

ГОДИНА 1856. Jahr.

ФЕВРУАРИЙ Februar

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Степѣнь неба Himmelstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомеръ Psychrometer	
	наивъ höchste	наин. niedrig.		Л и н і я Linien		сувой trocknes	влаж. feuchtes
1	2.0	-3.0	○	—	—	2.0	-0
2	4.2	-1.0	○	—	—	3.0	2.0
3	3.0	-1.5	○	—	.46	1.0	-5
4	3.2	-3.1	○	—	—	-1.0	.5
5	3.4	-3.6	○	—	—	2.0	1.0
6	2.0	-2.8	○	—	—	2.0	1.5
7	3.2	-.4	○	—	—	3.0	1.5
8	5.8	1.2	●	—	—	6.0	5.0
9	9.8	4.4	●	2.68	—	7.5	6.0
10	12.4	5.0	○	—	—	10.5	9.5
11	16.9	4.4	○	—	—	16.0	13.5
12	16.2	5.8	○	—	—	14.0	12.0
13	11.6	5.8	○	—	—	9.0	8.0
14	9.0	5.8	○	—	—	10.5	9.5
15	12.2	5.5	○	—	—	11.5	9.0
16	12.2	8.6	○	1.54	—	12.0	10.5
17	12.2	7.6	○	3.15	—	11.5	10.5
18	1.2	-1.8	●	—	4.40	0	-1.0
19	0	-5.4	○	—	—	0	-5
20	.2	-5.0	●	—	.97	1.0	-5
21	6.0	-1.2	●	—	—	7.0	5.0
22	4.8	2.8	●	13.70	—	4.0	3.5
23	-.5	-2.5	●	—	4.17	1.5	0
24	2.5	-2.1	●	—	—	2.5	1.5
25	4.8	-2.2	○	.06	—	3.0	2.0
26	6.0	0	○	—	—	6.5	5.5
27	7.8	4.2	○	.06	—	5.5	4.5
28	6.0	2.2	●	—	—	6.0	5.0
29	6.8	1.0	○	—	—	6.5	5.0
30	—	—	—	—	—	—	—
31	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat.	6.27	.99	—	21.19	10.00	5.67	4.46
○	—	—	5	6 Дана 4		—	—
●	—	—	15	" Tage "		—	—
●	—	—	9	" "		—	—
Свѣта. Zufam.	3.63		29	10. 31.19		82.9°	

ГОДИНА 1856 Ж а ъ г.

МАРТЪ März

Д а н ъ. Та п.	Топлота Temperatur		Сгубъ неба Himmelsthan	Кыша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien.		сухой trocken	влаж. feucht.
1	6.1	2.4	○	.40	—	5.5	4.5
2	7.8	.7	○	—	—	4.0	3.0
3	7.0	4.1	●	.34	—	6.0	4.5
4	3.6	1.0	○	—	.23	3.5	1.5
5	6.6	-1.2	○	—	—	7.0	5.0
6	4.0	2.0	●	—	.11	3.5	3.0
7	.2	-3.8	○	—	—	3.0	-2.0
8	.2	-6.6	○	—	—	-.5	-1.0
9	2.0	-5.0	●	—	—	2.5	.5
10	6.2	-1.2	○	—	—	5.0	4.0
11	11.2	2.5	○	—	—	8.5	7.0
12	12.4	5.0	○	—	—	11.5	8.5
13	8.5	6.5	●	.40	—	6.5	5.0
14	1.2	-.8	●	—	} 12.85	.0	-2.0
15	-2.2	-4.3	●	—		-3.0	-3.5
16	-2.5	-5.8	●	—	.40	-2.5	-2.5
17	.0	-3.9	○	—	—	1.0	-.5
18	1.1	-5.8	○	—	—	1.5	.0
19	5.8	-4.0	○	—	—	2.5	1.5
20	7.4	-1.2	○	—	—	6.5	5.5
21	11.0	.0	○	—	—	4.5	2.5
22	9.6	1.3	○	—	—	8.0	7.5
23	10.2	2.4	○	—	—	9.5	8.0
24	7.0	3.7	○	—	—	6.0	4.5
25	10.5	.0	○	—	—	6.5	5.0
26	12.5	2.2	○	—	—	12.5	9.0
27	8.6	-1.2	○	—	—	8.0	4.5
28	11.0	-3.8	○	—	—	5.0	2.0
29	7.4	-3.0	●	—	—	5.5	3.5
30	4.0	-1.8	●	—	—	3.0	2.0
31	6.4	-2.8	○	—	—	6.0	3.5
Мѣс. Monat.	6.02	-.53	—	1.14	13.59	4.44	3.01
○	—	—	7			—	—
●	—	—	15	3	Дана 5	—	—
●	—	—	9	"	Загн "	—	—
Свѣта. Sufam.	2.75		31 8. 14.73			77.9°	

ГОДИНА 1856. Jahr.

АПРИЛІЙ April.

Дань Tag	Топло та Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien		сувой troden	влаж. feucht.
1	6·8	-·8	○	—	—	8·5	6·5
2	11·0	1·6	○	—	—	7·0	4·5
3	12·9	3·2	○	—	—	11·5	9·0
4	15·2	5·2	○	—	—	14·5	9·5
5	19·0	7·0	○	—	—	15·5	12·5
6	14·0	9·0	○	·11	—	14·0	11·5
7	21·5	11·0	○	·34	—	17·5	13·0
8	17·5	12·5	○	3·03	—	13·0	11·0
9	19·5	8·5	○	—	—	15·5	11·0
10	14·0	11·0	○	·74	—	13·5	11·5
11	21·0	10·0	○	·06	—	14·5	12·5
12	22·0	10·0	○	—	—	17·0	13·0
13	25·5	12·5	○	—	—	21·0	16·0
14	25·0	14·0	○	—	—	22·5	18·0
15	25·5	16·0	○	—	—	19·5	14·0
16	14·0	12·5	●	7·26	—	9·0	8·0
17	11·0	6·5	●	—	—	8·5	7·5
18	15·2	6·7	○	—	—	12·5	11·0
19	13·5	10·5	○	3·48	—	13·0	10·5
20	14·0	6·0	○	—	—	6·5	5·5
21	16·0	7·0	○	—	—	13·5	11·0
22	16·0	7·0	○	—	—	14·0	11·0
23	16·0	8·0	○	—	—	14·0	13·0
24	21·0	15·0	○	—	—	19·0	15·0
25	22·0	14·0	○	—	—	20·0	15·5
26	23·0	14·0	○	—	—	21·0	16·0
27	23·0	12·0	○	—	—	22·0	15·0
28	25·0	11·0	○	—	—	23·0	17·0
29	21·0	12·0	●	—	—	20·0	15·0
30	22·0	11·0	●	—	—	19·0	15·5
31	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	18·10	9·46	—	15·02	—	15·33	12·00
○	—	—	7	—		—	—
○	—	—	19	7 Дана		—	—
●	—	—	4	" Tage "		—	—
Свѣта. Summ.	13·78		30	7. 15·02		66·6°	

ГОДИНА 1856. Jahr.

МАЙ. Mai.

Данъ. Tag.	Топлота Temperatur		Скѣль неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. пов. Luftdruck	Влагомѣръ Hygromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я. Linien.			сухой trocken	влаж feucht.
1	21-0	12-0	○	—	—	—	19-5	15-0
2	18-0	13-0	●	3-15	—	—	17-0	14-5
3	19-0	7-0	●	6-28	—	—	14-0	11-0
4	18-0	8-0	●	5-14	—	—	14-0	12-0
5	16-0	7-0	○	3-42	—	—	10-5	9-5
6	19-0	8-0	○	—	—	—	11-0	10-0
7	19-0	7-0	○	—	—	—	14-0	11-0
8	18-0	14-0	○	—	—	—	17-5	13-5
9	21-8	15-0	○	34	—	—	20-5	15-5
10	23-0	15-5	○	—	—	—	17-5	15-0
11	21-8	13-6	○	2-34	—	⊕	16-0	14-0
12	20-6	12-4	○	—	—	—	14-0	12-0
13	18-5	13-2	○	5-14	—	⊕	14-0	11-5
14	22-4	12-5	○	—	—	—	19-0	17-0
15	22-5	14-8	○	—	—	—	20-0	17-0
16	27-4	18-1	○	—	—	—	24-5	20-5
17	15-0	13-8	○	2-39	—	⊕	15-0	13-5
18	20-1	9-9	○	—	—	—	17-0	14-5
19	23-7	12-8	○	—	—	—	20-0	17-5
20	21-8	14-6	○	—	—	—	18-5	15-5
21	22-4	14-1	○	—	—	—	21-0	15-5
22	23-2	16-1	○	—	—	—	20-0	17-0
23	27-2	17-5	○	—	—	—	20-5	17-0
24	30-7	17-3	○	—	—	—	24-0	18-0
25	21-6	16-7	○	1-48	—	—	18-0	16-0
26	21-8	14-5	○	4-00	—	—	18-5	16-5
27	23-2	13-7	○	—	—	—	20-0	16-5
28	27-4	15-8	○	—	—	—	24-5	19-0
29	31-0	19-6	○	—	—	—	27-5	22-0
30	33-5	22-3	○	—	—	—	28-0	22-5
31	35-0	23-5	○	—	—	—	31-0	22-0
Мѣс. Monat.	23-01	14-00	—	33-68	—	⊕ 3	18-90	15-55
○	—	—	5			⊖ 2	—	—
●	—	—	23	10 Дана		—	—	—
●	—	—	3	" Tage "		—	—	—
Свѣта Sufam	18-50		31	10.	33-68	—	69-7°	

ГОДИНА 1856. Жѣр.

ЮНІЙ Juni.

Д а н ъ Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. пом. Lufttemper.	Влажнѣть Hygromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien			сухой trocken	влаж. feucht.
1	32.3	24.0	○	—	—	—	27.0	22.0
2	29.9	22.3	○	.46	—	⊕	26.0	22.0
3	29.3	21.9	○	—	—	—	27.5	23.0
4	33.1	24.3	○	—	—	—	28.5	23.5
5	34.3	25.0	○	—	—	—	29.5	24.5
6	35.7	27.2	○	—	—	—	30.0	23.5
7	28.0	25.6	○	3.53	—	⊕	22.0	20.5
8	20.3	15.2	●	.23	—	—	18.0	15.5
9	18.2	15.7	●	4.80	—	—	16.5	15.0
10	22.0	15.4	○	—	—	—	16.5	14.5
11	23.5	13.5	○	—	—	—	16.5	14.5
12	28.0	13.5	○	—	—	—	21.0	16.0
13	31.0	16.5	○	—	—	—	23.0	18.5
14	30.0	19.1	○	—	—	—	22.5	17.5
15	29.0	21.7	○	—	—	—	25.0	20.5
16	29.0	21.1	○	—	—	—	25.5	22.5
17	32.2	22.8	○	—	—	—	28.0	23.0
18	32.3	24.6	○	—	—	⊕	26.0	22.5
19	31.5	22.0	○	.11	—	⊕	24.5	22.0
20	27.1	22.5	○	1.37	—	⊕	24.5	21.0
21	31.0	23.5	○	2.34	—	⊕	18.0	16.5
22	22.0	17.5	○		—	⊕	16.0	14.0
23	19.0	14.2	○	1.54	—	—	19.0	17.5
24	22.8	14.6	○	—	—	—	19.5	16.0
25	20.5	12.4	○	—	—	—	19.0	16.0
26	18.5	17.2	○	—	—	—	17.0	14.0
27	22.3	15.0	○	—	—	—	20.5	18.0
28	26.2	18.8	○	—	—	—	23.5	19.5
29	30.5	20.0	○	—	—	—	21.5	18.0
30	28.5	22.7	○	—	—	—	26.5	20.5
31	—	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	27.27	19.66	—	14.38	—	⊕ 7	22.62	19.06
○	—	—	4				—	—
●	—	—	24	9 Дана			—	—
●	—	—	2	" Tage "			—	—
Свѣта. Summ.	23.46		30. 9.	14.38	—		70.7°	—

ГОДИНА 1856. З а ъ г.

ЮЛІЙ Juli

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Сѣнь неба Himmelstheile	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. пов. Luftvertheil.	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig		Л и н і я Linien			сухой trocken	влаж. feucht.
1	31.9	22.5	○	—	—	—	29.0	23.5
2	25.5	19.7	○	2.28	—	⊕	24.0	20.5
3	22.0	18.6	○	3.00	—	—	20.0	17.5
4	23.3	17.0	○	—	—	—	22.0	18.5
5	31.3	20.0	○	5.08	—	⊕	22.5	20.5
6	20.5	19.2	○	—	—	—	18.5	17.0
7	21.5	17.0	○	—	—	—	20.5	18.5
8	28.0	17.6	○	—	—	—	25.5	20.0
9	28.3	20.8	○	.28	—	—	23.5	21.5
10	23.5	19.3	○	3.83	—	⊕	20.0	18.0
11	18.5	14.1	●	5.88	—	—	16.5	13.5
12	20.5	11.7	○	.23	—	—	20.0	17.0
13	25.0	16.0	○	—	—	—	22.5	19.0
14	25.0	18.2	○	.28	—	—	22.0	19.0
15	23.5	19.0	○	—	—	—	22.5	18.0
16	24.9	17.0	○	.40	—	—	23.0	20.5
17	27.5	19.1	○	—	—	—	24.5	21.0
18	30.2	20.3	○	—	—	—	26.0	21.0
19	26.0	20.8	○	1.71	—	⊕	24.0	21.0
20	25.7	20.2	○	—	—	—	23.5	20.0
21	22.1	17.0	●	4.06	—	—	17.0	15.5
22	20.5	14.4	○	—	—	—	19.5	18.0
23	24.3	16.6	○	—	—	—	22.0	18.0
24	26.5	17.2	○	—	—	—	24.0	20.5
25	30.0	20.2	○	—	—	—	23.5	18.5
26	31.8	21.0	○	—	—	—	28.0	21.5
27	30.2	21.8	○	—	—	—	27.5	22.5
28	29.9	21.5	○	—	—	—	26.0	22.5
29	30.5	22.3	○	—	—	⊕	21.5	19.0
30	30.5	20.9	○	.28	—	⊕	24.5	22.0
31	28.2	21.7	○	.12	—	⊕	25.0	21.5
Мѣс. Monat,	26.03	18.80	—	27.43	—	⊕ 8	22.86	1.539
○	—	—	6			—	—	—
○	—	—	23	13 Дана		—	—	—
●	—	—	2	" Tage "		—	—	—
Свѣта Summ	22.41		31	13 27.43		—	72.6°	

ГОДИНА 1856. Жаңы

АВГУСТЪ August

Д а н ь Z a g	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздухъ, пов. Lufttemper.	Влаж. мѣръ Psichromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Линія Linien			сухой trocken	влаж. feucht.
1	30.9	22.8	☉	—	—	⊕	27.0	22.5
2	32.3	22.7	☉	—	—	—	28.0	22.5
3	31.4	23.8	☉	2.00	—	⊕	23.5	20.0
4	27.8	22.7	☉	—	—	—	22.0	20.0
5	26.5	21.2	☉	1.02	—	⊕	21.0	17.5
6	22.2	15.1	☉	.57	—	⊕	20.5	18.0
7	22.8	15.5	☉	—	—	—	21.0	17.5
8	26.8	16.8	☉	—	—	—	21.5	17.5
9	28.3	18.4	☉	—	—	—	22.0	20.0
10	31.2	21.4	☉	—	—	—	23.5	20.0
11	33.2	22.6	☉	—	—	—	25.5	21.0
12	34.5	24.6	☉	—	—	—	27.0	22.5
13	27.7	25.1	☉	3.76	—	⊕	22.0	20.0
14	31.5	22.1	☉	—	—	—	23.5	20.0
15	32.0	24.5	☉	—	—	⊕	28.0	22.5
16	32.0	24.3	☉	.86	—	—	27.5	21.0
17	35.5	25.5	☉	—	—	—	23.0	18.0
18	34.5	25.0	☉	—	—	—	27.0	20.0
19	31.5	24.0	☉	1.25	—	—	23.5	20.5
20	30.7	21.5	☉		—	—	—	22.5
21	32.3	22.6	☉	—	—	—	24.0	19.0
22	32.7	25.2	☉	—	—	—	25.0	20.5
23	29.8	24.7	☉	—	—	—	24.5	20.5
24	22.0	16.5	☉	.45	—	—	16.5	14.0
25	20.5	14.0	☉	—	—	—	20.0	17.0
26	22.5	14.2	☉	—	—	—	22.0	20.0
27	26.5	15.0	☉	—	—	—	21.5	17.5
28	27.0	17.2	☉	—	—	—	24.5	18.5
29	25.9	18.5	☉	1.14	—	⊕	24.0	20.0
30	27.1	22.0	☉	—	—	—	24.0	19.5
31	26.5	15.5	☉	—	—	—	19.0	15.5
Mѣс. Monat.	28.91	20.79	—	11.05	—	⊕ 7.	23.37	19.37
○	—	—	9			—	—	—
●	—	—	22	9 Дана		—	—	—
●	—	—	—	" Tage "		—	—	—
Свѣта Summ.	24.85		31	9.	11.05	—	67.9°	

ГОДИНА 1856. Жаңр.
СЕПТЕМВРІЙ September

Д а н ь Заг	Топлота Temperatur		Слабъ неба Himmelsstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. пош. Lufttemper.	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien			сув.ый trocken	влаж. feucht.
1	30·4	15·7	○	—	—	—	24·5	18·0
2	31·5	20·0	○	—	—	—	21·5	17·0
3	27·5	19·7	○	—	—	—	19·5	16·0
4	27·0	12·4	●	1·03	—	—	16·0	14·0
5	18·6	13·9	○	—	—	—	17·5	15·0
6	25·4	13·2	○	—	—	—	21·0	17·5
7	24·2	15·8	○	—	—	—	21·0	17·5
8	24·5	19·2	○	2·74	—	⊕	22·5	19·0
9	24·2	18·2	○	·23	—	⊕	19·0	16·5
10	22·8	16·0	○	1·48	—	—	18·0	16·0
11	23·8	15·2	○	—	—	—	18·5	17·0
12	19·5	15·7	○	6·00	—	⊕	18·5	17·0
13	20·8	12·5	○	—	—	—	16·0	13·5
14	19·5	12·2	○	—	—	—	14·5	12·0
15	16·0	14·0	●	5·14	—	—	15·0	14·0
16	16·2	11·5	●	·68	—	—	15·0	12·5
17	19·9	12·4	○	—	—	—	18·5	14·0
18	24·6	13·8	○	—	—	—	21·5	17·5
19	27·0	15·7	○	—	—	—	23·5	19·0
20	23·0	18·2	○	10·96	—	—	17·0	14·5
21	14·0	13·0	●		—	—	12·5	11·5
22	15·9	9·3	○		—	—	13·5	12·0
23	19·5	9·5	○	—	—	—	15·0	13·0
24	21·0	12·7	○	—	—	—	19·0	16·0
25	25·0	15·2	○	—	—	—	23·5	19·0
26	28·5	19·5	○	—	—	—	18·0	16·5
27	29·0	16·0	○	—	—	—	17·5	16·5
28	29·5	24·0	○	—	—	—	23·0	19·5
29	30·0	22·0	○	·29	—	—	25·0	21·5
30	31·0	23·2	○	—	—	—	26·0	20·5
31	—	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat.	23·66	15·66	—	28·55	—	⊕ 3	19·02	16·12
○	—	—	7			—	—	—
●	—	—	19	10 Дана		—	—	—
●	—	—	4	" Tage "		—	—	—
Свѣта. Zusam.	19·66		30.	10.	28·55	—	73·6° —	

ГОДИНА 1856. Jahr.
ОКТОВРІЙ October.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelstand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздухъ. пох. Lufttemperat.	Влажнѣрь Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien			сувѣй trocken	влаж. feucht.
1	32.0	17.0	☉	—	—	—	26.5	21.5
2	33.0	24.0	☉	—	—	—	26.0	20.0
3	28.0	20.8	☉	—	—	—	17.5	16.5
4	25.0	15.6	☉	—	—	—	16.5	15.5
5	23.0	14.6	☉	—	—	—	19.5	16.5
6	25.4	14.1	☉	—	—	—	21.5	18.5
7	23.3	14.1	☉	—	—	—	17.5	15.0
8	23.0	13.4	☉	—	—	—	19.0	16.0
9	25.6	16.0	☉	—	—	—	17.0	14.0
10	23.6	14.6	☉	—	—	—	18.0	16.5
11	16.3	13.2	☉	—	—	—	15.5	12.5
12	16.2	9.7	☉	—	—	—	15.5	12.5
13	17.7	10.8	☉	—	—	—	16.0	14.0
14	19.8	12.3	☉	—	—	—	16.5	14.0
15	19.2	13.9	☉	2.00	—	—	17.0	14.0
16	16.5	14.0	☉	—	—	—	15.5	13.5
17	16.1	10.8	☉	—	—	—	11.5	9.5
18	16.5	9.5	☉	—	—	—	13.5	11.0
19	15.5	9.0	☉	—	—	—	13.0	10.5
20	15.6	9.3	☉	—	—	—	15.5	13.5
21	15.9	6.9	☉	—	—	☉	12.0	10.0
22	15.2	6.7	☉	—	—	☉	13.5	11.5
23	15.6	7.3	☉	—	—	—	13.5	12.0
24	12.7	5.1	☉	—	—	—	12.0	10.5
25	11.2	9.7	☉	.86	—	—	10.5	9.0
26	8.5	2.4	☉	—	—	—	9.5	8.0
27	7.7	1.5	☉	—	—	☉	9.0	7.5
28	8.8	2.8	☉	—	—	☉	10.0	8.5
29	10.3	1.4	☉	—	—	☉	10.0	8.5
30	10.2	2.0	☉	—	—	☉	10.0	9.0
31	8.8	1.2	☉	—	—	☉	8.0	7.0
Мѣс. Monat.	17.93	10.44	—	2.86	—	☉ 5	15.05	12.79
○	—	—	14	—		—	—	—
●	—	—	17	2 Дана		—	—	—
●	—	—	—	„ Tage		—	—	—
Свѣта Summ.	14.18		31	2. 2.86		—	—	76.8°

ГОДИНА 1856. Jahr
НОЕМВРІЙ. November.

Д а н ь Tag	Топлота Temperatur		Сила неб. Himmelskand	Кша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. поа. Lufttemper.	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien			сухой trocken	влаж. feucht.
1	12.8	3.9	○	—	—	☉	9.0	7.5
2	11.2	3.7	○	—	—	—	5.5	3.5
3	8.7	3.2	○	—	—	—	7.5	5.5
4	6.0	1.5	○	—	—	☉	5.5	4.5
5	6.2	3.8	●	2.11	—	—	4.5	4.0
6	4.3	.2	●	—	—	—	3.0	2.0
7	5.4	-3.5	●	—	—	—	1.5	.0
8	2.7	-2.0	○	—	—	—	2.5	1.0
9	5.8	-2.0	○	—	—	—	3.0	.5
10	8.5	-1.8	○	.11	—	—	6.5	5.0
11	12.5	4.4	○	—	—	—	10.0	7.5
12	18.2	7.7	○	—	—	—	14.5	12.0
13	16.7	13.2	○	—	—	—	11.5	10.5
14	8.8	6.5	○	—	2.85	—	3.0	2.5
15	9.2	.6	○	—	—	—	4.0	3.5
16	3.6	1.4	●	—	1.60	—	3.5	3.0
17	4.0	1.0	●	—	1.36	—	1.5	1.0
18	1.0	-1.0	●	—	7.08	—	.5	.0
19	-2	-3.8	●	—		—	.0	-.5
20	-8	-4.4	●	—	1.14	—	-.5	-1.0
21	-0	-4.8	○	—	—	—	-1.5	-2.0
22	-.8	-4.8	●	—	—	—	-2.0	-2.5
23	-1.7	-4.8	○	—	—	—	-1.5	-1.5
24	3.5	-3.6	●	1.54	—	—	3.0	2.5
25	3.7	1.0	●	.91	—	—	3.0	2.5
26	1.2	-4.1	●	—	3.20	—	-.5	-.5
27	-.8	-4.7	●	—	2.11	—	-1.0	-2.0
28	4.7	-9.2	●	—	—	—	-2.0	-2.5
29	3.5	-8.0	○	—	—	—	4.0	3.0
30	7.1	2.8	●	2.94	—	—	6.5	5.5
31	—	—	—	—	—	—	—	—
Мѣс. Monat	5.19	-32	—	6.96	19.34	☉ 2	3.32	2.35
○	—	—	1			—	—	—
●	—	—	14	5 Дана	8	—	—	—
●	—	—	15	" Tage "	"	—	—	—
Свѣта Summ.	2.43		30	13. 26.30		—	83.2°	

ГОДИНА 1856. Загг.
ДЕКЕМВРІЙ. December.

Д а н ъ. Tag.	Топлота Temperatur		Станъ неба Himmelsstand	Каша Regen	Снѣгъ Schnee	Воздуш. пол. Lufttemper.	Влагомѣръ Psychromet.	
	найв. höchste	найн. niedrig.		Л и н і я Linien			сувой trocken	влаж. feucht.
1	3.6	1.2	●	1.25	—	☉	3.5	3.0
2	-2.6	-4.2	●	—	2.28	—	-2.0	-2.5
3	-6.2	-7.7	●	—	.34	—	-2.5	-3.5
4	-1.7	-9.8	●	—	—	—	-2.0	-2.5
5	-2.5	-8.0	○	—	—	—	-1.5	-2.0
6	-1.4	-6.7	○	—	—	—	0.0	-.5
7	2.8	-4.5	○	—	—	—	1.5	.5
8	3.5	-2.7	○	—	—	—	3.5	2.5
9	5.8	-.8	○	—	—	—	5.0	4.5
10	5.5	.0	○	—	—	—	6.5	5.5
11	6.3	-.8	○	—	—	—	5.5	5.0
12	6.0	-1.1	○	.06	—	—	4.5	4.0
13	4.4	.2	○	.06	—	—	6.0	4.5
14	13.5	2.7	○	2.05	—	—	8.5	7.5
15	9.7	4.7	○	1.08	—	—	8.0	7.0
16	7.0	4.4	○	2.97	—	—	5.5	5.0
17	3.3	1.2	●	—	—	☉	3.0	2.5
18	6.3	2.3	●	—	—	—	5.0	4.5
19	3.0	1.0	●	.7	—	☉	1.5	1.5
20	3.7	-.4	○	—	—	—	3.0	2.5
21	6.5	-.8	○	.04	—	—	6.0	5.5
22	9.4	.0	○	.04	—	—	7.0	6.0
23	6.5	.4	○	.04	—	☉	6.5	6.0
24	4.7	3.2	○	.52	—	—	3.5	3.0
25	8.5	1.8	○	.12	—	—	6.5	5.5
26	14.4	5.3	○	1.36	—	—	13.5	10.0
27	17.0	7.7	○	6.11	—	—	14.5	10.0
28	8.5	5.7	○	—	—	—	7.0	6.5
29	10.0	3.8	○	—	—	—	8.0	6.5
30	4.5	2.8	●	1.36	—	—	2.5	2.0
31	2.6	.7	●	—	5.11	—	1.5	1.0
Мѣс. Monat.	5.05	-.05	—	17.23	7.73	4.☉	4.48	3.58
○	—	—	9	15 Дана 3		—	—	—
●	—	—	15	„ Tage „		—	—	—
●	—	—	7	„ Tage „		—	—	—
Свѣта. Zusam.	2.55		31	18. 24.96		—	86.5"	

Anmerkung. Die hier beigefügten meteorologischen Beobachtungen beziehen sich auf die Hauptstadt Belgrad und sind vom Verfasser in Person gemacht worden. Der Kalender ist jener neuen Styls, das Thermometer ist der hunderttheilige Thermometrograph und die Menge des gemessenen Niederschlages ist in Pariser Linien ausgedrückt. Die angebrachten Zeichen haben folgende Bedeutung: ○ wolkenlos, ◐ durchsichtig, ● trüb, ⊕ Gewitter, ☉ Hagel, ⊛ Nebel.

**ИЗВѢСТІЕ О ДѢЛАНІИ И СТАНІИ
ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ У 1855.
ГОДИНИ.**

*дано у главномъ засѣданіи 8. Января 1856. год.
држаномъ.*

Дѣлательность свою на книжевнои полю означило е Друштво Србске Словесности у истекшой години изданомъ на концу исте године новомъ — седмомъ — свезкомъ свогъ органа „Гласника“. Саставци и прилози тичући се србске поведстнице знаменитію часть овогъ новогъ „Гласника“ сачиняваю, као што е Друштво у позднѣ време на предмете овогъ рода уобште, и то съ пунимъ правомъ, особито старанѣ и пажню свою обратило.

Како и ображаванѣ србкогъ езика у кругъ дѣлательности Друштва принадлежи, тако е Друштво у овомъ смотреніи прошле године учинило коракъ, кои у послѣдицама своимъ на развитакъ и усавршенствованѣ нашегъ езика успѣшно дѣйствовати може. Оно е, т. е., по примлѣномъ предложеніи свогъ редовногъ члена Г. Милована Янковића, явнимъ, истимъ Г. членомъ сачинѣнимъ позивомъ умолило србске книжевнике, свештенике и учителѣ, да скупаю и Друштву на употребленѣ доставляю србске речи, кое се у Г. Вуковомъ Речнику неналазе; и овомъ позиву већ су се у прошлой години одазвали: истый редовн.

членъ Г. Милованъ Янковићъ, Г. Миланъ Миличевићъ, и Г. Алекса Остоићъ, одъ кои' є свакиѣ не малу збирку поменутогъ рода речій Друштву доставіо. —

Поведина друштвена одѣленя у течаю године разсматрала су, и съ миѣніемъ своимъ Друштву на рѣшеніе предлагала слѣдуюће, понайвише за „Гласникъ“ наменѣне предмете, као:

1., Ёзикословно одѣленѣ разсмотрило є: а) „Миѣніє о србскомъ книжевномъ ѣзику“, саставъ Подпредсѣдателя Г. Архимандрита Гаврила, кои є примлѣнъ и у 7. свезки Гласника печатанъ; — б) Србску Граматику, поднесену Друштву одъ Професора Ново-садске Гимназіє Г. Петра Нинковића; — и в) прелисе изъ єдне старе рукописне кнѣйге црквеногъ садржая, кое є членъ Друштва Г. Константинъ Николаєвићъ послао.

2., Историско одѣленѣ прегледало є саставъ редовн. члена Г. Николе Крстића, подъ насловомъ: „Одговори на неколико питаня изъ србске исторіє“, — и преводъ съ рускогъ одъ редовн. члена Г. Саве Сретеновића „О црквено-словенскомъ ѣзику, пѣговомъ почетку, ображательима и историскимъ судбинама“, коя обадва предмета Друштво є у свой Гласникъ примило.

3., Правословно одѣленѣ прегледало є продужена „Разсматраня о Душановомъ Законнику“ одъ редовн. члена Г. Н. Крстића, кои є саставакъ примлѣнъ и у 7. свезки Гласника печатанъ.

4., Философиско одѣленѣ разсмотрило є дѣло подъ насловомъ: „Енциклопедія и Методологія философіє, и основна философія“, кое є Друштву Проф. Карловачке Гимназіє Г. М. Х. Ристићъ поднео быо. И напоследку

5. Природословно одѣленїе прегледало е:
 а) описъ и землѣвидъ Окружія Краинскогъ, изра-
 ѣеный Г. Иліомъ Пчеларомъ, кога е Друштво у
 овомъ послу новчанимъ средствама подпомогло;
 — и б) прилоге редовн. чл. Г. В. Якшића: „Кли-
 матична одношеня Србіе у год. 1854.“, — „Число
 и покретъ людства главногъ града Београда у
 1854. год.“ — и „Покретъ людства Србіе у истой
 години“, — кои су примљени и у 7. свезки Глас-
 ника печатани. —

Поредъ вишеизложенога, овде се има споме-
 нути, да е Друштво, на предложенїе свогъ редов.
 члена Г. Димитрія Матића, за цѣлиходно нашло
 допунително къ устроюу свомъ поставити пра-
 вила у томъ смислу, да е унапредакъ сваки ново-
 избраний редовный членъ дужанъ по еданъ свой
 саставъ уступити Друштву безъ прописане на-
 граде. —

Напоследку непропуштамо навести, да е Друш-
 тво наше навршивше се године ступило у сношенїе
 са странимъ ученимъ друштвама, а имено: съ цар-
 скомъ Академіомъ наука у Бечу, съ кралѣвскомъ
 Академіомъ наука у Берлину, съ кралѣвскомъ
 Академіомъ наука у Минхену, и съ маѣарскимъ
 ученимъ Друштвомъ у Пешти, — пославши свима
 овимъ ученимъ друштвама свой органъ „Гласникъ“,
 и у писмама на нѣи управљенимъ позвавши иѣ на
 узаямну промену свои књижевны производа; у
 слѣдству чега Друштво е наше почествовано
 пожелѣнимъ одговорима одъ предхвалѣны Акаде-
 мія, ков су изявиле Друштву, да са задовољствомъ
 предлогъ нѣговъ у овомъ смотреню примаю, и да
 ће му унапредакъ своя списанія, у промену за
 нѣгова, шилати. —

Подарци, ков е Друштво у течаю прошле го-
 дине добило, есу слѣдуюћи, и то:

и, у книгахъ изволихъ оу помочити:

Саобщтаваюћий членъ Друштва Г. О. Боћанскій свое дѣло: „О времени происхожденія славянскихъ писемъ“; —

Саобщт. чл. Г. Іованъ Хаџићъ свое „Песме изворне“; —

Подпредсѣдат. Друштва Г. Архим. Гаврилъ: „Повѣсть о првомъ вселенскомъ собору“; —

Г. Др. Ами Буе (Ami Boue) дѣйствительный членъ царске Академіе наука у Бечу, четирикнижице разногоъ садржая, нѣкимъ изданае; —

Г. Урхази Ђерђъ, членъ маџарскогъ Друштва Бестествоиспитателя у Пешти, свое дѣло: „Kelleti Kérek“ (Образи съ истока); —

Саобщтав. чл. Г. Платонъ Симоновићъ: „Памятники дипломатическихъ сношеній древней Россіи съ державами иностранными“ томъ III, и „Дополненія къ тому III-му Дворцовыхъ разрядовъ“; —

Ред. чл. Г. В. Яншићъ французску книгу, садржаваюћу устроєніе царскогъ института французске; —

Ред. чл. Г. М. Спасићъ свое дѣло: „Педагогично-методично наставленіе за учитель основны школа“; —

Ред. чл. Г. І. Ристићъ свое дѣло: „Die neueste Literatur der Serben“; —

Ред. чл. Г. А. Чварковићъ свою „Немачку Граматику“; —

Матица Србска у Пешти овогъ лѣтописа 1. и 2. часть за пр. 1855. год.; —

Управительство србске Карловачке Гимназіе „трећій програмъ исте Гимназіе за 1855“; —

Кралѣвско-белгиска комисія за Штатистику преко ред. чл. Г. В. Якшића едно штатистично дѣло; —

Г. Јованъ Ковачевићъ изъ Митровице две старе србске књиѣе, и две на странимъ ѳзицима; — и напослѣдку.

Г. Теофиљ Спасоевићъ књиѣу подъ насловомъ: *Memorie Istoriche de Monarchia Ottomanica*.

2., *Збирку старински новаца* усрдствоваѣи су умложити своимъ приложима:

Редов. членъ Г. Миланъ Петроніевићъ, кои е поклоніо 76 комада, понаввише србски. стари новаца; —

Г. Јоанићіе Памучина архим. изъ Мостара, кои е поклоніо 2 сребрна и 7. бакарны стары новаца; —

Редов. членъ Г. Д. Матићъ, кои е поклоніо два сребрна стара новца, одъ кои е еданъ србскій; —

Ред. чл. Г. М. Јаковвићъ, кои е поклоніо два стара сребрна новца; —

Игуманъ Студеничкій Г. Севастіанъ, кои е поклоніо 2. сребр. стара новца; —

Г. Петаръ Шљивићъ, парохъ Пожаревачкій кои е поклоніо 37 ком. бакарны стары новаца; —

Г. Ћорђе Банъ, кои е поклоніо 1 старый сребрний новацъ; —

Г. Јованъ Ковачевићъ, изъ Митровице, кои е поклоніо 4 сребр. и 71. бакар. стар. новацъ; —

Г. Станка, супруга Г. Ђорђа Станковића, дѣловодителя овдашн. примирителногъ Суда, која е поклонила 4 сребрн. и 10 бакар. стары новаца; —

Г. Стефанъ Лазаревић овдаш. књиговезацъ, кои е поклоніо 1 сребрнъ, и 10 бакарны стары новаца; — и наипосле

Гайча Анђелковић изъ Кладова, кои е поклоніо 2 стара бакарна новца.

3. У старимъ *документима* имали су доброту приложити:

Ред. членъ Г. Др. Я. Шафарикъ оригинално писмо Архїєпископа и Митрополита Рашкогъ Бв-стратїя, 1773 год. писано; —

Ред. членъ Г. Константинъ Николаєвић преписе изъ едногъ старогъ рукописа црквеногъ садржая, преписъ изъ другогъ некогъ старогъ рукописа, и копию писма Султана Баязита, на Косовомъ-полю писаногъ, кое се на ондашић србске догађае односи; —

Г. Хилффердингъ, рускїй књижевникъ, изводъ изъ рукописногъ Сборника 15. и 16. столѣтія, садржавајућїй „житїе и жизнь преподобныа матере нашеа Параскевіи“; — и Г. Владимиръ Васићъ, писаръ Окружногъ Суда, преписъ едногъ документа, на Карађорђево доба односећегъ се. —

О личномъ станю Друштва има се навести, да е оно у почетку истекше године умложено новимъ членовима, кои су у главномъ засѣданїю избрани, и то; за *редовне*: Г. Миланъ Петровићъ, Г. Димитріє Петровићъ, Г. Јованъ Ристићъ, Г. Ђефремъ Груићъ, Г. Милованъ Јанковићъ, званичници, Г. Сава Сретеновићъ, Г. Димитріє Нешићъ, Г

Александеръ Чварковићъ, Г. Владиславъ Поповићъ, Г. Димитріе Балаитскій и Г. Владимиръ Вуићъ, професори; за *кореспондентне* пакъ: Г. Іосифъ Бођанскій, и Г. Александеръ Востоковъ, руски књижевници, Г. Др. Имро Ткалацъ изъ Загреба, и Г. Др. Карлъ Мишель, професоръ философіе у берлинскомъ Свеучилишту. И тако садъ Друштво свега брои членова: редовны 51, саобштавајући 48, и почестны 20.

Секретаръ

Панта Јовановићъ.

СРБСКЕ КЊИГЕ,

У БЕОГРАДУ У 1855. И 1856. ГОДИНИ ПЕЧАТАНЕ.

1. Сборникъ закона и уредба земаљски, VIII. часть, на 4-ни у 136 стр.

2. Догматично Богословіе, на 8-ни у 414 стр.

3. Гласникъ VII. ч. на 8-ни у 338 стр. са 6 лит. таблица.

4. Илјада и еданъ данъ, II ч. изданіе Аврама Миловановића, на 8-ни у 140.

5. Рѣчникъ грађ. законика и уредба одъ Ђорђа Петровића, на 8-ни у 600 и XXIV.

6. Зорица, Календаръ за 1856 год. изд. мие Караџића, на 8-ни у 20.

7. Србска Граматика за Гимназіе I. ч. одъ Владимира Вујића, Професора, на 8-ни, стр. 244.

8. Граматика старо-грчкогъ или елинскогъ езика одъ Евтимія Аврамовића, на 8-ни у 356.

9. Државописъ Кн. Србіе одъ Владимира Якшића, Професора, на 8-ни. 74 стр.

10. Црвена альбина, преводъ Мих. Ћелешевића, на 16-ни стр. 96.

11. Плачъ Рахила, препечат. Ћ. Л. Стаићемъ, на 8-ни у 68 стр.

12. Славенска Граматика, 2. поправљено изданіе, одъ Саве Сретеновића, на 8-ни стр. 150.

13. Алгебра, на 8-ни стр. 266.

14. Прва знања на Грчк езикѹ, на 16-ни стр. 66.

15. Течайне мѣничне таблице, на 8-ни стр. 40

16. Обшта знања, друго поправљено изданіе Петра Радовановића, на 8-ни стр. 184.

17. Уредба о снабђваню радника у Майданпеку, преводъ на нѣмачкій езикъ, на 8-ни, 16 стр.

18. Саса. Пѣсме Петра Јовановића на 16-ни стр. 48.

19. Разне јуначке пѣсме, препечатане Брем. Караџићемъ, на 8-ни. у 96 стр.

20. Грчка Читанка, одъ Ђвтимія Аврамовића, на 8-ни стр. 174.

21. Пространый Катихисисъ, ново поправљено изданіе, на 8-ни стр. 96.

22. Описаніе Минералны вода, Дра. Емериха Линденмаєра, на 8-ни. 126 стр.

23. Риторика II ч. Ђорђа Малетића, Професора, на 8-ни стр. 160.

24. Латинска Читанка за више разреде Гимназіје, одъ Д. Балаитскогъ Професора, на 8-ни, стр. 172.

25. Духовный Зракъ, изданіе на бугарскомъ езикѹ одъ Неше Неделькова, на 8-ни стр. 66.

26. Геновева, изданіе на бугарскомъ езикѹ одъ Неше Неделькова, на 8-ни стр. 70.

27. Зорица, Календаръ за 1857. год. изданъ Брем. Караџићемъ, на 8-ни стр. 20.

28. Брзорачунѣја на турскомъ езикѹ изданъ Стољномъ Илићемъ, на 16-ни стр. 94.

29. Надежда, Календаръ за 1857. год. изданъ Цвѣткомъ Ђорђевићемъ на 8-ни. у 34 стр.

30. Беседа Стојана I. Вельковића, при ступању на професуру на 8-ни стр. 16.

31. Даница, Календаръ за 1857. год. изданъ Ђ. А. Стаићемъ, на 8-ни, стр. 40.

32. Календаръ са Шематисмомъ Кн. Србіје за 1857. год. на 8-ни стр. 64.

Осимъ тога препечатано е за гореназначено време више школски, и други књига.

Н Е К Р О Л О З И.

1. Владиславъ Поповићъ, рођенъ у вел. Бечереку 16. Јануара год. 1809. свршивши Гимназіалне науке, које у свомъ месту рођења, које пакъ у Тамишвару и Сегедину, где е и философске науке слушао, оде у Кезмаркъ, ради православны наука, одкудъ се као правобранитель свомъ дому врати. Године 1843 постане Професоромъ Математике у Београдској Гимназији, у комъ е званію до смрти остао и ревностно своје дужности вршио. Године 1855-те, Јануара 2. избере га Дружство Србске Словесности у свомъ главномъ за сѣданію за редовногъ члана; но наскоро за тимъ 2. Окт. 1856. год. пресели се у вечность. Задовољавајући се са савестнимъ изпуняванѣмъ своје дужности и посвећавајући савъ свой животъ своме, промысломъ одређеномъ му званію, мирно е и тихо ишао къ предпоставѣнной цѣли, непознавајући оногъ страстногъ и бурногъ стремленія за славолюбљемъ и таштимъ одличіемъ. Што му е природа у таланту одузела, то е трудомъ наклањавао. Простодушіе, искреность и безалобность, то су черте, коима се покойникъ одликовао, и које су нѣговъ холеричный темпераментъ блажиле и съ дружственимъ га животомъ изравнявале.

2. Јованъ Стер. Поповићъ родио се 1. Јануара год. 1806. у Вршцу. Отацъ му е био Гркъ, а мати Србкиня. Свршивши у месту свогъ рођења четири Гимназіална разреда, у Тамишвару Риторику и Поезію, у Пешти Философске а у Кезмарку православне науке, врати се као правобранитель у свою постоябину. Ту е одъ године

1830 до 1836. у приватной Полугимназији предавао латинскиј љзикъ, а те године остави се Професорства и поче као адвокатъ заступати правду. Године 1840 пређе у Београдъ за Професора правословны наука, где се на његово предложень године 1841. заведе Дружество Србске Словесности. Кадъ е после две године у месецу Септембру поводомъ народногъ волнованя Попечительство Просвете безъ свогъ Начелника остало, позове га Правителство съ њгове катедре и повери му дужности истогъ Начелника, којма е, по ондашњимъ потребама и околностима подпуно одговарао. За време његовогъ дѣйствованя у тој струци основао се год. 1844. њговимъ настоявангъ, србскій Музеумъ, а год. 1846 сиротинскій фондъ, кои просячену по Београду край учини. У томъ е званію съ вольомъ и неуморнимъ трудомъ радіо до год. 1848, кадъ се свовольно званія одрекао и у свою постойбину вратио, где му се и животъ прекиде год. 1856. Фебруара 25. У њму е изгубило Србство творца своє трагедіє и комедіє, а у исто време и највѣрстнѣгъ лирскогъ певца.

Што е некада Шилеръ о Немачкој музи изрекао, да се сама *својомъ* снагомъ узвисила, безъ никакве подпоре промисломъ узвишены земны сынова, то се може и о Србскомъ књижеству рећи. И при самимъ саломлѣнимъ крилма узвисио се Доситеовъ духъ као орао надъ облаке, узлетіо е Мушицковъ небесный даръ као венусинскій лабудъ, винула се Милутиновићева фантазія као росоносна пара.

У борби съ многочисленимъ противностима появлюю се сви подобни србски духови као славини борци за родъ и отачство.

Однимъ, собственномъ снагомъ узвищенимъ духовима може се причислити и Іованъ С. Поповићъ. Одъ убогъ родителя рођенъ, боріо се дуго съ противностима, и у той борби узвисіо се тако рећи надъ своимъ народомъ, да е съ висине као неко светило своје народу различне стазе живота осветљавао и народну свестъ снажіо и крепіо, часъ горке даје шаломъ и досетљивошћу разблажуюћи, часъ веселе протекломъ тужномъ прошлости умеравуюћи, а увекъ као правый Србинъ благо свога рода предъ очима имаюћи. Његови умни производи у лирској и драмској поезіи ставили су га на прво место његовы савремены пѣсника, и оплели му венаць, на кои ће се и каснији млади вештаци съ узхићеніемъ и жељомъ угледати.

Поповићъ е еданъ одъ оны ретки духови, кои ослањајући се на своје способности и изкуство, за другима се неповоде, кои сами изпытују и резултатима туђегъ изпытиваня надъ своима само онда првенство дају, кадъ їй разумъ, убеђенъ самимъ законима у мишленю, призна и одобри. За њѣга нису други мислили, њѣму нису други планове кроили, нити праваць у мишленю и дѣланю полагали: њѣгова самостална духовна моћ сама е себи намере стварала и правце полагала. Съ овомъ самосталношћу у мишленю саюжено е было и постоянство, које му никакве околности нису могле поколебати. Узвищенъ надъ страстима и афектима ладнокрвно е и са смещеніемъ мерио противна мнѣнія и тежена свои савременика. Увекъ себи слѣдственъ, спокойнимъ духомъ одправляо е дужности свога званія, слабо обзирајући се на противности, које му е неразсудна гомила кадшто на путъ стављала, по ономъ, у духу наше цркве лепо преведеномъ Ораціевомъ

стиху: „Одступите, елици невѣрни“. Страсти за новаченѣмъ нѣ познавао, и као зрео човекъ увекъ е предпоставляо опытомъ потврђена начела празнимъ идеама и занешеностима, па ако е овима и множина заражена была. Колико е у званичной дужности было строго и озбиљно, толико е у *свој* дружству было дружеванъ, весео и шаливъ, часъ смешну и нескладну страну людскогъ живота у хуморъ и сатиру облачећи, часъ остроумѣмъ и изкуственомъ мудриномъ туђе разговоре пратећи. Редакъ е Србинъ, кои е своимъ животомъ и дѣлима такавъ красанъ споменъ своме потомству оставио. Као достойногъ друга Доситеовогъ, Раићевогъ и Мушицковогъ увекъ ће га историја србске литературе съ почитанѣмъ споминати, а садашњоость племенитимъ и дѣлательнимъ духовима дуго као узоръ стављати. Лака му была земля, коя нѣгове трошне остатке покрива.

Овогодишній Секретаръ Дружства

Ђорђе Малетићъ.

